MARX - ENGELS ● ANARŞİZM ÜZERİNE

K. Marx F. Engels

ANARŞİZM ÜZERİNE

ANARŞİZM ÜZERİNE

KARL MARX - FRİEDRİCH ENGELS

ÜÇÜNCÜ BASKI
ANKARA 2009

ANARŞİZM ÜZERİNE

KARL MARX - FRİEDRİCH ENGELS

ÇEVİREN
SEVİM BELLİ

K. Marx ve **F. Engels**'in
anarşizm üzerine yazı, konuşma ve yazışmalarından derlenen
Sur l'anarchisme et l'anarcho-syndicalisme
(Editions du Progrés, Moscou 1973)
adlı derleme yapıtını
Fransızcasından
Sevim Belli
dilimize çevirdi, ve kitap,
İngilizcesiyle
(*Anarchism and Anarcho-Syndicalism*,
International Publishers, New York 1972)
karşılaştırıldıktan sonra
Anarşizm Üzerine
adı ile
Sol Yayınları
tarafından,
Eylül 2009
(Birinci Baskı: —*Anarşizm ve Anarko-Sendikalizm*
içinde— Mart 1979; İkinci Baskı: Ekim 1999)
tarihinde,
Ankara'da, Kuban *Matbaacılık*'ta bastırıldı.

ISBN 978-975-7399-74-2

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

SINIFSAL özü bakımından küçük-burjuva toplumsal-siyasal bir akım olan anarşizm, 1840 ile 1860 yılları arasında oluştu. Ama kökenleri çok daha gerilere uzanır. Anarşizm akımlarının ve eğilimlerinin çeşitliliğine ve en önemli ideologları Max Stirner (K. Schmidt'in takma adı), Pierre-Joseph Proudhon ve M. Bakunin'in ileri sürdükleri görüşlerin farklı olmasına karşın, bu görüşlerin ortak olan yanı çerçevelenebilir. Bu, her şeyden önce, her türlü devlet iktidarının yadsınması ve eksiksiz bireysel özgürlüğün propagandasıdır. Anarşistlerin aşırı bireyciliği ve öznelciliği, kendisini yıkıma sürükleyen büyük sanayi üretiminin gelişmesine karşı, büyük sermayenin çıkarlarını savunan devletin sömürücü doğasına karşı ve sanayi devriminin kapitalist biçimlerine karşı, küçük-burjuvazinin protestosunu dile getiriyordu. Bu protesto, anarşistlerde, —kendi sınıf doğasından bağımsız olarak her

türlü kötülüğün en başta gelen nedeni saydıkları— devletin mutlak olarak yadsınması, her türlü merkeziyetçiliğin yadsınması ve sınırsız bir özerkliğin propagandası biçimini aldı. İşçi sınıfının siyasal savaşımıyla, sosyalist devrimle ve proletarya diktatörlüğüyle değil de, halk yığınlarının kendiliğinden ayaklanmasıyla, devlet iktidarının ve bütün devlet kurumlarının derhal ortadan kaldırılmasıyla, devletin ve sömürücü sınıfların olmadığı bir toplum yaratmaya yönelik ütopyacı düşler bütün anarşist eğilimlerin belirleyici özelliği oldu.

Küçük-burjuva devrimci anlayışın bir belirtisi olarak anarşizm, özellikle başlangıcında, işçi hareketi üzerinde belirli bir etki yaptı. İşçi sınıfının yeterince olgunlaşmaması ve savaşım deneyimi olmaması, işçi hareketinin bağrında, devletin yadsınmasını toplumsal anlaşmazlıkların barışçıl yoldan çözüme bağlanması propagandasıyla bağdaştıran prudonculuk, aşırı-devrimci lafebeliğiyle bakunincilik ve daha sonra, işçi sınıfı savaşımını ekonomik savaşıma indirgeyen ve siyasal partilerin rolünü ve önemini yadsıyan anarko-sendikalizm gibi kendine özgü eğilimlerle kendini gösteren anarşist ideolojinin ortaya çıkışının nedenleri oldu. Öte yandan, bazı anarşist tezler, özellikle de taktik tezler, işçi sınıfı partilerinin programlarına sızdı ve marksist partilerin bağrında, her zaman reformizm ve revizyonizm kadar ağır, ciddi bir tehlike olan "sol" sapmaların ortaya çıktığı görüldü.

Devrimci düşüncenin yerine dogmatik tümceleri, gerçek bir proleter örgütlenmenin yerine sekterliği, nesnel etmenlerin bilinçli incelenmesine dayanan düşünerek varılmış bir taktik yerine, iradeci görüşlerden kaynaklanan serüvenciliği ve ensonu toplumsal gelişmeyi düzenleyen yasaların bilimsel bir çözümlemesi yerine, tam bir bireysel özgürlük üzerine kurulu birtakım ütopyacı düşleri koyan, proletaryaya düşman bu teori, her zaman uluslararası işçi hareketine zarar vermiştir. Bütün bunlar, marksizmin kurucularının, sonra da Lenin'in, anarşist ideolojinin her çeşidine karşı, bu ideolojinin işçi sınıfı üzerindeki etkisinin her çeşidine karşı nasıl

bir şiddetle savaştıklarını açıklar.

Anarşistlere karşı, Marx ve Engels'in birlikte yazdıkları *Enternasyonalde Sözde Bölünmeler* adlı yapıtta yer alan şu sözlerin üzerinden yaklaşık olarak yüzyıl geçti:

"Her yeni tarihsel aşamada, eski yanılgılar, bir an için yeniden ortaya çıkar."*

Anarşizm, daha o zaman, bir "eski yanılgı" olarak betimlenmişti, o zamandan bu yana geçen yıllar da, Marx ve Engels'in düşüncesini doğrulamıştır: her ne kadar bilimsel planda anarşizmin çürüklüğü, hatalı strateji ve taktiği, anarşist anlayışların devrimci proletarya hareketine ve her kurtuluş savaşına doğrudan verdiği zarar, Marx ve Engels tarafından açıklanmış ve gündelik savaşımın pratiğiyle doğrulanmışsa da, eski yanılgılar, insanlığın zihinsel gelişmesi, toplumsal düşünce alanında olduğu kadar devrimci kavga alanında da durmadan yeniden ortaya çıkıyorlar.

Marx ve Engels'in yapıtları gösteriyor ki, bilimsel komünizmin doğuşu ve biçimlendirilmesi, daha sonra anarşist anlayışlar sistemini oluşturan düşüncelerin kıyasıya bir eleştirisiyle ve bu düşünceler ile araya bir sınır çekilmesiyle birlikte olmuştur.

Marx ve Engels, kendi dünya anlayışlarını geliştirirken, tarihte halk yığınlarının kesin rolü düşüncesini ve proletaryanın dünya çapındaki tarihsel rolünün toplumsal-ekonomik etkenlere bağlı olduğu düşüncesini ileri sürerken, doğal olarak, o zamanın radikal Alman aydın çevresinin temsilcilerinden birçoğunda görülen öznel idealizmi ve bireyciliği sıkı bir eleştiriden geçirdiler. Küçük-burjuva "sol" eğilimler ile kesin ayrım, proletaryanın devrimci dünya anlayışına düşmanlığını günışığına çıkarma, *Alman İdeolojisi*'nde ortaya konmuştur. Marx ve Engels, kendi görüşlerini açıkça biçimlendirmek ve bu görüşleri mevcut felsefe sistemlerinin karşısına çıkarmak isteği yanında, M. Stirner'in, Ekim 1844'te, *Biricik ve Özelliği* adlı kitabının ve birçok yazısının yayınlanması karşısında, bu yapıtı yazma gereğini duydular. Stirner'in ki-

* Bkz: Bu kitapta s. 69.

tabı, anarşizmin ideolojik bir akım olarak ortaya çıkışının belirtisiydi ve anarşizm inancını topluca açıklamaya çalışıyordu. *Alman İdeolojisi*, anarşizm de dahil çeşitli felsefi sistemlerle keskin bir polemik içersinde özümsenen yeni dünya görüşünün, materyalist tarih anlayışının ilk sistemli açıklaması oldu. Yeni dünya anlayışını ortaya koyarken, Marx ve Engels, Stirner'in fikirlerini tam bir eleştiriden geçirdiler. İnsanlığın gelişmesini belirleyen gerçek yasalara karşı olan idealist kurguların düzmece olduğunu ortaya koydular. Stirner'e karşı, Marx ve Engels belirttiler ki, "İnsanlar, her zaman, insanın kendi düşündüğü/tasarladığı özgürleşme düzeyine değil, üretken güçlerin olanak sağladığı ve izin verdiği özgürlük düzeyine ulaşırlar."*

Anarşizmin özünde bulunan aşırı bireyciliğe karşı, Marx ve Engels, proletaryanın, devrimci eylemleriyle dünyayı dönüştürecek ve toplumu, her bireyin yeteneğini uyumlu bir biçimde geliştirmesinin en elverişli koşulları bulacağı komünizmin kuruluşuna götürecek tarihsel görevi olan tek sınıf olduğu tezini kanıtlarıyla tartıştılar. Bu konuda şöyle yazıyorlardı: "Gerçek ortaklaşalıkta, bireyler, ortaklıklarıyla birlikte, aynı zaman içinde, bu ortaklık sayesinde ve bu ortaklıkta kendi özgürlüklerini elde ederler."** *Alman İdeolojisi*, Stirner'in görüşlerinin sahte devrimciliğine bir darbe indiriyor ve anarşizmin sınıfsal köklerini çırçıplak açığa çıkarıyordu.

Marx ve Engels, devrimci çalışmalarına başlar başlamaz, çabalarını, işçi hareketinin öncüsü olan temsilcilerini biraraya toplamaya ve onları bilimsel bir teori ile silahlandırmaya, yani bir proletarya partisi yaratmaya yönelttiler. Bu tarihsel görevin yerine getirilmesi de, büyük ölçüde, "sol" sekterliğe karşı, anarşist fikirlere karşı yürütülen savaşıma ve işçi sınıfı hareketinin bölünmesini ve yalıtılmasını altedecek çabalara bağlıydı. Marx ve Engels, kurdukları ilk proletarya ör-

* Marx-Engels, *L'Idéologie allemande*, Editions sociales, Paris 1968, s. 474.

** Marx-Engels, *Alman İdeolojisi* [*Feuerbach*], Sol Yayınları, Ankara 1999, s. 100.

gütü olan Brüksel Komünist İletişim Komitesinden başlayarak, anarşist ideolojinin bütün belirtilerine karşı, yani devrimin kendiliğinden bir ayaklanma olabileceği fikrine karşı, proletarya için siyasal savaşımın gereğinin yadsınmasına karşı, ilkel eşitlikçi komünizm fikrine karşı durmaksızın savaştılar. Özellikle dogmacılığa, devrimci her etkinlikten önce gerçeklerin bilimsel bir çözümlemesinin gereğinin yadsınmasına, yığınlara karşı küçümseyici tutuma sert bir biçimde karşı çıktılar. Brüksel Komitesinin bir toplantısında söz alan Marx şöyle diyecekti:

"Bilimsel kesinlikte düşünce ve pozitif bir öğreti olmadan, işçilere seslenmek, vaız oyunu oynamaktır; bir yanda vahye gelmiş bir peygamber, öte yanda onu ağzı açık dinleyen eşekler bulunduğunu varsayan hilekarca boş bir oyun. ... Bilisizlik hiçbir zaman kimsenin yardımına koşmamıştır!"*

Proudhon'un görüşlerine karşı yazılan Marx'ın *Felsefenin Sefaleti* yapıtı, küçük-burjuva sosyalizmine karşı savaşımda ve bilimsel komünizmin propagandasında önemli bir yer tutar. Marx, Proudhon'un reformcu fikirlerini eleştirirken, dikkatini, onun anarşist görüşlerinin eleştirisi üzerinde, özellikle de işçilerin grevci savaşımı karşısında, onların maddi koşullarını iyileştirmek için verdikleri savaşım karşısında benimsediği olumsuz tutum üzerinde yoğunlaştırmıştır. Marx, Proudhon'un fikirlerinin —bu barışçı anarşizm çeşidinin— bilimsel bir dünya anlayışına kesinlikle karşı olduğunu göstererek, aynı zamanda, her küçük-burjuva sosyalizmin ayırdedici özelliği olan dogmacılığı eleştirir.

Marx ve Engels'in, 1848-1849 devrimi sırasında Komünistler Ligasındaki ve *Neue Rheinische Zeitung* yazıkurulundaki çalışmaları işçi hareketinin gelişmesinde başlıbaşına bir çağ açmış, bilimsel komünizmin işçi hareketi ile kaynaşması yolunda önemli bir aşama yaratmıştır. Bu çalışmalar, büyük bir bölümüyle "sol" sekterliğe ve "sol gevezeliğe" karşı savaşımlardır. Komünistler Ligasının kuruluşu bile, çalışan-

* *Souvenirs sur Marx et Engels*, Editions en langues étrangés, Moscou, s. 287-288.

ların eski örgütlenme biçimleriyle, gizli grup ve mezhepler geleneğiyle ilişiğin kesilmesini gösteriyordu. Bu kopma daha Liganın tüzüğü üzerinde yapılan tartışmalarda görüldü. Tüzük, ilk kez, o zamana kadar işçi örgütlerine ve sosyalist örgütlere kılavuzluk eden ilkelerden büsbütün ayrı, bilimsel komünizmin ilkelerine uygun örgütlenme ilkeleri üzerine oturtuldu.

Marx ve Engels, burjuva demokratik dönüşümler karşısında proletaryanın tutumuyla, çağın tarihsel koşulları karşısında, burjuva demokratik devrimde proletaryanın rolü ve yeriyle ilgili "sol" sekter fikirlere karşı güçlü bir savaşıma girişirler. Yazılarında, Marx ve Engels, burjuva dönüşümleri sonuna dek götürmeyen, toplumun demokratik örgütlenmesini gerçekleştirmenin, işçi sınıfının çıkarına olduğunu açıkladılar, işçi sınıfını demokratik kampın geri kalan kesiminden yalıtmak girişimlerine kesin olarak karşı çıktılar.

1848-1849 devriminin yenilgisinden sonra, "sol" sekter fikirlere karşı savaşım daha büyük bir önem kazandı. Marx, durumu, devrimci savaşıma dayatılan bir ateşkes olarak düşündüğünden, öncü savaşçıları bilimsel komünizm bayrağı altında toplamak, gericiliğin başarısı nedeniyle yitirilen ilişkileri yeniden kurmak ve çoğaltmak, gelecekteki savaşlar için devrimci kadroları örgütlemek ve hazırlamak gerektiğini ileri sürüyordu. Bu koşullarda, serüvencilik, varolan gerçek durumu gözönünde bulundurmayı reddetmek, işçi hareketine verilen zararı son derece artırmaktan başka bir şey yapamazdı. Marx ve Engels, küçük-burjuva komplocuları devrimin simyacıları diye nitelendiriyorlardı, bunların yığınların devrimci savaşımını örgütlemek yerine tek başlarına bireylerin ileri-geri hareketleriyle devrimci sürecin zorla hızlandırılmasını amaç edindiklerini ortaya koyuyorlardı. Marx ve Engels, Komünistler Ligası içinde bu taktiği tutan Willich ve Schapper'in "sol" fraksiyonlarına karşı direngen bir savaşım yürütüyorlardı. Taktiğe ilişkin ayrılıklar, tartışmaların gösterdiği gibi, derin teorik anlaşmazlıklardan ileri geliyordu. Willich, belirli maddi öncüllerin komünizmin gelişini ha-

zırlamasının zorunlu olduğunu, komünist kuruluşa geçmeden önce burjuva demokratik dönüşümler sorununun çözümlenmesi gerektiğini reddediyordu. Marx, "sol" sekterlerin devrimin karmaşık ve uzun soluklu bir süreç olduğunu kavrayamamaları ile toplumsal ilerlemeyi belirleyen temel yasaları bilmemeleri arasındaki bağlantıyı göstererek şöyle diyordu:

"*Manifesto*'nun evrensel fikirleri yerine, Alman zanaatçılarının ulusal duygularını okşayan Alman ulusal görüşleri sunuluyor. *Manifesto*'nun materyalist anlayışı yerine, idealist anlayışlar ileri sürülüyor. Devrimde, başta gelen, gerçek ilişkilerin yerine, *irade* konuyor. Biz, işçilere, 'varolan koşulları değiştirmek ve egemen olma yeteneğini kazanmanız için belki de daha 15, 20 ya da 50 yıl sürecek bir iç savaştan geçmeniz gerekebilecektir,' diyoruz, onlar ise, 'ya derhal iktidarı ele geçirmeliyiz, ya da gidip uykuya yatabiliriz' diyor."*

Anarşizme karşı savaşım, Birinci Enternasyonal içinde yeni bir güç kazandı. Proletaryanın ilk uluslararası kitle örgütü olan Uluslararası Emekçiler Birliğinin eylem yılları dünya işçi hareketi tarihinde bir dönüm noktası oldu. Bu yıllar boyunca, bilimsel teori ile yığın hareketi arasındaki ayrılık konusunda çok büyük bir adım atılmış, proletarya partilerinin kurulmasına olanak sağlayan ideolojik ve örgütsel temeller hazırlanıp geliştirilmiştir. Birinci Enternasyonal, Birliğin kurucuları ve tartışma götürmez önderleri olan Marx ve Engels'in, anarşist ideolojinin bütün türlerine karşı yorulmak bilmez savaşımları sonucu, Birliğin devrimci çoğunluğu ile anarşist örgütleri, örgütsel planda tam ayıran bir sınır çizilmesine varan savaşım sonucu, bu tarihsel görevi yerine getirebildi.

Birinci Enternasyonalin ilk yıllarında, anarşizm, Birliğin içinde henüz özerk bir hareket olarak oluşmamıştı. Proudhon'un anarşist fikirlerini reformcu ütopik fikirlerle birleştiren Fransız izleyicileri, Belçikalı kolektivist prudoncular ve Enternasyonalin İsviçreli üyelerinin bir bölümü, anarşist dü-

* Marx-Engels, *Werke*, c. 8, s. 598.

şünceleri paylaşıyorlardı. Hepsi de, devleti, anarşistçe, her türlü kötülüğün baş nedeni olarak yorumluyorlar, siyasal savaşımın gereğine karşı çıkıyorlar, işçi hareketi için ulusal kurtuluş savaşımının önemini nihilist bir biçimde yadsıyorlardı, vb.. Enternasyonalin daha ilk kongrelerinden başlayarak, yerel şubelerde girişilen tartışmalarda anarşist nitelikte pek çok düşünce yenilgiye uğradı. Proletaryanın savaşımındaki ilerleme, aynı biçimde, Marx'ın, bu deneyimi, ideolojik savaşımın ve kitlelerin eğitilmesinin temeli olarak genelleştirmesi, bu yenilgide kesin bir etken oldu.

Anarşizme karşı savaşım, bu tür küçük-burjuva düşüncelerin tehlikesinin gittikçe artmasına, Enternasyonalin bağrında bilimsel komünizmin yeni bir düşmanının, bakunınciliğin ortaya çıkmasına bağlı olarak güçlendi.

Marx'tan önce küçük-burjuva sosyalizmin bir çeşidi olan bakunincilik, anarşist fikirlerin en belirgin taşıyıcısı oldu. Bakunin, teorisinde, köleliğin kaldırılmasından sonra Rusya'nın geri kalmış ekonomik koşullarını ve Batı Avrupa'nın daha az gelişmiş ülkelerinin ekonomik koşullarını dile getirdi, bu da bakuninciliğe uluslararası bir özellik kazandırdı.

Bakunin'in anarşizmi, çeşitli burjuva partilerin politikacılarına karşı güvenlerini yitirmiş, ama örgütlü bir sınıf savaşımına götürecek yolu bulamamış, ezilmiş ve umutsuz halk yığınlarının, köylülüğün ve kent küçük-burjuvazisinin ruhsal eğilimlerini dile getiriyordu. Böylece, eşitsizliğin, baskının ve sömürünün keskin eleştirisi, sosyalizmin ateşli savunusu, ve dünya devrimi ve eski toplumun tüm kurumlarının yıkılması çağrısı, hepsi, aşırı bireycilik vaazlarıyla, toplumun bireye karşıt olduğu savlarıyla ve birey için mutlak özgürlük ve tüm otoritenin, boyun eğmenin ve disiplinin ortadan kaldırılması istemleriyle yanyanadır.

Daha başlangıçta, bakunincilik, bilimsel komünizme, onun teorisine ve taktiğine karşı açıkça düşman bir tutum takınır. Bakunin ve onu izleyenler ilkin, marksizmin etkisine karşı savaşmayı ve Enternasyonalin yönetimini ele geçirmeyi iş edindiler; bu amaçla bakuninci örgütler kuruldu:

kendi özerk programını ve tüzüğünü tümüyle koruyarak Enternasyonalden yana olan sosyalist demokrasinin uluslararası İttifakı ve Birlik içinde yıkıcı gizli bir çalışma yürüten Gizli İttifak. 1868'de, İttifakın kurulması ile birlikte, Enternasyonal, keskin bir ideolojik savaşıma sahne oldu; bu süre boyunca Marx ve Engels, bakuninciliğe karşı saldırıya geçerek bütün anarşist görüşler sistemini, stratejisini, taktiğini tutarlı ve sistemli bir biçimde eleştirdiler, bakuninciler bölücü eylemlerini ortaya koydular, ve bakunincilğin, işçi hareketi ile hiçbir ilişiği bulunmayan küçük-burjuva niteliğini gözler önüne serdiler.

Marx ve Engels'in eleştirilerinin niteliği üzerinde önemle durmak yerinde olur: anarşistlerin keskin, kestirip atan açıklamalarına ve kurgul (*speculative*) tezlerine, dogmatizmlerine ve idealizmlerine, olguların, işçi hareketi deneyiminin somut bir tahlili ile karşı çıktılar (Paris Komünü deneyiminin incelenmesinin bu konuda pek büyük bir önemi oldu) ve yığınların devrimci savaşımının diyalektik yasalarını belirlediler. Devrimci lafazanlığın karşısına, dünyanın devrimci dönüşümünün ortaya koyduğu temel sorunların bilimsel bir çözümünü koydular.

Marx ve Engels, anarşistlerin proletaryanın savaşımından ulusal kurtuluş hareketini ayırmak istemelerini eleştirdiler, ve ezilen halklarla metropollerin işçi sınıflarının savaşımlarının tek bir devrimci dalga halinde aynı yöne doğru kabarması gerektiğini, proletarya işe karışmadıkça köklü bir çözüme ulaşamayacak olan ulusal sorunun çözülmesinin, kendisi için önemli olduğunu kanıtladılar.

Marx ve Engels, işçi sınıfı ile köylülüğün ittifakının gerekliliğini, köylülüğü sosyalist devrime birleştirme sorununun ve özellikle de köylü ekonomisini sosyalist ekonomiye dönüştürmenin bütün karmaşıklığını açıkladılar. Öte yandan, köylülüğün çıkarlarına karşılık veren tek yolun burada olduğunu ortaya koydular. İşçi sınıfının devrimci ruhuna karşıt olarak, köylülerin devrimci ruhunun ülküleştirilmesine, aynı zamanda, devrimden hemen sonra kararnameyle

kırsal alanlarda sosyalist dönüşümün olanaklı olduğunu savunan iradeci bildirilere bir darbe vuruldu.

Marx ve Engels, proletaryanın her türlü, ekonomik, siyasal, ideolojik savaşım biçimlerinin önemini ve aralarındaki bağıntıyı aydınlığa kavuşturdular, bunlardan herhangi birini savsaklamanın işçi sınıfını pasifliğe mahkum etmek olduğunu ve bunun, aşırı-devrimci sözlerle çeşnilendirilse bile, gerçekte, toplumun devrimci yeni bir dökümü için savaşımdan vazgeçmek demek olduğunu gösterdiler.

Marx ve Engels, anarşistlerin, devrimin ilk adımı olarak "devletin kaldırılması", bütün otoritelerin yıkılınası ve vazgeçilmez bir koşul olarak merkeziyetçiliğin tümüyle ortadan kaldırılması üzerine olan dogmalarının tutarsızlığını gösterdiler. Bütün bu teorilerin karşısına, devletin doğasının ve özünün materyalist bir tahlilini burjuva devlet makinesini kırmanın ve onun yerine geçici dönemin devleti olarak proletarya diktatörlüğünü koymanın gerekliliği tezini çıkardılar. Siyasal devletin erime aşamasını, proletarya diktatörlüğünün geçici niteliğini belirten Marx ve Engels, özellikle büyük toplumsal üretimi yönetmenin gereğini gözönünde tutarak, geleceğin komünist toplumunun devlete ilişkin biçimlerinden sözettiler. Onlar, proletarya diktatörlüğünü saf ve basit bir zor olarak tasarımlayan anarşistlerin tersine, başlıca işlevi yeni bir toplum kurmak olan proletarya diktatörlüğünün yaratıcı yönlerini vurguladılar. Birinci Enternasyonal süresince anarşistlerle yapılan polemik içinde devrimci güçlerin örgütlenme biçimleri sorunu, en başta da her ülkede bağımsız siyasal işçi partileri kurma gereği sorunu, proletarya savaşımının biçim ve yöntemleri sorunu başlıbaşına bir yer tutar. Bu sorunlar, 1871 Londra Konferansının ve Enternasyonalin Lahey Kongresinin (1872) çalışmalarının en önemli noktası oldu. Konferansta, tartışmalar sırasında, Marx ve Engels, Paris Komünü deneyimine dayanarak, siyasal savaşıma girişmenin ve partiler kurmanın gereğini yadsıyan ve bu partilerin yerini mesleki işçi birlikleri ile doldurmak isteyen anarşistlerin görüşlerinin yanlış olduğunu ka-

nıtladılar. Londra Konferansında, 21 Eylülde, yaptığı ünlü konuşmasında Engels şöyle diyordu:

"Biz sınıfların kaldırılmasını istiyoruz. Bu amaca ulaşmanın aracı nedir? Proletaryanın siyasal egemenliği. ... Ama devrim, en üstün siyasal eylemdir; devrimi kim istiyorsa onun aracını da, yani devrimi hazırlayan, işçileri devrim için eğiten siyasal eylemi de istemek zorundadır. ... Ancak yapılması gereken siyaset işçi siyasetidir; işçi partisinin, herhangi bir burjuva partisinin kuyruğu olarak değil, ama kendi amacı, kendi siyaseti olan bağımsız bir parti olarak kurulması gerekir."*

Marx ise, Engels'in düşüncesini tamamlayarak şöyle diyordu:

"Hükümetlere şunu açıklamalıyız: Biz, sizin, proleterlere karşı yöneltilmiş bir silahlı güç olduğunuzu biliyoruz; biz, size karşı, olanak bulunduğu sürece barışçıl araçlar, ve kaçınılmaz olduğu zaman da silah kullanacağız."**

Marx ve Engels'in bu müdahaleleri, siyasal savaşımın anarşistçe yorumuna, devrime karşı iradeci tutuma, proletarya diktatörlüğünün yadsınmasına bir darbe indiriyordu. Proletarya partilerinin kurulması zorunluluğunu ilan eden, ve partinin örgütlenme biçimlerine ve stratejisine ilişkin ilkesel tezlerin taslağını yapan 1871 Konferansının, sonra da Lahey Kongresinin kararları, anarşizme karşı savaşımın ideolojik temellerini oluşturdu. Bu kararlar, ana çizgileriyle, işçi hareketinin bütün bir gelişme dönemi boyunca görevlerinin neler olduğunu belirlediler.

Savaşım, yalnızca teorik sorunlarla sınırlı değildi. Bakuninciler, Marx ve Engels'in bıkıp usanmadan gösterdikleri çaba sonucu işçi hareketi içinde giderek daha büyük bir yankı bulan ve önemli bir bölümüyle Enternasyonalin örgütlenmesinin temelini oluşturan proletarya partisi anlayışının ilkelerine karşı olduklarını açıkladılar. Bakuninciler, bu yeni, proleterce örgütlenme biçimlerinin araştırılmasına, eski, kü-

* Bkz: bu kitapta s. 45-46.
** Marx-Engels, *Werke*, c. 17, s. 652.

çük-burjuva gizli derneklerle ve Bakunin'in kendisinin bile "cizvit tarikatı" ile karşılaştırdığı örgütlenme yöntemleriyle karşı çıkıyorlardı. Bu, yığınların devrimci bilincine karşı inançsızlıktan kaynaklanan, bir çeşit yığınlara karşı tamamıyla sorumsuz ve yukardan, gizli bir merkezden gelen emirlere kölece boyun eğmiş bir bürokrat görevliler organizması yaratmak için yığınsal işçi örgütlerini toptan yıkmaya kalkışma girişimiydi.

Bakuninciler, bütün bunları, Enternasyonalin bağrında, daha önceden kurulmuş örgütlerden yararlanarak ve Enternasyonalin işçiler arasında saygınlığı olan bayrağına sarılarak gerçekleştirmeye çalıştılar. Birliğin örgütlenme ilkelerine karşı saldırıya geçtiler, Marx ve Engels bir yandan bakunincilerin ipsiz-sapsız teorik safsatalarını eleştirirlerken bir yandan da bu ilkeleri savunmayı görev edindiler. Marx ve Engels, özellikle bir Gizli İttifakın varlığını öğrendikten sonra (Nisan 1872) kitaplarında ve mektuplarında bakuninciler in bölücü davranışlarının niteliğini açıklamaya büyük bir yer verdiler; tanımlarında örnek olarak "sol" sekterliğin karakteristik savaşım yöntemlerini gösterdiler. Özsel olanı, yani bakunincilerin, bilimsel komünizme düşman tüm güçlerin birleştirilmesi yolundaki çabalarını devrimci sözlerle maskelemeye çalıştıklarını vurgularken şöyle yazıyordu Engels:

"İşçi sınıfı savaşımları tarihinde, ilk kez, bu sınıfın kendi bağrında tezgahlanmış, ve varolan sömürü düzenini değil de, bu düzenle en enerjik bir biçimde savaşan Birliğin kendisini yıkmaya yönelik bir gizli komployla karşılaşıyoruz. Bu, proletarya hareketinin kendisine karşı kurulan bir komplodur."*

Marx ve Engels, anarşizmi eleştirirken, bakuncileri, işçi hareketine anlaşmazlık, bölücülük tohumları saçmakla ve sağlanmış olan birliğe, proletaryanın zaferlerinin en önemli güvencelerinden biri olan bu birliğe karşı davranmış olmakla suçluyorlardı.

* Bkz: bu kitapta s. 77.

Gizli İttifakın davranışlarını nitelendirmek için Marx ve Engels şöyle yazıyorlardı:

"İşte bir dernek ki, en aşırı anarşizm maskesi altında, darbelerini, mevcut hükümetlere karşı değil de, kendi katı geleneğini ve yönetimini kabul etmeyen devrimcilere karşı yöneltiyor. ... İşçi sınıfının uluslararası örgütünün saflarına sızıyor, ilkin boyun eğdirmeyi deniyor, planının başarısızlığa uğradığını görünce de onu dağıtmaya çalışıyor. Küstahça, kendi sekter programını ve dar görüşlerini, bizim Birliğimizin geniş programının, büyük özlemlerinin yerine koymaya çalışıyor; Enternasyonalin aleni (*publiques*) şubelerinde, aynı yönergeye bağlı olarak kendi küçük gizli şubelerini örgütlüyor. ... Gazetelerinde, kendi iradelerine boyun eğmeyi reddeden herkese açıkça saldırıyorlar; saflarımızda —kendi sözleriyle— açık savaş kışkırtıcılığı yapıyorlar. Amaçlarına varmak için her yola, her dalavereye başvuruyorlar."*

Anarşist ya da sosyal-demokrat çeşitli eğilimlerden tarihçiler, birçok kez, Marx ve Engels'i, yazılarında, özellikle de "Sosyalist Demokrasinin İttifakı ve Uluslararası Emekçiler Birliği"nde kendi görüşlerini kabul etmeyenlere karşı fiziksel zor kullanmayı da içeren bu "araçlar"ı, aldatmacaları ve yutturmacaları açıklamış olmakla kınamışlardır. Gerçekten de Marx ve Engels, devrimci sözlerin ardındaki anarşist yöntemlerin, mantıklı olarak, proletaryanın devrimci olanaklarına olan inançsızlıktan ileri geldiğini, bu yöntemlerin "sol" sekter düşünceler sisteminin meyvesi olduğunu ve küçük-burjuva doğasıyla açıklandığı olgusunu meydana çıkarmayı başarmışlardır. Birinci Enternasyonalin Lahey Kongresinde marksizmin program ve örgütlenme ilkelerinin açıklanmasıyla ve Marx ve Engels'in örgütlenme planı üzerinde, anarşistlerle aradaki sınırı belirleyen çizginin çekilmesini bağlamayı başarmalarıyla işçi sınıfı hareketi, sürekli, kararlı ilerlemesinin güvencesi olan ciddi bir başarı göstermiştir.

Bununla birlikte, Birinci Enternasyonal içinde kazanılan başarı gene de anarşizme ve "sol" sekterliğe karşı girişilen

* Bkz: bu kitapta s. 105.

savaşımın sona erdirildiği anlamına gelmiyordu. I. Enternasyonal süresince, Marx ve Engels, nasıl azçok geniş bir hareket olarak anarşizmle çarpışmışlarsa, daha sonra da yeni bir görüngüyle, anarşist ideolojinin sosyal-demokrat partilerin üyeleri üzerinde oluşturduğu etki ile ve bu partilerin içinde "sol" sekter grupların ortaya çıkmasıyla (Alman sosyal-demokrat partisi içindeki "Gençler" gibi), bazı parti militanlarının anarşist yanlışlarıyla yüzyüze gelmişlerdir. Sosyal-demokrat partilerin ve İkinci Enternasyonalin çalışmalarını yöneten Engels, "sol" sekterlik ve "sol" oportünizm tehlikesine karşı uyarıda bulunmuş, üstün geldikleri takdirde bu parti üyelerinin serüvenciliklerinin ve iradeciliklerinin "milyonlarca üyesi olan en güçlü bir partiyi bile ona düşman olan tüm çevrelerin haklı gülüşleri ortasında yıkmak"* gibi bir tehlike taşıdıklarını vurgulayarak belirtmiştir.

Engels, bu "teorilerin" bilimsel komünizmle ortak hiçbir yanları olmadığına işaret etmekten bıkıp usanmıyordu.

N. Y. Kolpinski

* Marx-Engels, *Werke*, c. 22, s. 69.

FRİEDRİCH ENGELS

DEVLETİN ORTADAN KALDIRILMASI SLOGANI VE ALMAN "ANARŞİ DOSTLARI" KONUSUNDA[1]

"Devletin ortadan kaldırılması, komünistler için, yalnızca sınıfların ortadan kaldırılmasının zorunlu sonucu olarak bir anlam ifade eder, sınıfların ortadan kalkmasıyla, öteki sınıfları egemenliği altına almak amacıyla bir sınıfın örgütlü gücüne gereksinim kendiliğinden ortadan kalkacaktır. *Burjuva* ülkelerde devletin ortadan kaldırılması, devlet gücünü Kuzey Amerika'daki düzeyde yeniden kurmak anlamına gelir. Sınıf çelişkileri, orada, hâlâ tam gelişmemiştir; proleter fazla nüfusun Batıya doğru akma eğilimi göstermesi yüzünden orada sınıfların çatışmaları sürekli olarak yatıştırılmaktadır; Doğuda en aza indirgenmiş olan devlet gücünün rolü, Batıda kesin olarak yoktur. *Feodal* ülkelerde devletin ortadan kaldırılması, feodalizmin ortadan kaldırılması ve yerini olağan burjuva devletin alması anlamına gelir. *Almanya*'da, devletin ortadan kaldırılması sloganı, ya yürütülmekte olan

savaşımdan sıyrılmak için korkakça bir kaçışı, ya *burjuva* özgürlüğün *bireyin* mutlak bağımsızlığına ve özerkliğine kadar şarlatanca abartılmasını, ya da ensonu burjuvanın, burjuva çıkarların ilerlemesini kösteklemedikçe her türlü devlet biçimine karşı ilgisizliğini maskeler. Devletin 'en yüksek anlamında' ortadan kaldırılması, böyle ahmakça öğütleniyorsa, bunda Berlin'deki Stirner ve Faucher'lerin hiçbir kusuru yoktur. *La plus belle fille de la France ne peut donner que ce qu'elle a.*"* (*Neue Rheinische Zeitung*, n° 4, s. 58).[2]

Devletin ortadan kaldırılması, *anarşi*, Almanya'da çok moda bir sözcük oldu. Proudhon'un birçok Alman izleyicisi,[3] Berlinli "yüksek" demokratlar, hatta Stuttgart Parlamentosunun ve İmparatorluk naipliğinin birazcık unutulmuş "ulusun kültürlü soyluları"[4] bile, her biri kendi tarzında, egzotik havalı bu anahtar sözcüğü benimsediler.

Bu fraksiyonların hepsi, varolan burjuva toplumu koruma isteğinde anlaşıyorlar. Ama, burjuva toplumu savunurken, kaçınılmaz olarak, burjuvazinin egemenliğini de savunuyorlar, ve Almanya'da, egemenliği burjuvazinin ele geçirmesinin fedailiğini yapıyorlar; kendilerine "önde giden" insanlar, "herkesten daha önde giden" insanlar havası vererek, kendilerini burjuvazinin gerçek temsilcilerinden farklı bir biçimde ayırıyorlar. Bu hava, gerçekte, pratik yaşamın bütün çatışmalarında kaybolup gitmiştir; devrimci bunalımların doğal (*authentique*) anarşisi karşısında, yığınlar [ve devlet gücü] birbirlerine karşı "kaba güce" başvurduklarında, anarşinin bu temsilcileri, her seferinde anarşiyi kısa kesmek için ellerinden geleni yaptılar. Bu ünlü "anarşi"nin içeriği, son çözümlemede daha gelişmiş ülkelerde "düzen" denilene geri dönüyordu. Almanya'daki "anarşi dostları", Fransa'daki "düzen dostları" ile tam bir *entente cordiale*** içersindedirler.

Anarşi dostları Fransız Proudhon ve Girardin'e bağlı olmadığına ve onların düşünüş tarzları özünde cermenik olduğuna göre, hepsi aynı ortak kaynaktan, *Stirner*'den çıkar. Al-

* Fransa'nın en güzel kızı bile ancak kendisinde olanı verebilir. –*ç.*
** Dostça anlaşma. –*ç.*

manya'da Demokratik Partiye, genel deyimlerinin birçoğunu, genellikle Alman felsefesinin dağılma dönemi sağlamıştır. Son Alman yazarlarının, özellikle Feuerbach ve Stirner'in kavramları ve deyimleri daha Şubat-öncesinde oldukça sulandırılmış bir biçimde sıradan yazının bilincine ve basına girdi, bu yazın ve basın da, Mart-sonrası[5] demokrat liderlerin yararlandıkları bellibaşlı kaynaklar oldular. Stirner'in devletin dağılıp yokolması üzerine yaptığı savunma, Proudhon'vari anarşiye ve Girardin'vari devletin ortadan kaldırılmasına, Alman felsefesine özgü bir "yüksek anlam" verilmesine özellikle elverişli olmuştu. Stirner'in *Der Einzige und sein Eigenthum* [*Biricik ve Özelliği*] kitabının unutulup gittiği doğrudur, ama onun düşünüş biçimi, özellikle de devlet eleştirisi, anarşinin dostlarında yeniden suyüzüne çıkıyor. Nasıl daha önce bu bayların, Fransız kökenli[6] oldukları ölçüde yazınsal kaynaklarını incelediysek, şimdi de Alman kaynakları incelememiz için tarih öncesinden kalma Alman felsefesinin derinliklerine dalmamız gerekiyor. Sıradan Alman polemiği ile uğraşmamız gerekiyorsa, her zaman şu ya da bu anlayışın ikinci elden satışını yapanlar yerine, bu düşüncelerin asıl yaratıcıları ile işi görmek daha kolaydır.

> Pegasus'u bir daha eyerleyin bana, ey Mülzer,
> O eski romantik ülkede bir daha gezineyim!"[7]

Stirner'in yukarda adı geçen kitabı üzerine eğilmeden önce, "eski romantik ülke"ye, bu kitabın yayınlandığı o unutulmuş çağa uzanmamız gerekir. Prusya burjuvazisi, hükümetin içinde bulunduğu mali güçlükleri fırsat bilerek politik gücü ele geçirmeye başlamıştı ve gene o dönemde, anayasal burjuva hareket yanında, komünist hareket de proletarya içersinde günden güne yayılıyordu. Burjuva toplumun amaçlarına ulaşmak için henüz proletaryanın desteğine gereksinim duyan kişiler, her yanda, şöyle ya da böyle, herhangi bir çeşitten sosyalistlik taslamak zorundaydılar; tutucu ve feodal bir parti bile, proletaryaya vaatlerde bulunmak zorunda kalıyordu. Burjuvaların ve köylülerin, feodal aristokrasiye

ve bürokrasiye karşı savaşımı yanında, proleterlerin burjuvalara karşı savaşımı vardı; ve bunlar arasında, sosyalizmin bütün çeşitlerini içine alan bir sürü sosyalist ara grup: gerici sosyalizm, küçük-burjuva sosyalizmi, burjuva sosyalizmi; ve bütün bu savaşım, bu tercihler baskı altında tutuluyor, sansür yüzünden, örgütlenme ve toplanma yasağı yüzünden, devlet gücünün boyunduruğu altında görüşlerini açıklamak olanağını bulamıyordu. İşte Alman felsefesi sonuncu değersiz zaferlerini kutlarken partilerin durumu böyleydi.

Sansür, daha işe başlar başlamaz, azıcık da olsa istenmeyen herkesi olabildiğince soyut bir anlatım tarzı seçmeye zorladı; hegelci okulun tam bir dağılma aşamasına ulaştığı bu sırada, Alman felsefi geleneği böyle bir anlatım tarzı sunuyordu. Dine karşı girişilmiş olan savaş sürüyordu. İktidardaki rejime karşı siyasal savaşımı basın yoluyla desteklemek güçleştikçe, bu savaşım dinsel ve felsefi bir biçime bürünerek gittikçe şiddetleniyordu. Sulandırılmış biçimiyle Alman felsefesi, "eğitimli" kafaların ata kalıtı haline geldi ve o, daha çok bilgi kazandıkça filozofların düşünceleri daha çok cıvıyordu, mantıktan yitiriyor, bayağılıktan kazanıyordu, ve bu bayağılık, bu tutarsızlık arttıkça, filozoflar, "eğitimli" halkın gözünde daha çok saygınlık kazanıyordu.

Bu "eğitimliler"in kafalarındaki karışıklık korkunçtu ve durmadan da daha korkunç bir durum alıyordu. Bu, Alman, Fransız, İngiliz, antikçağ, ortaçağ ve çağdaş kökenli fikirlerin tam bir arapsaçına dönmesiydi. Bütün bu fikirler, ikinci, üçüncü ve dördüncü elden geldiklerinden ve artık tanınmaz duruma gelene kadar dolanmış olduğu için, bu karışıklık, bir o kadar daha korkunç oluyordu. Yalnız Fransız ve İngilizlerin liberal ve sosyalist fikirleri değil, Almanların, örneğin Hegel'in fikirleri de bu aynı yazgıyı paylaşıyordu. Çağın tüm yazını, özellikle, birazdan göreceğimiz, Stirner'in kitabı, bu durumun sayısız kanıtlarını sunmaktadır, ki Alman yazını bugüne dek, bu durumun acısını çekmektedir.

Bu kargaşanın altında süregiden felsefi gölge-boksu, gerçek savaşımın bir yansımasıydı. Felsefedeki her "yeni döne-

meç", Almanya'da, bir sürü boş kafalılar, genç hukukçular, iş kovalayan öğretmenler, şansı yaver gitmemiş tanrıbilimciler, işsiz doktorlar, yazarlar vb., vb. gruplardan oluşan "eğitimli" kafaların genel ilgisini çekiyordu. Bu adamlara göre, her "yeni dönemeç" henüz aşılmış bulunan belli bir tarihsel gelişme aşamasının kesin olarak tasfiyesi anlamına gelmeliydi. Örneğin burjuva liberalizmin birdenbire çürüyüp kangren olduğunu, tarihin sayfalarından silinip gittiğini ve pratik olarak yok edildiğini kabul etmek için onu bir eleştiriden geçirmek bir filozofa yetiyordu. Cumhuriyetçilik için de, sosyalizm vb. için de durum aynıydı. Sonradan, devrim sırasında, bu gelişme aşamalarının, başlıca rolü oynadıkları zaman ve felsefi karşıtları çoktan unutulduğu zaman, gerçekten ne kadar "ortadan kaldırılmış", "aşılmış", "tasfiye edilmiş" oldukları belli oldu.

Son evresindeki bu Alman felsefesini niteleyen biçim ve içerik yönünden tutarsızlık, büyüklük taslayan aleladelik ve yüksekten atan budalalık, sözle anlatılmaz bayağılık ve diyalektik sefalet, bu alanda o zamana dek ortaya çıkabilmiş her şeyin ötesindeydi. Bu, ancak, bütün bunları iyi niyetle, bir yenilik gibi, "şimdiye kadar hiç duyulmadık, görülmedik bir şey" gibi kabul eden halkın inanılmaz saflığı ile karşılaştırılabilir. Alman ulusu, "temel"...*

1850 Ekiminde Almanca yazıldı,
ilk kez, *Pod znaménem marxizma*
n° 6'da, 1927 yılında yayınlandı.

* Elyazması burada kesiliyor. –*Ed.*

MARX'TAN MANCHESTER'DEKİ ENGELS'E

[Londra,] 8 Ağustos 1851
28, Dean Street, Soho

... P. J. Proudhon'un *l'Idé générale de la révolution au XIXe siècle*'ine[8] geçelim. Sana bu yapıttan ilk sözettiğimde, onun ancak, çoğu değiştirilip bozulmuş bölümlerini okumuştum. Şimdi sana σχελετον'u* yollayabilirim. Kitap, Rousseau'ya, Robespierre'e, "Montagne"a[8a] vb. karşı ustaca saldırıları içeriyor. Ölümsüz Ruge'nin deyişiyle gerçek gelişme gücü şöyle sunuluyor:

Birinci İnceleme. Devrimin gelişmesine yolu açan gericiliktir.

İkinci İnceleme. 19. yüzyılda devrimin yeterli nedeni var mı?

1789 devrimi, eski rejimi devirdi. Ama yeni bir toplum yaratmayı ya da toplumu yeni bir toplum yapmayı unuttu. O, ekonomi politik yerine, yalnızca politikayı düşündü. Bugün ise "ekonomik güçlerin anarşi"si var, "toplumun yoksulluğa

* İskelet, anahat. –*ç.*

kayışı" bundan. Bu, kendini işbölümünde, makinelerde, rekabette, krediler sisteminde gösteriyor. Yoksulluğun ve suç oranının artması. Daha ötesi: *devlet*, sürekli olarak bütün nitelikleriyle mutlak olarak daha büyümüş, bağımsızlığı ve gücü artmıştır. Kamu borçlarının artması. Devletin zenginliği yoksulluğa karşı koruması. Kokuşma. Devlet, toplumu köleleştirmektedir. Yeni bir devrim zorunluluğu. Devrimin görevi, toplumun kötü yönelimini değiştirmek, doğru yola sokmaktır. Toplumun kendisine dokunulmamalı. Toplumun, kendi keyfine göre yeniden kurulması sözkonusu olamaz.

Üçüncü İnceleme. Ortaklık (*association*) *ilkesi.*

Ortaklık bir dogmadır, ekonomik bir güç değildir. Ortaklık, işbölümü, ticaret, değişim vb. gibi ne organik ne de üretken bir şeydir. Ortaklık ile kolektif gücü karıştırmamak gerekir. Kolektif güç, kişisel-olmayan bir bağıt (akit), ortaklık, iradi bir yüklenmedir. Ortaklık, doğal niteliği gereği, kısır hatta zararlıdır bile. Çünkü emekçinin özgürlüğü için bir köstektir. Toplumsal sözleşmeye işbölümünün, değişimin, kolektif gücün ancak sahip oldukları bir etkinlik sağlar. Büyük işletmeler kurmak amacıyla ortaklıklar oluşturulduğu zaman, başarı, ortaklık *ilkesine* değil, onların *araçlarına* bağlıdır. Ancak yeterli bir ödence olduğu yerde ortaklığa boyun eğilir. Üretken ortaklığın ancak zayıf olan, tembel ortağa yararı vardır. Ortaklık üçüncü kişiler için dayanışmadır, ortak sorumluluktur. Ortaklık, ancak, genellikle, kendi olanaklarına bağımlı bulunan bazı özel koşullarda uygulanabilir. Aile bağına, özveri yasasına göre her türlü ekonomik amaç dışında kurulmuş olan ortaklık, yani ortaklık için ortaklık, salt dinsel bir bağıt, pratik değeri olmayan doğaüstü bir bağ, bir mittir. Ortaklığı, üreticiler ile tüketiciler arasındaki karşılıklılığın gelişmesinde beklenebilen yeni ilişkilerle karıştırmamak gerekir. Ortaklık, sözleşme yapanları tek düzeye getirir, özgürlüklerini toplumsal ödeve bağımlı kılar, bireyselliklerinden yoksun kılar.

Dördüncü İnceleme. Otorite ilkesi.

Hükümet etme fikri, aile göreneklerinden ve ev deneyi-

minden doğmuştur. Demokrasi, hükümet etme evriminin son aşamasıdır. Hükümet fikri sözleşme fikrine karşıdır. Gerçek devrimci slogan şu: Hükümete son! *Mutlak otorite*, kısa zaman içinde kendi kendini yadsımak ve *yasalarla* ve *kurumlarla* kendini sınırlandırmak zorunda kalır. Yasalar da, dışsal ifadeleri oldukları çıkarlar kadar sayısızdır. Yasalar, cansıkıcı bir süreklilik göstermeye eğilimlidirler. Yasa, bize, dışardan dayatılan prangalardır. *Anayasal monarşi.* Soysuzlaşmış anlamsızlık. *Genel oy.* Kalabalığın kahince önsezisi, bir saçmalıktır. Ne atanmışlara ne seçilmişlere gereksinınem var! Seçimler, oy, hatta oybirliği, hiçbir şeyi kararlaştırmaz. Genel seçime göre karar vermek gerekirse, Bonaparte gerçekten en uygun adamdır. *Saf demokrasi ya da doğrudan yönetim*, Rittinghausen, Considérant ve Ledru-Rollin'in bir buluşudur, çıkmaza ve anlamsızlığa götürür. Aşırılığa kadar götürülmüş bu devlet fikri, onun bütün anlamsızlığını açıklar.

Beşinci İnceleme. Toplumsal tasfiye.

1. *Ulusal banka.* Fransa Bankasının tasfiyesine karar verilir. O, devlet bankası ilan edilmemiştir, hayır, ama *kamu yararına bir kuruluştur*. Faiz %1/2'ye ya da 1/4'e indirilmiştir.

2. *Kamu borcu.* Bu önlem sayesinde, özel sermayeler iskonto işlerinden yoksun bırakılır, borsaya hücum ederler, devlet ancak %1/2 ya da %1/4 öder ve bu faizler için faizi düşürür. Devlet, faiz yerine, yıllık taksitler öder, yani ödünç alınan sermayeyi yıllık ödemeler biçiminde geri öder. Başka deyişle: devletin borcundan dolayı ödediği faizlerin, yıllık taksitler biçiminde, ana borçtan düşürülmesi için kararname çıkartılır.

3. *İpotekli borçlar. Basit tahviller.* "İpotekli ipoteksiz bütün alacakların, anonim şirket hisselerinin faizleri %1/4 ya da %1/2 olarak saptanmıştır. Borç ödemeler, ancak yıllık taksitlerle yapılabilecektir. 2.000 frankın altındaki tutarlar için yıllık taksit %10 olacaktır; 2.000 frankın üzerindeki tutarlar için %5. Alacakların ödemeleri kolaylaştırmak ve eski ödünç verenlerin işlevinin yerini doldurmak için, ulusal iskonto bankasının bürolarından bir bölümü emlak ipotek

bankası olacaktır: avansları en fazla, yılda, 500 milyondur."

4. *Taşınmaz mallar; binalar.*

Kararname: "Kira olarak yapılan her ödeme, kira fiyatının yirmi katı olarak takdir edilen *mülkün hesabına* yatırılacak, ondan düşülecektir. Her kira ödemesi, oturduğu evde ve kiralık olarak kullanılan ve yurttaşlara oturacak yer hizmeti gören tüm yapılarda kiracıya ödemesiyle orantılı ve bölümsüz bir hisse sağlayacaktır. Böylece karşılığı ödenen mülk, giderek, yerel yönetimin üstüne geçecektir, ki bina karşılığının ödenmesi nedeniyle, bütün sakinler kitlesi adına birinci elden ipoteği ve ayrıcalığı kendisi alacaktır ve oturanların hepsine, ömür boyunca, binanın maliyeti fiyatına bir konut sağlayacaktır. Yerel yönetimler, kiralanan mülklerin tasfiyesi ve derhal karşılığının ödenmesi için, her iki tarafın karşılıklı isteğiyle anlaşma yapabileceklerdir. Bu durumda, ve şimdiki kuşağın kira fiyatlarındaki indirimden yararlanmalarını sağlamak için sözü geçen yerel yönetimler, üzerlerinde anlaşmaya varılan evlerin kirasında derhal bir indirim yapabileceklerdir, bu indirim amortismanın ancak otuz yıl içinde gerçekleştirilmesini sağlayacak biçimde yapılacaktır. Onarımlar için, yapıların düzene konmaları ve bakımları için, aynı biçimde yeni yapılar için, yerel yönetimler, yapıcılık şirketleri ile, yapı işçileri dernekleri ile, yeni toplumsal sözleşmenin ilke ve kurallarına göre, anlaşacaktır. Kendi evlerinde tek başlarına oturan mülk sahipleri, kendi çıkarları bakımından yararlı olduğunu düşündükleri sürece mülkiyeti ellerinde tutacaklardır.

5. *Toprak mülkiyeti.*

"Bir taşınmaz malın işletilmesi için takside bağlanmış borcun ödenen her taksidi, çiftçiye, bu taşınmaz malda bir mülkiyet payı kazandıracak ve onun için bir ipotek değerinde olacaktır. Karşılığı tümüyle ödendiğinde, doğrudan komünün mülkü olacaktır, komün, çiftçi ile birlikte, taşınmaz malın çıplak mülkiyetini ve net ürününü paylaşacaktır. Komünler, isteyen mülk sahipleri ile, ve her iki yanın rızası ile, rantların geri satın alınması ve mülklerin karşılıklarının

doğrudan ödenmesi üzerinde anlaşabileceklerdir. Bu durumda, komünlerin isteği üzerine, tarımcıların yerleştirilmeleri ve toprağın genişliğinin, toprağın niteliğinin olabildiğince dengelendirilmesine özen göstererek elde bulundurulan malların sınırlarının çizilmesi ve vadeli borç taksitlerinin ürüne göre oranlanması işleri, düzene koyulacaktır. Bir kez toprak mülkiyeti karşılığı tamamıyla ödendi mi, cumhuriyetin bütün komünleri, aralarında, toprakların nitelik farklarından ve dolayısıyla ekimden doğan aksaklıkların eşitleştirilmesi için anlaşacaklardır. Komünler kendi bölgelerindeki arsaların rantının bir kısmını bu dengeleme işi için ve genel sigorta fonu olarak kullanacaklardır. Aynı dönemden başlayarak, mülklerini kendileri değerlendirerek mülk sahibi olma sıfatlarını korumuş olan eski mülk sahipleri, yeni sahipler ile aynı yükümlülüklere tabi ve aynı haklara sahip olacaklardır, yer ve miras bakımından raslantı ve şanslılık kimseye üstün bir durum sağlamayacak ve ekim koşulları herkes için eşit olacaktır. Toprak vergisi yürürlükten kaldırılacak. Kırsal polisin görevlerini, belediye meclisleri yapacaktır."

Altıncı İnceleme. Ekonomik güçlerin örgütlenmesi.

1.*Kredi.* Şubeleriyle birlikte yukarda adı geçen ulusal banka. Altın ve gümüş yavaş yavaş dolaşımdan çekilir. Kağıt-para onların yerini alır. *Kişisel krediye* gelince, bunun işçi birliklerinde ve tarım ve sanayi derneklerinde uygulanması gerekir.

2. *Mülkiyet.* Yukardaki "toprak mülkiyeti"ne ilişkin özetlere bak. Daha önce sözü edilen koşullarda, en küçük kaygı duymaksızın, mülk sahibinin, mülkü satmasına, devretmesine, başkasına vermesine, canı isterse satılığa çıkarmasına olanak sağlanabilir. ... Yıllık taksitler yoluyla ödeme kolaylıklarıyla, taşınmazın değeri, taşınınazın kendisi bu işlemlerden hiçbir şekilde etkilenmeksizin, sonsuz derecede bölünebilir, değişilebilir, akla gelebilecek her türlü değişikliğe tabi tutulabilir. Tarımsal çalışma, kolektif biçimi kabul etmez.

3. *İşbölümü, kolektif güçler, makineler. İşçi birlikleri.*

Yapısı gereği, çeşitli kollarda uzmanlığı olan çok sayıda işçilerin aynı zamanda çalıştırılmasını gerektiren işletme ya

da işyeri olsun, her sanayi, bir emekçi birliği ya da sendikası merkezi haline gelmeye adaydır. Ama ürünün, özel yeteneklerin elbirliğiyle değil de, bir bireyin ya da bir ailenin eylemiyle elde edildiği yerlerde birliğe gerek yoktur. Öyleyse, küçük işliklerde, el zanaatlarında, kunduracılıkta, terzilikte, vb., satıcılarda birlikler yoktur. Birlik *büyük sanayidedir*. *İşçi sendikaları* da büyük sanayidedir. Birlik içinde istihdam edilen her bireyin, sendikanın mülkiyetinde bölünmemiş bir hakkı vardır, birliğin tüm hizmetlerini, sırasıyla, yerine getirme hakkı vardır; onun eğitimi, öğrenimi, ve çıraklık dönemi öyle yönlendirilmelidir ki, pis ve zahmetli angaryalardan kendi payına düşene katlanabilsin, bir sürü çalışmaları ve bilgileri izleyebilsin, olgunluk çağına geldiğinde her bakımdan yetenekli olsun ve yeterli bir gelir sağlasın. Görevler, seçimle yapılır ve yönetmelikler üyelerin onayına bağlıdır; ücret, görevin niteliği, becerinin önemi, ve sorumluluğun büyüklüğü ile orantılıdır; bütün üyeler birliğin yükümlülüklerine olduğu gibi kazançlarına da hizmetleri oranında katılırlar; her biri, isteğince, birlikten ayrılmakta, hesabını görmekte ve haklarını tasfiye etmekte özgürdür ve karşılığında birlik de her zaman yeni üyeler almakta yetkilidir. ... İşte iki sorun, yani kolektif güç sorunu ve işbölümü sorunu bu biçimde çözümlenmekte... Geçiş döneminde bu işletmelerin başında imalatçılar vb. bulunur.

4. *Değerin belirlenmesi*; *piyasada ucuzluğun sağlanması.* Malın pahalılığına ve fiyatların keyfiliğine karşı önlemler. *Adil fiyat* tam olarak şunları temsil eder: a) serbest üreticilerin resmî ortalamasına göre üretim giderleri tutarı; b) tüccarın ücreti, ya da satıcının malı elinden çıkarınakla kendisini yoksun bıraktığı yararın karşılığı olan ödence. Tüccarın bu anlamda karar vermesi için ona bir güvence vermelidir. Bu güvence değişik biçimde olabilir: ya bu adil fiyattan yararlanmak isteyen ve kendileri de üretici olan tüketicilerin, çeşitli Parisli işçi birlikleri arasında yapıldığı gibi, kendi ürünlerini de eşit koşullarla, tüccara verme yükümlülüğü altına girmeleriyle, ya da sözü edilen tüketicilerin satıcıya kendisi-

ne bir gelir sağlamak üzere ya bir prim ya da oldukça önemli miktarda satış sağlamaya razı olmalarıyla. Örneğin, devlet, geçici olarak temsil ettiği çıkarlar adına, iller ve belediyeler de, her biri kendi bölgelerinde oturanlar adına, herkese adil fiyat ve iyi nitelikte ürün ve hizmet sağlamak isteğiyle elverişli koşulları sağlayacak olan girişimcilere, ya işletmelerinde kullandıkları sermayeler ve malzeme için bir faizi, ya sabit bir ücreti, ya da elverdiğinde, yeterli miktarda toplu siparişi garanti etmeyi önerirler. Buna karşılık, müteahhitler, tüketicilerin her istemine uygun olarak yükümlendikleri ürün ve hizmetleri yerine getirmekle yükümlü olacaklardır. Rekabete gereğinden çok serbestlik tanınmıştır. Müteahhitlerin fiyatlarını oluşturan öğeleri, mal teslimi tarzını, yükümlülüklerinin süresini, kullanacakları araçları belirtmeleri gerekecektir. Saptanan süreler içinde mühürlü olarak sunulan yükümlülük önerileri, sözleşmenin önemine göre, eksiltme gününden 8 gün, 15 gün, 1 ay, 3 ay önce açılacak ve ilan edilecektir. Her sözleşmenin süresinin sona ermesinde yeni açık eksiltmeler düzenlenecektir.

5. *Dış ticaret.* Faiz düşürülünce gümrük tarifelerini indirmek gerekir, ve faiz kaldırıldığında ya da %1/4'e ya da %1/2'ye düşürüldüğünde gümrükleri ortadan kaldımak gerekir.

Yedinci İnceleme. Ekonomik organizma içinde hükümetin erimesi.

Otoritesiz toplum. Dini mezheplerin, yargının, idari yönetimin, polisin, devlet eğitiminin, harbiyenin, bahriyenin vb. kaldırılması, bütün bunlar, eksiksiz Stirner'vari lafazanlıklarla ileri sürülüyor.

Bu reçete hakkında ne düşündüğünü ayrıntılı olarak bana yaz. Selam.

Senin *K. Marx*

Fransızca yazıldı.
İlk kez, *Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx*, Bd. I, Stuttgart 1913'te yayınlandı.

ENGELS'TEN LONDRA'DAKİ MARX'A

M[anchester], 21 Ağustos 1851

... Pr[oudhon]'un kitabının* yarısına geldim, ve senin değerlendirmeni tamamıyla haklı buluyorum.** Burjuvaziye başvurusu, Saint-Simon'a geri dönüşü ve sırf eleştirel bölümdeki daha yüzlerce öteki şey, onun, sınai sınıfın, burjuvazinin ve proletaryanın gerçekte özdeş olduklarını ve yalnızca devrimin tamamlanmayışı nedeniyle çelişkiye düşürüldüklerini sandığını doğruluyor. Tarihin sözde-felsefi yorumlanışı apaçıktır: devrimden önce, sınai sınıf, "kendinde" sınıf olarak, 1789'dan 1848'e kadar ise uzlaşmaz karşıt durumunda vardı: yadsıma; prudoncu sentez, her şeyi bir çırpıda çözümlüyor. Her şey burjuvaziyi teori planında kurtarmak için son bir girişim gibi görünüyor; bizim, belirleyici ilk neden olarak maddi üretime ilişkin, sınıf savaşımına ilişkin vb. tezlerimizi, her ne kadar çoğu durumda bozulmuş biçimde olsa da, bü-

* Bkz: s. 36. –*Ed.*
** Bkz: s. 26-32. –*Ed.*

yük bölümüyle o da kabul ediyor ve bu, yukarda, proletaryayı yeniden burjuvazi yerine koyuyormuş gibi görünmekten başka bir şey olmayan girişimle —sözde-hegelci bir oyunla— ortaya çıkıyor. Bireşimsel bölümü henüz okumadım. L. Blanc, Robespierre, Rousseau ile yaptığı polemikte, tek-tük pek fena sayılmayacak yerler var, ama bütünüyle bakıldığında, örneğin demokrasiden sözederken, ve tamamıyla *Neue Preussische Zeitung*'un[9] ve tümüyle eski tarih okulunun[10] anlayışı içinde kişi sayısı üzerine tumturaklı sözler ettiği ve bir okul çocuğuna yaraşır küçük pratik düşüncelerden yola çıkarak, hiç çekinmeden gerçek sistemler kurmaya kalkıştığı zaman yaptığı siyasal eleştiriden daha kasıntılı ve daha yavan bir şey olamaz. Hele şu "iktidar" ile "özgürlük"ün uyuşmaz karşıtlar olduğu ve hiçbir hükümet biçiminin, kendisine, ona neden boyun eğmesi gerektiği konusunda doyurucu bir ahlaki neden ileri süremeyeceği, ne büyük bir düşünce! Hay allah, bu durumda iktidar ne işe yarar ki?

Bir de, bay Ewerbeck'in, ona, *Manifesto*'nun[11] kendi çevirisini verdiğinden eminim, kimbilir, belki de, bu nedenle senin *Revue*'deki makalelerinin[12] çevirilerini de vermiştir. Örneğin, siyasal iktidarın, bir sınıfın başka bir sınıfı ezmek için örgütlü gücünden başka bir şey olmadığı ve uzlaşmaz sınıf karşıtlıkları ortadan kalktığı zaman ortadan kalkacağı gibi bir dizi önemli fikrin bunlardan aşırılmış olduğu kuşku götürmez. Ayrıca, 1848'den bu yana Fransız hareketi üzerine birçok önemli fikir. Bütün bunları senin kendisine karşı yazdığın kitapta[13] bulduğunu sanmıyorum.

Almanca yazıldı.
İlk kez, *Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx*, Bd. I, Stuttgart 1913'te yayınlandı.

MARX'TAN MANCHESTER'DEKİ ENGELS'E

[Londra,] 20 Haziran 1866

... Dün, Enternasyonal Konseyinde, güncel savaş üzerine bir tartışma oldu.[14] Tartışma önceden duyurulmuştu, ve bizim merkez dolup taşıyordu. İtalyan baylar bile delegelerini yollamışlardı. Tartışma, beklendiği gibi, genel olarak, "ulusal-topluluklar (milliyetler) sorunu"na ve bizim bu konudaki tutumumuza indirgendi. *Le sujet* [konu] gelecek salıya ertelendi.

Fransızlar çok kalabalık olarak geldiler ve İtalyanlara karşı içten hoşnutsuzluklarını açıkça ortaya koydular.

"*Genç Fransa*"nın (*işçi olmayan*) temsilcileri bütün ulusal-toplulukların ve ulusların "*préjugés surannés*" ["eskimiş önyargılar"] olduğunu savunuyorlardı. Prudoncu stirnercilik: her şey küçük "*groupes*" ["gruplar"] ya da "*communes*" ["komünler"] olarak bölünüyor, bunlar da sonra bir "birlik" oluşturuyorlar, ama bir devlet değil. Ve insanlığın bu "bireyselleşmesi" kendini gösterirken ve eksiksiz "*mutualisme*"[15]

["karşılıklı yardımlaşma"] gelişirken, öteki ülkelerde tarih akışını durduracak ve tüm dünya, Fransızların bir toplumsal devrim yapacak kadar olgunlaşmalarını bekleyecek. O zaman onlar bizim gözümüzün önünde bu deneyimi gerçekleştirecekler, ve geri kalan dünya da bu deneyimin etkisiyle aynı şeyi yapacak. Fourier'nin de falanster modelinden[16] beklediği tamıtamına buydu. *D'ailleurs* [zaten] "toplumsal" soruna eski dünyanın "*superstitions*"uyla ["boşinanlarıyla"] engel olanların tümü "gerici"dirler.

Dostumuz Lafargue'ın ve onunla birlikte ulusal-toplulukları ortadan kaldıranların, bize "*Fransızca*" olarak, yani burada bulunanların 9/10'unun anlamadıkları bir dille seslendiklerini belirterek konuşmama başladığımda, İngilizler bir hayli güldüler. Sonra, Lafargue'ın, farkında olmadan, ulusal-toplulukların yadsınmasından, açıkça, bu toplulukların Fransız ulusu modeli tarafından *absorbtion*'ını [soğurulmalarını] anladığını belirttim.

Genellikle, durum karmaşık, çünkü, hem İngilizlerin akılsızca İtalyan-severliklerine, hem de bu eğilime Fransızların yanlış muhalefetine karşı çıkmak gerekiyor. Özellikle de, Birliğimizi, tek yanlı bir yola sürükleme tehlikesi gösteren her çıkışı önlemek gerekiyor.

Selam.

Senin *K. M.*

Almanca yazıldı.
İlk kez, *Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx*, Bd. I, Stuttgart 1913'te yayınlandı.

MARX'TAN HANOVER'DEKİ LUDWIG KUGELMANN'A

Londra, 9 Ekim[17] 1866

... Cenevre'deki Birinci Kongre[18] konusunda büyük kaygılarım vardı, ama beklediğimin tersine, genel olarak, iyi geçti. Kongrenin Fransa'daki, İngiltere'deki ve Amerika'daki etkisi, bütün beklentilerin üstünde oldu. Oraya ne gitme olanağım vardı, ne de gitmek istiyordum, ama Londra delegelerinin programını yazdım. Programı, bilerek işçilerin derhal üzerinde anlaşabilecekleri ve birlik halinde hareket edebilecekleri ve işçilerin sınıf savaşımına ve sınıf halinde örgütlenmelerine doğrudan bir içerik ve ivme veren noktalarla sınırlı tuttum. Parisli bayların kafaları ise prudoncu boş sözlerle dopdolu. Bilim üzerine gevezelik edip duruyorlar ve hiçbir şey bilmiyorlar. *Devrimci* her eylemi, yani bizzat sınıf savaşımından doğan eylemi, gene *siyasal yollarla* gerçekleştirilmeye elverişli (örneğin işgününün yasal olarak kısaltılması gibi) her türlü yoğun toplumsal hareketi önemsemiyorlar.

Özgürlük bahanesiyle, *anti-hükümetçilik* ya da her türlü otoriteye düşman bireycilik bahanesiyle, 16 yıldan beri sessiz sedasız dünyanın en yüzkarası zorbalığına katlanan bu baylar, gerçekte, prudoncu tarzda idealize edilen bayağı burjuva ekonomisini öğütlemekten başka bir şey yapmıyorlar! Proudhon çok büyük bir kötülük yaptı. Onun ütopyacıları sözde eleştirisi, ütopyacılara sözde karşı çıkması (bir Fourier'nin, bir Owen'ın vb. ütopyaları yeni bir dünyanın öngörüsünü ve imgesel dışavurumunu taşıdıkları halde, o, kendisi bir küçük-burjuva ütopyacısından başka bir şey değildir) başta "*jeunesse brillante*"ı ["parlak gençliği"], öğrencileri, sonra işçileri ve özellikle de lüks maddelerin yapımında çalıştıklarından, farkında olmadan işe yaramaz eski-püskülere pek tutkun olan Parislileri büyüledi. Bilisiz, kendini beğenmiş, kasıntı, kurumla şişinen bu adamlar, üyelerinin sayısıyla hiçbir orantısı olmayan bir sayıda kongreye katılarak neredeyse her şeyi berbat ediyorlardı. Raporda, adlarını vermeden, hak ettikleri davranışı göstereceğim kendilerine.

Sizin *K. Marx*

Almanca yazıldı.
İlk kez *Die Neue Zeit*,
Bd. 2, n° 2, 1901-1902'de yayınlandı.

MARX'TAN PARİS'TEKİ PAUL LAFARGUE'A

Londra, 19 Nisan 1870

... Ama Bakunin'in programı "teori"ydi. Gerçekte üç noktadan oluşuyordu:

1) Toplumsal devrimin ilk gereksinimi *mirasın kaldırılmasıydı, vieillerie saintsimoniste dont le charlatan et l'ignoramus Bakounine se faisait l'éditeur responsable.** Hiç kuşku yok ki, toplumsal devrimi bir gün içinde (*par décret plébiscitaire*)** yapma olanağı olsaydı, derhal toprak mülkiyeti ve sermaye kaldırılmış olurdu ve *le droit d'héritage*'ı*** yürürlükten kaldırma gereği kendiliğinden düşerdi. Öte yandan, böyle bir olanak ortaya çıkmıyorsa (kuşkusuz, bunu varsaymak boşuna olurdu), *miras hakkının kaldırılmasına karar çıkarmak*, ciddi bir davranış değildir, ama bütün köylülüğü ve bütün küçük-burjuvaziyi gericiliğin çevresinde toplayacak

* Şarlatan ve bilisiz Bakunin'in sorumlu yayıncısı olduğu sensimoncu saçmalık. –*ç*.

** Plebisit kararıyla. –*ç*.

*** Miras hukuku. –*ç*.

saçma bir tehdit olur. Düşününüz bir kere, örneğin, yankiler kılıçlarıyla köleliği kaldıramasaydılar, *köleler üzerinde miras hakkının kaldırılmasına* karar vermek ne ahmaklık olurdu! Bütün bu teori, ekonomik rejimimizi hukuk sistemimizin temeli ve kaynağı olarak göreceği yerde, bugünkü hukuk sistemimizi ekonomik düzenimizin temeli sayan eskimiş bir ülküye dayanmaktadır! Bakunin'e gelince, onun bütün istediği, kendi kafasından, kendi buluşu bir program uyduruvermekti. *Voilà tout. C'était un programme d'occasion.**

2) "*L'égalité des différentes classes*".** Bir yandan sınıfların süregiden varlığını, ve öte yandan, bu sınıfların üyelerinin *eşitliğini* varsaymak, bu saçmalama, "özel görevi" bize teoriyi öğretmek olan bu utanmazın bilisizliğini ve bu açıkgözün laubaliliğini hemen gözler önüne seriyor.

3) İşçi sınıfı politikayla uğraşmamalıdır. Onun işi sendikalarda örgütlenmekle sınırlıdır. Günün birinde, sendikalar *Enternasyonalin* yardımıyla, varolan bütün devletlerin yerlerini alacaklardır. Görüyorsunuz, benim öğretimi nasıl da bir karikatür haline getirmiş! Varolan devletlerin bir birlik haline dönüşmeleri bizim sonal amacımız olduğuna göre, hükümetleri, egemen sınıfın bu büyük sendikalarını, bırakalım canları istedikleri gibi hareket etsinler, çünkü onlarla uğraşmak, onları tanımak anlamına gelir. Buyur! Eski sosyalistler de aynı akılla şöyle diyorlardı: ücretler sorunuyla uğraşmamalısınız, çünkü siz ücretli emeği ortadan kaldırmak istiyorsunuz, eh, kapitaliste karşı ücretlerin yüksekliği düşüklüğü konusunda savaşım vermek, ücretlilik sistemini tanımak demektir! Bu eşek, her sınıf hareketinin, sınıf hareketi niteliğiyle, zorunlu olarak *siyasal* bir hareket olduğunu ve her zaman da böyle olduğunu bile anlamamış.

İşte Muhammed-Bakunin'in, Kuransız bir Muhammed'in, bütün teorik yükü bu.

İngilizce yazıldı.
İlk kez, *Annali*, an 1, Milano 1958
derlemesinde yayınlandı.

* İşte hepsi bu. Bu, basmakalıp bir programdı. –*ç*.
** Farklı sınıfların eşitliği. –*ç*.

ENGELS'TEN BERLETTA'DAKİ CARLO CAFIERO'YA[19]

Londra, 1[-3] Temmuz 1871

... Bakunin'in komünizm ile prudonculuğun azçok bir karışımı olan kendi teorisi var; bu iki teoriyi bir tek teori halinde birleştirme isteği, ekonomi politiği onun hiç bilmediğini açıklıyor. Başkaları arasında, toplumun sonal aşaması olarak anarşi üzerine tümceleri de Proudhon'dan almış. O işçi sınıfından gelecek her türlü politik eyleme, bu eylem, varolan politik durumun tanınmasını varsaydığı ve bütün politik eylemler, ona göre, "otoriter" olduğu için düşmandır. Varolan politik baskının ve sermayenin zorbalığının nasıl ortadan kalkacağını sanıyor ve mirasın yürürlükten kaldırılması konusundaki sevimli fikirlerini, "otoriter eylem" olmadan nasıl uygulamayı düşündüğünü açıklamıyor. Eylül 1870'te, silahlı kuvvetler tarafından bastırılmış olan Lyon ayaklanması sırasında, Bakunin, *Hotel de ville*'de [belediye sarayında], Ulusal Muhafızın tüm burjuvalarına karşı hiçbir önlem almadan devletin kaldırılması kararı çıkarttı, oysa burjuvalar, hiç

tasa çekmeden güzel güzel belediye sarayına geldiler, Bakunin'i kapı dışarı ettiler ve bir saat geçmeden devleti yeniden yerine oturttular. Her ne olursa olsun Bakunin, kendi teorilerinin temeli üzerinde bir tarikat kurdu, Fransız ve İsviçre işçilerinin küçük bir bölümü, İspanya'da bizimkilerin pek çoğu, İtalya'da Caporusso ve arkadaşları ona katıldılar; tam da Caporusso adına yaraşanı yaptı: onun bir Rus şefi var şimdi.

Bizim Birliğimiz, aynı amaca varmayı, yani işçi sınıfını korumayı, ilerletmeyi ve tüm bağımlılıklardan kurtarınayı (Birlik Programının 1. Maddesi) isteyen çeşitli ülkelerin işçi dernekleri arasında bir iletişim ve işbirliği yaratmak için kurulmuştu. Bakunin ve arkadaşlarının özel teorileri, bu maddeyle çelişik olmadığı için, onların da üye olarak kabul edilmelerine ve kendi düşüncelerini meşru bütün olanakları kullanarak yaymak için ellerinden geleni yapmalarına izin verilmesine karşı çıkan olmadı. Bizim Birliğimizde her çeşitten adam var, komünistler, prudoncular, *trade-union*cular, kooperatifçiler, bakuninciler, vb., ve Genel Kurulumuz bile oldukça değişik görüşte adamlardan oluşuyor.

Birliğimiz bir mezhep (*secte*) haline geldiği anda, işi biter. Bizim gücümüz, programımızın 1. maddesini geniş bir biçimde yorumlayışımızdan, yani Birliğin tüm üyelerinin işçi sınıfının tam kurtuluşu özlemini taşımalarından gelmektedir. Ne yazık ki, bakuninciler, bütün softalara özgü bu dargörüşlülükleriyle bundan hoşnut değillerdi. Onlara göre, Genel Kurul gericilerden oluşmaktadır ve Birliğin programı yeterince açık değildir. Tanrıtanımazlık ve materyalizm (ki Bakunin bunları biz Almanlardan almıştır) onların kanısınca zorunlu olmalıdır, mirasın ve devletin kaldırılması, vb. programımıza alınmalıdır. Ama Marx ve ben, bütün üyelerimizin çoğu gibi Bakunin kadar eski ve inanmış tanrıtanımazlardan ve materyalistlerdeniz; miras hakkının anlamsız bir şey olduğunu biz de Bakunin kadar biliyoruz, ancak şu farkla ki, biz, miras hakkının kaldırılmasını bütün kötülüklerden kurtulmak olarak gösterıneyi yerinde ve önemli bulmadık; dev-

letin kaldırılmasına gelince, bu, bizim de toyluğumuzda sık kullandığımız eski bir Alman felsefi söylemidir. Ama bütün bunları programımıza sokmak, üyelerimizin pek çoğunu kendimizden uzaklaştırmak ve Avrupa proletaryasını biraraya toplayacak yerde bölmek demek olurdu. Bakuninci programı Birliğin programı olarak kabul ettirme yolundaki çabalar başarı sağlamayınca, Birliği dolaylı yollardan buraya getirmeye kalkışıldı. Bakunin, Cenevre'de, bizim Birliğimizden farklı, uluslararası bir örgüt olacak olan Sosyalist Demokrasinin İttifakını[20] kurdu. Şubelerimizin "en radikal kafaları", bakuninciler, her yerde bu *İttifakın* şubelerini kuracaklardı, ve bu şubelerin Cenevre'de ayrı bir Genel Kurula (Bakunin'e) bağlanmaları ve bizimkilerden ayrı ulusal kurullara sahip olmaları uygun görülüyordu; bizim Genel Kurulumuzda, İttifak, sabah bizimle birlikte oturuma katılacak, gün boyunca da kendi özel kongresini yapacaktı.

Bu güzel plan Kasım 1868'de Genel Kurula sunuldu. Ancak, 22 Aralık 1868'de, Genel Kurul, bu düzenlemeyi, Birliğimizin tüzüğüne aykırı bularak geri çevirdi ve İttifakın şubelerinin ancak her biri ayrı ayrı olmak üzere kabul edilebileceğini ve İttifakın ya kendini dağıtmaya karar vermesi ya da Enternasyonale bağlı olma durumuna son vermesi gerektiğini açıklıyordu. 9 Mart 1869'da Genel Kurul, İttifak şubelerinin Uluslararası (Enternasyonal) Emekçiler Birliği Şubelerine dönüştürülmesine bir engel olmadığını İttifaka bildirdi. İttifakın dağıtılınasına ve şubelerinin Enternasyonale girmesine kesin olarak karar verildiği takdirde, yönetmeliğimize göre, her yeni şubenin yerini ve üye sayısını kurula bildirmek gerekiyordu. Bu koşullar hiçbir zaman tam olarak yerine getirilmedi, İttifak, Fransa ve İsviçre dışında hiçbir yerde benimsenmedi, Fransa ve İsviçre'de de sonunda bölünmeye yolaçtı: yaklaşık 1.000 kadar bakuninci —bizimkilerin ondabirinden az— Fransız ve İsviçre federasyonundan çekildiler ve Genel Kurula başvurarak, kendilerinin ayrı bir federasyon olarak tanınmasını ve kabul edilmesini istediler, kurul da, hiç kuşkusuz, bu isteğe karşı çıkmayacaktır. İşte görü-

yorsunuz, bakunincilerin hareketinin başlıca sonucu, saflarımızda bir bölünmeye yolaçmak olmuştur. Hiç kimse onların kendi özel dogmalarının karşısına engel dikmedi, ama bu onlara yetmiyordu, ve onlar tüm üyelerimize kumanda etmek ve kendi öğretilerini herkese kabul ettirmek istediler. Ödevimiz olduğu gibi, biz, onlara yaptıklarının karşılığını verdik; bununla birlikte, onlar bizim öteki üyelerimizle birlikte doğrudürüst birarada bulunmayı kabul ederlerse, onları dışarı atmaya ne hakkımız, ne de isteğimiz var. Ancak bir de şu var, acaba bu gibi unsurları önemsemek uygun mudur değil midir ve bu özel bağnazlığa batıp çıkmamış İtalyan şubelerini bizden yana kazanabilirsek kuşkusuz onlarla daha iyi çalışabiliriz. Siz Napoli'de bulacağınız durum ve koşullara göre buna kendiniz karar verebileceksiniz.

İtalyanca yazıldı.
İlk kez, *La Società*,
n° 4, 1951'de yayınlandı.

FRİEDRİCH ENGELS

İŞÇİ SINIFININ SİYASAL EYLEMİ ÜZERİNE

21 EYLÜL 1871'DE LONDRA KONFERANSINDA YAPILAN KONUŞMA[21]

Siyaset konusunda mutlak bir çekimserlik olanaksızdır; bu nedenle çekimser tutumu benimseyen bütün gazeteler aslında siyaset yapmaktadırlar. Önemli olan siyasetin nasıl yapıldığı ve hangi siyasetin yapıldığıdır. Ayrıca bizim için çekimserlik olanaksızdır. İşçi partisi siyasal parti olarak ülkelerin çoğunda daha şimdiden zaten vardır. Çekimserlik öğütleyerek işçi partisini yıkmak bize düşmez. Günlük yaşamın deneyimi, mevcut hükümetin kendileri üzerinde uyguladığı, ister siyasal ister toplumsal amaçlı baskı, işçileri, istesinler istemesinler, siyasetle uğraşmaya zorluyor. Onlara çekimserlik öğütlemek, onları burjuva siyasetin kucağına itmek olur. Özellikle proletaryanın siyasal eylemini gündeme getiren Paris Komününün ertesinde çekimserlik tamamen olanaksızdır.

Biz sınıfların kaldırılmasını istiyoruz. Buna ulaşmanın

aracı nedir? Proletaryanın siyasal egemenliği, söz geçirirliği, ama bu her bir yandan onay görünce, şimdi bizden siyasete karışmamamız isteniyor! Bütün çekimserciler kendilerine devrimci diyorlar, hem de en üstün devrimciler. Ama devrim, en üstün siyasal eylemdir; devrimi kim istiyorsa onun aracını da, yani devrimi hazırlayan, işçileri devrim için eğiten siyasal eylemi de istemek zorundadır, siyasal eylem olmadan işçiler, savaşımın hemen ertesinde Favrelar'ın, Pyatlar'ın oyununa geleceklerdir. Ancak yapılması gereken siyaset işçi siyasetidir; işçi partisinin, herhangi bir burjuva partisinin kuyruğu olarak değil, ama kendi amacı, kendi siyaseti olan bağımsız bir parti olarak kurulması gerekir.

Siyasal özgürlükler, toplanma özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü ve basın özgürlüğü, işte bizim silahlarımız, peki bunları elimizden almak istiyorlarsa biz kollarımızı kavuşturmalı ve çekimser kalmalıyız öyle mi? Deniyor ki, her türlü siyasal davranış, şeylerin varolan durumunun kabul edilmesi anlamına gelir. Ama şeylerin bu durumu, bize gene o duruma karşı çıkmak, onu protesto etmek olanaklarını verdiği zaman, bu olanakları kullanmak, bu varolan durumu kabul etmek demek değildir.

Konuşma Fransızca olarak yapıldı.
Tam olarak ilk kez, *International Communiste*, n° 29, 1934'te yayınlandı.

KARL MARX - FRİEDRİCH ENGELS

ULUSLARARASI EMEKÇİLER BİRLİĞİ DELEGELERİNİN 17-23 EYLÜL 1871'DE LONDRA'DA TOPLANAN KONFERANSI TARAFINDAN ALINAN KARARLAR

[PARÇA]

IX
İŞÇİ SINIFININ SİYASAL EYLEMİ ÜZERİNE

"Emekçilerin iktisadi kurtuluşu, *araç olarak* bağlı olması gereken her siyasal hareketin önemli amacıdır" diyen *Tüzüğün* aslı gözönünde bulundurularak;

"Toprak beyleri ve sermaye beyleri kendi iktisadi tekellerini savunmak ve sürdürmek için, kendi siyasal ayrıcalıklarından her zaman yararlanacaklardır. Emeğin kurtuluşuna yardım etmek şöyle dursun, olabildiğince her engeli karşısına çıkarmaya devam edeceklerdir ... dolayısıyla siyasal iktidarı ele geçirmek işçi sınıfının ilk görevi haline gelmiştir"[22] diyen Uluslararası Emekçiler Birliğinin *Açılış Konuşması* (1864) gözönünde bulundurularak;

"Emekçilerin toplumsal kurtuluşu, onların siyasal kurtuluşlarından ayrılamaz"[23] diyen Lozan Kongresinin (1867) kararı gözönünde bulundurularak;

"Tüzüğümüzün içeriğine göre, kuşkusuz, İngiltere'deki, Kıta Avrupası'ndaki ve Amerika'daki bütün şubelerimizin, yalnızca işçi sınıfının militan örgütlenmesine merkez hizmeti görmek değil, ama aynı zamanda, her biri kendi ülkelerin-

deki bizim en ilerdeki amacımızın, işçi sınıfının iktisadi kurtuluşu sonal amacımızın gerçekleştirilmesine yönelen her siyasal hareketi desteklemek de özel görevleridir." diyen Genel Kurulun —1870 plebisitinin[24] öngününde Fransız Enternasyonalcilerinin sözde komplolar üzerine— yayınladığı bildirisi gözönünde bulundurularak;

Tüzüğün asıllarına tam uygun olmayan çevirilerinin Uluslararası Emekçiler Birliğinin gelişmesine ve eylemine zararlı olan yanlış yorumlara yolaçması dolayısıyla;

Emekçiler yönünden gelen her türlü kurtuluş çabasını zor yoluyla boğmaya çalışan kaba güce başvurarak sınıflar ayrımını ve bundan doğan mülk sahibi sınıfların siyasal egemenliğini sürdürmeyi kendine hak gören çığrından çıkmış bir gericilik karşısında;

ayrıca, mülk sahibi sınıfların bu kolektif iktidarı karşısında, proletaryanın, ancak, sınıf olarak, mülk sahibi sınıflar tarafından kurulmuş bütün eski partilere karşıt, ayrı bir siyasal parti olarak örgütlenerek hareket edebileceği;

proletaryanın siyasal parti olarak bu kuruluşunun toplumsal devrimin ve onun en üstün amacının sınıfların kaldırılmasının başarıya ulaşmasının güvence altına alınması için zorunlu olduğu;

iktisadi savaşımlarla daha şimdiden elde edilmiş olan işçilerin güçlerinin birliğinin, sömürücülerin siyasal iktidarına karşı savaşımda, bu sınıfın elinde kaldıraç olarak da hizmet etmesi gerektiği gözönünde bulundurularak,

Konferans, Enternasyonal üyelerine anımsatır:

İşçi sınıfının savaşkan durumunda, iktisadi hareketi ve siyasal eylemi çözülmezcesine birleşmiştir.

K. Marx ve F. Engels tarafından
Eylül-Ekim 1871'de yazıldı ve yayına hazırlandı.
İngilizce, Almanca ve Fransızca
broşür olarak yayınlandı ve
Kasım-Aralık 1871'de Enternasyonalin
çeşitli organlarında basıldı.

MARX'TAN NEW YORK'TAKİ FRIEDRICH BOLTE'A

[Londra,] 23 Kasım 1871

... Enternasyonal, sosyalist ya da yarı-sosyalist hiziplerin (*sectes*) yerine, işçi sınıfının gerçek örgütünü geçirmek amacıyla kurulmuştu. Ana tüzük ve açılış konuşması, bunu, ilk bakışta ortaya koymaktadır. Öte yandan, eğer tarihin akışı daha o zaman hizipler dünyasını savurup atmasaydı, Enternasyonal ayakta kalamazdı. Sosyalist sekterliğin evrimi ile gerçek işçi hareketinin evrimi her zaman ters doğrultuda olur. (Tarihsel olarak) hizipler haklı görüldüğü sürece, işçi sınıfı bağımsız tarihsel bir hareket için henüz olgunlaşmış değildir. İşçi sınıfı, bu olgunluğa vardığı anda, bütün hizipler özünde gericidirler. Bununla birlikte, tarihin her yerde gözler önüne serdiği şey Enternasyonalin tarihinde de yinelendi. Eskimiş, zamanı geçmiş olan, her zaman kendini toparlamaya ve yeni biçim içinde tutunmaya çalışır.

Ve, Enternasyonalin tarihi, her zaman, Enternasyonalin kendi içinde işçi sınıfının gerçek hareketine karşı tutunmaya

çalışan hiziplere ve amatör girişimlere karşı, *Genel Kurulun sürekli savaşımının* tarihi olmuştur. Bu savaşım, *kongrelerde*, ama daha çok da Genel Kurulun tek tek şubelerinin her biriyle yaptığı görüşmelerle yürütülmüştür.

Paris'te, prudoncular (yardımlaşmacılar) da Birliğin kurucularından olduklarından, ilk yıllarda, doğal olarak dizginleri ellerinde tuttular. Daha sonra, onlara karşı muhalefet tarafından, Birlikte, doğal olarak, ortaklaşacı (kolektivist), olgucu (pozitivist) vb. gruplar kuruldu.

Almanya'da — lasalcı klik. Bizzat ben, ünlü Schweitzer ile iki yıl yazıştım. Lassalle'ın örgütünün, basit bir hizipten başka bir şey olmadığını, ve dolayısıyla, Enternasyonalin uğrunda çaba gösterdiği *gerçek* işçi hareketinin örgütlenmesine düşman olduğunu çürütülmez bir biçimde kanıtlayarak [gösterdim]. Onun, bunları anlamamak için "nedenleri" vardı.

1868'in sonunda, Rus Bakunin, Enternasyonalin bağrında, *d'Alliance de la Démocratie Socialiste** adı altında *une deuxiéme Internationale ayant lui pour chef,*** oluşturmak amacıyla Enternasyonale girdi. O —hiçbir teorik bilgisi olmayan adam— her ayrı organda, Enternasyonalin *bilimsel* propagandasının temsilcisi olmak ve bu propagandayı Enternasyonalin içindeki bu ikinci Enternasyonalin özgül görevi haline getirmek iddiasındaydı. Onun programı sağdan soldan araklamalarla yüzeysel bir biçimde oluşturulmuş bir yutturmacaydı — *sınıfların eşitliği* (!), toplumsal hareketin *çıkış noktası olarak miras hakkının kaldırılması* (sensimoncu saçmalık), birlik üyelerine bir *dogma olarak* dayatılan *tanrıtanımazlık*, vb., ve başlıca (*prudoncu*) dogma olarak da *siyasal hareketten kaçınmak.*

Bu çocuk masalı, işçi hareketinin maddi koşullarının henüz az gelişmiş olduğu İtalya'da ve İspanya'da ve İsviçre'nin Fransızca konuşulan bölgesi ile Belçika'da da bazı kendini beğenmiş, hırslı ve boşkafalı doktrinerler arasında yankı buldu (ve aynı düşüncede olan birkaç yandaş da var).

* Sosyalist Demokrasinin İttifakı. –ç.

** Kendisinin şefi olduğu bir ikinci Enternasyonal. –ç.

Bay Bakunin için, öğreti (Proudhon'dan, Saint-Simon'dan, vb. dilencilikle topladığı eski-püsküler) ikincil bir şey —kişi olarak kendi değerini sergilemenin basit bir aracı— idi, hâlâ da öyledir. O teorisyen olarak ne kadar sıfırsa, entrikacı olarak cevheri onun içindedir.

Genel Kurul, (bir dereceye kadar Fransız prudoncularının, özellikle de *Fransa'nın güneyi*ndekilerin destekledikleri) bu fesatla yıllarca savaşmak durumunda kaldı. Sonunda, Konferansın 1, 2, ve 3, IX, XVI ve XVII. kararlarıyla[25] uzun zamandan beri hazırlanmış olan darbeyi indirdi.

Genel Kurulun Fransa'da savaştığı şeyi Amerika'da desteklemeyeceğini söylemeye gerek yoktur. 1, 2, 3, ve IX sayılı kararlar, şimdi New York komitesine, hizipler ve amatör gruplar olarak ne varsa hepsine son vermek, gerektiğinde de onları kapı dışarı etmek için meşru silahları vermiş bulunuyor.

*Nota bene:** Siyasal hareket konusunda:

İşçi sınıfının siyasal hareketinin son amacı, doğal olarak siyasal iktidarı kendisi için ele geçirmektir, ve bunun için, kuşkusuz, işçi sınıfının önceden örgütlenmesi, belli bir gelişme aşamasına ulaşmış ve doğrudan işçi sınıfının iktisadi savaşımlarından doğmuş bir örgütlenme zorunludur.

Ama öte yandan, işçi sınıfının, *sınıf olarak*, egemen sınıflara karşı koyduğu ve dıştan bir baskı ile onları zorlamaya çalıştığı her hareket, siyasal bir harekettir. Örneğin, grevler vb. yoluyla şu ya da bu fabrikada ya da sanayi kolunda kapitalistleri işgününü kısaltmaya zorlama girişimi salt iktisadi bir harekettir, buna karşılık, sekiz saatlik işgünü vb. gibi *bir yasa* yayınlamayı amaçlayan hareket, *siyasal* bir harekettir. Ve böylece işçilerin her yerde birbirinden ayrı iktisadi hareketleri *siyasal* bir hareket doğurur, yani kendi çıkarlarını genel bir biçimde, toplumsal olarak zorlayıcı genel bir güce sahip olan bir biçimde gerçekleştirmek için bir *sınıf* hareketi doğururlar. Bu hareketler, önceden belirli bir örgütlenmeyi varsayarlarsa da, kendileri de, bir o kadar, bu örgütlenmeyi geliştirmenin araçlarıdırlar.

* Önemli not. –*ç*.

İşçi sınıfı, kolektif güce karşı, *id est** egemen sınıfların siyasal gücüne karşı kesin bir kampanyaya girişebilmek için örgütlenmesini henüz yeterince geliştirmemiş olduğu durumlarda, her ne olursa olsun, siyasette egemen sınıfların bize gösterdikleri düşmanca tutuma karşı sürekli bir ajitasyonla bu amaca varmak ereğiyle yetiştirilmelidir. Bunun tersi durumlarda, Fransa'da Eylül Devriminin[26] gösterdiği gibi, ve bir ölçüde, İngiltere'de şu ana kadar bay Gladstone ve ortaklarının hâlâ başarıyla yürüttükleri oyunun da gösterdiği gibi, egemen sınıfların elinde bir oyuncak olarak kalır...

Almanca yazıldı. İlk kez kupürler halinde *Briefe und Auszüge aus Briefen von John. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx und Andere, an F. A. Sorge und Andere*, Stuttgart 1906'da ve tümüyle, Rusça olarak Marx ve Engels'in *Tüm Yapıtları*'nın 1. baskısının XXVI. cildinde, 1935'te yayınlandı.

* Yani. –ç.

ENGELS'TEN MADRİD'DEKİ PAUL LAFARGUE'A

Londra, 30 Aralık 1871

... İspanyol dostlarımız şimdi artık bu bayların "otoriter" sözcüğünü nasıl kötüye kullandıklarını göreceklerdir. Bakuninciler bir şeyden hoşlanmadılar mı, hemen onun otoriter olduğunu söylerler ve böyle demekle de onu sonsuza değin mahkum ettiklerini sanırlar. Onlar, birer burjuva, gazeteci, vb. değil de, işçi olsaydılar, ya da hiç değilse iktisadi sorunları ve modern sanayinin sorunlarını birazcık irdelemiş olsaydılar, kimi kişilere, bir dış iradenin, yani bir otoritenin zorlaması olmadan hiçbir ortak eylemin olanaklı bulunmadığını, ister oy veren çoğunluğun iradesi olsun, ister yönetici bir komitenin ya da bir tek adamın iradesi olsun, bu iradenin, her zaman ona karşı olanlara kabul ettirilen bir irade olduğunu bilirlerdi; ama bu tek ve yönetici irade olmadan, hiçbir elbirliği (*coopération*) olanaklı değildir. Bir yönetim olmadan, yani otorite olmadan işletin bakalım Barselona'nın büyük fabrikalarından birini! Ya da her makinistin, her ateşçinin,

vb., tam bulunması gerektiği anda yerinde bulunduğundan kesin olarak emin olmadan bir demiryolunu yönetiniz bakalım! O yiğit Bakunin'in, hiç kimsenin yerinde bulunmamasını öngören ilkelere göre yönetilen, yönetmeliklerin otoritesine, toplumda olabilecek herhangi bir durumda Basel kongresinin[27] kurallarından çok daha otoriter olan bu kurallara katlanmaktan hoşlanmayan bir demiryolu işletmesinin bir vagonuna koca gövdesini emanet edip etmeyeceğini bilmek isterdim doğrusu! Bütün bu aşırı radikal ve devrimci atıp tutmalar, fikirlerin kopkoyu sefaletini, ve toplumun gündelik yaşamının içinde oluşup geliştiği koşullardan tam anlamıyla habersiz olduğunu gizlemekten başka bir işe yaramıyor. Peki gidin öyleyse, bir gemideki, gemicilerin "hem de gönül rızasıyla kabul ettikleri tüm otoriteyi" kaldırın!

Fransızca yazıldı.
İlk kez, F. Engels, P. et L. Lafargue,
Correspondance, c. 1, Paris, 1956'da yayınlandı.

FRİEDRİCH ENGELS

SONVILLIER KONGRESİ VE ENTERNASYONAL[28]

Uluslararası Emekçiler Birliğinin şu andaki durumunu anlatmanın kuşkusuz gereği yok. Bir yandan, Paris'teki görkemli olaylar,[29] ona, şimdiye kadar hiç görmediği bir güç ve ilgi kazandırdı; öte yandan, hemen hemen tüm Avrupa hükümetlerinin, ona karşı güçbirliği yaptıklarını görüyoruz: Thiers ve Gorçakov, Bismarck ve Beust, Victor Emmanuel ve papa,[30] İspanya ve Belçika. Her yerde Enternasyonale saldırıyorlar: Eski Dünyanın bütün güçleri, askeri ve sivil mahkemeler, polis ve basın, gerici toprak sahipleri ve burjuvalar Enternasyonalin kovuşturulması için birbirleriyle yarışıyorlar, ve bütün kıta üzerinde işçilerin bu korku uyandıran koskoca kardeşliğini yasadışına çıkarmak için bütün araçların seferber edilmediği bir tek yer bulunamayacak.

İşte, eski toplumun tüm güçlerinin zor kullanarak Enternasyonali dağıtmak için biraraya toplandıkları, birliğin ve

bağlılığın her zamandan daha çok zorunlu olduğu bu anda, tam bu anda, Enternasyonal üyelerinden küçük bir grup, kendi açıklamasına göre günden güne azalan bir grup, İsviçre'nin bir yerinde, Birlik üyeleri arasında ayrılık tohumları saçmak üzere bir genelge yayınlamayı pek yerinde görmüştür. Kendilerine *Jura Federasyonu* adını takan bu grup, özünde, Bakunin'in yönetiminde, iki yılı aşkın bir süreden beri, İsviçre'nin Fransızca konuşulan bölümündeki birliği baltalayan, çeşitli ülkelerdeki aynı kafadan ünlü kişilerle büyük bir gayretkeşlikle sürdürdükleri özel yazışmalarıyla Enternasyonalin oybirliğiyle yürüttüğü eyleme karşı çıkan bu aynı kişilerden oluşmaktadır. Bu entrikalar İsviçre sınırları içinde kaldığı ya da gizli kapaklı yürütüldüğü sürece, biz, bunları ortalığa yaymak istemiyorduk, ama şimdi bu adı geçen genelge bizi bunu yapmaya zorluyor.

Genel Kurulun, bu yıl, bir kongre değil de bir konferans[31] için çağrı çıkarmış olmasına dayanarak Jura Federasyonu, kendi Sonvillier kongresinde, 12 Ekimde, Enternasyonalin bütün şubelerine hitap eden bir genelgeyi kabul etti; genelge çok sayıda basılmış ve dünyanın her ülkesine dağıtılmıştı, ve içinde, Enternasyonal şubelerine, derhal bir kongrenin toplantıya çağrılması üzerinde direnmeleri öneriliyordu. Kongre yerine neden bir konferans konulması gerektiği, hiç değilse bizim için Almanya ve Avusturya'da gün gibi açıktı. Biz, delegelerimizi bir kongreye yollasaydık, bunlar dönüşlerinde kesin olarak tutunacaklar ve hapse atılacaklardı; İspanya, İtalya ve Fransa delegeleri aynı durumda bulunuyorlardı. Açık tartışmaların yapılmadığı, yalnızca çalışmaların konuşulduğu bir konferans pekala olabilirdi, çünkü delegelerin adlarını herkes bilmeyecekti. Konferansın, ilke sorunlarını çözümleyememek ya da program ve tüzüğe değişiklikler getirememek ve genellikle yasama niteliğinde önlemler alamamak gibi bir eksikliği vardı: konferans, program ve tüzükteki örgütlenme ilkelerinin ve kongrelerde alınan kararların daha iyi uygulanmasını sağlayacak çalışma kararları almakla yetinmek zorundaydı. Ancak, içinde bulunulan koşullar

gözönünde bulundurulduğunda, bundan fazlasını yapmak da gerekmiyordu: o an için kesinlikle vazgeçilmez önlemlerin alınması sözkonusuydu ve bunun için de bir konferans yeterliydi.

Kaldı ki, konferansa ve kararlarına karşı yapılan saldırılar bir bahaneden başka bir şey değildi. Öte yandan, adı geçen genelge, konferansa ve kararlarına şöyle bir değinip geçiyor. Tersine, genelgenin yazarları, hastalığın nedenlerini çok daha derinlerde görüyorlar. Onlar, program ve tüzüğe ve kongrelerin önceki kararlarına göre, Enternasyonalin, "isterse işçilerin kendi gönüllerince onayladıkları, seçilmiş bir otorite olsun, her türlü yönetici otoritenin dışında", işçilerin gene kendileri, yani işçiler tarafından kurtarılmalarını amaç edinen özgür bir "özerk şubeler federasyonu"ndan başka bir şey olmadığını öne sürüyorlar.

Bu durumda, Genel Kurul, "basit bir iletişim ve istatistik bürosu"ndan başka bir şey olmuyor. Ama bu ilk temel ilke, kısa sürede, ilkin Genel Kurula yeni üyeleri alma hakkının tanınmasıyla, daha sonra da, asıl önemlisi, Genel Kurulun bazı şubeleri, bir sonraki kongre toplanıncaya kadar geçici olarak örgütten çıkarma ve kongre kararlarından önce uyuşmazlıkları kestirip atma hakkını veren Basel Kongresinin kararlarıyla sözde çiğnenmiş oluyor. Böylece Genel Kurulun eline tehlikeli bir iktidar teslim edilmiş oluyormuş ve özerk şubelerin özgür birliği, kendi gönlünce bu şubelerin örgüte kabulünü reddedebilecek ya da eylemlerini askıya alabilecek bir Genel Kurulun eli altına verilmiş "tam disiplinli şubelerin" hiyerarşik ve otoriter bir örgütü haline dönüştürülmüş oluyormuş.

Kendini savunabilecek yetenekteki bir örgütün değerini yeterince anlayabilen Alman okurlarımız, bütün bunları çok garip bulacaklardır. Böyle olması çok doğal, çünkü bay Bakunin'in burada tüm görkemiyle ortaya çıkan teorileri bugüne kadar Almanya'ya sızmamıştır. Demek ki, her şeyden önce bayrağı üzerine işçi sınıfının kurtuluşu uğruna savaşım sloganını yazan bir işçi örgütünün başında bir yürütme ko-

mitesi değil de, basit bir yazışma ve istatistik bürosu olması gerektiği ortaya çıkıyor! Yalnızca işçi sınıfının kurtuluşu uğruna savaşım, Bakunin ve eşitlikçileri için boş bir bahanedir; onların gerçek amacı bambaşkadır.

"Geleceğin toplumu, Enternasyonalin benimsediği örgütlenmenin genelleştirilmesinden başka bir şey olamaz. Öyleyse, bu örgütü bizim ülkümüze olabildiğince yaklaştırmaya özen göstermeliyiz. ... Enternasyonal, geleceğin insan toplumunun embriyonu, şimdiden, bizim özgürlük ve federasyon ilkelerimizin aslına tam uygun bir imgesi olmak ve bağrındaki otoriteye ve diktatörlüğe eğilimli her türlü ilkeyi çıkarıp atmak zorundadır."

Biz öteki Almanlara gizemciliğimizden ötürü kara çalınmıştır, ama bu nitelikte bir gizemcilikten çok uzağız biz. Enternasyonal, Versailles'daki gibi kurşuna dizmelerin, askerî mahkemelerin, sürekli orduların, özel mektupların sansür edilmesinin, Brunswick mahkemesinin![32] artık olmayacağı gelecekteki toplumun bir ilkörneğidir. Tam da bütün gücümüzle kendimizi savunmamız gereken bir anda, proletaryaya, her gün, her saat, yürütmeye zorlandığı savaşımın gereksinimlerine uygun bir biçimde örgütlenmesi değil de, birtakım hayalperestlerin yarının toplumu üzerine kendi kafalarında kurdukları, bulanık tasarımlara göre örgütlenmesi öneriliyor! Düşünelim birazcık, bu modele göre bizim kendi Alman örgütümüzün neye benzeyeceğini. Hükümetlerle ve burjuvaziyle savaşmak yerine, programımızın her maddesinin, kongrenin her kararının geleceğin toplumunun tastamam bir yansısı olup olmadığını anlamak için kafamızı patlatacağız. Yürütme Komitesi yerine basit bir yazışma ve istatistik büromuz olacak. Bu büronun bütün işi, elinden geldiğince özerk şubeleri çekip çevirmektir — öylesine özerk şubeler ki, bunlar, hiçbir yönetici otoriter organı, bu, onların kendi özgür onaylarıyla kurulmuş da olsa, tanımamalıdırlar; çünkü, tanırlarsa, gelecek toplumun ilkörneği olmakla sınırlı olan ilk görevlerini çiğnemiş olurlar! Güçlerin birleştirilmesi, uyum içinde yürütülen eylemler, bunlar sorun olamaz. Eğer

şubelerden her birinde azınlık çoğunluğa boyun eğerse, özgürlük ilkesine karşı büyük bir suç işlemiş ve otoriteye, zorbalığa götüren ilkeyi kabul etmiş olur! Eğer Stieber bütün zaptiyeleriyle, eğer bütün karanlık kabine,[33] eğer bütün Prusya subayları, emirle, onu yok etmek için sosyal-demokrat örgüte katılırlarsa, Komite ya da daha doğrusu yazışma ve istatistik bürosu hiçbir gerekçeyle buna karşı çıkmamalıdır; yoksa, bu, hiyerarşik ve otoriter bir örgüt oluşturmak demek olur! Ve hele bu örgütte disiplinli şubeler hiç olmamalıdır. Ne parti disiplini, ne güçlerin bir merkezde toplanması, ne de savaşım araçları! Peki nasıl olacak o zaman gelecek toplumun ilkörneği? Kısacası, bu türden yeni bir örgütlenmeyle nereye varabiliriz ki? İlk hıristiyanların korkak ve kölece örgütlenmesine, her tekmeyi minnetle kabullenen bu köleler kölece davranışları sayesinde, dinlerini, zafere üç yüzyılın sonunda ulaştırdılar, ama proletarya, bu devrim yöntemine elbette öykünmeyecektir. Nasıl ilk hıristiyanlar kendi imgesel cennetlerini örgütlenme modeli olarak almışlarsa, görüyorsunuz, biz de aynı biçimde bay Bakunin'in gelecek toplumsal cennetini örnek olarak kabul etmeliyiz, ve savaşacağımız yerde dua etmeli ve umutla beklemeliyiz. Ve işte bize bu gibi saçmalıkları önerenler, tek gerçek devrimciler olarak geçiniyorlar!

Gene Enternasyonale dönersek, şimdilik işlerin gene de pek kötü gitmediğini söylemeliyiz. Genel Kurul, yeni bir kongreye karar alıncaya kadar Basel Kongresinin kararlarını uygulamak zorundadır, ve ödevini yerine getirecektir. Genel Kurul, nasıl Tolainler'i ve Durandlar'ı kapı dışarı etmekten çekinmediyse, aynı biçimde, Bakunin bunu diktatörce bulacak olsa da, Enternasyonalin kapısının Stieber ve ortaklarına da kapalı olmasına gözcülük edecektir.

Peki nasıl oldu da Basel kongresinden böyle kötü kararlar çıktı? Çok basit. Bu kararlar Belçika delegelerince önerilmişti ve *hiç kimse onları Bakunin ve arkadaşları özellikle genelgeyi imzalamış olan Schwitzguébel ve Guillaume kadar yürekten onaylamadı*. O zaman işler başkaydı, doğru. O za-

man bu baylar çoğunluğu almayı ve Genel Kurulu ele geçirmeyi umuyorlardı. O zaman Genel Kurula verilen tüm haklar bu baylara az görünüyordu. Ama şimdi iş başka. Şimdi uzanamadıkları ciğere pis diyorlar. Şimdi, bakuninci gelecek toplumun ününe zarar gelmesin diye, Genel Kurul basit bir yazışma ve istatistik bürosu haline getirilmelidir.

Ve bu adamlar, ilkel hıristiyanlıktan esinlenilmiş bütün gizemci öğretileriyle birlikte Enternasyonal içinde ufacık bir azınlık oluşturan bu meslekten sekter kişiler, Genel Kurulu ve üyelerini, "kendi özel programlarını, kendi kişisel öğretilerini Enternasyonalde egemen kılmak" istemekle ve "kendi özel düşüncelerini Birlik içinde tek başına geçerli olmaya hakkı bulunan resmî teori gibi görmekle" kınamaktan utanmıyorlar.

Bu gerçekten de biraz fazla ileri gitmek oluyor. Enternasyonalin içinde olup bitenleri izleyebilmiş olan herhangi bir kimse bilir ki, bu aynı adamlar, yaklaşık olarak üç yıldan bu yana, esas olarak, kendi sekter teorilerini genel program diye Birliğe zorla kabul ettirmeye çalıştılar; başaramayınca da elaltından bakuninci lafazanlıkları Enternasyonalin genel programıymış gibi göstermeye koyuldular. Her şeye karşın, Genel Kurul, onların Enternasyonale katılma ya da ipsiz sapsız sekter sözlerini kendi imzalarıyla istedikleri kadar yayma haklarına karşı çıkmaksızın bu sahtekarlıkları protesto etmekten başka bir şey yapmadı. Genel Kurulun bu yeni genelgeye karşı tutumunun ne olacağını söylemek için henüz erken.

Bu adamlar, yeni örgütlenmelerinin yardımıyla kazandıkları başarılarını pek güzel ortaya koydular. Gerici hükümetlerin zor kullanarak engel çıkarmadığı her yerde Enternasyonal, Paris Komününden bu yana çok büyük gelişmeler gösterdi. Son 18 ay boyunca bu bayların tek başlarına egemen oldukları İsviçre Jurasında işler nasıl acaba? Onların Sonvillier kongresindeki kendi eylem raporlarını dinleyelim bakalım (Cenevre'de yayınlanan haftalık *Révolution Sociale*'in 23 Kasım sayısına bakınız):

"... Bu, müthiş olaylar, Enternasyonalin şubeleri üzerinde *kısmen moral bozucu*, kısmen de yararlı bir etki meydana getirecekti. ... Sonra, proletaryanın burjuvaziye karşı vermek zorunda olduğu o büyük savaşım gelir çatar, o zaman gerçekler düşünüp taşınınayı ve herkesin mizacına göre davranmasını zorunlu kılar. ... Kimileri başlarını alıp giderler, zayıflıklarını gizlemeye çalışırlar, oysa ötekiler Enternasyonalin temsil ettiği yenileştirici ilkeye her zamankinden daha sıkı sarılırlar. — İşte, genellikle Enternasyonalin, özellikle de bizim Fransız İsviçresi federasyonumuzun bugünkü iç öyküsünün ağır basan gerçeği budur."

Burada yeni olan, bütün bunların Enternasyonalin bağrında yer aldığı yolundaki ifadedir, oysa gerçekte tersi olmuştur. Bununla birlikte Jura Federasyonunda durumun böyle olduğu kesin olarak doğrudur. Dinleyin bakın bu bayların kendileri ne diyorlar bu konuda! Moutier şubesi bütün ötekiler içinde en az zarar görenidir, ama gene de hiçbir şey elde edememiştir.

"... Henüz şubeler kurulmamışsa da ... kurulması umulabilir. ... Bir işçi nüfusun son derece olumlu tutumu, Moutier şubesinin eylemini özellikle kolaylaştırmış bulunuyor. ... Grange şubesi ise küçük bir sosyalist işçiler çekirdeğine indirgenmiş durumdadır. ..."

İki Bienne şubesi, Komitenin mektuplarını bir kez olsun yanıtlamadılar, Neuchâtel ve Locle şubeleri de aynı durumda; Bienne'deki üçüncü şube, "şimdilik geçici olarak düşmüştür", bununla birlikte, "Enternasyonalin Bienne'de yeniden doğduğunu görme umutları tümüyle yitirilmemiştir".

Saint-Blaise şubesi ölü; Val-de Ruz şubesi, kimbilir nasıl, ortadan kayboldu, Locle merkez şubesi uzun bir cançekişmeden sonra dağıldı, ama şimdi yeniden diriliyor, kuşkusuz kongre seçimleri için; Chaux-de-Fonds şubesi nazik bir durumda; Courtelary'nin saat dalında [çalışan —ç.] oymacı ve menevişçiler şubesi, şu günlerde, İsviçre saatçilerinin birlik tüzüğüyle bir meslek birliği haline dönüşüyor, demek ki, Enternasyonale katılmayan bir derneğin tüzüğünü kabul edi-

yor. Aynı bölgenin merkez şubesi çalışmasını geçici olarak durdurdu, çünkü St. Imier'li ve Sonvillier'li üyeleri iki yerel şube kurdular (bu durum, bu merkezin, kongreye St. Imier ve Sonvillier şubelerinin delegelerinden başka iki delege göndermesine engel olmadı); Catébat şubesi parlak bir varlık gösterdikten sonra, bu yerel eşrafın tezgahladığı entrikalar karşısında pes etmek zorunda kaldı, tıpkı Corgémont şubesi gibi; ensonu, bu an için Cenevre'de tek bir şube var.

İşte özerk şubelerin özgür federasyonunun temsilcilerinin onsekiz aylık bir süre içinde, başlarındaki yazışma ve istatistik bürosu ile yaptıkları bu, işte onlar, çok geniş ve çok kalabalık olmasa da gene de gelişen bir federasyonu bu duruma getirdiler. Hem de bu, tam bir eylem özgürlüğünün bulunduğu bir ülkede ve başka her yerde Enternasyonalin muazzam başarılar elde ettiği bir dönemde oldu! Ve işte, tam da, bize başarısızlıklarının bu yürekler acısı tablosunu sundukları bir anda, kendilerinin kendi güçsüzlüklerinden ve umutsuzluklarından hoşnutsuzlukla yakındıkları bir anda, bizden, Enternasyonali, zorla, bugünkü durumuna gelmesini sağlayan yoldan ayrılmaya zorlamamızı istiyorlar; bizden, Enternasyonalin, Jura Federasyonunu göreli bir açılıp gelişme durumundan tam bir dağılıp bozulmaya götüren yolu tutmasını istiyorlar!

3 Ocak 1872'de Almanca yazıldı,
Der Volksstaat gazetesinin
10 Ocak 1872 tarihli 3.
sayısında yayınlandı.

ENGELS'TEN TÜRİN'DEKİ CARLO TERZAGHI'YE
[İKİNCİ DEĞİŞKE]

Londra [yaklaşık 14 (15) Ocak 1872]

[*Müsvedde*]

... Juracıların genelgesi,[34] yazarlarının kötü niyetini ortaya koyuyor. İlkin konferans[35] konusunda ayrılık çıkarmaya çalışıyorlar, işte şimdi de Basel kongresinin kararlarını, uygulamak *zorunda* olduğumuz bu kararları, uygulamadığımız bahanesiyle bize sataşıyorlar. Genel Kurulun otoritesini, bu *otorite herkesin özgürce onayladığı bir otorite de olsa*, yadsıyorlar. Bu otorite olmadan (onların terminolojisini kullanmak için otorite diyorum) Tolain, Durand ya da Neçayev'in hak ettikleri biçimde nasıl ödüllendirileceklerini, genelgede söylendiği gibi şubelerin özerkliği üzerine, süslü sözlerle, hainlerin ve Mardochée'nin[36] benzerlerinin içeri sızmalarını bu bayların nasıl önleyebileceklerini bilmek isterdim.

Kuşkusuz, onların şubelere tanıdıkları özerkliğe kimsenin bir dediği yok, ancak, federal kurullara, ve son durumda da Genel Kurula bazı haklar vermeyen bir federasyonu aklın

alması olası değil. Peki, bu *otoriter* kararları çıkaranlar ve savunanlar kimlerdi biliyor musunuz? Genel Kurul delegeleri mi? Hiç de değil. Bu otoriter önlemler, Belçika delegeleri tarafından önerildi. Schwitzguébeller, Guillaumelar ve Bakuninler *en ateşli savunucuları* oldular. *İşte böyle.*

Bana öyle geliyor ki, onlar "*otorite*" ve merkezileşme terimlerini kötüye kullanıyorlar. Bir devrimden daha otoriter bir şey bilmiyorum, bana öyle geliyor ki, insan, kendi iradesini başkalarına bombaların ve tüfek mermilerinin desteğiyle kabul ettirdiği zaman, bütün devrimlerde olduğu gibi, burada da bir otorite eylemi vardır. Paris Komününün hayatına malolan şey, bir merkezileşmenin ve otoritenin eksikliğidir. Zaferden sonra otoriteyi vb. ne yaparsanız yapın, ama savaş için bütün güçlerimizi bir tek noktada birleştirmeli ve bir tek merkezî saldırıda yoğunlaştırmalıyız. Otoriteden ve merkezileşmeden, her türlü koşul ve durumda mahkum edilecek iki şey gibi sözedildiği zaman, ya böyle konuşanlar devrimin ne olduğunu bilmiyorlar, ya da bunlar yalnız sözde devrimcilerdir gibi geliyor bana.

İtalyanca ve Almanca yazıldı,
bu değişik biçim ilk kez,
K. Marx ve F. Engels,
Tüm Yapıtlar, 2. baskı, cilt 33'te
(Rusça) yayınlandı.

ENGELS'TEN MİLANO'DAKİ THEODOR CUNO'YA

Londra, 24 Ocak 1872

... Becker, Bakunin'in entrikaları konusunda size bilgi vereceğini yazıyor. Ancak bununla yetinmeyip ben size en gerekli bilgileri şimdi kısaca veriyorum. 1868'e kadar Enternasyonale karşı entrika çeviren Bakunin, Bern Barış Konferansında[37] tam bir fiyaskoyla karşılaştıktan sonra bize katıldı ve derhal *Enternasyonalin içinden* Genel Konseye karşı tertiplere başladı. Bakunin'in prudonculukla komünizm karışımı kendine özgü bir teorisi vardır. Prudonculukla ilgili başlıca tezine göre ortadan kaldırılması gereken asıl kötülük, sermaye değil, yani kapitalistler ile ücretli işçiler arasında, toplumsal gelişmeden doğan sınıf karşıtlığı değil, *devlet*tir. Sosyal-demokrat işçilerin büyük çoğunluğu devlet erkinin, egemen sınıfların —toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin— toplumsal ayrıcalıklarını korumak için kurdukları örgütlenmeden başka bir şey olmadığı konusunda bizimle aynı

görüşteyken, Bakunin, sermayeyi, *devletin* yarattığına, kapitalistin, ancak *devletin lütfu sayesinde* sermayeye sahip olduğuna inanıyor. Öyleyse, asıl kötülük kaynağı devlet olduğuna göre, her şeyden önce, ortadan kaldırılması gereken devlettir ve ardından da sermaye kendi kendine ortadan kaybolacaktır. Biz, tam tersine, diyoruz ki: Sermayeyi, tüm üretim araçlarının bir avuç insan tarafından sahiplenilmesini ortadan kaldırın, devlet kendi kendine çökecektir. Fark büyüktür: Önce bir toplumsal devrim olmaksızın devletin ortadan kaldırılması saçmadır; sermayenin kaldırılması tam bir toplumsal devrimdir ve bütünüyle üretim tarzında bir değişikliği içerir. Ama Bakunin'e göre başlıca kötülük devlet olduğu için, devleti —yani cumhuriyet, monarşi ya da başka türlü olsun, herhangi bir devleti— sürdürmek için hiçbir şey yapılmamalıdır. Öyleyse *her tür siyasetten sakınmak* gerekir. Siyasal bir eylemde bulunmak, özellikle bir seçime katılmak, ilkeye ihanet demek olur. Yapılacak olan propagandayı sürdürmek, devlete hakaret üstüne hakaret yağdırmak, örgütlenmek ve *bütün* işçiler, dolayısıyla çoğunluk kazanıldığı zaman da bütün otoritelere son vermek, devleti ortadan kaldırmak, onun yerine Enternasyonal örgütü koymaktır. Bin yıllık mutluluk döneminin başlangıcı olacak bu büyük harekete *toplumsal tasfiye* deniyor.

Bütün bunlar son derece radikal görünüyor; öylesine de basit ki beş dakikada ezberlenir; İtalya'yla İspanya'da genç hukukçular, doktorlar ve öteki doktrinerler arasında bakuninci teorinin hızla yayılmasının nedeni budur. Ama işçi kitlesi, hiçbir zaman kendi ülkesindeki kamu işlerinin, onun sorunu olmadığına inandırılamayacaktır; işçi kitleleri, doğaları gereği *politik*tirler ve kim ki onları, politikayı bir yana bırakmaları gerektiğine inandırmaya çalışır, sonunda o, işçiler tarafından bir yana atılacaktır. İşçilere, hangi koşulda olursa olsun politikadan uzak durmayı öğütlemek, onları papazların ya da burjuva cumhuriyetçilerin kollarına atmak demektir.

Enternasyonal, Bakunin'e göre, siyasal savaşım için de-

ğil, toplumsal tasfiye gerçekleşir gerçekleşmez eski devlet örgütünün yerini almak amacıyla kurulduğu için, bundan şu çıkar ki, Enternasyonalin, bakuninci gelecek toplum idealine olabildiği ölçüde yaklaşması gerekmektedir. Bu toplumda her şey bir yana hiçbir *otorite* olmayacaktır; çünkü otorite = devlet = mutlak kötülük demektir. (Bu insanlar, bir merkezî otorite olmaksızın, son kertede kararı verecek bir irade olmaksızın bir fabrikanın nasıl işletileceğini, bir demiryolunun nasıl kullanılacağını, bir geminin nasıl yürütüleceğini düşündüklerini, bize kuşkusuz söylememektedirler.) Çoğunluğun azınlık üzerindeki otoritesi de sona erecektir. Her birey ve her topluluk özerk olacaktır; ama iki kişilik bile olsa bir toplumda her biri özerklikten vazgeçmedikçe bir toplumun nasıl olanaklı olabileceği konusunda Bakunin bir kez daha sessiz kalmaktadır.

Ve böylece Enternasyonal de bu modele göre düzenlenmelidir. Her seksiyon ve her seksiyondaki her birey özerk olmak durumundadır. Genel Konseye, kendi moralini bile bozacak ölçüde tehlikeli bir otorite tanıyan *Basel kararlarının*[38] canı cehenneme! Bu otorite *gönüllü olarak* tanınmış olsa bile, kaldırılmalıdır; *çünkü* otoritedir!

İşte bu aldatmacanın başlıca noktaları. ...

Almanca yazıldı.
İlk kez, kısaltılmış olarak
F. Engels, *Politisches Vermächtnis. Aus unveröffentlichten Briefen,*
Berlin, 1920'de ve tam olarak da
Die Gesellschaft, nº 11, Berlin 1925'te yayınlandı.

KARL MARX - FRİEDRİCH ENGELS

ENTERNASYONAL İÇİNDE SÖZDE BÖLÜNMELER
ULUSLARARASI EMEKÇİLER BİRLİĞİ GENEL KURULU ÖZEL GENELGESİ
[PARÇA]

... Şimdi de sekter şubelere geçelim:

Proletaryanın burjuvaziye karşı savaşımının birinci aşamasında, sekter hareketin izi vardır. Varlık nedenini, proletaryanın bir sınıf olarak hareket edecek kadar gelişmemiş olduğu bir dönemde bulur. Bazı düşünürler, toplumsal karşıtlıkları eleştirir ve burdan çıkarak, işçi kitlesine kabul etmekten, yaymaktan ve pratiğe geçirmekten başka yapacak bir şey bırakmayan düşsel çözümler önerirler. Bu öncülerin oluşturduğu sektler, doğaları gereği çekimserdirler, yani her gerçek eyleme, siyasete, grevlere, güçbirliğine, tek sözcükle her birleşik harekete yabancıdırlar. Proletarya kitlesi, her zaman, bunların propagandasına kayıtsız kalır ya da düşmanca bir tutum bile sürdürür. Paris ve Lyon işçileri, sensimoncuları, furyecileri, ikaryacıları,[39] İngiliz çartistlerin[40] ve *trade-union*cuların ovıncıları istediklerinden daha fazla isti-

yor değildi. Başlangıçta hareketin kaldıraçları olan bu sektler, hareket kendilerini aşar aşmaz, ona engel olurlar: o zaman onlar gerici duruma gelirler; Fransa'daki ve İngiltere'deki sektler, ve son olarak da yıllar boyu proletaryanın örgütlenmesini engelledikten sonra sonunda polisin birer aleti haline gelen Almanya'daki lasalcılar bunun tanıklarıdır. Kısacası, astrolojinin ve simyanın, bilimin çocukluk çağı olması gibi, sektler de proletarya hareketinin çocukluk çağıdırlar. Enternasyonalin kurulabilmesi için proletaryanın bu aşamayı aşmış olması gerekiyordu.

Sektlerin uyduruk ve çatışık örgütleri yanında, Enternasyonal, bütün ülkelerde, kapitalistlere, toprak sahiplerine ve onların devlet içindeki örgütlü iktidarına karşı ortak savaşımlarında birbirlerine bağlı proleterlerin gerçek ve savaşkan örgütüdür. Enternasyonalin tüzüğü de, yalnızca, hepsi aynı amacı güden ve hepsi proletarya hareketinin ancak ana çizgisini çizmekle yetinip hareketin teorik açıdan ayrıntılı bir biçimde hazırlanıp geliştirilmesini pratik savaşımın gereklerinin dürtüsüne ve şubelerinde yapılan düşünce alışverişine bırakan, aynı programı kabul etmiş; organlarında ve kongrelerinde, ayrım gözetmeksizin tüm sosyalist kanıları benimseyen basit "işçi" derneklerini tanımaktadır.

Nasıl ki tarihsel her yeni aşamada, eski yanılgılar ortadan kaybolduktan hemen sonra bir an için yeniden ortaya çıkarlarsa, aynı biçimde Enternasyonalin içinde de, her ne kadar daha az belirgin bir biçimde olsa da, sekter şubelerin yeniden ortaya çıktığı görüldü.

İttifak, sektlerin yeniden doğuşunu çok büyük bir ilerleme gibi kabul etmekle birlikte, kendisi, sektlerin zamanlarının geçmiş olduğunun inandırıcı bir kanıtıdır. Çünkü, bu sekterler, başlangıçta bazı ilerleme öğelerini temsil etmişlerse de, İttifakın programı, "Kuransız bir Muhammed"in* yedeğinde çok ses çıkaran süslü sözler ardına gizlenmiş, ancak burjuva ahmakları korkutabilen ya da bonapartçı ya da başka cinsten savcılar için Enternasyonalcilere karşı suç tanıtı

* Bakunin. –*Ed.*

hizmeti görebilecek birtakım hortlatılmış fikirler yığınından başka bir şey değildir.*

Her nüanstan sosyalizmin temsil edildiği Konferans, sekter şubelere karşı kararı, bu kararın, Enternasyonali kendi gerçek alanına çekeceği ve Enternasyonalin yaşantısında yeni bir aşamanın belirtisi olacağı inancıyla oybirliğiyle alkışladı. Bu kararla kendilerini öldüresiye dövülmüş duyumsayan İttifak yandaşları, onu, yalnızca Genel Kurulun Enternasyonal üzerindeki bir başarısı gibi gördüler. ...

Anarşi, işte sosyalist sistemlerden yalnız etiketler almış olan ustaları Bakunin'in büyük savaş atı. Bütün sosyalistler, Anarşiden şunu anlarlar: Proletarya hareketi, sınıfların kaldırılması amacına bir kez erişti mi, üretici büyük çoğunluğu, az sayıda sömürücü bir azınlığın boyunduruğu altında tutmaya yarayan devlet erki yok olur ve hükümet işlevleri basit yönetim işlevlerine dönüşür. İttifak, işi tersinden alıyor. İttifak, proleter saflarda anarşiyi, toplumsal ve siyasal güçlerin, güçlü bir biçimde sömürücülerin ellerinde yoğunlaşmasının etkisini kırmanın en kesin aracı olarak açıklıyor. Bu bahaneyle, tam da eski dünya onu ezmeye çalışırken, Enternasyonalden, kendi örgütü yerine anarşiyi geçirmesini istiyor.

1872 yılı Ocak ortasıyla
5 Mart arasında Fransızca olarak kaleme alındı.
Broşür olarak 1872'de Cenevre'de
yayınlandı.

* Şu son zamanlarda Enternasyonal üzerine yayınlanan polisiye yayınlarda, Jules Favre'ın yabancı devletlere genelgesi ve kır meclisi vekili Sacaze'ın Dufaure tasarısı üzerine raporu dahil, İttifakın cafcaflı beyanlarından alıntılar karınca gibi kaynamaktadır. Bütün radikallikleri lafta olan bu sekterlerin lafebeliği, gericiliğin amaçlarına çok iyi hizmet etmektedir. [*Marx ve Engels'in Notu.*]

ENGELS'TEN KOPENHAG'DAKİ LOUIS PIO'YA

[Londra,] 7 Mart 1872

... Kuşkusuz, Cenevre'de ve Leipzig'de, Bakunin tarafından yönlendirilen birkaç ayrılıkçının Olağanüstü Kongre[41] sırasında Genel Kurulu sorguya çekmeye kalkıştıklarından sözedildiğini duymuşsunuzdur. Bu baylar, *her türlü siyasal eylemden kesin olarak uzak durulmasını*, özellikle de *ne türlü olursa olsun hiçbir seçime katılınmamasını* istiyorlar, oysa Enternasyonal, daha başından beri, siyasal iktidarın işçi sınıfı tarafından, toplumsal kurtuluşa ulaşmayı sağlayacak bir araç olarak ele geçirilmesini bayrağına yazmıştır[42] ve Genel Kurul da bunun savunuculuğunu yapmıştır. IX. Konferans Kararı* bu savaşımda yeniden bir alevlenmeye yolaçtı; oysa, Konferansın ilke sorunları üzerindeki kararları federasyonlarca kabul edilmedikleri sürece bağlayıcı güçleri olmadığından Danimarka Federal Konseyinin bu kararı tanıyan kararının elde bulunması önemlidir. Sorunun özü konusunda bir şey demeyeceğim, bu, siyasal bakımdan bu kadar ilerlemiş bir halka saygısızlık olur...

Almanca yazıldı. İlk kez, *Die Neue Zeit*, n° 28, Bd. I., Stuttgart 1921'de yayınlandı.

* Bkz: s. 47-48. *–Ed.*

MARX'TAN MADRİD'DEKİ PAUL LAFARGUE'A

Londra, 21 Mart 1872

Sevgili Toole,*

İlişikte, Genel Konseyin işlevlerine ilişkin olarak muhaliflere karşı yayınlanan genelgeden** bir bölüm gönderiyorum.

Tüzüğü ve kongre kararlarını somut olaylara uygulamak için Genel Konseyin yapabileceği şey, bir hakem mahkemesi gibi kararlar vermektir. Ama bu kararların uygulanması, her bir ülkede Enternasyonale bağlıdır. Bu nedenle Genel Konsey, Enternasyonalin *genel çıkarlarını temsil eden bir araç* olarak işlev göremez duruma geldiği anda Enternasyonal kocaman bir sıfır olur. Öte yandan Genel Konseyin kendisi, Birliğin etkin güçlerinden biridir; Birliğin bütünlüğünü koruma ve hasımlar tarafından ele geçirilmesini önleme açısından vazgeçilmez bir güçtür. Şimdiki konseyin (*notwithstanding all its shortcomings****) ortak düşman karşısında

* Aile çevresinde Paul Lafargue'a verilen takma ad. –*Ed.*

** Bkz: s. 68-70. –*Ed.*

*** Eksiklikleri bir yana. –*ç.*

kazandığı moral etkinlik, Enternasyonali kendi kişisel ihtiraslarının bir aracı gibi görenlerin gururunu kırdı.

Her şeyden önce anımsanmalı ki, bizim Birliğimiz proletaryanın *militan örgütüdür* ve amatör doktrinerleri yetiştirme derneği değildir. Şu sıralarda örgütümüzü parçalamak pes etmek demektir. Burjuvazi ve hükümetler için bundan iyisi can sağlığı. Orman kaçkını Sacaze'nin Dufaure'un yasa önerisi[43] hakkındaki raporunu oku. Birlikte en çok korktuğu ve en çok hayran olduğu nedir? "Örgütlenmesi.".

Londra konferansından bu yana üstün bir ilerleme sağladık.

Danimarka'da, Yeni Zelanda'da ve Portekiz'de yeni federasyonlar kuruldu. *Birleşik Devletler*'de, *Fransa*'da (ki orada Malon ve yandaşlarının —kendi ağızlarıyla itiraf ettikleri gibi— tek bir şubeleri yok, *Almanya*'da, Macaristan'da ve (Britanya Federal Konseyinin kuruluşundan bu yana) Britanya'da örgütümüz büyük ölçüde genişledi. Bu yakınlarda İrlanda şubeleri kuruldu. İtalya'da yalnızca önemli şubeler, Milano ve Torino'dakiler bizim; ötekilere hukukçular, gazeteciler ve öteki doktriner burjuvalar önderlik ediyor. (Bu arada aklıma gelmişken söyleyeyim, Bakunin'in bana karşı kişisel bir öfkesi var; çünkü Rusya'da bütün etkisini yitirdi; devrimci gençlik benim yanımda.)

Londra konferansının kararları Fransa, Amerika, Britanya, İrlanda, Danimarka, Hollanda, Almanya, Avusturya, Macaristan ve İsviçre'de (Jura dışında), ayrıca İtalya'da da gerçek işçi sınıfı şubeler ve son olarak Ruslarla Polonyalılar tarafından çoktan kabul edildi. Bu gerçeği tanımayanlar, böyle yaparak hiçbir şeyi değiştiremeyecekler, yalnızca Enternasyonalin engin çoğunluğundan, kendilerini koparmak zorunda bırakılacaklar. ...

İlk kez, Rusça olarak
Voprossi Istorii KPSS, n° 3, 1962'de yayınlandı.

ENGELS'TEN NAPOLİ'DEKİ CARLO CAFIERO'YA
[*Mektubun Sureti*]

Londra, 14 Haziran 1872

16 Mayıs'tan bu yana, *Eastern Post*'u vb. düzenli olarak yolladığım halde, hiçbir gazete almadım. Neler dönüyor? Tam bu sırada (10 Mayıs), *Jura Bülteni*nin, İtalya'daki dostlarıma yazdığım özel mektuplarımın, tiksinç bir karaçalınayla vb., vb. bir biçimde elinde olmasıyla övünmesi[44] kuşkusuz bir raslantı olsa gerek? Kesin olan şu ki, ben, İtalya'da sizden başka hiç kimseye yazmadım, ve kuşkusuz, Schwitzguébel'in gazetesi düpedüz size yazdığım mektupları ima ediyor. Bu konuda bana açıklayıcı bilgi vermek zorundasınız ve umarım ki, bunu yapacaksınız; bu açıklamayı, yazı yayınlanır yayınlanmaz yapmamış olmanız beni şaşırtıyor.

Mektuplarıının yayınlanmasından çekinecek hiçbir şeyim yok, ancak, bu mektupların sizin rızanızla düşmanlarımın eline geçip geçmediğini bana bildirmek *sizin için* bir onur sorunudur. Eğer bu iş sizin rızanızla yapılmışsa, bun-

dan ancak şu sonucu çıkarabilirim: üye olmayanlara, özerklik, anarşi, otoriteye karşı olma maskesi altında Enternasyonalin dağıtılınasını öğütleyen, buna karşılık üye olanlar üzerinde ise, Birliğin yönetimini ele geçirmek amacıyla mutlak bir otorite uygulayan; işçi kitlesini bir avuç aklıevvel yöneticiyi gözü kapalı izleyen bir koyun sürüsü sayan, Enternasyonalin içinde, cizvitlerin katolik kilisesinde oynadıkları rolü oynamaya özenen, şu *bakuninci gizli derneğe*, yani *İttifaka* sürüklenmişsiniz demektir.

Tahminimde haklıysam, o değerli "özerkliği"nizi olduğu gibi Papa Bakunin'in eline teslim etmekle ondan sonsuza dek kurtulmuş olduğunuz için sizi kutlamalıyım. Ama sizin, kusursuz bir anarşist ve bir otorite düşmanı, böylesine değerli ilkelerinize bu ölçüde ihanet edeceğinize bir türlü inanamıyorum, hele, size karşı her zaman aşırı içtenlik ve aşırı güven duymuş olan bana karşı böyle alçakça bir davranışta bulunabilmiş olmanıza hiç inanamıyorum. Bu konuda, daha fazla beklemeden, bana, hemen bir açıklama yapmalısınız.

Selam ve selamet
Sizin F. E.

İlk kez, M. Nettlau'nun
Bakunin e l'Internationale in Italia.
Dal 1864 al 1872, Cenevre 1928'de yayınlandı.

FRİEDRİCH ENGELS

GENEL KURULDAN ULUSLARARASI EMEKÇİLER BİRLİĞİNİN TÜM ÜYELERİNE[45]

[PARÇA]

... Ve işte, üç yıl sonra, bu aynı Sosyalist Demokrasinin İttifakının kesin olarak verdiği sözü hiçe sayarak, Enternasyonalin bağrında uluslararası bir kol gibi öteden beri varlığını sürdürmüş ve sürdürmekte olduğunu, hâlâ Bakunin tarafından yönetildiğini; amacının hep aynı olduğunu, bir yıldan beri görünüşte Londra Konferansına ve Genel Kurula, ama gerçekte tümüyle örgütümüze karşı yöneltilmiş bulunan bütün saldırıların İttifak içinden kaynaklandığını sözgötürmez bir biçimde kanıtlayan belgeleri elimize geçirmiş bulunuyoruz. Genel Kurulun hiçbir otoriter eylemini özellikle belirtip ortaya koyamadan gene de onu otorite yanlısı olmakla suçlayan, her fırsatta *şubelerin özerkliğinden, grupların özgür federasyonundan* sözeden, Genel Kurulu, Enternasyonale kendi resmî ve ortodoks öğretisini zorla kabul ettirmek ve Enternasyonali hiyerarşik bir biçimde örgütlenen bir birlik ha-

line getirmek istiyor diye kınayan bu aynı adamlar, pratikte, kendileri, yalnız otorite yanlısı değil, üstelik kesin olarak diktatörce bir düzen içinde hiyerarşik bir biçimde örgütlenmiş gizli bir dernek meydana getiriyorlar; şubelerin ve federasyonların tüm özerkliğini ayaklar altına alıyorlar; bu gizli örgüt aracıyla bay Bakunin'in kendi kişisel ve ortodoks öğretisini zorla Enternasyonale kabul ettirmeye uğraşıyorlar. Onlar ki, Enternasyonalin *aşağıdan yukarıya* örgütlenmesini istiyorlar, kendileri İttifak üyesi olarak, *yukarıdan aşağı* gelen buyruğa alçakgönüllülükle boyun eğiyorlar. ...

İşçi sınıfi savaşımları tarihinde, ilk kez, bu sınıfın kendi bağrında tezgahlanmış, ve varolan sömürü düzenini değil de, bu düzenle en enerjik biçimde savaşan Birliğin kendisini yıkmaya yönelik bir gizli komployla karşılaşıyoruz. Bu, proletarya hareketinin kendisine karşı kurulan bir komplodur. Dahası, karşılaştığımız her yerde bu komployu, politika konusunda mutlak çekimserliği öğütleyen enenmiş öğretisini görüyoruz; ve pek bir şey bilmeyen, sıradan Enternasyonalciler Avrupa'nın hemen hemen her ülkesinde izlenir ve hapsedilirlerken, İttifakın "yiğit" üyeleri tamamıyla ayrıksı bir dokunulmazlıktan yararlanmaktadırlar.

Yurttaşlar, seçme durumundasınız. Şu anda, sözkonusu olan ne şubelerin özerkliği, ne grupların özgür federasyonu, ve "aşağıdan yukarıya" örgütlenme, ne de iddialı ve cafcaflı herhangi başka bir formüldür; bugünün sorunu şundan ibarettir: sizin verdiğiniz vekillik yetkisinden başka yetki tanımayan adamlardan oluşmuş merkezî organlar mı istiyorsunuz, yoksa bu organların, tepeden inme baskın yoluyla seçilmiş adamlardan, sizin vereceğiniz görevi, ancak, sizi, İsviçre'deki esrarengiz bir şahsiyetin gizli yol göstermelerine uygun olarak, bir koyun sürüsü gibi yönetmek kararıyla kabul eden adamlardan oluşmasını mı istiyorsunuz?

Aldatıcıların bu gizli derneğinin varlığını günışığına çıkarmak, onun gücünü bitirmek demektir. İttifakın adamlarının kendileri de, Enternasyonalcilerin büyük çoğunluğunun, bu derneğin varlığını tanıdıktan sonra, böyle bir örgüte bile

bile boyun eğeceğini sanacak kadar budala değillerdir. Üstelik, aldatanlar ile aldatılmak istenenler arasında, İttifak ile Enternasyonal arasında bağdaşmazlık varken.

Ayrıca, artık son kez ve kesin olarak, Birliğimizin bağrında, bu asalak cesedin bulunmasından dolayı, her gün yeniden körüklenen iç çekişmelere son vermek gerekir. Bu çekişmeler bugünkü burjuva düzeni ile savaşacak durumdaki güçleri boş yere harcamaktan başka bir işe yaramıyor. İttifak, işçi sınıfının düşmanlarına karşı Enternasyonalin eylemini felce uğratarak, burjuvaziye ve hükümetlere pek güzel hizmet ediyor.

Öyleyse, Genel Kurul, Lahey Kongresinde, Enternasyonalden, bütün İttifak üyelerinin çıkartılmalarını, ve bu çeşitten gizli fesatların yeniden geri gelmesini önleyebilmek üzere gerekli yetkilerin verilmesini isteyecektir.

Genel Kurul

4-6 Ağustos 1872'de yazıldı.
İlk kez, Rusça olarak, K. Marx ve F. Engels, *Tüm Yapıtlar*, 1. baskı, cilt XIII, II. bölümde, 1940'ta yayınlandı.

KARL MARX - FRİEDRİCH ENGELS

2-7 EYLÜL 1872'DE LAHEY'DE TOPLANAN GENEL KONGRE KARARLARI

[PARÇA]

1. *Tüzüğe ilişkin karar:*

Aşağıdaki, Londra Konferansının (Eylül 1871) IX. kararının içeriğini özetleyen madde,* 7. maddeden sonra tüzüğe katılacaktır.

Madde 7a. Mülksahibi sınıfların ortak iktidarına karşı savaşımında, proletarya, bizzat, ancak, varlıklı sınıflar tarafından kurulan bütün eski partilerin karşıtı ayrı bir siyasal parti oluşturursa, bir sınıf olarak hareket edebilir.

Siyasal parti olarak proletaryanın bu yapılaşması, toplumsal devrimin ve onun yüce amacı: sınıfların kaldırılmasının zaferini güven altına almak için zorunludur.

İşçilerin daha önce ekonomik savaşım yoluyla elde ettikleri güçlerinin birliği, aynı zamanda, sömürücülerinin siyasal iktidarına karşı savaşımında da bu sınıfın elinde bir kal-

* Bkz: s. 47-48. –*Ed.*

dıraç olarak hizmet etmelidir.

Toprak ve sermaye beyleri, kendi ekonomik tekellerini korumak ve sürdürmek ve emeği köleleştirmek için her zaman siyasal ayrıcalıklarından yararlandıklarından, siyasal iktidarın ele geçirilmesi, proletaryanın büyük görevi haline gelir.

5 karşı, 8 çekimser, 29 oyla kabul edilmiştir.

2-7 Eylül 1872 tarihleri arasında Lahey'de toplanan Genel Kongre Kararları adı altında broşür olarak Londra'da 1872'de, ve ayrıca *La Emancipacion* gazetesinin 2 Kasım 1872 günlü 72. sayısında, ve *International Herald* gazetesinin 14 Aralık 1872 günlü 37. sayısında yayınlandı.

KARL MARX

LAHEY KONGRESİ ÜZERİNE

8 EYLÜL 1872 TARİHLİ AMSTERDAM TOPLANTISINDA YAPILAN KONUŞMANIN BASINDAN AKTARILIŞI

... Lahey Kongresi başlıca üç şey yaptı: işçi sınıfı için, yıkılmakta olan eski toplumla, toplumsal alanda olduğu gibi siyasal alanda da savaşmanın gerekliliğini ilan etti; ve biz, Londra Konferansının bu kararının* artık tüzüğümüzde yer aldığını görmekten büyük bir kıvanç duyuyoruz. Aramızda, işçilerin siyasete bulaşmamalarını savunan bir grup oluşmuştu.

Bu ilkeleri davamız için ne kadar tehlikeli ve ölümcül saydığımızı söylemeyi çok önemli gördük.

İşçi, emeğin yeni bir biçimde örgütlenişini kurmak için siyasal üstünlüğü bir gün ele geçirmeli; eski kurumlara destek olan eski siyaseti devirmeli, yoksa, bunu savsaklamış ve küçümsemiş olan eski hıristiyanlar gibi, hiçbir zaman yeryü-

* Bkz: s. 47-48, 79-80. --*Ed.*

zünde kendi hükümdarlığını göremez.

Ama biz, bu amaca varmak için yolların aynı olduğunu hiç ileri sürmedik.

Ayrı nitelikteki ülkelerin kurumlarını, törelerini ve geleneklerini hesaba katmak gerektiğini biliyoruz, ve Amerika gibi, İngiltere gibi, ve eğer kurumlarını daha iyi bilseydim, bunlara Hollanda'yı da katacaktım, emekçilerin barışçıl yollarla amaçlarına ulaşabilecekleri ülkelerin varlığını yadsımıyoruz. Bu doğru ise de, Kıtadaki ülkelerin çoğunluğunda, zorun devrimlerimizin kaldıracı olması gerektiğini de; emeğin egemenliğini kurmak üzere, bir süre için, zora başvurmak gerekeceğini de bilmeliyiz.

La Liberté, 15 Eylül 1872, n° 37'de ve
Der Volksstaat, 2 Ekim 1872, n° 79'da yayınlandı.

FRİEDRİCH ENGELS

LAHEY KONGRESİNDE VEKİLLİK YÖNERGELERİ*

... Jura yönergesi[46] bambaşka düşüncelere yolaçıyor. Bu yönerge, İttifakın bağrında yaratılmış olan duruma ışık tutuyor: *anarşi*, *özerklik*, *özgür federasyon*, vb. üzerine bütün lafazanlıklara karşın, İttifak içinde, gerçekte yalnızca *otorite* ve *boyun eğiş* var. Schwitzguébel ve Guillaume'un, gerekçe bölümü dışında, genel tüzüğü yürürlükten kaldıran yönergelerini kaleme almalarından birkaç hafta önce, Enternasyonal üyesi olmayan dostları, Rimini Konferansı delegeleri, genel tüzüğün ve federal yönetmeliğin gerekçesini içeren, sözde İtalyan federasyonunun tüzüğünü yazdılar. Böylelikle, Rimini Konferansında kurulmuş olan örgüt, genel tüzüğü ortadan *kaldırmış* oldu. Görüldüğü gibi, bu İttifaklı baylar tek kalıptan çıkma gizli emirlere uyarak hareket ediyorlar. Ve,

* *Mdat impératif.* Emri vekalet. Seçmenlerin temsilcilerine, delegelerine belli konularda şu ya da bu biçimde oy vermeleri yükümlülüğünü yüklemeleri, bir çeşit uyulması zorunlu yönerge. —ç.

birdenbire Enternasyonalin dağılması yolunda baskı yapmaya başlayan Barselona *Federacion*'u[47] da kuşkusuz hep o aynı gizli emirlere uymuştur. Çünkü Birliğimizin İspanya'da güçlü örgütlenmesi, İttifakın gizli liderleri için bir tehlike olmaya başlamıştı. Bu örgüt işçi sınıfına büyük bir güç katıyor ve böylelikle bulanık suda balık avlamasını çok iyi bilen bu İttifakçı bayların gizli yönetimi için güçlükler yaratıyor.

Bir örgütü yıkınız, istediğiniz kadar suyu bulandırmış olursunuz. İlk iş olarak meslek örgütlerini ortadan kaldırınız, grevlere karşı savaş açınız, işçi dayanışmasını boş sözlere indirgeyiniz, o zaman, şatafatlı, içi kof ve doktriner lafazanlıklarınız için meydanı boş bulursunuz. Yani ülkenizin işçileri kendilerine dört yıllık çalışmaya malolmuş olan ve tartışmasız tüm Enternasyonalin en iyi örgütü olan bir eseri yıkmanıza izin verirlerse...

1872 Ekimi başında yazıldı.
La Emancipacion, 13 Ekim 1872, n° 69'da yayınlandı.

FRİEDRİCH ENGELS

KONUT SORUNU

[PARÇA]

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
PROUDHON ÜZERİNE TAMAMLAYICI GÖZLEMLER VE KONUT SORUNU

I

Volksstaat'ın 86'ıncı sayısında, A. Mülberger, benim 51 ve izleyen sayılarda eleştirdiğim makalelerin[48] yazarı olarak tanıtıyor kendini. Yanıtında, beni öylesine bir dizi suçlamaya boğmakta ve aynı zamanda sorunları birbirine o kadar karıştırmaktadır ki, ister-istemez, onu yanıtlamam gerekiyor. Bu yanıt, ne yazık ki, büyük bölümüyle, Mülberger'in beni zorladığı kişisel polemik alanında yer alacaktır; gene de, başlıca noktaları yeniden ve olanaklı olursa, eskisinden daha açık bir biçimde geliştirerek yazıya genel bir ilgi sağlamaya çalışacağım; her ne kadar Mülberger'in, bütün bunlar "ne onun için, ne de *Volksstaat*'ın öteki okurları için özünde bir şey içermiyor" yolundaki sözlerini bir kez daha duymak gibi bir tehlikeyle karşı karşıya bulunsam da.

Mülberger, benim eleştirimin biçiminden olduğu kadar içeriğinden de yakınıyor. Biçim konusundaki yakınmayı, söz-

konusu makaleleri kimin yazdığını, o dönemde hiç bilmediğimi söyleyerek geri çevirmekle yetineceğim. Dolayısıyla, yazarlara karşı kişisel bir "önyargı"dan sözetmek olanaksızdır; bu makalelerde geliştirilen konut sorununun çözümüne gelince, Proudhon sayesinde, bu konuyu çok uzun zamandan beri bildiğim ve iyice yerleşmiş bir görüşüm olduğu için gerçekten de "önyargılı"ydım.

Eleştirimin "ton"u konusunda, dostum Mülberger'le polemiğe girmek istemiyorum. Benim gibi, uzun zamandan beri işçi hareketine katılmış biri olduğu zaman saldırılara karşı derisi oldukça kalınlaşır ve başkalarının da aynı durumda olduklarını varsayma eğilimindedir. Mülberger'e verilmiş olan üzüntüyü gidermek için, bu kez, onun derisinin duyarlığına uygun düşen bir "ton" kullanmaya çalışacağım.

Mülberger, kendisine bir prudoncu gibi davranmış olmamdan özellikle acı bir dille yakınıyor ve prudoncu olmadığını ileri sürüyor. Doğal olarak ona inanmak zorundayım, ancak, su katılmamış prodonculuktan başka bir şey içermeyen sözkonusu makaleleri —benim işim yalnız onlarla— kanıt olarak göstereceğim.

Ama, Mülberger'e bakarsanız, ben, Proudhon'un kendisini de "hafiflikle" eleştirmişim ve ona karşı çok haksızlık yapıyorum:

"Proudhon'u bir küçük-burjuva yapan tez, bizde, Almanya'da, iyice yerleşmiş bir dogma haline geldi ve ondan bir tek satır bile okumamış pek çok kişi bunu yayıyor."

Ben, Latin dilinden emekçilerin, yirmi yıldan beri, Proudhon'un yapıtlarından beslendiklerine, başka düşünce kaynakları olmadığına acındığımda, Mülberger, bana, bu emekçilerdeki "Proudhon tarafından dile getirilen ilkelerin, hemen hemen her yanda, hareketin devindirici ruhu" olduğu karşılığını veriyor.

Bunu, reddetmek zorundayım. İlkin: işçi hareketinin "devindirici ruhu" hiçbir yerde "ilkeler"de değil, ama her yerde, büyük sanayinin kendi sonuçlarıyla, yani bir yandan sermayenin, öte yandan proletaryanın yığılmasıyla ve yoğunlaşma-

sıyla birlikte gelişmesindedir. İkincisi: Proudhon'un sözde "ilkeler"inin, Latin'lerde, Mülberger'in onlara yakıştırdığı gibi belirleyici bir rol oynadıkları ve "anarşi, *organisation des forces économiques,** *liquidation sociale*** vb. ilkelerinin bu ülkelerde devrimci hareketin gerçek dayanakları haline geldikleri" doğru değildir.

Proudhon'un her derde deva ilkelerinin, ancak Bakunin tarafından daha da bozulmuş biçimleriyle biraz etkili oldukları İspanya ve İtalya'yı bir yana bırakırsak, Fransa'da prudoncuların çok küçük bir sekt oluşturdukları ve emekçiler yığınının Proudhon'un *liquidation sociale* ve *organisation des forces économiques* adı altında hazırladığı toplumsal reform planına ilişkin hiçbir şey öğrenmeye yanaşmadığını, uluslararası işçi hareketi konusunda bilgisi olan herkesin bildiği bilinir. Komün sırasında bu çok iyi görüldü. Her ne kadar prudoncular Komünde güçlü bir biçimde temsil edildilerse de, Proudhon'un tasarılarına uygun olarak eski toplumu tasfiye etmek ya da ekonomik güçleri örgütlemek yolunda en küçük bir girişimde bulunulmadı. Tam tersine. Komünün en büyük övüncü şurada: Komün tarafından alınan ekonomik önlemlerde, "devindirici ruh" rolünü, şu ya da bu ilkeler değil, düpedüz pratik zorunluluk oynamıştır. Ve bunun içindir ki, bu önlemler —yani fırınlarda gece çalışmasının kaldırılması, fabrikalarda para cezasının yasaklanması, kapalı olan fabrikaların ve işliklerin zoralımı ve bunların işçi derneklerine devredilmesi— hiç de Proudhon'un düşündüğü şeyler değildi, ama Alman bilimsel sosyalizminin düşünüşüne uygundu. Prudoncuların uygulamış oldukları tek önlem, Fransız Bankasının zoralıma çarptırıl*maması* oldu, ve Komün, kısmen bu yüzden başarısızlığa uğradı. Aynı şeyi blankici denilenler için de söyleyebiliriz: bunlar, basit birer siyasal devrimci olmaktan çıkarak belirli bir programı olan sosyalist bir işçi fraksiyonu haline gelmek istediklerinde —Londra'da mülteci olarak bulunan blankicilerin *International et Revolu-*

* Ekonomik güçlerin örgütlenmesi. –*ç.*
** Toplumsal tasfiye. –*ç.*

tion [*Enternasyonal ve Devrim*] adlı bildirilerinde yaptıkları gibi— toplumun kurtarılması için ileri sürdükleri şey, Proudhon planının ilkeleri değil, tam tersine, hemen hemen sözcüğü sözcüğüne, Alman bilimsel sosyalizminin, *Komünist Parti Manifestosu*'nda, ve o zamandan sonra da birçok kez ifade edilmiş olan, —sınıfların ve onlarla birlikte devletin kaldırılmasına geçiş olarak proletaryanın siyasal eyleminin ve diktatörlüğünün zorunluluğu— görüşleri oldu. Ve, Mülberger, Proudhon'a yeteri kadar değer verilmemesinden, Almanlarda "Paris Komünü de dahil, Komüne kadar olan" Latin hareketine karşı bir kavrayışsızlık olduğu sonucunu çıkaracak kadar ileri giderken, bize, bunun kanıtını göstersin ve şöyle uzaktan bile olsa, Komünü, Alman Marx'ın "Enternasyonal Genel Kurulunun Fransa'da İç Savaş Üzerine Bildirisi" kadar doğru ve şaşmazlıkla çözümlemiş ve anlatmış olan Latin dilinde yazılmış yapıtın adını da versin.

İşçi hareketinin Proudhon'un "ilkeler"inden doğrudan etkilenmiş bulunduğu tek ülke Belçika'dır, ve bu yüzden bu hareket, Hegel'in dediği gibi, "hiçbir şey ile hiçbir şeyden hiçbir şeye"[49] varıyor.

Latin işçilerini düşünce yönünden yirmi yıldır yalnızca Proudhon'un dolaylı ya da doğrudan beslemiş olmasına bir talihsizlik olarak bakıyorsam, bu kanıya, onun reformcu reçetelerinin —Mülberger bunlara "ilkeler" diyor— tamamıyla masalsı üstünlüğünden değil de, Proudhon'un kökten yanlış olan lafazanlığının işçilerin ekonomik planda toplum hakkındaki eleştirilerine bulaşmış olduğu ve onun etkisinin işçilerin siyasal eylemlerini bozduğu için varıyorum. Bundan sonra, "Proudhon'laşmış Latin işçilerinin" mi, yoksa Almanların mı —ki onlar, herhalde, Alman bilimsel sosyalizmini, Latinlerin kendi Proudhon'larını anladıklarından son derece daha iyi anlamaktadırlar— "daha fazla devrime inandıkları" sorusunu ise, "devrime inanmış *olma*"nın ne anlama geldiği bize söylendikten sonra yanıtlayabileceğiz. "Hristiyanlığa inanan, gerçek imana inanan, Tanrının inayetine inanan" vb. kişilerden sözedildiği duyulmuştur. Ama, devrime, dün-

yanın bu en güçlü hareketine inanmak? "Devrim" dogmatik bir din midir ki ona inanmak gereksin?

Mülberger, daha sonra, beni, onun yapıtının özenle seçilmiş terimlerine karşın, onun konut sorununu salt bir işçi sorunu gibi aldığını ileri sürmüş olmakla suçluyor.

Bu kez Mülberger'in gerçekten hakkı var. Sözkonusu pasaja dikkat etmemişim, ve kendimi bağışlamam, çünkü, bu, onun tüm açıklama yazısındaki eğilimin en karakteristik noktalarından biridir. Mülberger, gerçekten de, sözü dolandırmadan şöyle diyor:

"Sık sık, bir *sınıf politikası* güttüğümüz, bir *sınıf egemenliğinin* özlemini duyduğumuz ve buna benzer daha başka şeyler yaptığımız gibi gülünç bir kınamayla karşılaştığımız için, her şeyden önce ve kesinlikle belirtiyoruz ki, konut sorunu hiç de yalnızca proletaryayı ilgilendirmez; *tam tersine*: konut sorunu, gerçek anlamıyla *orta sınıflar denen sınıfları*, zanatçıları, küçük-burjuvaziyi, bütün büro memurlarını *son derecede* ilgilendirir. ... Konut sorunu, toplumsal reformların, bir yandan *proletaryanın*, öte yandan *da gerçek anlamıyla orta sınıfların çıkarlarının mutlak ve derin özdeşliğini* ortaya çıkarmaya en elverişli görünenidir. Orta sınıflar da kiralık konutlar gibi bu ezici boyunduruğun acısını proletarya kadar *belki daha da fazla* çekmektedirler. ... Bu orta sınıflar, bugün, işçilerin genç, dinç ve enerjik partisi ile ittifak halinde, *nimetlerinden ilkönce kendilerinin yararlanacakları* toplumsal dönüşüm sürecine aktif olarak müdahale edecek gücü bulup bulamayacakları sorusu ile karşı karşıyadırlar."

Mülberger dostumuz, demek ki, burada, şu aşağıdaki saptamaları yapıyor:

1° "Biz" bir "sınıf politikası" gütmüyoruz ve hiçbir "sınıf egemenliği"ne özlem duymuyoruz. Bununla birlikte, Alman sosyal-demokrat işçi partisi, salt bir *işçi partisi* olması *nedeniyle*, zorunlu olarak bir "sınıf siyaseti", işçi sınıfının siyasetini güdüyor. Her siyasal parti devlet içinde iktidarı ele geçirmeye çalıştığına göre, Alman sosyal-demokrat partisi de, zorunlu olarak, *kendi* iktidarını, yani işçi sınıfının egemenli-

ğini, şu halde bir "sınıf egemenliği"ni kurma dileğindedir. Zaten İngiliz çartistlerinden başlamak üzere gerçekten proletarya partisi olan *her* parti, her zaman ilk koşul olarak sınıf politikasını, proletaryanın bağımsız tek bir parti olarak örgütlenmesini ve savaşımın birinci hedefi olarak da proletarya diktatörlüğünü koymuştur. Mülberger, bunu "gülünç" bulduğunu bildirmekle, proletarya hareketinin dışında ve küçük-burjuva sosyalizminin içinde yer alıyor.

2° Konut sorununun, yalnızca işçi sorunu olmamak, bu sorun yüzünden tıpkı proletarya "kadar, belki daha da fazla" acı çeken "küçük-burjuvaziyi", "orta sınıflar denen sınıfları büyük ölçüde ilgilendirmek" gibi bir üstünlüğü vardır. Herhangi bir kişi kalkar da küçük-burjuvazinin, tek bir yönden de olsa, "proletaryadan belki daha da fazla" acı çektiğini açıklarsa, kendisini küçük-burjuva sosyalistleri arasında saydıklarında, doğal ki, bundan yakınamaz. Dolayısıyla, kendisine küçük-burjuva sosyalistleri arasında yer veriliyorsa, Mülberger'in bundan yakınması için bir neden var mı? Ve ben, şöyle dediğim zaman hoşnutsuzluk duyabilir mi:

"Bunlar, Proudhon'un da yanında yer aldığı küçük-burjuva sosyalizmi, işçi sınıfının ve öteki sınıfların, örneğin küçük-burjuvazinin ortak acılarıyla ilgilenmeyi yeğlemektedir. Ve, Alman prudoncumuzun, gördüğümüz gibi, her şeyden önce, işçi sınıfını tüm öteki sınıflardan ayrı olarak tek başına ilgilendirmeyen konut sorununa dört elle sarılması hiç de bir raslantı değildir."

3° "Gerçek anlamda orta sınıflar"ın çıkarları ile proletaryanın çıkarları arasında "mutlak ve derin bir özdeşlik" vardır, ve hazırlanmakta olan toplumsal dönüşümden "en çok yararlanacak olanlar" proletarya değil, "tam da" orta sınıflar olacaktır.

Öyleyse: emekçiler "tam da" küçük-burjuvaların, "en çok yararlanacak olanların" çıkarına hazırlanmakta olan toplumsal devrimi yapacaklardır. Ayrıca, küçük-burjuvaların çıkarları ile proletaryanın çıkarları arasında mutlak ve derin bir özdeşlik vardır. Peki, eğer küçük-burjuvaların çıkarları

işçilerin çıkarlarıyla derinlemesine özdeş ise, o zaman işçilerin çıkarları da küçük-burjuvaların çıkarlarıyla derinlemesine özdeştir. Öyleyse, küçük-burjuva görüş, işçi hareketinde, proleter görüş kadar varolma hakkına sahiptir. Ve bu hakların eşit olduğunu ileri sürmek de küçük-burjuva sosyalizmi denen şeydir.

Dolayısıyla, Mülberger, broşür olarak baskısının 25. sayfasında, "kendi doğası gereği şu üç etmeni: emek—kazanç—mülkiyet etmenini kendinde birleştirdiği ve bunların birliği sayesinde bireye verilen gelişme yeteneği hiçbir sınır tanımadığı için" "zanaatçılık"ı, "toplumun gerçek orta direği" olarak yüceltirken tamamıyla tutarlıdır. Ve gene, özellikle, bu yeni insanların kaynağını kurutan ve "durmadan kendini yenileyen güçlü bir *sınıfı*, kaygılı bakışlarını ne yana çevireceğini bilemeyen bilinçsiz bir bireyler *yığını*" haline getiren sanayiyi suçlarken de tutarlıdır. Dolayısıyla, Mülberger'in insan modeli küçük-burjuva ve üretim tarzı modeli zanaatçılıktır. Peki kendisini küçük-burjuva sosyalistleri arasına koymakla ona kara mı çaldım?

Mülberger, Proudhon konusunda her türlü sorumluluğu reddettiğinden, Proudhon'un reformcu planlarının nasıl tüm toplum üyelerini küçük-burjuvalara ve küçük köylülere dönüştürmeye yönelik olduğu üzerine açıklamayı sürdürmek gereksiz olacak. Aynı biçimde, küçük-burjuvalar ile işçiler arasındaki sözde çıkar özdeşliği ile ayrıntılı bir biçimde uğraşmamız da yararsızdır. İşin özü zaten çoktan *Komünist Parti Manifestosu*'nda yer almaktadır. (Leipzig baskısı, 1872, s. 12 ve 21.)*

Öyleyse incelememizden şu sonuç çıkıyor: "küçük-burjuva Proudhon mitosu"na küçük-burjuva Mülberger gerçeği gelip ekleniyor...

Ocak 1873'te yazıldı.
Der Volksstaat, n° 12, 8 Şubat 1873'te yayınlandı.

* Bkz: Marx-Engels, *Komünist Parti Manifestosu*, Sol Yayınları, Ankara 1998, s. 41-42. –*Ed.*

SİYASETE KARŞI KAYITSIZLIK

"İşçi sınıfı, kendi siyasal partisini kurmamalı, hiçbir durumda siyasal bir eylem yürütmemelidir, çünkü devletle savaşmak, onu tanımak, kabul etmek demektir, bu da ölümsüz ilkelere aykırıdır. Çalışanlar grev yapmamalıdırlar, çünkü, ücretleri yükseltmek için ya da ücretlerin düşmesini engellemek için çaba harcamak, *ücretliliği tanımak* anlamına gelir: bu da işçi sınıfının kurtuluşunun ölümsüz ilkelerine aykırıdır!

"Burjuva devlete karşı savaşımda, işçiler, ancak bazı ödünler koparmak için aralarında güçbirliği yaparlarsa, uzlaşmalar yapmış olurlar: bu da ölümsüz ilkelere aykırıdır! Böyle olunca, her türlü barışçıl hareketi geri çevirmelidir ve bu kötü alışkanlık İngiliz ve Amerikan işçilerine bırakılmalıdır. İşçiler, işgününün yasa yoluyla sınırlandırılması gibi bir durumu elde etmeye çalışmamalıdırlar, çünkü bu, patronlar-

la bir uzlaşma yapmak anlamına gelir, o patronlar ki, sınırlandırmadan sonra da işçileri 14-16 saat yerine 10-12 saat sömürmekten başka bir şey yapmayacaklardır. İşçiler, 10 yaşın altındaki kızların fabrikalarda çalıştırılmalarını yasaklayan bir yasa elde etmek için de zahmete katlanmamalıdırlar, çünkü bu yolla 10 yaşın altındaki oğlan çocuklarının sömürüsünü durdurtamazlar: o zaman da ölümsüz ilkelerin saflığını zedeleyen bir uzlaşmaya girmiş olurlar!

"Hele, işçiler, Amerikan Cumhuriyetinde olduğu gibi, *bütçesini* işçi sınıfının cömertçe beslediği devletin, çalışanların çocuklarına ilköğretim vermekle yükümlü olmasını sağlamaya çalışmaları hiç de gerekmez, çünkü ilköğretim, tam bir öğretim değildir. Bir devlet okulu öğretmeninden öğrenim görmektense, işçiler, yazmayı, okumayı ve sayınayı bilmesinler daha iyi. Ölümsüz ilkeleri çiğnemektense, bilgisizlik ve günde 16 saat çalışma işçi sınıfını alıklaştırsın çok daha iyidir!

"Eğer işçi sınıfının siyasal savaşımı zor biçimlerine bürünürse, eğer işçiler burjuva sınıfın diktatörlüğü yerine kendi devrimci diktatörlüklerini koyarlarsa ilkelere-karşı çok ağır bir suç işlemiş olurlar; çünkü onlar, hergünkü yoksul ve dünyasal gereksinimlerini karşılamak için, burjuva sınıfın direncini kırmak için, silahları bırakıp devleti yıkacakları yerde, ona devrimci ve geçici bir biçim vermiş olurlar. İşçiler meslek örgütleri kurmamalıdırlar, çünkü meslek örgütleri kurmakla burjuva toplumdaki toplumsal işbölümünü süreğenleştirirler: işçileri birbirinden ayıran bu işbölümü, gerçekten bugünkü kölelik durumlarının temelidir.

"Tek sözcükle, işçiler, kollarını kavuşturup oturmalı ve siyasal ve ekonomik hareketlerle zamanlarını yitirmemelidirler. Bu hareketler onlara ancak kısa vadeli sonuçlar verebilir. Onlar, gerçekten dindar insanlar gibi, gündelik gereksinimlerini horgörüp, imanla bağırmalıdırlar: "İster sınıfımız çarmıha gerilsin, ister soyumuz tükensin, yeter ki ölümsüz ilkeler lekelenmesin!" Onlar, dini bütün hıristiyanlar gibi papazın sözlerine inanmalı, bu dünyanın nimetlerini aşağısamalı, cenneti kazanmaktan başka bir şey düşünmemelidir-

ler. Cennet deyince de *toplumsal tasfiye* okuyunuz: ki bu toplumsal tasfiye, nasıl ve kimlerin eseri olarakbilinmez, dünyanın yitik (ücra) bir köşesinde bir gün çıkagelecektir ve mistifikasyon her şeyde ve her şey için ayan olacaktır.

"Öyleyse, bu ünlü toplumsal tasfiyeyi beklerken, işçi sınıfı, —yumuşakbaşlı bir koyun sürüsü gibi— uysal davranmalı, hükümeti rahat bırakmalıdır; polisten korkmalıdır; yasalara saygı göstermeli ve yakınmaksızın top namlularına yem olmalıdır.

"Her günkü pratik yaşamda, işçiler, devletin en söz dinler hizmetkarları olmalıdırlar, ama yüreklerinin ta derinliğinde, onun varlığını enerjik bir biçimde protesto etmelidirler ve devletin ortadan kaldırılması üzerine edebi yapıtlar edinerek ve onları okuyarak devlete karşı derin teorik horgörülerini belirtmelidirler. Ve gene, kapitalist düzene karşı direnişlerini, bu iğrenç düzenin varlığının son bulacağı gelecek toplum üzerine tumturaklı, yüksek perdeden nutuklar çekmekten başka bir biçimde göstermekten sakınmalıdırlar!"

Siyasete kayıtsız kalma görüşünün havarileri düşüncelerini bu kadar açık-seçik dile getirselerdi, işçi sınıfı doğal ki, onların hepsinin canını cehenneme yollardı, böyle olduğuna hiç kimse karşı çıkmayacaktır, ve gene, işçi sınıfının, kendini, savaşmak için bütün silahları bugünkü toplumdan almak gerektiği için ve bu savaşımın nesnel koşulları ne yazık ki, bu *toplumsal bilimler* doktorlarının *Özgürlük*, *Özerklik* ve *Anarşi* adı altında tanrısallık payesine yükselttikleri idealist fantazilerine uymadıkları için, her türlü savaşım aracını işçi sınıfına yasaklayacak kadar budala ya da safdil olan bu burjuva doktrinerler ve bu beyzadeler tarafından, bu yolunu sapıtmış adamlar tarafından onuruna saldırılmış hissedeceğine de hiç kimsenin bir diyeceği olmayacaktır. Ama işçi sınıfı hareketi bugün o kadar güçlüdür ki, bu sekter insanseverler durmadan siyasal savaşım üzerine ileri sürdükleri *büyük gerçekleri*, iktisadi savaşım için de yinelemeyi göze alamıyorlar artık. Bu büyük gerçekleri, grevlere, güçbirliklerine, meslek örgütlerine, kadınların ve çocukların çalışmaları üzerine

yasalara, çalışma zamanının sınırlandırılması üzerine yasalara vb., vb. henüz uygulamayacak kadar pısırıktırlar.

Şimdi de, onların, güzel geleneklerden, utanma duygusundan, iyi niyetten ve sonsuz ilkelerden ne ölçüde destek aldıklarını görmeye çalışalım!

Toplumsal koşullar işçi sınıfının militan bir sınıf niteliğini kazanmasına olanak verecek kadar gelişmemiş olduğu için, ilk sosyalistler (Fourier, Owen, Saint-Simon, vb.) kaçınılmaz olarak, geleceğin ideal toplumu üzerine düşler kurmakla sınırlı kalmak, ve işçilerin yazgılarını birazcık iyileştirmek ereğiyle giriştikleri, grevler gibi, güçbirliği ve politik hareketler gibi her türlü girişimi mahkum etmek zorunda kalmışlardı. Ancak, kimyacıların kendi ataları simyacıları yadsımaya hakları olmadığı gibi bizim de sosyalizmin bu ilk pirlerini her ne kadar yadsımaya hakkımız olmasa da, gene de, onların yanılgılarına, biz işlediğimizde bağışlanmaz olacak yanılgılara düşülmesini önlemeliyiz.

Ama 1839'da —işçi sınıfının siyasal ve iktisadi savaşımının İngiltere'de artık oldukça belirgin bir nitelik kazandığı sıralarda— Owen'ın öğretilerinden ve Proudhon'dan çok önce *karşılıklı yardımlaşmayı* bulmuş olanlardan biri olan Bray, *Labour's Wrongs and Labour's Remedy** adlı bir kitap yayınladı.

Güncel savaşımla sağlanmak istenen çarelerin tümünün etkisizliği üzerine bölümlerden birinde, yazar, İngiliz işçilerinin, siyasal olduğu kadar iktisadi her hareketin sert bir eleştirisini yapıyor; siyasal hareketi, grevleri, çalışma saatlerinin sınırlandırılmasını, kadınların ve çocukların fabrikalardaki çalışmasının yasalarla düzenlenmesini kınıyor; çünkü bütün bunlar —ona göre— bizi, toplumun bugünkü durumundan kurtaracakları yerde bu durumun sürmesini sağlar ve varolan karşıtlıkları daha da yeğinleştirmekten başka bir işe yaramaz.

İşte şimdi de bu toplumsal bilimler doktorlarının kahinine, Proudhon'a geliyoruz. Üstadın kendisi, yazılarıyla ve kişi-

* Emeğin Dertleri ve Emeğin Devaları. –ç.

sel katılımıyla işçi sınıfını siyasal harekete isteklendirmiş olmasına karşın, kendi *karşılıklı yardımlaşma*sının kurtarıcı teorilerine aykırı olan tüm ekonomik hareketlere (güçbirliği, grevler, vb.) karşı olduğunu enerjik bir biçimde açıklamak cesaretini gösterdiği halde, öğretilileri, açıkça harekete karşı olduklarını söylemeyi göze alamıyorlar. Daha 1847'de, üstadın temel yapıtı *Contradictions économiques*'in* yayınladığı dönemde, onun işçi hareketine karşı safsatalarını çürütmüştüm.**

Bununla birlikte, 1864'te, Fransız işçilerine, pek kısıtlı bir biçimde, güçbirliği hakkını veren Ollivier yasasından sonra, Proudhon, ölümünden birkaç gün sonra yayınlanan *İşçi Sınıfının Siyasal Yeteneği* adlı kitabında görevine yeniden dönüyor.

Üstadın saldırıları burjuvaların isteğine o kadar uygundu ki, *Times* gazetesi, 1866'daki Londra terzileri grevi nedeniyle Proudhon'a, onu İngilizceye çevirmek ve onun kendi sözleriyle grevcileri mahkum etmek onurunu bağışladı. İşte bunlardan birkaç örnek:

Rive-de-Gier madencileri greve başlamışlardı; akıllarını başlarına almaları için asker gönderilmişti.

"Rive-de-Gier madencilerine kurşun sıktıran otorite —diye bağırıyor Pruodhon— hiç de kolay bir durumda değildi. Ama o, babalık sevgisi ile konsüllük görevi arasında kalan eski Brütüs gibi hareket etti: Cumhuriyeti kurtarmak için çocuklarını feda etmesi gerekiyordu. Brütüs duraksamadı ve kendinden sonraki kuşaklar, onu kınamaya kalkışmadılar."***

Proletarya varolalı beri, kendi öz çıkarlarını kurtarmak için işçilerini feda etmekte duraksayan bir tek burjuva görülmemiştir. Ne yaman Brütüslerdir şu burjuvalar!

* *Ekonomik Çelişkiler.* —ç.

** Bkz: *Misère de la philosophie. Réponse à la* Philosophie de la misère *de M. Proudhon.* Paris 1847, Frank éditions, chap. V. "Les grèves et les coalitions ouvrières" [*Felsefenin Sefaleti, M. Proudhon'un* Sefaletin Felsefesi'*ne Yanıt*, Sol Yayınları, Ankara 1999, "Grevler ve İşçi Dayanışmaları".]. [*Marx'ın Notu.*]

*** P. J. Proudhon, *De la capacité politique des classes ouvrières,* Paris 1868, Lacroix et Cie, s. 387. [*Marx'ın Notu.*]

"Hayır efendim: nasıl bir şantaj hakkı, dolandırıcılık ve hırsızlık hakkı yoksa, nasıl bir yakınıyla zina etme ya da eşini aldatma hakkı yoksa bir güçbirliği hakkı da yoktur."*

Bununla birlikte kuşkusuz *budalalık* etme hakkı olduğunu söylemek gerekir.

Peki öyleyse, üstad hangi ölümsüz ilkeler adına şaşırtıcı afarozlarını savuruyor, bu ilkeler nelerdir?

Birinci ölümsüz ilke:

"Ücretlerin oranını metaların fiyatı belirler."

Hiçbir ekonomi politik bilgisi olmayanlar ve büyük burjuva iktisatçı Ricardo'nun 1817'de yayınlanan *Ekonomi Politiğin İlkeleri* kitabında bu geleneksel yanlışı son ve kesin olarak çürüttüğünü bilmeyenler bile, İngiltere'de ücretler, Avrupa'nın tüm öteki ülkelerindekilerden göreli olarak daha yüksek olmasına karşın, İngiliz sanayisinin ürünlerini, herhangi başka bir ülkeninkinden daha düşük fiyata sunabildiği gibi dikkate değer bir gerçeği bilirler.

İkincisi ölümsüz ilke:

"Birleşmelere izin veren yasa, tamamen anti-hukuksal, anti-ekonomik, tüm topluma ve tüm düzene aykırıdır."

Tek sözcükle, "serbest rekabet ekonomik *hakkına* aykırı". Eğer üstad bu kadar şoven olmasaydı, kendi kendine şöyle sorardı: nasıl olmuş da, kırk yıl önce serbest rekabete ilişkin ekonomik *haklara* bu kadar aykırı olan bir yasa İngiltere'de ilan edilmiş ve nasıl oluyor da, sanayi ve onunla birlikte *serbest rekabet* geliştikçe, her topluma, her düzene böylesine aykırı olan bu yasa tüm burjuva devletlere bir zorunluluk olarak kendini kabul ettiriyor. Ve usta, belki de, bu Hakkın (büyük H ile) yalnızca, burjuva ekonomi politiğin acemi çaylaklarınca kaleme alınan *ekonomi elkitaplarında*, içlerinde "*Mülkiyet emeğin* —'başkalarının emeğinin' demeyi unutmuşlar— *ürünüdür*." gibi inciler bulunan elkitaplarında varolduğunu keşfederdi.

Üçüncü ölümsüz ilke:

"Böylece, işçi sınıfını sözde bir toplumsal aşağılıktan kur-

* Agy, s. 333. [*Marx'ın Notu.*]

tarmak bahanesiyle, bütün bir yurttaşlar sınıfını, yani ustalar, girişimciler, patronlar ve burjuvalar sınıfını hep birden suçlamakla işe başlamak gerekecektir; Emekçiler Demokrasisini, orta sınıfın bu kötü, kavranması güç ortaklarına karşı horgörmeye ve kin duymaya kışkırtmak gerekecektir; yasal baskıya ticari ve sınai savaşı; devlet polisine sınıfların karşıtlığını yeğlemek gerekecektir."*

Üstad, işçi sınıfının sözde *toplumsal aşağılık* durumundan kurtulmasını engellemek için, kuşkusuz Proudhon gibi *devletin polisini sınıf karşıtlığına yeğleyen* saygın *patronlar, girişimciler ve burjuvalar kategorisinin* karşıtı olarak işçi sınıfının kurduğu güçbirliklerini kınıyor. Bu saygın sınıfa karşı duyulan tüm iğrenmeyi önlemek için, iyi yürekli Proudhon, işçilere, (*karşılıklı yardımlaşma düzeninin* gelişine kadar ve kaygı verici sakıncalarına karşın) en iyi çare olarak "özgürlük ya da rekabet, biricik güvencemiz"i** öğütlüyor. Üstad, burjuva *özgürlük ya da rekabeti*, bu biricik güvencemizi *güven altına almak* için, ekonomi konusunda kayıtsız kalmayı öğütlüyor; öğretilileri ise, burjuva özgürlüğünü, bu tek güvencelerini güven altına almak için siyaset konusunda kayıtsız kalmayı öğütlüyorlar. Siyasete kayıtsız kalmayı öğütleyen ilk hıristiyanlar da, nasıl ezilenler olmaktan çıkıp ezenler durumuna geçmek için bir imparatorun desteğine ve koruyuculuğuna gereksinim duymuşlarsa, siyasete kayıtsızlığın modern havarileri, kendi sonsuz ilkelerinin onları dünya zevklerinden ve burjuva toplumun fani ayrıcalıklarından elçekmeye zorunlu kıldığına inanmazlar.

Ama gene de, teslim etmeliyiz ki, onlar, fabrikalarda işçilere zorla kabul ettirilen 14-16 saatlik çalışmaya çilekeş hıristiyan azizlerine yaraşır bir kayıtsızlıkla katlanıyorlar!

Londra, Ocak 1873.
Aralık 1873'te *Almanacco Republicano per l'anno 1874* derlemesinde yayınlandı.
İmza: *Karl Marx.*

* Agy, s. 337-338. [*Marx'ın Notu.*]
** Agy, s. 334. [*Marx'ın Notu.*]

FRIEDRİCH ENGELS

OTORİTE ÜZERİNE

Kimi sosyalistler, şu son zamanlarda, *otorite ilkesi* dedikleri şeye karşı düpedüz bir haçlı seferi açtılar. Şu ya da bu eylemin otoriter olduğunu söylemek onu mahkum etmeye yetmektedir. Böyle kestirmeden yargılama öylesine kötüye kullanılıyor ki, konuyu daha yakından incelemek zorunludur. Sözcüğün sözkonusu anlamında, otorite, başkasının iradesinin bize zorla kabul ettirilmesi demektir; ve öte yandan, otorite bağımlılığı varsayar. Oysa, bu iki sözcük kulağa hoş gelmediği ve temsil ettikleri ilişki, bağımlı olan yan için hoşa gitmez bir ilişki olduğu için asıl sözkonusu olan, bunları bir yana bırakmanın olanaklı olup olmadığı ve —toplumun bugünkü koşulları karşısında— bu otoritenin varlık nedenine artık yer kalmayacağı ve dolayısıyla ortadan kalkacağı başka bir toplumsal sistem yaratıp yaratmayacağımızdır. Bugünkü burjuva toplumun temelini oluşturan iktisadi, sınai

ve tarımsal koşulları incelerken, bu koşulların, bireylerin yalıtık eylemi yerine birleşik eylemini koymaya giderek daha çok yöneldiklerini görüyoruz. Modern sanayi, yalıtık üreticilerin küçük işliklerinin yerine yüzlerce işçinin buharla işleyen karmaşık makinelerin işleyişini denetledikleri büyük fabrika ve işyerlerini koydu; büyük yollardaki araba ve kamyonların yerini, demiryolları üzerinde işleyen trenler aldı, tıpkı buharlı gemilerin, küçük teknelerin ve yelkenli filikaların yerini alması gibi. Tarım da, yavaş yavaş makine ve su buharı alanına giriyor, makine ve buhar, ağır ağır ama gözlerinin yaşına bakmayan bir katılıkla, küçük mülk sahiplerinin yerine, büyük toprak alanlarını, ücretli işçiler kullanarak işleyen büyük kapitalistleri geçiriyor. Her yanda, birleşik eylem, birbirine bağlı süreçler karmaşığı, bireylerin bağımsız eylemlerinin yerini alıyor. Ne var ki, kim birleşik (kombine) eylem diyorsa aynı zamanda örgütlenme demektedir; peki, otorite olmadan örgütlenme olabilir mi?

Varsayalım ki, bir toplumsal devrim, şu sırada zenginliklerin üretimine ve dolaşımına kumanda eden kapitalistleri tahtından indiriyor. Varsayalım ki, anti-otoriter görüşte yer almamız için, toprak ve iş aletleri onları kullanan emekçilerin kolektif mülkiyeti haline gelmiş olsun. Otorite ortadan kalkacak mı, yoksa biçim mi değiştirecek? Görelim.

Bir pamuk ipliği imalatçılığını örnek olarak alalım. Pamuk, iplik haline getirilmeden önce en azından birbirini izleyen altı işlemden geçmelidir, bu işlemler çoğunlukla başka başka bölmelerde yapılır. Ayrıca, makineleri hareket halinde tutabilmek için buharlı makinenin çalışmasını denetleyen bir mühendis, gündelik onarımlar için makinistler ve ürünlerin bir bölmeden ötekine taşınmasında görevli birçok çalışan gerekmektedir, vb.. Bütün bu kadın, erkek, çocuk işçiler, bireysel özerkliği alaya alan buharın otoritesinin belirlediği saatlerde işe başlamak ve işi bitirmek zorundadırlar. Demek ki, her şeyden önce işçilerin iş saatleri üzerinde anlaşmaları gerekir, bu saatler bir kez saptandıktan sonra, hiçbir ayrıksılık gözetmeksizin herkes için bir kural haline gelirler. Son-

ra, salonların her birinde ve her an üretim tarzına ilişkin, malzemenin dağıtımına ilişkin, vb. birtakım ufak-tefek sorunlar ortaya çıkıverir, bu sorunları hemen oracıkta çözümlemek gerekir, yoksa, bütün üretim derhal durur; sözkonusu sorunlar ister her bir iş kolunda görevli bir yetkilinin kararıyla, ister, eğer olabiliyorsa, çoğunluğun oyuyla çözümlensin, ayrı ayrı herkesin iradesi, her durumda, karara uymak zorunda olacaktır; bu demektir ki sorunlar otorite yoluyla çözümleneceklerdir. Büyük bir fabrikanın otomatik mekanizması, işçiler çalıştıran küçük kapitalistlerden çok daha zorba bir mekanizmadır, onlar hiçbir zaman bu kadar zorba olmamışlardır. Çalışma saatleri için, hiç değilse, fabrikanın kapısına: *Lasciate ogni autonomia voi che entrate** diye yazılabilir. İnsan bilimle ve yaratıcı dehasıyla, doğa güçlerine boyun eğdirmişse de, insan tarafından kullandıklarına göre, bu güçler, insanı, her türlü toplumsal örgütlenmeden bağımsız gerçek bir despotluğa bağımlı kılarak ondan öç almaktadırlar. Büyük sanayide otoriteyi yok etmek istemek, büyük sanayinin kendisini yok etmek demektir, çıkrığa dönmek için buharlı iplik makinesini kırmak demektir.

Bir başka örnek olarak, demiryolunu alalım. Burada da, pek çok kişinin işbirliği kesin olarak zorunludur, büyük felaketlerin meydana gelmemesi için bu işbirliği kesinlikle belirlenen saatlerde yerine getirilmelidir. Burada da işin birinci koşulu, alt sıradan bütün sorunları kestirip atacak, başat bir iradedir, bu irade ister bir tek yetkili tarafından, ister ilgili bir çoğunluğun kararlarını yerine getirmekle yükümlü bir komite tarafından temsil ediliyor olsun. Birinci durumda da, ikinci durumda da, apaçık bir otorite vardır. Ama dahası da var: ya demiryolları memurlarının sayın yolcular üzerindeki otoritesini kaldırsaydınız, hareket etmek üzere olan ilk trenin başına neler gelirdi acaba?

Ama, otorite ve kaçınılmaz bir otorite gereği, hiçbir yerde deniz ortasındaki bir gemide olduğundan daha belirgin ola-

* "Sizler ki giriyorsunuz, her özerkliği bırakınız!" (Dante, *İlahi Komedya*, "Cehennem", III. Şarkı). *–Ed.*

maz. Orada, tehlike anında, herkesin yaşamı, herkesin bir tek kişinin iradesine anında ve mutlak olarak boyun eğmesine bağlıdır.

En öfkeli otorite düşmanlarına karşı bu çeşitten kanıtları ileri sürdüğüm zaman, bunların bana, "A, evet, doğru ama, burada sözkonusu olan bizim yetki verdiklerimize verdiğimiz otorite değil, görevdir, görev yetkisidir!" demekten başka bir yanıt veremiyorlar. Bu baylar, şeylerin adlarını değiştirince şeylerin kendilerini değiştirdiklerini sanıyorlar. İşte dünyayla böyle alay ediyorlar bu derin düşünürler.

Demek ki, bir yandan, herhangi bir biçimde verilmiş belli bir otoritenin, öte yandan belli bir bağımlılığın, tüm toplumsal örgütlenmeden bağımsız olarak, maddi koşulların, içinde üretim yaptığımız ve ürünleri dolaşıma soktuğumuz bu maddi koşulların bize kabul ettirdikleri şeyler olduklarını görmüş bulunuyoruz.

Bundan başka, üretimin ve dolaşımın maddi koşullarının, kaçınılmaz olarak, büyük sanayinin ve büyük tarımın gelişmesi ile birlikte karmaşıklaştığını, ve giderek bu otoritenin alanını genişletme eğilimi gösterdiğini de gördük. Dolayısıyla otorite ilkesinden mutlak olarak kötü bir ilke, özerklik ilkesinden mutlak olarak iyi bir ilke diye sözetmek saçmadır. Otorite ve özerklik göreli şeylerdirler, onların alanları toplumsal evrimin değişik evrelerinde değişiklik gösterir. Özerklikçiler, geleceğin toplumsal örgütlenmesi, otoriteyi, üretim koşullarının kendisini kaçınılmaz kıldığı sınırlarla sınırlandıracaktır demekle yetinselerdi, kendileriyle anlaşılabilirdi; oysa onlar, böyle yapacaklarına, şeyi zorunlu kılan bütün olgulara karşı gözlerini kapıyorlar ve hırsla sözcüğün kendisine saldırıyorlar.

Neden otoriteye-karşı olanlar, siyasal otoriteye, devlete karşı çıkmakla yetinmiyorlar? Bütün sosyalistler, siyasal devletin ve onunla birlikte siyasal otoritenin, gelecek toplumsal devrim sonucunda yokolacağı, yani kamu görevlerinin siyasal niteliklerini yitirecekleri ve gerçek toplumsal çıkarları koruyan basit yönetimsel görevler haline dönüşecek-

leri konusunda birleşmektedirler. Ne var ki, anti-otoriterler, otoriter siyasal devletin bir çırpıda ortadan kaldırılmasını, hem de kendisini doğuran toplumsal koşulları yok etmeden önce kaldırılmasını istiyorlar. Onlar, toplumsal devrimin ilk işinin otoritenin kaldırılması olmasını istiyorlar. Bu baylar acaba bir devrim gördüler mi hiç? Devrim, kuşkusuz, dünyanın en otoriter şeyidir; devrim, halkın bir bölümünün kendi iradesini, halkın öteki bölümlerine, top, tüfek, süngüyle, otoriter araç olarak ne varsa hepsiyle, zorla kabul ettirdiği bir eylemdir; ve zafer kazanan yan, boş yere savaşmış olmak istemiyorsa, iktidarını, silahlarının gericilere saldığı korku ile elde tutmalıdır. Paris Komünü, burjuvalar karşısında, silahlı halkın bu otoritesinden yararlanmasaydı bir tek gün dayanabilir miydi? Tam tersine, Komün, bu otoriteyi yeterince kullanmadığı için kınanamaz mı? Öyleyse ikisinden biri: ya otorite düşmanları ne dediklerini bilmiyorlar, dolayısıyla kafaları karıştırmaktan başka bir şey yapmıyorlar, ya da, ne dediklerini biliyorlar, dolayısıyla proletarya hareketine ihanet ediyorlar. Her iki durumda da gericiliğe hizmet etmektedirler.

Ekim 1872-Mart 1873'te İtalyanca yazıldı.
Aralık 1873'te *Almanacco Repubilicano per l'anno 1874* derlemesinde yayınlandı.

KARL MARX - FRİEDRİCH ENGELS

SOSYALİST DEMOKRASİNİN İTTİFAKI VE ULUSLARARASI EMEKÇİLER BİRLİĞİ[50]

ENTERNASYONALİN LAHEY KONGRESİ KARARIYLA YAYINLANAN RAPOR VE BELGELER

[PARÇA]

I
GİRİŞ

Uluslararası Emekçiler Birliği dünya proletaryasının dağınık güçlerini bir tek demet halinde biraraya getirmek ve böylece işçileri birleştiren çıkar ortaklığının canlı temsilcisi olmak amacıyla, zorunlu olarak, her nüanstan sosyaliste kapılarını açmalıdır. Uluslararası kongrelerde Birliğin genel tüzüğünü onaylayan kurucuları ve her iki dünyanın işçi örgütlerinin temsilcileri, programın genişliğinin sınıfsal niteliğini yitirmiş unsurların Birliğe sızınalarına ve Birliğin bağrında, çabalarını burjuvaziye ve varolan hükümetlere karşı yöneltecek yerde Enternasyonalin kendisine çevirecek gizli örgütler kurmalarına olanak vereceğini unutuyorlardı. İşte *Sosyalist Demokrasinin İttifakı* ile durum böyle olmuştu.

Lahey Kongresinde, Genel Kurul, bu gizli örgüt hakkında bir soruşturma yapılması isteminde bulundu. Kongre, beş kişilik bir komisyonu (Cuno, Lucain, Splingard, Vichard ve görevden çekilen Walter yurttaşları) bu işle görevlendirdi,

komisyon 7 Eylül oturumunda raporunu verdi. Kongre şu kararı aldı:

1. Mihail Bakunin'in İttifakın kurucusu olarak ve ayrıca kişisel bir nedenle Enternasyonalden çıkartılması;

2. James Guillaume'un İttifak üyesi olarak Enternasyonalden çıkartılması;

3. İttifaka ilişkin belgelerin yayınlanması...

İşte bir dernek ki, en aşırı anarşizm maskesi altında, darbelerini, mevcut hükümetlere karşı değil de, kendi katı geleneğini ve yönetimini kabul etmeyen devrimcilere karşı yöneltiyor. Bir burjuva kongresinin[51] azınlığınca kurulmuş olan bu dernek, işçi sınıfının uluslararası örgütünün saflarına sızıyor, ilkin boyun eğdirmeyi deniyor, planının başarısızlığa uğradığını görünce de onu dağıtmaya çalışıyor. Küstahça, kendi sekter programını ve dargörüşlerini, bizim Birliğimizin geniş programının, büyük özlemlerinin yerine koymaya çalışıyor; Enternasyonalin aleni (*publiques*) şubelerinde, aynı yönergeye bağlı olarak kendi küçük gizli şubelerini örgütlüyor, birçok durumda, önceden tasarlanıp üzerinde uyuşulmuş eylemleriyle şubelerimize egemen olmayı başarıyorlar; gazetelerinde, kendi iradelerine boyun eğmeyi reddeden herkese açıkça saldırıyorlar; saflarımızda —kendi sözleriyle— açık savaş kışkırtıcılığı yapıyorlar. Amaçlarına varmak için her yola, her dalavereye başvuruyor, yalan, karaçalma, yıldırma, tuzak kurma, hepsi de pek yaraşıyor ona. Ensonu, Rusya'da, büsbütün Enternasyonalin yerine geçiyor, ve Enternasyonalin adı ile, birtakım adi suçlar, dolandırıcılıklar ve cinayetler işliyor, ki hükümet basını ve burjuva basını bunlardan bizim Birliğimizi sorumlu tutmuştur. Ve Enternasyonal, bütün bu olup bitenler hakkında ağzını açmayacaktır, çünkü, bunların sorumlusu olan dernek gizli bir dernektir! Enternasyonalin elinde, bu derneğin, bu ölümcül düşmanının tüzüğü var; tüzükte, dernek, kendisini açıkça modern İsa derneği olarak ilan ediyor, ve cizvitlerin bütün eylem yollarını harekete geçirmenin hakkı ve görevi olduğunu açıklıyor; tüzük, bir çırpıda, bir sürü düşmanlığı dile geti-

riyor, Enternasyonal bunların hepsine hedef tahtası olmuştur; ama o, elindeki bu tüzüğü kullanmamalıdır, yoksa bu, gizli bir derneği ele vermek olur!

Bütün bu entrikalara karşı bir tek çare var, tek ama yıldırım çarpmışa döndüren etkinlikte bir çare: eksiksiz, tam bir açıklık (aleniyet). Bu tertipleri tümüyle açığa çıkarmak, onları güçsüz kılmak demektir. Susarak bu tertipleri kayırmak, yalnız, en başta İttifak liderlerinin alay edecekleri bir saflık olmakla kalmaz, görevden kaçmak olur, alçaklık olur. Üstelik bu, Gizli İttifakın üyesi olup da, İttifak, Enternasyonale karşı açık bir düşmanlığa koyulur koyulmaz, onun varlığını ve çalışma tarzını açığa vurmakta duraksamayan İspanyol enternasyonalcilerine ihanet etmek olur. Kaldı ki, gizli tüzüğün içindekilerin hepsi zaten daha önceden ve daha da belirgin bir biçimde, Bakunin ve Neçayev'in Rusça olarak yayınladıkları belgelerde var. Tüzük, bunların doğrulanmasından başka bir şey değil.

İttifakın elebaşıları ihbar diye bağırıp dursunlar. Biz, onları, işçilerin hoşgörüsüne, proletarya hareketini dağıtarak pek güzel hizmet ettikleri hükümetlerin güleryüzlülüğüne ihbar ediyoruz. Zürih gazetesi *Tagwacht*, Bakunin'e verdiği bir karşılıkta şöyle demekte çok haklıydı: "Para ile tutulmuş bir ajan değilseniz eğer, şurası kesin ki, para ile tutulmuş bir ajan sizden daha fazla kötülük yapmayı başaramazdı."

II
GİZLİ İTTİFAK

... İşi "Yurttaş B"nin* diktatörlüğünü devam ettirmek olan örgütü tahlil etmiş bulunuyoruz; şimdi gelelim programına.[52]

"Enternasyonal kardeşler birliği, mülkiyet üzerine, sömürü üzerine, gerek dinsel, gerek burjuvaca doktriner metafizik üzerine, gerek hatta jakobence devrimci otorite ilkesi üzerine kurulu güncel işler düzeninden, ilkin tüm Avru-

* Bakunin. –*Ed.*

pa'da, sonra da dünyanın geri kalan bölümünde taş taş üstünde kalmasın diye, aynı zamanda ve hep birden evrensel, toplumsal, felsefi, iktisadi ve siyasal devrim istiyor. Biz, çalışanlara barış, tüm ezilenlere özgürlük, ve egemenlere, sömürücülere ve her çeşitten vasiye ölüm bağırışları ile, bütün bu aldatılmış, köleleştirilmiş, acı çektirilmiş, sömürülmüş, milyonlarca yoksul insanoğlu, tüm resmî, yarı-resmî, kolektif ve bireysel yönetmenlerinden ve iyilikçilerinden kurtulmuş olarak, en sonunda tam bir özgürlükle rahat bir soluk alabilsin diye, bütün devletleri ve bütün kiliseleri tüm kurumlarıyla ve dinsel, siyasal, hukuki, mali, polisiye, üniversiter, iktisadi ve toplumsal tüm yasalarıyla yok etmek istiyoruz."

İşte devrimci devrimcicilik! Bu gözboyayıcı amaca varmak için birinci koşul, devletlerle ve varolan hükümetlerle, sıradan adi devrimcilerin kullandıkları araçlarla savaşınamak, tam tersine, cafcaflı ve bilgiçce lafazanlıklarla "devlet kurumuna ve onun sonucu olduğu kadar temeli de olan bireysel mülkiyete" saldırmaktır. Öyleyse devrilmesi sözkonusu olan devlet ne bonapartçı devlet, ne de Rus ya da Prusya devletidir, o soyut devlettir, devlet olarak devlettir, hiçbir yanda varolmayan devlettir. Ama enternasyonal kardeşler,[53] bulutların üzerindeki bu devlete karşı amansız savaşımlarında gerçek devletlerin sıradan devrimcilere reva gördüğü coplardan, hapisten, kurşunlardan sakınabiliyorlarsa eğer, gördüğümüz gibi, bu onların, bu gerçek burjuva devletlerin sunduğu, yalnızca papadan* gelme bir ayrı tutulmalığa bağlı olan, tüm ayrıcalıklardan yararlanma hakkını kendileri için saklı bulundurmalarındandır. İtalyan vekili Fanelli, Amedée de Savoie hükümetinin memuru Soriano, ve belki de bonapartçı polis ajanları Albert Richard ve Gaspard Blanc, papanın bu bakımdan ne kadar hoşgörülü olduğunu gösteriyorlar... Onun için yurttaş B.'nin soyut devlet fikrine karşı "İttifak, ya da açıkça söylemek gerekirse, gizli fesat kurması" hiç de polisin tasası değildir.

Demek ki, devrimin ilk işi, Bakunin'in 28 Eylülde

* Bakunin. –*Ed.*

Lyon'da yaptığı gibi devletin kaldırılmasına karar çıkartmaktır, her ne kadar devletin kaldırılması da, zorunlu olarak, otoriteye dayanan bir eylem olsa da. O, devlet denince, devrimci ya da karşı-devrimci her türlü devlet iktidarını anlıyor, "çünkü [diyor —ç.] bu otoritenin, kilise, monarşi, meşruti devlet, burjuva cumhuriyet ya da hatta devrimci diktatörlük adını taşıması bizim için o kadar önemli değildir. Biz sömürünün ve despotluğun şaşmaz kaynakları olarak, hepsinden aynı ölçüde nefret ediyoruz ve onları reddediyoruz".

Ve, o, devrimin ertesi günü, "devrimci devletin kurulmasını" isteyen bütün devrimcilerin varolan bütün hükümetlerden daha tehlikeli olduklarını bildiriyor ve, "biz, enternasyonal kardeşler bu devrimcilerin doğal düşmanlarıyız" diyor, çünkü, devrimi bozmak, örgütsüz bir duruma getirmek enternasyonal kardeşlerin ilk ödevidir.

Devletin derhal ortadan kaldırılması ve anarşinin kurumlaşması üzerine bu palavracılıklara verilen karşılık, son Genel Kurulun özel genelgesinde yer almaktadır: *Enternasyonaldeki Sözde Bölünmeler*, —Mart 1873— s. 37:

"Anarşi, işte, sosyalist sistemlerden yalnızca etiketlerini alan üstadları Bakunin'in büyük savaş atı. Her sosyalist, Anarşiden şunu anlar: proletarya hareketinin amacına, yani sınıfların kaldırılmasına bir kez varıldı mı, üretici büyük çoğunluğun, bir avuç sömürücü azınlığın boyunduruğu altında tutulmasına hizmet eden devlet iktidarı yok olur ve hükümet hizmetleri basit yönetim hizmetlerine dönüşür. İttifak, işi tersine ele almaktadır. İttifak, proleter saflarda, anarşiyi, toplumsal ve siyasal güçlerin, sömürücülerin elinde yoğun bir biçimde toplanan gücünü kırmanın en şaşmaz yolu olarak ilan ediyor. Bu nedenle, Enternasyonalden, koca dünyanın kendisini ezmeye baktığı bir anda kendi örgütlü düzeninin yerine anarşiyi getirmesini istiyor."

Bununla birlikte, biz, anarşist incili sonuçları içinde de izleyelim: varsayalım ki, devlet kararname ile kaldırıldı. 6. maddeye göre bu işin sonuçları şunlar olacaktır: devletin iflası, devlet müdahalesi ile ödenen özel borçların ödenmesi-

nin durması, her türlü vergi ve yükümlülüklerin ödenmesinin durması, ordunun, yüksek görevliler zümresinin, bürokrasinin, polisin ve din adamlarının (!) dağılması; resmî adliyenin yürürlükten kaldırılması ve bunun yanında bütün mülkiyet belgelerinin, bütün adli ve sivil evrakın yakılması, bütün üretici sermayelerin ve iş aletlerinin işçi birlikleri lehine zoralımı, ve "Komünü oluşturacak" olan bu birliklerin İttifakı. Bu Komün, böylece mülkünden edilmiş bireylere en vazgeçilmez yaşam gereksinimlerini verirken onların kendi emekleriyle daha fazla kazanma özgürlüğünü de güvence altına alacaktır.

Lyon olayı, devleti kaldıran basit kararnamenin, bütün bu güzel vaatlerin yerine getirilmesi için yeterli olmadığını kanıtlamıştır. Tersine, iki burjuva ulusal muhafız bölüğü, bu parlak düşleri yıkmaya ve Bakunin'i, o hayran olunası kararname de cebinde olmak üzere, ivedilikle gerisin geri Cenevre yoluna düşürmeye yetmiştir. Kuşku yok ki, o, çömezlerinin, kararnamesini uygulama alanına geçirmek için kendilerine herhangi bir örgütlenme planının verilmesi gereğini göremeyecek kadar budala olduklarını düşünemezdi. İşte o plan:

"Komünün örgütlenmesi için, sürekli bir barikatlar federasyonu ve her barikat için, sokak başına ya da mahalle başına bir kişi olmak üzere vekillik yetkisine sahip, her konuda sorumlu ve her an geri çağrılabilir (azledilebilir) iki temsilciden oluşan barikat delegasyonlarınca kurulacak bir Devrimci Komün Konseyinin çalıştırılması. (Bu ittifakın barikatları ne acayip barikatlardır ki, oralarda dövüşmek yerine vekaletler kaleme alınır.) "Böylece örgütlenen *Komün Konseyi*, kendi içinde, Komünün her devrimci yönetim kolu için ayrı *Yürütme Komiteleri* seçebilecektir."

Böylece komün olarak kurulmuş olan ayaklanmış başkent, ülkedeki öteki komünlere kendilerini yönetme yolunda hiçbir iddiası olmadığını bildirir, öteki komünleri devrimci tarzda yeniden örgütlenmeye ve bundan sonra sorumlu, her an geri çağrılabilen vekillerini, vekillik yetkilerini üzerlerin-

de taşıyarak ayaklanmış bulunan birliklerin (*association*), komünlerin ve illerin federasyonunu kurmak üzere ve gericiliğin hakkından gelebilecek bir devrimci *kuvveti* örgütlendirmek üzere kararlaştırılan bir toplantı yerine göndermeye çağırır. Bu örgütlenme yalnızca ayaklanmış olan ülkenin komünlerini kapsamayacaktır; başka eyaletler ya da ülkeler de katılabilir, öte yandan "gericiliğin yanında yer alacak olan eyaletler, komünler, birlikler ve kişiler bunun *dışında tutulacaktır*".

Demek ki, burada, sınırların kaldırılması, iç savaşı başlatmakta gecikmeyecek olan gerici eyaletlere karşı en iyiniyetli bir hoşgörü ile birlikte gidiyor.

Böylece, demek ki, barikat-kürsülerin bu anarşik örgütlenmesinde ilkin Komün Konseyi var, sonra, ne olursa olsun herhangi bir şeyi yerine getirebilmek için, herhangi bir iktidarı elinde bulundurmak ve halkın gücü tarafından desteklenmek zorunda olan yürütme komiteleri var; daha sonra koca bir federal *parlamento*, başlıca konusu bu halk gücünü örgütlemek olan parlamento var. Bu parlamento, gene aynı biçimde Komün Konseyi, bir ya da birçok *komiteyi*, *yürütme gücü* ile yetkili kılacak, salt bu yüzden savaşımın gereksinimleri bu komitelerin otoriter niteliklerini giderek daha çok vurgulayacaktır. Öyleyse "otoriter devlet"in tüm unsurlarını pekala yeni baştan oluşturduk; bu makineye "aşağıdan yukarıya örgütlenmiş devrimci Komün" adını takmamız pek önemli değil. Takılan ad işin aslını hiç de değiştirmez; aşağıdan yukarı örgütlenme bütün burjuva cumhuriyetlerinde vardır; temsilcilere verilen vekillik yetkisi ta ortaçağa kadar gider. Ayrıca, örgütünü "yeni devrimci devlet" adıyla nitelendirirken (madde 8) bunu Bakunin'in kendisi de kabul ediyor.

Dövüşüleceği yerde tartışılan bu devrim planının pratik değerine gelince, bu konuda bir şey söylemeyeceğiz.

Şimdi İttifakın bütün gizli kapaklı işlerinin gizini ortaya koyacağız. Ortodoks programın izlenebilmesi ve anarşinin oyun bozanlık etmemesi için, "bizzat yaşamın kendisini ve devrimin enerjisini oluşturacak olan halk anarşisinin orta-

sında, *devrimci düşünce ve eylem birliğinin bir organ bulması* gereklidir. Bu organ *enternasyonal kardeşlerin gizli ve evrensel birliği* olmalıdır.

"Bu birlik, devrimlerin hiçbir zaman ne bireyler, ne de gizli dernekler tarafından oluşturulmadığı inancından hareket eder. Devrimler, kendiliklerindenmiş gibi olurlar, durum ve koşulların gücüyle, olayların ve olguların akışıyla meydana getirilirler. Devrimler, uzun zaman halk yığınlarının içgüdüsel bilinçlerinin derinliklerinde hazırlanır, sonra patlak verirler. ... İyi örgütlenmiş gizli bir derneğin bütün yapabileceği, ilkin yığınlar içinde, onların içgüdülerine uygun düşen düşünceleri yayarak bir devrimin doğuşuna yardım etmek ve devrimin ordusunu değil — ordu her zaman halk olmalıdır" (kurbanlık) "ama, candan bağlı, enerjik, zeki, ve özellikle hırslı ve kurumlu olmayan yürekten halk dostu", (kendi tekellerindeki) "devrimci düşünce ile halkın içgüdüleri arasında aracı olabilecek yetenekteki kişilerden meydana gelen *devrimin genelkurmayını* örgütlemektir."

Dolayısıyla, bu kişilerin sayıları öyle çok fazla olmamalıdır. Tüm Avrupa'da uluslararası örgütlenme için *ciddi ve güçlü bir biçimde birleşmiş yüz devrimci yeter*. Yüz-ikiyüz kadar devrimci, en büyük ülkenin örgütlenmesi için yeterli olacaktır."

İşte böyle her şeyin görünüşü değişiyor. Anarşi, "halkın başıboş yaşamı", "kötü tutkular" ve benzerleri artık yeterli değil. Devrimin başarısını güvene almak için, *düşünce ve eylem birliği* gerekiyor. Enternasyonal üyeleri, propagandayla, tartışmayla ve proletaryanın genel örgütlenmesiyle bu birliği yaratmaya uğraşıyorlar. — Bakunin'e yalnızca, *devrimci düşüncenin* ayrıcalıklı temsilcileri olan yüz kişiden oluşmuş gizli bir örgüt, yani kendisi tarafından atanmış ve temelli "yurttaş B."nin komutasında, devrimin emrinde bir genelkurmay gereklidir. Düşünce ve eylem birliği ortodoksluktan ve körükörüne başeğmeden başka bir şey demek değildir. *Perinde ac cadaver.*[54] Tastamam cizvit papazlarına yaraşır bir örgütlenme.

Yüz enternasyonal kardeş "devrimci düşünce ile halkın içgüdüleri arasında aracı olarak hizmet" etmelidir demek, İttifakçı devrimci düşünce ile halk yığınları arasında aşılmaz bir uçurum açmak demektir; bu yüz muhafızın ayrıcalıklı sınıflar arasından başka bir yerden toplanmasının olanaksızlığını ilan etmek demektir.

VIII
RUSYA'DAKİ İTTİFAK

... Bakunin, okullardaki ajitasyonlarda, "halk yaşamının ta derinliklerinden çıkıp gelen ... devlet yıkıcı zihniyeti" keşfediyor;* "genç kardeşlerini devrimci eğilimlerinden dolayı" kutluyor, ... "demek ki, bütün Rusların şu rezil imparatorluğunun sonu yakındır!"...

Rus halkı, diye sürdürüyor Bakunin, bugün için, Büyük Petro'nun babası çar Aleksey zamanında kendilerini başkaldırmaya zorlayan koşullara benzer koşullar içinde bulunuyor. O zaman, halkın başına geçen ve ona "özgür olma"nın "yolunu" gösteren kazak haydutlarının çete başı Stenka Razin idi. Bugün halk, ayaklanmak için artık yeni bir Stenka Razin beklemiyor, ama bu kez "onun yerini, daha şimdiden halkın yaşamını yaşayan, kendi sınıflarından kopmuş gençler alayı alacaktır. ... Stenka Razin artık bireysel değil, kolektif (!) bir kahramandır bu gençliğin arkasında, ve bundan dolayı da yenilmezdir. İşte tüm bu görkemli gençliğin üzerinde yükseklerde duracaktır Stenka Razin'in ruhu."

Kolektif Stenka Razin rolünü iyice yerine getirmek için, gençliğin bilisizlikle hazırlanması gerekir:

"Onun için, olabildiğince çabuk, yıkıma adanmış bu alemi bırakıp gidin. Onun üniversitelerini, akademilerini, okullarını bırakın, halka gidin, onun kendiliğinden özgür kalmasının ebesi" olmak için, "onun çabalarının ve tüm halk güçle-

* Şunu belirtmek gerekir ki, bu "sözler", tam da baskı, işkenceler ve yargılamalar sırasında, gençliğin, hareketini silik göstermek için elinden geleni yaptığı ve polisin de hareketi abartmakta çok büyük çıkarı olduğu bir anda yayınlanmıştır. [*Marx ve Engels'in Notu.*]

rinin birleştiricisi ve örgütleyicisi" olmak "için halka gidin. Şu anda bilimi tasa etmeyin kendinize, bilim adına sizi bağlamak, sizi iğdiş etmek isteyeceklerdir. ... Batının en iyi adamlarının inancı bu yoldadır. ... Avrupa'nın ve Amerika'nın işçiler dünyası sizi kardeşçe bir ittifaka çağırıyor..."

... İlk kez olarak, Rus haydudu, gerçek bir devrimci tip olarak ululanıyor, bugünkü bilimin ancak resmî bir bilim olduğu bahanesiyle (resmî bir matematiği, bir fiziği, bir kimyayı düşünebiliyor musunuz?) Rus gençliğine bilisizliğe tapma öğütleniyor ve bunun Batının en iyi adamlarının görüşü olduğu ileri sürülüyor. Ensonu, Enternasyonalin, kendisi aracılığıyla, inyoranten kardeşlerin[55] *bilimine* varıncaya dek tüm bilgiyi yasakladığı bu gençliğe bir ittifak sunduğu düşüncesini kafalara sokmaya çalışarak broşürünü bitiriyor...

Bakunin, anarşik özümleme yasasına uygun olarak, kendisini, okuyan gençlikle bir tutuyor:

"Hükümetin kendisi, amacı*mıza*, yani halkın amacına varmak için hangi yoldan yürüme*miz* gerektiğini bize gösteriyor. *Bizi* üniversitelerden, akademilerden, okullardan kovuyor. Biz, bizi bu kadar övünülecek, bu kadar güçlü bir zemin üzerine koyduğu için ona teşekkür ediyoruz. Şimdi ayaklarımızın altında sağlam bir toprak var, şimdi yapabiliriz. Ne yapacağız? Halkı eğitecek miyiz? Bu ahmakça bir şey olurdu. Halk kendisine gerekli olanı kendisi bilir ve bizden daha iyi bilir, — yığınlara "halk içgüdüsü", bilgilenmişlere de "devrimci düşünce" yakıştıran gizli tüzük ile karşılaştırınız. "Görevimiz halkı eğitmek değil, onu ayaklandırmaktır." Bugüne kadar "halkın ayaklanması hiçbir zaman verimli olmamıştır, çünkü halk, hep şurda burda birbirinden kopuk olarak ayaklanıyordu ... biz, ona son derece önemli bir yardım götürebiliriz, her zaman onda eksik olanı, bütün yenilgilerinin en başta gelen nedeni olan şeyi ona verebiliriz: yani kendi öz güçlerinin birleşmesi yoluyla her yerde birden bir hareket birliğini."

Görüyorsunuz, İttifakın öğretisi, aşağıdan anarşi, yukarıdan disiplin, burada bütün katıksızlığıyla ortaya çıkıyor. İl-

kin ayaklanma yoluyla, "bugün kötü tutkular denilen şeyin zincirlerinden boşanması", ancak, "yaşamın kendini ve devrimin enerjisini oluşturacak olan halk anarşisinin orta yerinde, devrimci düşünce ve eylemin birliğinin bir gün organ bulması gerekir". Bu organ, evrensel "ittifak" olacaktır, Rusya şubesi de *Halk Yargısı Derneği*.

Ama gençlik yetmiyor Bakunin'e. İttifakının, yani Rusya şubesinin bayrağı altına tüm eşkıyaları da çağırıyor.

"Eşkıyalık, Rus halk yaşamının en onurlu biçimlerinden biridir. Eşkıya bir kahramandır, bir koruyucudur, halkın öç alıcısıdır, devletin ve devlet tarafından kurulmuş her toplumsal ve sivil düzenin uzlaşmaz düşmanıdır, bütün bu memurlar, soylular, din adamları ve krallık uygarlığına karşı ölünceye değin savaşandır. ... Eşkıyalığı anlamayan kişi Rus halk tarihinde hiçbir şeyi anlamayacaktır. Eşkıyalığa kanı kaynamayan kişi, halkın yaşamına yakınlık duyamaz, halkın yüzyıllar süren ölçüsüz acılarını yüreğinde duymaz; o, düşmanlar kampındandır, devlet taraftarları kampındandır ... yalnız eşkıyalıkla, halkın canlılığı, tutkusu ve gücü gerçekleşir. ... Eşkıya, Rusya'da, gerçek ve tek devrimcidir — lamı cimi yok devrimcidir, kitaplardan alınmış süslü sözleri olmayan devrimcidir, eylemde yorulmak bilmez, uzlaşmaz ve karşı durulmaz devrimcidir, halk devrimcisi ve toplumsal devrimcidir, siyasal devrimci ya da sınıf devrimcisi değildir. ... Rusya'nın ormanlarına, kentlerine ve köylerine dağılmış eşkıyalar ve imparatorluğun sayısız hapishanelerinde kapatılmış bulunan eşkıyalar sımsıkı bağlı tek ve bölünmez bir dünya meydana getirirler — Rus devrimi dünyası. Gerçek devrimci gizlilik [*conspiration*], uzun zamandan beri burada, yalnızca burada varolmuştur. Rusya'da ciddi olarak gizlilik uygulamak isteyen, halk devrimi isteyen her kişi bu dünyaya gitmelidir. ... Bizi akademilerden, üniversitelerden ve okullardan kovmuş olan hükümetin bize çizdiği yolu izleyerek, hep birlikte, halka, halk hareketine, eşkıyaların ve köylülerin ayaklanmasına atalım kendimizi kardeşler, ve aramızda sadık, sarsılmaz bir dostluğu sımsıkı koruyarak, bu, oraya bu-

raya saçılmış mujik isyanlarını bir tek kitle halinde birleştirelim. Onu düşünüp taşınılmış, ama acımasız bir halk devrimi *yapalım.*"*

İkinci yaprakta: *Devrimin İlkeleri*'nde, gizli tüzükte, "bir tek taş taş üstünde ... kalmayacak" biçimde hareket edilmesi yolundaki emir geliştirilmiş bulunuyor. "Kusursuz biçimsizlik"i yaratmak için her şeyi yıkmak gerekir, çünkü "bir tek eski biçim" saklansaydı, o biçim bir "embriyon" olurdu ve ondan bütün öteki eski biçimler yeniden doğardı. Gazete bu biçimsizliği ciddiye almayan siyasal devrimcileri halkı aldatmakla suçluyor. Onları, "katliamdan kurtulmuş devrimci kardeşlerin idam edilmiş oldukları yeni darağaçları, yeni idam sehpaları" kurmakla suçluyor. "... Şimdiye değin halklar henüz gerçek bir devrim görmediler. ... Gerçek bir devrim için gerekli olan, kalabalığın başında yer alan ve ona komuta eden bireyler değildir, kalabalığın içinde görünmez bir biçimde gizlenmiş olan, kendileri aracı olarak bir kalabalığı başka bir kalabalığa görünmez bir biçimde bağlayan, ve böylece harekete görünmez bir biçimde bir tek ve aynı yönelim veren, bir tek ve aynı ruhu, zihniyeti ve karakteri aşılayan adamlar gereklidir. Hazırlayıcı gizli örgütlenmenin yalnız bu anlamı vardır, ve yalnız bunun için gereklidir."

İşte, Batıda özenle, dikkatle gizlenen enternasyonal kardeşlerin kamuya ve Rus polisine ihbar edildiği meydanda. Sonra, gazete, sistemli cinayeti öğütlüyor ve devrimci pratik çalışmanın içindeki insanlar için, gelecek üzerine her türlü düşünce yürütmenin, her türlü tartışmanın, "büyük bir suç olduğunu, çünkü bunların *katıksız yıkımı* engellediklerini ve devrimin ilerleyişini köstekledikleri̇ni bildiriyor. Bizim, yal-

* Bakunin okuru yanıtlamak için 17. ve 18. yüzyılın halk ayaklanmalarının önderlerini bugünün Rus eşkiya ve hırsızları ile karıştırıyor. Bu eşkiya ve hırsızlara gelince, Flerovski'nin *Rusya'da Çalışan Sınıfın Durumu*'nu okuyunca, en romantik ruhlar bile, Bakunin'in Rus devriminin kutsal falanjlarını oluşturmalarını önerdiği bu yoksul şeytanlar hakkında hayalkırıklığına uğrayacaklardır. Rusya'da hâlâ büyük çapta yapılan tek eşkiyalık —doğal ki hükümet çevresi dışında— kapitalistlerin bir ticari girişim gibi tezgahladıkları at hırsızlığıdır ki, "lamı cimi yok devrimciler" bunun hem araçları, hem de kurbanlarından başka bir şey değildir. [*Marx ve Engels'in notu.*]

nız, kendini devrime adamışlıklarını, işkencelerden ve hapsolmalardan korkmadan, olaylarla ortaya koyanlara güvenimiz var, ve hemen ardından eylem gelmeyen tüm sözleri reddediyoruz. Artık amaçsız propagandanın, devrimin amacının gerçekleşmesi gereken saat ve yeri kesinlikle belirlemeyen propagandanın gereği yok bize. Tam tersine, bu propaganda bize güçlük çıkarıyor, bize ket vuruyor, ve biz, bütün gücümüzü onu durdurmak için kullanacağız. ... Bunu anlamayan tüm gevezeleri zorla susturacağız."

Bu tehditler Bakunin'in papalığı karşısında saygıyla eğilmemiş olan ve Bakunin'in de kendilerine doktrinerler gibi baktığı Rus mültecilerine yönelmişti.

"Saflarımıza katılmak üzere ülkelerine dönmek istemeyen siyasal göçmenlerle bütün bağlarımızı koparıyoruz, ve saflarımız henüz gizli kaldığı sürece, Rus yaşam sahnesinde açıkça kendilerini ortaya koyarak yapabilecekleri şeye koşmak istemeyenlerle bütün bağlarımızı kesiyoruz. *Avrupa devriminin işçileri olarak kendilerini ortaya koymuş olanları bunun dışında tutuyoruz.* Artık ne sözlerimizi yineleyeceğiz, ne de çağrı yapacağız. ... Gözü ve kulağı olanlar, eylem adamlarını görecek ve duyacaktır ve eğer o eylem adamlarının safında yerini almazsa, yokolup gitmesinin suçu bizim olmayacaktır; ve gene, bütün o kulislerin ardına gizlenenlerin, kendilerini gizleyen kulislerle birlikte gözlerinin yaşına bakmadan, acımasızca ortadan kaldırılmalarının da suçu bizim olmayacaktır."

Burada, Bakunin'in düşüncesi apaçık görülüyor. O, mültecilere, ölüm tehdidi altında, kendi gizli derneğinin ajanları olarak —tıpkı, Rusya'ya gidip gizli tertiplere katılmak üzere onlara pasaport ve para sunan Rus hafiyeleri gibi— Rusya'ya dönme buyruğunu verirken, "Avrupa devriminin işçisi" olarak rahat rahat İsviçre'de kalabilmek için ve orada polisin zindanlara attığı zavallı öğrencileri tehlikeye sokan bildiriler yazmayı iş edinmek için kendisine bir papalık ayrıcalığı tanıyor.

"Biz, yıkma eyleminden başka hiçbir eylemi kabul etme-

diğimiz halde, bu eylemin, zehir, hançer, ilmik vb. gibi, son derece çeşitli biçimlerde kendisini ifade etmek zorunda olabileceğini kabul ediyoruz. Devrim, ayrımsız, her şeyi kutlu kılar. Onun için, meydan boştur! ... Demek ki böylece, tüm sağlıklı ve genç kafalar, derhal, kötünün yıkılması, Rus toprağının ateşle ve kılıçla arıtılması ve aydınlatılması işine girişsinler, koca Avrupa üzerinde aynı şeyi yapacak olanlarla kardeşçe birleşerek."

Şunu da ekleyelim ki, bu yüce bildiride, o başedilmez eşkıya (Schiller'in *Haydutlar*'ından) Karl Moor'un melodramatik kişiliğinde kendini gösterir ve "Halkın Yargısı"nın 2. sayısı, bu gazeteden bir bölümü aktarırken onu açıkça "*Bakunin'in bir bildirgesi*" diye adlandırıyor.

Hiç kimse, bu broşürlerin, gizli tüzüklerin ve 1869 yılından beri Bakunin tarafından Fransızca olarak yayınlanan yazıların hepsinin aynı kaynaktan geldiğinden kuşku duyamaz. Tersine, bu üç yazı türü karşılıklı olarak birbirlerini tamamlıyorlar. Bir bakıma, ünlü tüm-yıkıcı örgütün üç üyelik derecesine uygun düşmektedirler. Yurttaş B.'nin Fransızca broşürleri, önyargıları gözönünde bulundurulan sıradan İttifakçılar için yazılmıştır. Onlara yalnız düpedüz anarşiden, otorite düşmanlığından, özerk grupların özgür federasyonundan ve bunlar gibi daha başka zararsız şeylerden sözedilir, yani basit bir laf salatası. Gizli tüzük, Batının enternasyonal kardeşleri içindir; burada anarşi, "halk yaşamının ... kötü tutkuların alabildiğine zincirinden boşanmasıdır", ama bu anarşinin bağrında, gizli yönetici öğe vardır — şu kardeşlerin kendileri işte; onlara, Loyola'dan çalınma ittifakçı ahlak üzerine ancak bazı bulanık bilgiler verilir; onlara yalnızca taş taş üzerinde bırakmamanın gereği dile getirilir, çünkü onlar, darkafalı burjuva önyargılarıyla beslenmiş batılılardır ve onlar, biraz kollanarak, ölçülü davranılmasına gerek gösterirler. Onlara, henüz gerçek anarşizme hazır olmayanlar için fazla gözkamaştırıcı olan gerçeğin, Rusya şubesinin programında olduğu gibi, tümüyle açıklığa kavuşturulacağı söylenir. Peygamber, yalnız doğuştan anarşist olanlara, göz-

desi olan halka, aziz Rusya'nın gençliğine açıkça konuşmayı göze alabilir ancak. Orada, anarşi, evrensel tüm-yıkımdır (*pan-destruction*); devrim, önce bireysel, sonra kolektif bir dizi öldürmedir; tek eylem kuralı koyulaştırılmış cizvit ahlakıdır; devrimcinin tipi eşkıyadır. Orada, düşünce ve bilim, kendisini tüm-yıkıcı ortodoksluktan kuşku duymaya sürükleyebilecek dünyalık uğraşlar olarak gençliğe kesinlikle yasaklanmıştır. Teorik sapkınlıklar içinde kalmakta dikkafalıkla ayak direyecek olanlar ya da evrensel biçimsizliğin dogmalarına kaba bir eleştiri uygulayacak olanlar, kutsal engizisyonla tehdit edilmektedirler. Rus gençliği karşısında, papa,* ne öz ne de biçim bakımından kendini sıkıntıya sokmaya gerek duymuyor artık. Dilinin bağı çözülmüştür. Mutlak düşünce yoksunluğu öylesine şişirilmiş bir laf salatası içinde ifade edilmiştir ki, onun gülünç etkisini zayıflatmadan Fransızcaya çevrilmesi olanaksızdır. Onun dili bile Rusça değildir, tıpkı bir Rusun da açıkladığı gibi Tatarcadır. Beyinleri körelmiş bu küçük adamlar, kendi kendilerinin gözüne birer devrimci dev gibi görünebilmek için, sabır tüketen yüksekten atmalarla şişiniyorlar. Tıpkı kurbağa ile öküzün öyküsü gibi.

Ama ne müthiş devrimciler! Onlar her şeyi yok etmek, her şeyi, "kesinlikle her şeyi" biçimsizleştirmek istiyorlar, kara listeler hazırlıyorlar, bu listelerin kurbanlarının yazgısı onların hançerlerine, ağusuna, onların iplerine, onların tabancalarının kurşunlarına emanet ediliyor; hatta birçoklarının "dillerini koparacaklar", ne var ki kendileri majeste çarın önünde saygıyla eğileceklerdir. Gerçekten çar, yüksek görevliler, soyluluk, burjuvazi huzur içinde uyuyabilirler. İttifak, kurulmuş devletlere karşı savaşmıyor, İttifakın ağlatıgüldürüsünde sessiz figüranlar derekesine düşmek istemeyen devrimcilere karşı savaşıyor. Saraylara barış, kulübelere savaş!...

Üçüncü makalenin adı şu: "*Geleceğin Toplumsal Düzeninin Temel İlkeleri*". Bu yazı, şunu kanıtlıyor: ölümlülerin

* Bakunin. –*Ed.*

çoğu, geleceğin toplumsal örgütlenişi üzerine düşündükleri için bir suçlu gibi cezalandırılmışlarsa, bu, liderlerin her şeyi daha önceden hazırlamış olmalarındandır.

"Bugünkü toplumsal düzenin sonu ve yeni ilkelerin yardımıyla yaşamın yenilenmesi, ancak, *toplumsal varlığın tüm olanaklarının Komitemizin elinde toplanmasıyla, ve herkes için zorunlu fiziksel çalışmanın ilanıyla* başarılabilir.

"Komite, bugünkü kurumların devrilmesinden hemen sonra, her şeyin ortak mülkiyet olduğunu ilan eder, işçi derneklerinin (arteller) kurulmasını emreder, ve aynı zamanda, uzmanlar tarafından hazırlanmış, belli bir yerde, en gerekli sanayi kollarını ve engellerle karşılaşacak sanayi kollarını belirten istatistik tablolarını yayınlar.

"Devrimci değişme için ve kaçınılmaz olarak onu izleyecek karışıklıklar için saptanan belli bir süre içinde herkes kendi seçimine göre şu ya da bu artele girecektir. ... Tek başına uzak kalanların ve yeterli bir neden olmadan işçi gruplarına bağlanmayanların hiçbirinin, ne ortak kazana katılmaya, ne ortak yatakhanelere, ne de bunlar gibi emekçi-kardeşlerin çeşitli gereksinimlerini karşılamaya ayrılmış ya da kurulan işçiler toplumunun çeşitli kollarına ayrılmış ürünlerin, malzemenin, yiyeceklerin ya da aletlerin içinde bulunduğu yapılardan herhangi başka birine girmeye hiçbir hakları olmayacaktır; tek sözcükle, yeterli bir neden olmadan artele üye olmayan kişi geçim araçlarından yoksun kalır. Bütün yollar, bütün iletişim araçları ona kapalı olacaktır; ona çalışmaktan ya da ölmekten başka çıkar yol kalmaz."

Her artel, çalışmanın yolunda gitmesini, üretim ve tüketim üzerine defterlerin tutulmasını, ve her işçinin verimliliğini düzen altına alan ve artel ile o yerin ortak alışveriş merkezi (kontuar) arasında aracılık hizmeti gören bir değer biçici-komiser (*otziensçik*) seçer. O yerin artelleri arasından seçilen üyelerden oluşan kontuar bu arteller arasındaki değişimleri yapar, tüm toplumsal kuruluşları (yatakhaneleri, yemekhaneleri, okulları, hastaneleri) yönetir ve kamu çalışmalarını yöneltir: "Bütün ortak çalışmalar kontuarın yönetimi

altındadır, buna karşılık, el uzluğu ve beceri gerektiren bütün bireysel (tikel) çalışmalar, artellerin kendilerince ayrı ayrı yerine getirilir." Bundan sonra, eğitim üzerine, çalışma saatleri, çocukların emzirilmesi, mucitlerin iş görmekten bağışık tutulmaları üzerine, vb. uzun bir düzenleme geliyor.

"Herkes için tam aleniyet, bilgi ve etkinlik ile, bugün anlaşıldığı anlamda her türlü ihtiras ve yalan, iz bırakmamacasına ortadan kalkar ve geri gelmemek üzere yok olur. ... O zaman, herkes, ortak topluluk için olabildiğince çok üretmeye ve olabildiğince az tüketmeye can atacaktır, ve o zamanın işçisinin tüm gururu, tüm tutkulu isteği, onun toplumsal yararlılık bilinci içinde kalacaktır."

Ne güzel bir kışla komünizmi örneği! Bu komünizmde her şey var, ortak yemekhaneler, yatakhaneler, eğitimi, üretimi, tüketimi, tek sözcükle tüm toplumsal etkinlikleri düzene koyan değer biçici-komiserler ve kontuarlar ve hepsinin üstünde de yüce yönetim olarak o adı sanı belirsiz, kimsenin bilmediği *Komitemiz.* İnan olsun ki bu gerçekten en katıksız otorite düşmanlığıdır...

Şimdi artık ayaktakımı, "komitemiz"in alnının yazısı olan büyük rolü bildiğine göre, devlete karşı ve işçi güçlerinin her çeşit merkezleşmesine karşı bu tekke zihniyetli rekabetçi kini kavramak kolay olacaktır. Gerçekten de, işçi sınıfının kendi temsilî organları olduğu sürece, bay Bakunin ve bay Neçayev, "komitemiz" adı altına gizlenerek devrim yaparken, ne toplumsal zenginliğin elmenleri olabilecekler, ne de başkalarına esinlemek, başkalarına aşılamak için yanıp tutuştukları o yüce tutkunun: az tüketmek üzere çok çalışmak tutkusunun meyvelerini toplayabileceklerdir!...

1870'te, Ruslara, yukardan ve adı sanı belirsiz bir komiteden gelen emirlere pasifçe körükörüne boyun eğmeyi öğütleyen, cizvit disiplinininin, zaferin *sine qua non** koşulu olduğunu, devletin, yalnız Rus devletinin değil, her devletin o müthiş merkeziyetçiliğini yenebilecek tek koşulu olduğunu

* Olmazsa olmaz. –ç.

bildiren en ilkel komünizmden daha otoriter bir komünizmi ilan eden bu aynı adam, 1871'de otoritecilikle ve Alman komünistlerinin merkezleşmesiyle savaşmak, şubelerin özerkliğinin ve özerk grupların özgür federasyonunun temelini atmak, ve Enternasyonali olması gereken şey: yani gelecek toplumun imgesi yapmak bahanesiyle Enternasyonal içinde ayrılıkçı ve bozucu bir hareket çeviriyor. Eğer geleceğin toplumu İttifak kalıbı üzerine dökülecek olsaydı, Rusya şubesi, Bakunin için o kadar değerli olan saygın cizvit papazlarının Paraguay'ını[56] çok gerilerde bırakırdı.

IX
VARGI

Enternasyonal, çeşitli ülkelerde işçi sınıfı hareketlerine ve özlemlerine en geniş eksiksiz bir özgürlük tanımakla birlikte, gene de işçi sınıfını bir tek bütün olarak birleştirmeyi, ve ilk kez olarak, yönetici sınıflara ve onların hükümetlerine proletaryanın kozmopolit gücünü duyumsatınayı başarmıştı. Yönetici sınıflar ve hükümetleri, saldırılarını, bütün birliğimizin yürütme organı olan Genel Kurul üzerinde yoğunlaştırmakla bu gerçeği tanıdılar. Bu saldırılar, Komünün düşüşünden bu yana gittikçe belirginleşmişti. Ve işte, İttifakçılar da, kendi yönlerinden Genel Kurula açık savaş ilan etmek için bu anı seçiyorlar! Onlara göre, Genel Kurulun etkinliği, Enternasyonalin elindeki bu güçlü silah, gene Enternasyonalin kendisine çevrilmiş bir silahtan başka bir şey değildi. Bu, proletaryanın düşmanlarına karşı değil, ama Enternasyonalin kendisine karşı bir savaşımda kazanılmış bir ödüldü. Onların dediklerine göre Genel Kurulun baskıcı eğilimleri şubelerin özerkliğine ve ulusal federasyonlara üstün gelmişti. Artık özerkliği kurtarmak için Enternasyonali başsız komaktan başka yapacak bir şey kalmıyordu.

Gerçekten de, İttifakın adamları biliyorlardı ki, eğer bu kesin anı yakalayamasalardı, Bakunin'in yüz enternasyonal kardeşinin düşledikleri proletarya hareketinin gizli yöneti-

minin işi bitmişti. Onların sövüp-saymaları bütün ülkelerdeki polis basınında onayıcı bir yankı buldu.

Onların özerklik üzerine, özgür federasyon üzerine cafcaflı sözleri, tek sözcükle Genel Kurula karşı savaş çığlıkları, demek ki, Enternasyonali bozmak, parçalamak ve böylelikle de onu İttifakın gizli, hiyerarşik ve otokratik yönetimine bağlı kılmak olan gerçek amaçlarını gizlemek için başvurdukları bir manevradan başka bir şey değildi.

Şubelerin özerkliği, özerk grupların özgür federasyonu, otorite düşmanlığı, anarşi — işte, Enternasyonalin bağrında onu gizli bir diktatörlüğe köle etmek ve ona bay Bakunin'in programını zorla kabul ettirmek için gizli fesat kuran, "ne geçmişi ne de geleceği olan" bir "sınıfsal niteliğini yitirmişler" topluluğuna pek güzel yaraşan sözler!

Melodram niteliğindeki parlak yaldızlarından soyulduğunda bu program şunlardan ibaret kalır:

1. Üst toplum katlarından çıkma sınıf düşkünlerinin yaşamının kaçınılmaz olarak içinde geçtiği bütün alçaklıklar, aşırı-devrimci erdemler olarak ilan edilmektedir.

2. Esrarengiz kabul törenleriyle yığınlardan ayırarak, gizli yönetimin entrika ve düzenbazlık işlerine katarak, ve onlara "kötü tutkularını" alabildiğine kapıp koyvermenin eski toplumu tepeden tırnağa altüst etmek demek olduğunu öğütleyerek pohpohlanan, çok iyi seçilmiş küçük bir işçiler azınlığının baştan çıkartılması gereği ilke olarak konuyor.

3. Başlıca propaganda yolları, uydurma şeylerle, yapıntılarla —gizli derneğin genişliği ve gücü üstüne yalanlar, bu dernek tarafından hazırlanan devrimin eli kulağında olduğu üstüne kehanetlerle, vb. bile— gençliği kendisine çekmekten ve para bakımından sömürmek için hali-vakti yerinde sınıfların en ileri insanlarını hükümetler karşısında tehlikeye sokmaktan ibarettir.

4. İşçilerin, özgür tanınmak uğruna verdikleri ekonomik ve siyasal savaşımın yerine devrimin son cisimleşmesi olan zindan kaçkınının tüm-yıkıcı eylemleri konmuştur. Bir sözcükle, bizzat emekçiler tarafından "Batının klasik modelleri-

ne uygun devrimler"de denetim altına alınan sokak serserisi serbest bırakılmalı, ve böylece gericilerin emrine bedavadan disipline edilmiş bir ajan-provokatörler çetesi vermelidir.

İttifakın ipe-sapa gelmez teorik didintilerinde ve pratik girişimlerinde daha ağır basan, gülünçlük müdür, yoksa rezillik midir kolayca söylenemez. Bununla birlikte, İttifak, Enternasyonalin bağrında birliğimizin eylemini iki yıl boyunca köstekleyen ve sonunda şubelerin ve federasyonların bir kısmının bölünmesine yolaçan sağır bir savaşımı kışkırtmayı başarmıştır. Lahey Kongresinin İttifaka karşı kararları, demek ki, en sıkı bir görevdi; Enternasyonalin, proletaryanın bu büyük eserinin, sömürücü sınıfların süprüntüsünün kurduğu tuzaklara düşmesine izin verilemezdi. Genel Kurulun yetki ve görevlerini elinden almak isteyenlere gelince, biz, bunları ancak hain ya da kandırılmış kişiler olarak görebiliriz; Genel Kurulun bu yetkileri olmadığı takdirde, Enternasyonal karmakarışık, anlamsız, darmadağınık ve İttifakın diliyle söyleyecek olursak "biçimsiz" bir kitle olurdu.

Londra, 21 Temmuz 1873

Komisyon:
E. Dupont, F. Engels, Leó Frankel,
A. Le Moussu, Karl Marx, Aug. Serraillier

K. Marx ve F. Engels tarafından
P. Lafargue'ın da katılmasıyla
Nisan-Temmuz 1873'te yazıldı.
Londra ve Hamburg'da Ağustos 1873'te
broşür halinde yayınlandı.

FRİEDRİCH ENGELS

ENTERNASYONALDE
[PARÇA]

... Bölücüler kampından anarşistlerin günümüzde büyük bir patırtı koparmakta oldukları İtalya'da, onlardan biri, Plaisance'lı Crescio, yeni gazetesi *L'Avvenire Sociale*'i [*Toplumsal Gelecek*], sürekli olarak kendilerinden olduğunu iddia ettikleri Garibaldi'ye yolladı. Gazete, "otorite ilkesi" dedikleri şeye karşı atıp tutmalarla dolup taşıyor, onlara göre bu otorite ilkesi her türlü kötülüğün kökü. Garibaldi buna şöyle karşılık verdi:

"Sevgili Crescio! Yürekten teşekkürler, vb.. Gazetenizde yalana karşı, köleliğe karşı savaşmak istiyorsunuz, mükemmel bir program bu. Ne var ki, otorite ilkesine karşı yürütülen savaşımın, Enternasyonalin, başarılarına engel olan yanılgılarından biri olduğu kanısındayım. *Paris Komünü, Paris'te hiçbir otorite kalmadığı için, ve anarşiden başka hiçbir şey olmadığı için yenildi*."

Bir tek 1860 yılı içinde, tüm anarşistlerin, ömürleri boyu yapmaya kalkıştıklarından fazlasını yapmış olan bu kıdemli özgürlük savaşçısı, disiplinin değerini iyi bilir, çünkü o kendisi de her zaman kendi savaş güçlerini sıkı bir düzen altında tutmak zorunda kalmıştır, ve bunu, resmî askerî kliğin yaptığı gibi, insanları alıklaştıran sürekli talimlerle, kurşuna dizdirme tehditleri ile değil, doğrudan düşmanın karşısında yapmıştır.

Ne yazık ki, hâlâ daha, bölücülerin uğradıkları tersliklerin listesini sonuna erdiremedik. Bir eksikleri vardı, onu da buldular. Polisvari koku alma yeteneği ile uzun zaman önce bu azılı Enternasyonal yıkıcılarındaki bozulmuşluğu sezip ortaya koyan *Neuer Social-Demokrat* gazetesi, artık tümden onların safında yer almış bulunuyor. Gazete, 68. sayısında, —fiilen Enternasyonalden ayrılmış olan— Belçikalıların hazırladıkları tüzük tasarısının kendi fikirlerine tamamıyla uygun olduğunu açıklıyor ve ayrılıkçılara katılmak için söz veriyor. Bundan iyisi can sağlığı. Hasselmann ve Hasenclever bölücülerin kongresinde boy gösterdikleri zaman ayrılıkçı örgüt gerçek niteliğine bürünecektir. Sağda Bakunin, solda Hasenclever, ortada da, kendi prudoncu sözleriyle burunlarından oraya buraya sürüklenilen bahtsız Belçikalılar!

19-20 Haziran 1873'te Almanca yazıldı.
Der Volksstaat gazetesinin 2 Temmuz
1873 tarihli 53. sayısında yayınlandı.

FRİEDRİCH ENGELS

BAKUNİNCİLER İŞBAŞINDA

"DER VOLKSSTAAT" GAZETESİNDE YAYINLANAN (1871-1875) ENTERNASYONAL KONULAR ÜZERİNE MAKALELER DERLEMESİNE

ÖNSÖZ

[PARÇA]

... Anarşistlerin, Temmuz 1873 İspanya ayaklanması sırasındaki eylemlerinin bir tablosunu çizen "Bakuninciler İşbaşında" adlı ikinci makale, daha önce ayrı bir broşür olarak yayınlanmıştı. Her ne kadar anarşizm, işçi hareketinin bu karikatürü çoktan beri artık en yüksek noktasını aşmışsa da, Avrupa ve Amerika hükümetleri onun varlığını sürdürmesiyle o kadar ilgili görünüyorlar ve onu desteklemek için o kadar para harcıyorlar ki, anarşistlerin marifetlerini görmezlikten gelemeyiz. Onun için bu yazıyı bir kez daha burada yayınlıyoruz...

3 Ocak 1894'te Almanca yazıldı.
F. Engels, *Internationales aus dem "Volksstaat" (1871-75)*, Berlin
1894 kitabında yayınlandı.

FRİEDRİCH ENGELS

BAKUNİNCİLER İŞBAŞINDA ÜZERİNE GİRİŞ NOTU (1894)[57]

Şu birkaç kronolojik bilgi aşağıdaki incelemenin anlaşılmasını kolaylaştırabilir.

9 Şubat 1873'te, Kral Amédée tahtından usanmıştı; grev yapan ilk kral olarak tahttan çekildi. 12 Şubatta Cumhuriyet ilan edildi; hemen ardından Bask eyaletlerinde yeni bir karloşçu isyan patlak verdi.

10 Nisanda, bir Kurucu Meclis seçildi, Haziran başında toplandı ve 8 Haziranda Federatif Cumhuriyeti ilan etti. 11 Haziranda, yeni bir bakanlar kurulu, Pi y Margall'ın başkanlığında kuruldu. Aynı zamanda, yeni anayasayı hazırlamak için bir komisyon seçildi, ancak uzlaşmazlar denilen cumhuriyetçiler komisyon dışı bırakılmıştı. Ve işte, 3 Temmuzda, bu anayasa ilan edilince, uzlaşmazlar, anayasanın, İspanya'nın "bağımsız kantonlar" halinde parçalanması doğrultusunda pek ileri adım atmadığını düşündüler; bunun üzerine,

uzlaşmazlar, Sevilla, Cordoba, Granada, Malaga, Cadiz, Alcoy, Murcia, Cartagena, Valensiya eyaletlerinde ayaklanmalar başlattılar. 5-11 Temmuz günleri arasında her yanda başarı kazandılar ve bu kentlerin her birinde, bağımsız bir kantonal hükümet kurdular. 11 Temmuzda Pi y Margall istifasını verdi, yerine Salmeron geldi, hemen ayaklananlara karşı yürüyüşe geçti. Ayaklananlar şöyle böyle bir direnç gösterdikten sonra birkaç günün sonunda bozguna uğradılar; daha 28 Temmuzda Cadiz'in düşmesiyle hükümet iktidarı tüm Andaluzya'da yeniden kurulmuştu, hemen hemen aynı anda Murcia ve Valensiya boyun eğiyordu; yalnız Valensiya biraz enerjiyle çarpıştı.

Yalnız Cartagena tutunuyordu. Donanınayla birlikte isyancıların eline düşmüş olan bu İspanya'nın en büyük savaş limanı, kara yönünden, tahkimat çemberi dışında ayrı ayrı onüç kaleye daha sahipti, dolayısıyla alınması kolay değildi. Ve hükümet kendi deniz üssünü kendi eliyle yıkmaktan sakındığı için, "egemen Cartegena kantonu" 11 Ocak 1874'e kadar yaşadı, sonunda bu tarihte teslim oldu, çünkü gerçekten yapacak başka bir şeyi kalmamıştı.

Bu baştan sona utanç verici ayaklanmada bizi ilgilendiren yalnızca bakunincilerin daha da utanç verici olan işleri; burada yalnız onlar ayrıntılı bir biçimde betimlenmiştir, çağdaşlarımızın dikkatini çekmek, onları uyarmak üzere.

Ocak 1894 başında Almanca yazıldı.
F. Engels, *Internationales aus dem "Volksstaat" (1871-1875)*, Berlin 1894 kitabında yayınlandı.

FRİEDRİCH ENGELS

BAKUNİNCİLER İŞBAŞINDA

1873 YAZI İSPANYA AYAKLANMASI ÜZERİNE İNCELEME

I

Lahey Komisyonunun yeni yayınlanan, Mihayil Bakunin'in Gizli İttifakı* üzerine raporu (bkz: *Volksstaat*'ın 87 ve izleyen sayılarındaki "Bakunin Cagliostro" yazısı), proletarya hareketini değeri bilinmeyen birkaç dehanın şişirilmiş aşırı isteklerinin ve bencil amaçlarının hizmetine vermeye çalışırken çevirdikleri gizli dolapları, alçaklıkları ve cafcaflı ve kof lafazanlıkları işçi dünyasına açıklamıştı. Aynı zamanda bu sözde büyük adamlar, bize, İspanya'da pratik devrimci çalışmalarıyla tanışma fırsatını da verdiler. Anarşi ve özerklik konusundaki, her türlü otoritenin, özellikle devlet otoritesinin kaldırılması konusundaki, emekçilerin derhal ve eksiksiz olarak özgür olmaları konusundaki o ultra-devrimci söz-

* *L'alliance de la démocratie socialiste*, Londra 1873. Almanca baskısı *Ein Komplott gegen die Internationale* ("Vorwärts" yayını). [*Engels'in 1894 baskısına notu*.]

lerini olaylara nasıl yansıttıklarını görüyoruz. Sonunda artık böyle bir değerlendirmeyi yapabilecek durumdayız, çünkü şimdi elimizde, İspanya olayları üzerine basında yer alan bilgiler dışında, Enternasyonalin yeni Madrid federasyonunun Cenevre Kongresine[58] yolladığı rapor da var.

Herkes bilir ki, İspanya'da, Enternasyonalin bölünmesi sırasında, Gizli İttifakın üyeleri üstün geldiler: İspanyol işçilerinin büyük çoğunluğu onlara katıldı. Şubat 1873'te, cumhuriyet ilan edildiği zaman İspanyol İttifakının üyeleri kendilerini çok güç bir durum içinde buldular. İspanya, sanayi bakımından o kadar geri kalmış bir ülkedir ki, orada, işçi sınıfının tam ve *hemen* bir özgürlüğe kavuşması düşünülemez bile. Bu duruma gelmeden önce, İspanya, zorunlu olarak önceden geçirilmesi gereken çeşitli evrim aşamalarından geçmeli ve birtakım engelleri aşmalıdır. Cumhuriyet, bu aşamaları en çabuk bir biçimde atlatmak, bu engellerin en kısa zamanda üstesinden gelmek gibi olanaklar sağlıyordu. Ama bu olanaklar ancak İspanya işçi sınıfının etkin *siyasal* müdahalesiyle yararlanılabilir duruma gelebilirdi. İşçi kitlesi bunu duyumsuyor gibi: her yerde olaylara katılmaya, şimdiye kadar olduğu gibi, varlıklı sınıfların eylemlerine ve çevirdikleri dolaplara alanı boş bırakmamaya, harekete geçmek için olanaklardan yararlanmaya çalışıyor. Hükümet, Kurucu Meclis seçimlerini belirledi; Enternasyonal nasıl bir tutum almalıydı? Bakunincilerin liderleri çok büyük bir açmaz içindeydiler. Uzun sürmüş siyasal bir eylemsizlik günden güne daha gülünç ve olanaksız görünüyordu; işçiler "eylem görmek" istiyorlardı. Öte yandan, İttifak üyeleri, yıllardan beri, işçi sınıfının hemen özgürleşmesi amacını taşımayan hiçbir devrime katılmamak gerektiğini, herhangi siyasal bir eyleme girişmenin, *ipso facto*,* gerici devleti, kötülüğün bu ilkesini tanımak anlamına geleceğini ve dolayısıyla herhangi bir seçime katılmanın büyük bir suç, bir cinayet olduğunu ileri sürüyorlardı. Bu güç durumdan nasıl sıyrıldılar? İşte bunu öğretiyor bize bu Madrid raporu:

* Bunun sonucu olarak. –*ç*.

"Bu adamlar, Lahey Kongresinin işçi sınıfının siyasal eylemi konusundaki kararını reddeden ve Birliğin Genel Tüzüğünü ayaklar altına alan ve dolayısıyla Enternasyonalin içine bölünmeyi, kavgayı ve kargaşayı sokan bu aynı adamlar; emekçilere, bizi, işçi sınıfını iktidara getirmek bahanesiyle iktidara sahip çıkmaya çalışan birtakım gözü doymaz ikbal avcıları gibi tanıtmak küstahlığını gösteren bu aynı adamlar; kendilerini özerklikçi, anarşist-devrimci vb., vb. olarak adlandıran bu aynı adamlar, bu politika yapma, ama en kötü cinsten burjuva politikası yapma fırsatına dört elle sarıldılar. Onlar, işçi sınıfına siyasal iktidarı sağlamaya çalışmadılar —tersine, onlar, bu düşünceyi kargışlıyorlar— burjuvazinin bir kesiminin, yani kendilerine uzlaşmaz (*universönlich*) cumhuriyetçiler adını takmış, serüvencilerden, gözü yükseklerde ikbal düşkünlerinden oluşmuş kesiminin dümeni eline geçirmesine yardım etmeye çalıştılar.

"Daha Kurucu Meclis için yapılacak seçimlerin öngününde, Barselona, Alcoy ve başka yerlerin işçileri, başka bütün savaşımlarda olduğu gibi seçim savaşımında da nasıl bir siyaset izlemeleri gerektiğini öğrenmek istiyorlardı. Bu konuda iki büyük toplantı yapıldı: biri Barselona'da öteki Alcoy'da: her iki toplantıda da, İttifak üyeleri, Enternasyonal" (*nota bene*: kendilerinin Enternasyonali) "tarafından gözetilmesi gereken siyasal çizgiye sıkısıkıya bağlı kalınınasına bütün güçleriyle karşı çıktılar. *Bunun üzerine, Enternasyonalin, birlik olarak, hiçbir siyasal eylemle uğraşmak durumunda olmadığına, ancak, Enternasyonal üyelerinin, her biri kendi adına, istedikleri gibi hareket edebileceklerine, kendilerine iyi gelen herhangi bir partiye girebileceklerine*, o ünlü özerklikleri gereğince karar verildi! Peki bu kadar budalaca bir öğretinin uygulamadaki sonucu ne oldu? Evet, enternasyonalcilerin büyük kitlesi, anarşistler de dahil, programsız, bayraksız kendi adayları olmadan, seçimlere katıldılar, böylelikle de, hemen hemen yalnızca burjuva cumhuriyetçilerin seçilmelerine katkıda bulundular. Yalnızca iki-üç işçi meclise girebildi — bunlar da, kesinlikle hiç kimseyi temsil etme-

yen, bir tek kez olsun sınıfımızın çıkarlarını savunmak için sesini yükseltmemiş ve çoğunluğun önerdiği gerici önergelerin hepsine canı gönülden oy veren kişilerdi."

İşte bakunincilerin "siyasette çekimserlik" ilkesinin götürdüğü yer. Sakin zamanlarda, proletarya, en iyi olasılıkla, parlamentoya ancak birkaç temsilci seçebileceğini ve bir parlamento çoğunluğunu kazanması olanağının tamamıyla uzak bulunduğunu zaten bilirken, şurada burada, işçileri, seçimler sırasında evinde kalmanın ve yönetiminde yaşadığımız ve bizi ezen devlete değil de, devlet olarak devlete, hiçbir yerde varolmayan, olmadığına göre de kendini savunamayan genel anlamdaki devlete saldırmanın büyük bir devrimci eylem olduğuna inandırmayı başarabilir insan. Bu, gerçekten de, devrimcilik taslamanın görkemli bir biçimdir, özellikle yüreklerini kolayca yitirenler için; ve İspanyol İttifakının liderlerinin ne kadar bu cinsten adamlar olduklarını, İttifak üzerine yazılmış yukarda belirtilen yazı ayrıntılarıyla göstermektedir.

Ama olayların kendisi proletaryayı birinci plana itince, çekimserlik elle tutulur bir saçmalık, işçi sınıfının etkin müdahalesi ise önüne geçilmez bir zorunluluk haline gelir. İspanya'da da durum buydu. Amédée'nin tahttan çekilmesi radikal monarşistleri iktidardan etmişti ve yakın zamanda yeniden iktidara gelme olanağını ellerinden almıştı; alfonsçular[59] o an için daha da şanssızdılar; karlosçular,[60] hemen her zaman olduğu gibi, iç savaşı seçim savaşımına yeğ tutuyorlardı. Bütün bu partiler, İspanyol göreneğine göre, seçimlere katılmaktan kaçınıyorlardı; seçimlere yalnızca iki kanada bölünmüş olan federalist cumhuriyetçiler ve işçi sınıfı kitlesi katılıyordu. Hiç değilse pratikte İspanyol kolunun o zamanki dikkate değer örgütlenmesi sayesinde, o sırada Enternasyonal adının İspanyol işçileri üzerinde hâlâ büyüleyici güçlü etkiye sahip olmasıyla, Katalanya'nın sanayi merkezlerinde, Valensiya'da, Andaluzya kentlerinde, vb. Enternasyonal tarafından gösterilen ve desteklenen adayların parlak bir başarı kazanacakları kesindi ve kesinlikle, oylamalar sırasında

cumhuriyetçilerin iki kanadı arasındaki dengeyi bir yana eğebilecek güçte bir azınlık meclise girebilecekti. İşçiler bunu ve hâlâ güçlü olan örgütlerini harekete geçirmenin zamanı geldiğini duyumsuyorlardı. Ne var ki, bakuninci okulun yöneticileri bu baylar, kayıtsız şartsız çekimser kalma incilini öyle uzun zamandan beri öğütlemişlerdi ki, birdenbire yüzgeri dönemezlerdi; onun için, kurtuluş çaresini, organ olarak Enternasyonalin çekimser kalmasını öğütlemek, ama üyelerini, birey sıfatıyla, *kendi isteklerine göre*, oy vermekte serbest bırakmak gibi acınılacak bir kaçamakta buldular. Bu siyasal iflas bildirisinin sonucu öyle oldu ki, işçiler, benzer durumlarda hep olduğu gibi, en radikal diye adı çıkmış olan kişilere, uzlaşmazlara oy verdiler ve böyle yapmakla da seçtikleri adamların yapacakları işlerin sorumluluğunu azçok yüklendiler, dolayısıyla kendileri de bu sorumluluğa bulaşmış oldular.

II

İttifak üyelerinin, kurnaz, hileci seçim siyasetleri yüzünden içine düştükleri gülünç durumda kalmakta ayak diremeleri olanakdışıydı; yoksa o zamana kadar İspanyol Enternasyonali üzerinde uyguladıkları egemenliğin işi biterdi. Hiç değilse bir şey yapar gibi görünmeleri gerekiyordu. Onları kurtaracak olan *genel grevdi*.

Genel grev, bakuninci programda, toplumsal devrimin sökün etmesi için kullanılacak kaldıraçtır. Bu ülkenin hatta bütün dünyanın her meslekten tüm işçileri sabahın birinde işi bırakırlar, böylece, çok çok dört haftanın sonunda, yönetici sınıfları aman dilemeye ya da işçilerin üzerine saldırmaya zorlarlar, o zaman, işçiler kendilerini savunmaya ve bunu fırsat bilerek tüm eski toplumu alaşağı etmeye hak kazanırlar. Bu tasarı hiç de yeni değildir: Fransız sosyalistleri, onlardan sonra Belçikalılar, 1848'den beri, üstelik aslında İngiliz soyundan olan bu gösteri atına binip durmuşlardır. Çartizmin hızlı ve fırtınalı gelişmesi zamanında, 1837 bunalımı-

nın ardından, "kutsal ay" —ülke çapında işi durdurma (bkz: Engels, *Die Lage der Arbeiten Klasse,* zweite Auflage, *s.* 234[61])— İngiliz işçileri arasında ileri sürülmüştü ve öyle bir yankı bulmuştu ki, Kuzey İngiltere'de fabrika işçileri Temmuz 1842'de sorunu uygulamaya koymaya çalıştılar. İttifakçıların Cenevre'deki kongrelerinde, 1 Eylül 1873'te,[62] genel grev gene büyük bir rol oynadı, ama bunun için kusursuz bir işçi sınıfı örgütünün ve dolu bir kasanın zorunlu olduğu herkesçe kabul edildi. İşte işin püf noktası! Bir yandan, hükümetler, hele siyasal çekimserlikle yüreklendirildiklerinde, hiçbir zaman işçilerin ne örgütünün ne de parasının bu düzeye ulaşmasına izin vermeyeceklerdir; öte yandan, siyasal olaylar ve egemen sınıfların aşırı baskılarla sınırı aşmaları, proletaryanın bu ülküsel örgütü ve bu muazzam yedek fonları yaratacak duruma varmasından çok önce işçilerin kurtuluşunu hazırlayacaklardır. Ama işçilerin böyle olanakları olsaydı, amaçlarına ulaşmak için genel grev gibi dolambaçlı yolu tutmanın gereği olmazdı.

İttifakın gizli köklerini biraz bilen herhangi biri için, bu sınanmış araca başvurma önerisinin İsviçre merkezinden kaynaklandığı hiç kuşku götürmez. Doğal ki, İspanyol yöneticileri doğrudan "siyasal" olmayan herhangi bir şey yapmak için bu araçta bir kurtuluş çaresi buldular ve sevinçle bu yolu tuttular. Genel grevin yaratacağı inanılmaz etkileri her yere yayıldı; Barselona'da ve Alcoy'da başlamaya hazırlanılıyordu.

Bu arada siyasal durum giderek bir bunalıma doğru gidiyordu. Federalist cumhuriyetçilerin kocamış palavracıları, Castelar ve ortakları kendilerini aşan hareketten dehşete kapıldılar; iktidarı Pi y Margall'a bırakmak zorunda kaldılar, o da uzlaşmazlarla bir uzlaşma yolunu aradı. Pi, yüksek görevli cumhuriyetçiler arasında tek sosyalistti, cumhuriyeti işçilere dayandırmak zorunluğunu duyumsayan tek adamdı. Gelir gelmez, hemen uygulanabilecek bir toplumsal önlemler programı ortaya koydu, bu önlemler işçiler için kısa vadede elverişli olmakla kalmayacak, sonuçlarıyla başka adımlar

atılmasına da yolaçacak, böylelikle de en azından toplumsal devrime ilk dürtüyü vermiş olacaklardı. Ama devletten geldiği zaman en devrimci önlemleri bile reddetmeyi kendilerine bir görev bilen bakuninci enternasyonalciler, bir başbakanı desteklemektense uzlaşmazlar arasındaki en kaçık şarlatanları desteklemeyi yeğ tuttular. Pi y Margall'ın uzlaşmazlarla görüşmeleri uzayıp gitti; uzlaşmazlar sabırsızlanıyorlardı; aralarından en ateşlileri, en atılganları, Andaluzya'da kantonal ayaklanmayı başlattılar. İttifakın liderleri, burjuva uzlaşmazların kuyruğuna takılı kalmak istemiyorlarsa, kendileri eyleme geçmek zorundaydılar. Ve, genel grev kararlaştırıldı.

O günlerde, Barselona'da, başka afişler yanında şu da duvarlara yapıştırıldı:

"İşçiler! Hükümetin karlosçulara karşı savaşı savsaklarken, emekçi kardeşlerimize karşı koymak için orduyu kullandığını gördüğümüz zaman duyduğumuz derin tiksintiyi açığa vurmak için genel grev yapıyoruz!", vb..

Tarihinde, dünyanın herhangi başka bir kentinden daha çok barikat savaşı görmüş olan, İspanya'nın en büyük yapımevi kenti Barselona'nın işçileri, bu durumda, hükümetin silahlı kuvveti ile savaşa girmeye çağrıldılar, ama aynı koşullarla, yani ellerindeki silahlarla değil de genel bir işçi greviyle, ancak birkaç burjuvaya doğrudan dokunan, ama onların ortak temsilcileri devlet iktidarına hiç de dokunmayan böyle bir önlemle savaşmaya çağrıldılar! Barselona işçileri pasif barış döneminde, Alerini, Farga Pellicer ve Vinas gibi yumuşakbaşlı, serinkanlı insanların zorlu sözlerini dinlemişlerdi; ama davranma anı gelip de Alerini, Farga Pellicer ve Vinas, önce ünlü seçim programlarını ileri sürdükleri, sonra yatışmayı öğütledikleri, en sonunda da silah başına çağırmak yerine genel grev ilan ettikleri an, işçiler, onları dinlememeye başladılar. Uzlaşmazların en yumuşağı, en gevşeği, İttifakın en etkin üyesinden daha büyük enerji gösterdi. İttifak, ve İttifakın burnundan sürükleyip güttüğü Enternasyonal şubeleri bütün etkinliklerini yitirdiler, ve bu baylar hükümeti fel-

ce uğratmak bahanesiyle genel grev ilan ettikleri zaman, işçiler düpedüz yüzlerine karşı alay ettiler onlarla. Ama bunun hiç değilse şöyle bir sonucu oldu: Barselona kanton ayaklanmasına katılmadı; üstelik Barselona, eyleme geçmesiyle kuvvetli bir biçimde temsil edildiği her yerde işçi öğeye güçlü bir destek sağlayabilecek ve sonuçta tüm harekete egemen olma perspektifini verebilecek tek kentti. Ayrıca, Barselona'nın da safa katılması ile, zafer, gücül olarak (bilkuvve) önceden saptanmış olurdu. Ne var ki, Barselona parmağını bile oynatmadı; uzlaşmalara ne kadar güvenebileceklerini bilen ve İttifakçılar tarafından dolandırılmış olan Barselona işçileri hareketsiz kaldılar ve böylece Madrid hükümetinin zaferini sağladılar. Bütün bunlar, İttifakçı Alerini ve Brousse'u (onlar hakkında daha fazla ayrıntıyı İttifak üzerine raporda bulacaksınız), gazeteleri *Solidarité revolutionnaire*'de şöyle bildiriler yayınlamaktan alıkoymadı:

"Devrimci hareket bir yangın gibi tüm yarımadayı sarıyor. ... Barselona'da *henüz bir şey olmadı, ama halk alanlarında, devrim sürekli olarak vardır*!"

Bu devrim, davul çalmaktan ibaret olan, bu yüzden de "sürekli olarak" aynı "alanda", yerinde sayan ittifakçıların devrimiydi yalnız.

Genel grev, aynı zamanda, Alcoy'da da, gündeme alındı. Halen 30.000 nüfuslu, yakın zamanın bir yapımevi kenti olan Alcoy'a bakuninci niteliğiyle Enternasyonal ancak bir yıldan beri ayak basmış ve çok çabuk yayılmış bulunuyor. Sosyalizm, hangi biçimde olursa olsun, o zamana kadar harekete yabancı olan bu işçiler tarafından olumlu karşılanmıştı, tıpkı, Almanya'da şurada burada, Alman İşçileri Genel Birliğinin[63] ansızın önemli bir yandaş çevresi kazandığı gelişmemiş yerlerde olduğu gibi. Alcoy, bu nedenle bakuninci Federal Komisyonun İspanya merkezi olarak seçildi. Şimdi bu Federal Komisyonu işbaşında göreceğiz.

7 Temmuzda, genel bir işçi toplantısı genel greve karar verdi ve ertesi gün bir temsilciler kurulunu, işçilerin istemlerini kendilerine bildirmek üzere fabrika sahiplerini yirmi-

dört saat içinde toplantıya çağırmasını istemek için belediye başkanına gönderdi. Bir burjuva cumhuriyetçi olan belediye başkanı Albors, işçileri tutuyor, Alicante'ye [Alcoy'a] birlikler getiriyor ve fabrikacılara razı olmamayı, evlerinde barikat kurmayı öğütlüyor. Kendisi de görev başında olacaktır. Fabrikacılarla bir toplantıdan sonra, —burada İttifakın Federal Komisyonunun 14 Temmuz 1873 günlü resmî raporunu izliyoruz— ilk başta işçilere tarafsız kalmaya sözveren belediye başkanı, bir bildiri çıkartıyor ki, bu bildiride: "işçiler küçük düşürülüyor, işçilere karaçalınıyor, kendisi fabrikacılardan yana çıkıyor ve böylece grevcilerin hakkını ve özgürlüğünü hiçe indiriyor ve onları kavgaya kışkırtıyor".

Bir belediye başkanının dindarca istekleri grevcilerin hakkını ve özgürlüğünü nasıl yok edebilir, bu nokta herhalde karanlık kalıyor. Her ne olursa olsun, İttifakın yönelttiği işçiler, komisyon aracılığıyla belediye kuruluna açıkladılar ki, eğer başkan, sözverdiği gibi grevde tarafsızlığını korumak niyetinde değilse, bir çatışmayı önlemek için yetkilerini bırakmalıdır. Komisyon kabul edilmedi ve tam belediye sarayından ayrıldığı sırada polis, alanda sessiz sedasız ve silahsız duran halkın üzerine ateş açtı. Bu, İttifakın raporuna göre, savaşın başlangıcı oldu. Halk silahlandı, "yirmi saat" sürdüğü kabul edilen kavga başladı. Bir yanda, *Solidarité revolutionnaire*'in, sayılarını 5.000 olarak verdiği işçiler, öte yanda Belediye Sarayında 32 jandarma ve tam Prusya modasına göre halk tarafından yakılan pazarın çevresindeki dört-beş evde birkaç silahlı adam. Sonunda jandarmalar cephanelerini bitirince teslim olmak zorunda kaldılar.

İttifak Komisyonunun raporu şöyle diyor:

"Eğer belediye başkanı Albors, teslim oluyormuş gibi yapıp da, sözüne güvenerek Belediye Sarayına girenlerin alçakça öldürülmelerine izin vermekle halkı kandırmamış olsaydı, zavallı kurbanların sayısı daha az olacaktı; ve revolverini, burunlarının dibinde kendisini tutanların üzerine boşaltmasaydı haklı olarak öfkelenen halk tarafından öldürülmeyecekti."

Peki kimler bu kavganın kurbanları oldu?

"Her ne kadar ölülerin ve yaralıların tam olarak hesabını yapamadıysak da," (halk yönünden) "*ondan daha az* olmadığını söyleyebiliriz. Provokatörler safında ise ölü ve yaralı sayısı *onbeşten az değil.*"

İttifakın ilk sokak savaşı böyle oldu. Yirmi saat boyunca, 5.000 kişi, 32 jandarma ve birkaç silahlı burjuvaya karşı dövüştü, onları cephanelerini tükettikten sonra yendiler, ve toplam olarak *10 adam* yitirildi. İttifak, pekala üyelerinin kafasına sokabilir Falstaff'ın "ihtiyat yiğitliğin en iyi yanıdır"[64] sözünü.

Söylemeye gerek yok ki, burjuva gazetelerin, yok yere yakılan fabrikalar, kitle halinde kurşuna dizilen jandarmalar, üzerine petrol serpilip tutuşturulan adamlar hakkındaki tüm dehşetengiz öyküleri tamamen uydurmadır. Zafer kazanan işçiler, sloganları "kimseye bağışlama yok" olan İttifakın adamları tarafından yönetildiğinde bile yenilen hasımlarına karşı her zaman fazlasıyla yüce gönüllü, soylu bir davranış içindedirler, ve hasımları, yenen kendileri oldu mu hiçbir zaman işlemekten geri kalmadıkları tüm kötülükleri, cinayetleri işçilere yüklerler.

Demek ki zafer kazanılmıştı.

"Alcoy'da", diye büyük bir sevinçle yazıyor *Solidarité révolutionnaire**, "sayıları 5.000 olan dostlarımız duruma egemen oldular."

Peki bu "efendiler" "durum"larından hangi yararı sağladılar?

Bu konuda, İttifakın raporu ve gazetesi bize hiçbir bilgi vermiyor: gazetelerin alışılmış haberleriyle sınırlı kalmak durumundayız. Bu haberlerden öğreniyoruz ki, hemen o zaman, Alcoy'da bir "Halk Kurtuluş Komitesi" kurulmuştur, yani devrimci bir hükümet. Oysa 15 Eylül 1872'de, İsviçre'deki Saint-Imier Kongresinde, İttifakçılar "her türlü, kendini geçici ya da devrimci diye ileri süren bir siyasal iktidar

* Fransızca metinde (s. 149): *Solidarité ouvrière* ("İşçi Dayanışması"); İngilizce metinde (s. 136): *Solidarité revolutionnaire* ("Devrimci Dayanışma"). –ç.

örgütlenmesinin, ancak yeni bir aldatmaca olabileceğine ve bunun proletarya için bugün kurulu olan tüm hükümetler kadar tehlikeli olacağına" karar vermişlerdi.

Ve merkezi Alcoy'da olan İspanyol Federal Komisyonu üyeleri de, İspanyol Enternasyonali Kongresinin bu kararı benimsemesi için ellerinden geleni yapmışlardı. Bununla birlikte, görüyoruz ki, bu komisyonun üyesi Severino Albarracin ve bazı bilgilere göre sekreteri Francisco Tomas, bu geçici ve devrimci hükümet yanlısı iktidarın Alcoy Halk Kurtuluş Komitesinin üyesi idiler.

Peki ne yaptı bu Halk Kurtuluş Komitesi? "Emekçilerin derhal ve eksiksiz özgürlüğe kavuşmalarını" gerçekleştirmek için aldığı önlemler neler oldu? Bütün erkekler için kentten ayrılmayı yasakladı, ama bir *pasaportu* varsa, kadınlara kentten çıkma izni verildi! Pasaport işlemini yeniden getiren şu, her türlü iktidar düşmanları! Bundan gerisi ise, kararlılık anlayışından, eylemden mutlak yoksunluk ve mutlak iktidarsızlık.

Bu sırada general Velarde ilerleyen birlikleriyle Alicante'ye yaklaşıyordu. Hükümet yerel ayaklanmalara gürültüsüzce son vermek istemekte tamamen haklıydı. Ve Alcoy'daki "durumun efendileri" de ne yapacaklarını bilemedikleri bir durumdan kendilerini kurtarmak istemekte tamamen haklıydılar. Aracılık yapmış olan temsilci Cervera'nın işi, demek ki, öyle zor bir iş değildi. Halk Kurtuluş Komitesi görevden çekildi, birlikler, 12 Temmuzda bir direnişle karşılaşmadan kente girdiler. Halk Kurtuluş Komitesine verilen tek güvence genel af oldu. "Durumun efendileri" bir kez daha kötü bir durumdan mutlu olarak sıyrılmışlardı. Alcoy serüveni böylece bitti.

İttifakın raporundan, Cadiz yakınlarında, Sanlucar de Barrameda'da, olanları öğreniyoruz:

"Belediye Başkanı, Enternasyonalin lokalini kapatıyor ve tehditleriyle ve yurttaşların kişisel haklarına ardı arkası kesilmez saldırılarıyla işçileri öfkelendiriyor. Bir komisyon, başbakandan, kişi haklarına saygı gösterilmesini ve keyfî

olarak kapatılan lokalin yeniden açılmasını istiyor. Bay Pi, ilke olarak açılmasına izin veriyor ... ama pratikte buna uymuyor, işçiler hükümetin, birliklerini yasadışına itmek kararında olduğu yargısına varıyorlar; tüm yerel yetkilileri görevden alıyorlar, yerine başkalarını atıyorlar, bunlar birlik lokalini yeniden açıyorlar."

Devrimci Dayanışma, zafer kazanmış bir havayla, "Sanlucar'da ... halk duruma egemendir" diye yazıyor. Burada da, kendi anarşist ilkelerine taban tabana aykırı bir tutumla devrimci bir hükümet kurmuş olan İttifakçılar, iktidarlarıyla ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Boş tartışmalarla ve kağıt üzerinde kalan kararlarla zaman yitiriyorlardı; ve general Pavia, Sevilla'yı ve Cadiz'i aldığı ve Soria tugayından birkaç bölüğü, 5 Ağustosta Sanlucar'a gönderdiği zaman orada hiçbir direnişle karşılaşmadı.

Hiçbir rekabetin olmadığı yerde istediği gibi hareket eden İttifakın kahramanca işleri işte böyle.

III

Alcoy sokak savaşının hemen ardından, uzlaşmazlar Andaluzya'da başkaldırdılar. Pi y Margall henüz iktidardaydı ve bu partinin liderleriyle birlikte bir bakanlar kurulu kurma ereğiyle yapılan görüşmeler sürüp gidiyordu; peki öyleyse görüşmeler başarısızlıkla sonuçlanmadan önce kavgaya tutuşmak neden? Bu aşırı ivecenliğin nedeni hiçbir zaman tam olarak aydınlanmadı; ancak şurası kesin ki, uzlaşmaz baylar için, iktidarı ve çeşitli kantonlarda kurulacak birçok yönetim görevini sağlama bağlamak üzere Federal Cumhuriyeti pratik olarak ve olabildiğince çabuk kurmak her şeyden önemliydi. Madrid Meclisleri, İspanya'nın parçalara ayrılmasını pek fazla savsaklıyordu; dolayısıyla işe kendisi elkoymak ve her yanda kendi başına buyruk kantonları ilan etmek gerekiyordu. Seçimlerden bu yana uzlaşmazların işlerine derinlemesine bulaşmış bulunan (bakuninci) Enternasyonalin daha önceki tutumu, onun işbirliğine bel bağlanmasına

yer veriyordu: o, Alcoy'u zorla ele geçirmemiş, böylece hükümetle açık bir savaşıma girmemiş miydi? Şunu da eklemek gerekir ki, yıllardan beri bakunninciler yukarıdan aşağıya doğru her türlü devrimci eylemin çok kötü bir şey olduğunu ve her şeyin aşağıdan yukarıya örgütlenmesi ve uygulanması gerektiğini ileri sürmüşlerdi. Ve işte şimdi, ünlü otorite ilkesini, hiç değilse bazı kentlerde aşağıdan yukarıya doğru uygulama fırsatı ortaya çıkıyordu! Başka türlü olamazdı: bakuninci işçiler tuzağa düştüler ve uzlaşmazlar yesin diye kestaneleri ateşten kendileri çıkardılar, sonra da, her zaman olduğu gibi, müttefikleri tarafından tekmeyle ve kurşunla ödüllendirildiler.

Peki bakuninci Enternasyonal üyelerinin bütün bu hareket içinde tutumları ne idi? Onlar, harekete, federasyoncu bir parçalanma niteliği verilmesine yardım etmişlerdi, olabildiği kadar kendilerinin anarşi ülküsünü gerçekleştirmişlerdi. Birkaç ay önce Cordoba'da devrimci bir hükümetin kurulmasının bir ihanet ve işçileri aldatma olduğunu açıklayan bu aynı bakuninciler, şimdi, Andaluzya kentlerinin tüm devrimci yönetimlerinde yer alıyorlardı, ama her yerde azınlıktaydılar, öyle ki, uzlaşmazlar her istediklerini yapabiliyorlardı. Uzlaşmazlar siyasal ve askerî liderliği ellerinde tuttukları sürece, işçilere sunulan, cafcaflı nutuklar, ya da en kabasından, en anlamsızından, üstelik de yalnız kağıt üzerinde olan sözde toplumsal reformlar oldu. Bakuninci liderler gerçek ödünler isteyince, horgörüyle baştan savılmışlardı. İngiliz gazete muhabirlerine gelince, hareket liderlerinin, bu sözde enternasyonalcilerle tüm bağlantıyı koparmaktan, onlarla ilgili tüm sorumluluğu reddetmekten, ve liderlerini Paris Komününün tüm mültecileri gibi çok sıkı bir polis gözetimi altında tuttuklarını açıklamaktan öte bir şey yapmadılar. Ensonu, ilerde göreceğimiz gibi, Sevilla'da, hükümet birliklerine karşı savaş süresince, uzlaşmazların müttefikleri, bakuninciler üzerine de ateş açtılar.

Birkaç gün içinde, bütün Andaluzya, silahlı uzlaşmazların elinde buldu kendini. Sevilla, Malaga, Granada, Cadiz,

vb. hemen hemen direnç göstermeden onların eline düştüler. Her kent kendini bağımsız kanton ilan etti ve devrimci bir yönetim komitesi (cunta) kurdu. Murciya, Cartagena, Valensiya, bunları izlediler. Salamanca'da bu çeşitten bir girişimde bulunuldu, ama daha barışçıl nitelikte, İspanya'nın bellibaşlı kentleri, böylece, isyancıların elinde bulunuyordu, başkent Madrid'den ve Barselona'dan başka. Lüks kenti olan Madrid hemen hiçbir zaman kesin bir rol oynamamıştır. Barselona yürüseydi, sonal başarı hemen hemen sağlanmış olurdu, aynı zamanda da işçi unsurlara güçlü bir yardım sağlanırdı, ama gördük ki, uzlaşmazlar Barselona'da hemen hemen güçsüzdüler, oysa o sırada Barselona'da hâlâ çok güçlü olan bakuninci "Enternasyonal"in üyeleri *yan çizmek* için genel grevi bahane ettiler. Demek ki, bu kez, Barselona, kendini görevli saymadı.

Ayaklanma, her ne kadar ahmakça başlamış olmakla birlikte, birazcık olsun akıllıca yönetilmiş olsaydı, bir kentin garnizonunun ayaklanıp komşu kent üzerine yürüdüğü, bu kentin zaten daha önceden kışkırtılıp hazırlanmış garnizonunu da ardından sürüklediği ve böylece çığ gibi büyüyerek, bir çarpışmada kazanılan başarılarla ya da kendisine karşı gönderilen birliklerin kendinden yana geçmesiyle zaferin yazgısı çizilinceye kadar başkent üzerine yürüdüğü İspanyol askerî ayaklanmaları biçiminde yönetilmiş olsaydı büyük başarı şansı vardı. Böyle bir yöntem, özellikle bu kez tam uygulanabilirdi. Ayaklanmalar, uzun zamandan beri her yanda gönüllü taburlar olarak örgütlenmişlerdi. Bu taburlarda kuşkusuz disiplin kötüydü. Ama, kesinlikle, hemen her yanda dağılıp parçalanmış olan eski İspanyol ordusunun kalıntılarında görülen disiplinden daha kötü değildi. Hükümetin tek bel bağlayabileceği birlikler jandarma birlikleriydi (*guardias civiles*), ama bunlar da bütün ülkeye dağılmış bulunuyorlardı. Her şeyden önce, jandarma müfrezelerinin biraraya toplanmalarına engel olmak gerekiyordu; bu da ancak saldırıya ilk geçmekle ve açık arazide savaşmayı göze almakla olabilirdi. Böyle hareket etmenin büyük bir tehlikesi yoktu, çün-

kü hükümet, gönüllülerin karşısına ancak kendileri kadar disiplinsiz olan birlikler çıkarabilirdi. Ve eğer yenmek isteniyorsa, başka yolu yoktu.

Ama hayır. Uzlaşmazların ve arkalarından giden bakunincilerin federalizmi tam da her kentin kendi başına hareket etmesine ve her şeyden önce, öteki kentlerle ortak eylemin değil, tersine onlardan ayrılmanın önemli olduğunu açıklamaya böylelikle tüm genel saldırı olanağını da ortadan kaldırmaya dayanıyordu. Alman köylülerinin savaşında[65] ve 1849 Mayısı Alman ayaklanmalarında kaçınılmaz olan bir kötü durum —aynı hükümet birliklerinin bir ayaklanma ardından öteki ayaklanmayı bastırması olanağını yaratan devrimci kuvvetlerin bölünmesi ve birbirlerinden yalıtılması— burada yüksek devrimci bilgeliğin ilkesi olarak ilan edilmişti. Bakunin hoşnut olabilirdi. O, daha 1870'te, (*Lettres à un Français*[66]) Prusyalıları devrimci bir savaşla Fransa'nın dışına sürmenin tek yolunun, merkezileşmiş liderliği kaldırmak ve her kenti, her köyü, her bucağı kendi başına savaşı yürütmeye bırakmak olduğunu açıklamıştı. Tek komuta altında yönetilen Prusya ordusunun karşısına böyle alabildiğine başıboş devrimci coşkularla çıkılsaydı, zafer sağlanmıştı. Bir kez daha kendi başına bırakılmış olan Fransız halkının kolektif kavrayışı karşısında Moltke'nin kişisel kavrayışı silinmek zorundaydı. Fransızlar bunu anlamamışlardı o zaman; ama İspanya'da, Bakunin, gördüğümüz gibi ve ilerde daha da göreceğimiz gibi, gözkamaştırıcı bir zafer kazanmıştı.

Bu arada, hiçbir bahanesi olmadan birdenbire başlayan bu ayaklanma, Pi y Margall'ın, uzlaşmazlarla görüşmelerini sürdürmesini olanaksız bir duruma getirmişti. Çekilmek zorunda kaldı; onun yerine, hiçbir maskesi olmayan burjuva Castelar türünden saf cumhuriyetçiler iktidara geldiler, onların ilk amacı, ilkin yararlandığı, ama şimdi kendisine engel olan işçi hareketine son darbeyi indirmekti. General Pavia'nın komutasında Andaluzya'ya karşı yürümek için bir tümen oluşturuldu, Campos komutasında da, Valensiya ve Cartagena'ya karşı bir başka tümen oluşturuldu. İspan-

ya'nın her yanından toplanmış, hepsi de eski asker olan disiplini henüz bozulmamış jandarmalar, bu birliklerin çekirdeğini oluşturuyordu. Versailles ordusunun Paris'e karşı saldırısı zamanında olduğu gibi, eski asker olan, disiplini henüz bozulmamış jandarmalar, bu moralleri bozulmuş savunma hattının birliklerine sağlam bir destek verecek ve her yanda saldırı kollarının delici sivri ucunu oluşturacaktı, ki her iki olayda da bu görevi güçleri ölçüsünde yerine getirdiler. Tümenler ayrıca her biri yaklaşık olarak 3.000 kişiden oluşmak üzere kaynaşmış birkaç alayı da bünyesinde bulunduruyordu. Hükümetin ayaklananlara karşı savaş hattına sürebildiklerinin hepsi buydu.

General Pavia 20 Temmuza doğru yürüyüşe geçti. 24 Temmuzda Cordoba, Ripoll komutasında jandarma ve düzenli kuvvetlerden oluşmuş bir müfreze tarafından işgal edildi. 29 Temmuzda, Paviya, barikatla korunmuş Sevilla'ya saldırdı, Sevilla 30 ya da 31 Temmuzda (telgraflarda tarih kesin olarak belli değil) Paviya'nın eline geçti. Paviya, çevreyi elaltında tutmak için bir seyyar birlik bıraktı ve Cadiz'e yürüdü. Cadiz'in savunucuları gene de pek zayıf olmak üzere yalnız kent dolaylarında dövüştüler, sonra 4 Ağustosta direnç göstermeden silahlarının alınmasına razı oldular. Ertesi günlerde Paviya, gene aynı biçimde direnç görmeden Sanlucar de Barrameda'yı, San Roque'u, Tarifa'yı, Algesiras'ı ve her biri bağımsız kanton olarak kurulmuş daha bir sürü küçük kenti silahsızlandırdı. Aynı zamanda Malaga ve Granada'ya kollar gönderdi, onlar da 3 ve 8 Ağustosta direnmeden teslim oldular, öyle ki, 10 Ağustosta, yani onbeş günden az bir süre sonunda ve hemen hemen savaşılmadan tüm Andaluzya boyun eğmişti.

26 Temmuzda, Martinez Campos, Valensiya'ya saldırmaya başladı. Orada ayaklanma, işçiler tarafından başlatılmıştı. İspanyol Enternasyonalindeki bölünme zamanında gerçek Enternasyonal burada çoğunluğu kazanmıştı ve yeni İspanyol Federal Konseyi bu kente taşınmıştı. Cumhuriyetin ilanından az sonra, devrimci çatışmaların gelecekte olduğu sı-

rada, Valensiya'nın bakuninci işçileri, kavga kaçaklarını aşırı-devrimci sözler örtüsü altında gizleyen Barselona liderlerine güvensizlik duyarak gerçek enternasyonalcilere bütün yerel hareketlerde onlarla birlikte yürüme önerisinde bulundular. Kanton hareketi patlak verdiğinde, her iki grup da, uzlaşmazlardan da yararlanarak derhal başkaldırdılar ve birlikleri kovdular. Valensiya cuntasının bileşimi bilinmiyor: bununla birlikte İngiliz muhabirlerinin telgraflarından anlaşıldığına göre, cuntanın içinde, Valensiya gönüllüleri arasında da olduğu gibi, işçiler ağır basıyordu. Aynı muhabirler, Valensiya isyancılarından, uzlaşmazların ağır bastığı başka isyancılara göstermedikleri bir saygıyla sözediyorlardı; onların disiplinini, kentte hüküm süren düzeni övüyorlardı ve uzun bir direniş ve çetin bir kavga olacağını bildiriyorlardı. Yanılmıyorlardı. Açık kent Valensiya, Campos tümeninin saldırılarına, 26 Temmuzdan 8 Ağustosa kadar, bütün Andaluzya'dan daha uzun süre karşı durdu.

Murciya eyaletinde, aynı adı taşıyan başkent, direnmeksizin işgal edildi; Valensiya'nın düşmesinden sonra, Campos, İspanya'nın en güçlü kalelerinden biri olan, kara yönünden kesintisiz bir toprak tabya ile ve hakim yüksekliklere kadar uzanan küçük kalelerle savunulan Cartagena'ya yürüdü. Hiçbir kuşatma topları olmayan hükümet birliklerinin 3.000 kişilik kuvveti, hafif sahra topları ile, doğal ki, tabyaların ağır topları karşısında güçsüzdü, ve kenti kıta yönünden kuşatmakla yetinmek zorundaydı; ama Cartagena'yı savunanlar, limanda ele geçirdikleri donanma sayesinde denize egemen oldukları sürece bu da pek etkili değildi. Valensiya ve Andaluzya'da savaşıldığı sırada yalnız kendilerini düşünen Cartagena ayaklanmacıları, ancak öteki başkaldırınaların bastırılmasından sonra, para ve yiyecekleri bitmeye başladığı zaman dış dünyayı düşünmeye başladılar. Ancak o zaman, en azından 60 Alman mili uzaklıktaki, yani örneğin Valensiya ve Granada'dan iki kat daha uzak olan Madrid'e yürüme yolunda bir girişim yapıldı. Bu sefer, daha Cartagena'dan pek uzaklaşmadan acıklı bir biçimde sonuçlandı; abluka

kara yönünden bütün öteki çıkışlara kilit vurduğundan, çaresiz, donanma yardımıyla çıkışlara dönüldü. Ama ne çıkışlar! Henüz yeni boyun eğmiş denizci kentlerini, Cartagena'nın savaş gemilerinin yardımıyla yeniden ayaklandırmak sözkonusu olamazdı. Bunun üzerine bağımsız Cartagena kantonunun donanması, Valensiya'dan Malaga'ya kadar — Cartagena teorisi gereğince kendileri de başlarına buyruk birer kent olan— öteki deniz kentlerini bombardımanlarla tehdit etmekten ve gerektiğinde, yani gerekli yiyecekleri ve gümüş ya da altın para olarak savaş salmasını gemi bordasında teslim etmedikleri takdirde gerçekten de topa tutmaktan başka bir şey yapamadı. Bu kentler başınabuyruk bağımsız kantonlar olarak, hükümete silahla karşı durdukları sürece Cartagena'da geçerli ilke şuydu: Herkes kendisi için! Ama bu kentler yenilince ilke: Herkes Cartagena için! oldu. İşte uzlaşmazlar ve onların yardımcıları bakuninciler, bağımsız kantonların federasyonculuğunu böyle anlıyorlardı.

Özgürlük savaşçılarının saflarını pekiştirmek için Cartagena yönetimi, kent zindanında hapsedilmiş olan 1.800 kadar kürek mahkumunu, İspanya'nın en berbat haydutlarını ve katillerini salıverdi. Bu devrimci önlemin, Cartagena hükümetinin kafasına bakuninciler tarafından sokulmuş olduğu konusunda, İttifak üzerine rapordaki açıklamalardan sonra hiçbir kuşku kalmadı. Bu raporda, Bakunin'in nasıl "kötü tutkuların alabildiğine başıboş bırakılmasını" düşlediği, nasıl Rus eşkıyasını tüm gerçek devrimcilerin modeli ilan ettiği gösterilmiştir.* Rus için iyi olan, İspanyol için de iyidir! Öyleyse, Cartagena yönetimi hapsedilmiş 1.800 haydutun "kötü tutkularını" başıboş bıraktığı ve böylece kendi birlikleri arasında ahlak bozukluğunu son haddine vardırdığı zaman baştan sona Bakunin'in anlayışına göre hareket ediyordu. Ve İspanyol hükümeti, kendi istihkamlarını yerle bir edeceği yerde, Cartagena'nın kendi savunucularının içerden çözülüp dağılması sonucu düşmesini beklerken tamamıyla aklıbaşında, düşünülmüş bir siyaset izlemişti.

* Bkz: s. 112-115. –*Ed.*

IV

Şimdi de Yeni Madrid federasyonunun, hareketin tümü konusundaki raporunu görelim:

"Ağustos ayının ikinci pazar günü, Valensiya'da, Enternasyonalin İspanya Federasyonu, İspanya'da 11 Şubattan, yani Cumhuriyetin ilanı tarihinden beri yer alan önemli siyasal olaylar karşısında alacağı tutumu ve daha başkalarını belirlemek üzere bir kongre toplayacaktı. Ama o kadar acıklı bir şekilde yenilgiye uğrayan ve hemen tüm illerin Enternasyonal üyelerinin coşkuyla katılmış oldukları akılalmaz, çılgın (*descabellada* — sözcük anlamıyla: saçıbaşı dağınık) ayaklanma, yalnız üyelerinin çoğunu dağıtarak Federal Konseyin çalışmasını felce uğratmakla kalmadı, aynı zamanda, yerel federasyonları da hemen hemen tamamıyla bozdu, ve daha da beteri, utanılacak bir biçimde başlayan ve başarısızlığa uğrayan her halk ayaklanmasının kendisiyle birlikte getirdiği tüm kini ve tüm kovuşturmaları federasyon üyelerinin üzerine çekti...

"Kantonal ayaklanma patlak verdiği zaman, cuntalar, yani kanton hükümetleri kurulduğu zaman, ilkin siyasal iktidara karşı avazları çıktığınca bağıran ve bizi otorite yanlısı olmakla suçlayan bu adamlar (bakuninciler) bu hükümetlere girmekte hiç zaman yitirmediler. Sevilla, Cadiz, Sanlucar de Barrameda, Granada ve Valensiya gibi önemli kentlerde kantonal cuntalarda, kendilerine otorite düşmanı diyen birçok Enternasyonal üyesi, eyaletin ya da kantonun özerkliği programından başka herhangi bir programları olmadan yer alıyorlardı. Altlarında bu türden pek tanınmış "enternasyonalciler"in imzaları bulunan bu cuntaların çıkardıkları bildiriler ve başka belgeler bunu resmen doğrulamaktadır.

"Teori ile pratik arasındaki, propaganda ile eylem arasındaki bu kadar göze batan bir çelişki, eğer bu çelişkiden Birliğimiz için herhangi bir yarar, bir avantaj ya da kuvvetlerimizin örgütlendirilmesinde herhangi bir ilerleme, başlıca amacımız işçi sınıfının özgürleşmesinin gerçekleştirilmesine doğ-

ru herhangi bir yakınlaşma gibi bir sonuç çıksaydı, büyük bir anlam taşımayabilirdi. Ama tam tersi oldu, zaten başka türlü de olamazdı. Temel koşul: Enternasyonal adına hareket edildiği takdirde çok kolaylıkla elde edilebilecek olan İspanyol proletaryasının aktif işbirliği eksikti. Yerel federasyonlar arasında oybirliği yoktu; (şu *gizemli İttifakın* ona zorla kabul ettirebileceğinden başka) hiçbir yönetimi olmayan (*bizim için ne utanılacak şeydir ki, bu İttifak, hâlâ İspanyol Enternasyonaline egemendir*), doğal düşmanlarımız burjuva cumhuriyetçilerinkinden başka hiçbir programı olmayan hareket, bireysel ya da yerel inisiyatife bırakılmış kaldı. Böylece kantonal hareket en utanılacak biçimde, hemen hiç direnmeksizin yenildi; ama, Enternasyonalin İspanya'daki saygın etkinliğini ve örgütünü de kendi düşüşüyle birlikte sürükledi. Hiçbir aşırılık, hiçbir cinayet, hiçbir şiddet eylemi yok ki, cumhuriyetçiler, bugün Enternasyonal üyelerinin üstüne atmasınlar; hatta, Sevilla'da öyle olmuş ki, bize güvence verdiklerine göre, çatışma sırasında uzlaşmazlar, müttefikleri" (bakuninci) "enternasyonalciler üzerine ateş açmışlar. Gerilik, bizim budalalığımızı bir güzel kullanarak cumhuriyetçileri bize karşı kışkırtıyor ve ayrımsız büyük yığın yanında bize karaçalıyor; Sagasta zamanında yapmayı başaramadığını, şimdi neredeyse başarmak üzere görünüyor: İspanyol emekçi yığınlarının gözünde Enternasyonalin adını gözden düşürüyor.

"Barselona'da, bir sürü işçi şubesi, *Federacion*" (bakunincilerin başlıca organı) "gazetesindekileri ve onların anlaşılmaz tutumlarını açıkça protesto ederek Enternasyonalden ayrıldılar. Jerez'de, Puerto de Santa Maria'da ve başka yerlerde federasyonlar kendilerini dağıtma kararı aldılar. Loja'da (Granada eyaleti) hâlâ orada oturmakta olan birkaç enternasyonalci, halk tarafından kentten atıldı. Hâlâ biraz daha fazla özgürlük bulunan Madrid'de eski" (bakuninci) "federasyon artık en küçük bir yaşam belirtisi göstermiyor, böyleyken bizimki de eylemsizliğe ve sessizliğe düşmüş durumda, başkalarının hatalarını üstlenmemek için. Kuzey kentle-

rinde, karlosçu savaş, bizim yönümüzden her türlü eyleme engel oluyor. En son, onbeş günlük dövüşten sonra da, hükümetin yengin olarak kaldığı Valensiya'da, kaçmamış olan Enternasyonal üyeleri gizlenmek zorundalar ve Federal Konsey tamamen dağılmış durumda."

Madrid'in raporu böyle. Görüldüğü gibi yukardaki tarihsel anlatımla tamamıyla örtüşüyor.

Öyleyse bütün araştırmamızın sonucu nedir?

1. Bakuninciler, gerçekten devrimci bir durumla karşı karşıya kalınca tüm daha önceki programlarını kaldırıp atmak zorunda kaldılar. İlkönce her türlü siyasal etkinlikten, özellikle de seçimlere katılmaktan uzak durmayı bir görev haline getirerek teoriyi feda ettiler. Sonra, sıra geldi anarşiye ve devletin kaldırılmasına; bu kez devleti kaldırmaktansa, bir sürü yeni ve küçük devlet yaratmaya kalkıştılar. Daha sonra, işçilerin, proletaryanın derhal ve tam kurtuluşunu amaçlayan hiçbir devrime katılmamaları gerektiğini söyledikleri ilkeyi kaldırıp attılar ve gene kendileri, açıkça ve düpedüz burjuva olan bir harekette yer aldılar. Son olarak, kendileri tarafından ilan edilmiş olan ilkelerini, devrimci bir hükümetin kurulmasının işçi sınıfının yeni bir aldatılmasından ve işçi sınıfına karşı yeni bir ihanetten başka bir şey olmayan bu ilkeyi, hiç kılları kıpırdamadan çeşitli kentlerin yönetim komitelerine dayanarak ve burjuvazi tarafından oy ile yenilgiye uğratılmış ve siyasal olarak sömürülmüş güçsüz bir azınlık olarak hemen her yerde açıkça ayaklar altına aldılar.

2. Bu, daha önce ileri sürülüp övülen ilkelerin yadsınması, en alçakça, en hileci bir biçimde ve suçluluk bilincinin baskısı altında ifade edildi, öyle ki, ne bakunincilerin kendilerinin, ne de kılavuzluk ettikleri harekete katılan yığınların ne programları vardı ne de kısacası ne istediklerini biliyorlardı. Bunun doğal sonucu ne oldu? Şu ki, bakuninciler, ya Barselona'da olduğu gibi her hareketi engellediler, ya Alcoy'da, Sanlucar de Barrameda'da olduğu gibi ötekilerden kopuk, plansız ve anlamsız ayaklanmalara sürüklendiler; ya

da çoğu durumda olduğu gibi ayaklanmanın liderliği uzlaşmaz burjuvaların eline geçti. Bakunincilerin aşırı-devrimci haykırışları, demek ki, sıra iş yapmaya gelince, gerek bir kaçamakla, gerek önceden yenilgiye mahkum olan ayaklanmalarla işin içinden sıyrılmak ya da siyasal bakımdan emekçileri en utanç verici bir biçimde sömüren, üstelik onlara tekmeyle davranan bir burjuva partisiyle birleşmek biçiminde kendini gösterdi.

3. Anarşi, bağımsız grupların özgür federasyonu vb. gibi sözde* ilkelerden geriye, artık hükümetin, bir avuç birlikle, hemen hiçbir dirençle karşılaşmaksızın ardarda kentlere boyun eğdirmesine olanak veren, devrimci savaş olanaklarının ölçüsüzce ve akılsızca saçılmasından başka bir şey kalmıyor.

4. Bu olaydan, yalnızca, iyi örgütlenmiş ve kalabalık — gerçeği de, sahtesi de— İspanyol Enternasyonalinin uzlaşmazlarla birlikte düşüşe sürüklendiği ve bugün, pratik olarak dağılmış bulunduğu sonucu çıkarılmamalı, ama aynı zamanda, bunlar olmadan tüm ülkelerin darkafalılarının bir işçi ayaklanmasını akıllarından bile geçiremeyeceği ve dolayısıyla İspanyol proletaryasının yeniden uluslararası örgütlenmesini belki de yıllar boyu olanaksız bir duruma getirmiş olan uydurulmuş bir sürü aşırılık yüklendi Enternasyonalin omuzlarına.

5. Tek sözcükle, bakuninciler, İspanya'da bize, devrimin nasıl yapıl*maması* gerektiğinin eşsiz bir örneğini verdiler.

Eylül-Ekim 1873'te Almanca yazıldı.
31 Ekim ve 2 Kasım 1873 tarihli *Der Volksstaat*
gazetesinin 105, 106, 107. sayılarında yayınlandı.
1874'te Leipzig'de ayrı bir broşür halinde yayınlandı.
F. Engels'in *Internationales aus dem "Volksstaat" (1871-1875)*, Berlin 1894 adlı kitabında yeniden basıldı.

* *Volkstaat*'ta: büyük. –*Ed.*

KARL MARX

BAKUNİN'İN *DEVLET VE ANARŞİ* KİTABININ TAHLİLİNDEN PARÇA[67]

"... İşçilere, en son ülkü olarak değilse bile hiç olmazsa en yakın başlıca hedef olarak bir ⟨halk devleti⟩* *kurulmasını* öğütleyen —ki bu devlet onların söylemlerine göre ⟨egemen *sınıf olarak örgütlenmiş*⟩ proletaryadan başka bir şey olmayacaktır— Lassalle ve Marx'ın teorilerine karşı duyduğumuz tiksintiyi daha önce de belirtmiştik. Sorun, proletaryanın ne zaman egemen sınıf haline geleceği, kimin üzerinde egemenlik kuracağıdır. ⟨Bu demektir⟩ ki, bu yeni egemenliğe, bu yeni ⟨devlete⟩ boyun eğecek bir başka proletarya varlığını sürdürecektir."

Bu demektir ki, öteki sınıflar, özellikle de kapitalist sınıf varolduğu sürece, proletarya ona karşı savaştığı sürece (çünkü proletaryanın iktidara gelmesiyle, düşmanları ve toplu-

* Yarının köşeli ⟨⟩ ayraçlar içindeki sözcükler, Marx tarafından Rusça olarak yazılmıştır. –*Ed.*

mun eski örgütlenişi henüz ortadan kalkmış olmayacaktır), *zor* önlemlerinin ve dolayısıyla hükümet önlemlerinin kullanılması gerekir; kendisi bir sınıf olarak kalıyorsa, sınıf savaşımının ve sınıfların varlığının dayandığı iktisadi koşullar henüz ortadan kalkmamışsa, bu koşullar zor yoluyla giderilmeli ya da değiştirilmelidir, ve bu değişme süreci zor yoluyla çabuklaştırılmalıdır.

"Örneğin, bilindiği gibi, marksistlerin lütuflarına erişemeyen ve uygarlığın en alt düzeyinde bulunan, kuşkusuz kentsel ve sınai proletarya tarafından yönetilecek olan sıradan köylü, ⟨ayaktakımı köylü⟩."

Böylece, Batı Avrupa'nın tüm ülkelerinde olduğu gibi köylülerin özel mülk sahibi olarak çok sayıda bulundukları yerde, hatta azçok büyük çoğunluğu oluşturdukları yerde, İngiltere'de olduğu gibi, ortadan kalkmadıkları ve yerlerini tarım gündelikçilerine bırakmadıkları yerde köylüler ya şimdiye kadar Fransa'da yaptıkları gibi her işçi devrimine karşı direnecekler ve onu başarısızlığa uğratacaklardır, ya da proletarya (çünkü mülk sahibi bir köylü bir proleter değildir, hatta yaşam durumu dolayısıyla bir proleter olduğu zaman bile bilinci bir proleter bilinci değildir), yönetim olarak, köylünün durumunu doğrudan iyileştiren ve böylece onu devrim davasına kazanan önlemler almak zorunda kalacaktır; öyle önlemler ki, bunlar, daha işin başından, özel toprak mülkiyetinden kolektif mülkiyete geçişi, köylünün bu kolektif mülkiyete kendiliğinden ekonomik yolla varacağı biçimde kolaylaştırırlar; ama örneğin, miras hakkının ya da mülkiyetin kaldırıldığını ilan ederek onu şaşkına çevirip bunaltmamalıdır; bu, ancak, kapitalist çiftçinin köylüyü malından ettiği yerde ve gerçek tarımcı bir proleter, kentin işçisi gibi bir ücretli durumuna geldiği, ve kent işçisinin çıkarlarını *doğrudan* paylaştığı yerde olabilir; hele Bakunin'in devrimci anlayışına göre, köylülere yalnız daha büyük alanlar vererek parsellerin büyütülmesi ölçüsünde parselli mülkiyetin sağlamlaşması gerekir.

"Ya da, sorun ulusal açıdan ele alınırsa, Almanların gö-

zünde Slavlar, bu aynı nedenle, utkun Alman proletaryasına kölece bağlanmış olacaklardır, Alman proletaryasının şimdi kendi burjuvazisine bağlı olması gibi." (s. 278.)

Acemi çaylak! Köklü toplumsal devrim, ekonomik gelişmenin belli tarihsel koşullarına bağlıdır, bu koşullar devrimin öncülleridirler. Öyleyse devrim, ancak, kapitalist üretimin, en azından halk yığını içinde önemli bir yer tutan sanayi proletaryasına bağlı olduğu yerde olanaklı olur. Proletaryanın en küçük yenme şansı olması için, en azından Fransız burjuvazisinin, kendi devrimi sırasında, zamanın Fransız köylüsü için yaptığını *mutatis mutandis** köylüler için yapabilecek durumda olması gerekir. İşçilerin egemenliğinin tarımsal emeği bağımlılığı altına almayı içerdiği düşüncesi güzel bir düşüncedir! Ama işte burada bay Bakunin'in düşüncesinin en dipteki amacı kendini gösteriyor. O, toplumsal devrimden hiçbir şey anlamaz, toplumsal devrime ilişkin siyasal lafazanlıkları bilir ancak. Ona göre devrimin ekonomik koşulları yoktur. Şimdiye kadar varolmuş, gelişmiş ya da gelişmemiş tüm ekonomik biçimler, emekçinin (ücretli, köylü, vb.) bağımlılığı içerdiği için, bütün bu biçimler için *köklü bir devrim* olanağı bulunduğunu varsayıyor. Dahası var! O, kapitalist üretimin ekonomik temeli üzerine kurulmuş Avrupa toplumsal devriminin tarımcı ya da kırsal Rus ya da Slav halkları düzeyinde gerçekleşmesini ve bu düzeyi aşmamasını isteyecekti; bununla birlikte, o, *denizciliğin* (*navigation*), ama yalnızca *denizciliğin* kardeşler arasında bütün politikacılarca bilinen bir ayrım yaptığının farkına varıyor! Bakunin'in toplumsal devriminin temelinde ekonomik koşullar değil, ama *irade* vardır.

"Eğer bir ⟨devlet⟩ varsa kaçınılmaz olarak bir ⟨egemenlik⟩ vardır ve dolayısıyla ⟨kölelik⟩ vardır; açık ya da örtük kölelik olmadan egemenlik, akıl almaz bir şeydir, bunun için biz ⟨devletin⟩ düşmanıyız." (s. 278.)

"⟨Egemen sınıf olarak örgütlenmiş⟩ proletarya ne anlama gelir?"

* Gerekli değişikliklerle birlikte. *–ç.*

Bu demektir ki, proletarya, her özel durumda, ekonomik bakımdan ayrıcalıklı sınıflara karşı savaşacağı yerde, onlara karşı genel zorlayıcı araçları kullanabilecek kadar güçlü ve örgütlü bir duruma gelmiştir; ama yalnız ekonomik araçları kullanabilir ki, bunlar, onun ücretli emekçiler olarak, dolayısıyla sınıf olarak, kendine özgü karakterini elinden alır; proletaryanın tam zaferi ile birlikte egemenliği de sona erer, çünkü onun sınıf karakteri kaybolur.

"Proletarya tüm olarak, acaba hükümetin başında tutunabilecek midir?"

Bir sendikanın yürütme komitesi tek başına sendikayı oluşturur mu? Bir fabrikada bütün işbölümü ve onunla birlikte bu işbölümünden ileri gelen çeşitli dallar ortadan kalkabilir mi? Ve Bakunin'in "aşağıdan yukarıya" şemasına göre, her şey "yukarda" yer alabilir mi? O zaman artık "aşağıda" hiçbir şey yoktur. Topluluğun bütün üyeleri "bölge"nin genel çıkarlarını hep birlikte mi yöneteceklerdir? O zaman artık topluluk ile "bölge" arasında hiçbir ayrım olmayacaktır.

"Hemen hemen kırk milyon Alman var. Bu kırk milyonun hepsi hükümet üyesi mi olacaklardır?"

Certainly,* çünkü iş komününün özerkliğiyle başlar.

"Bütün halk yönetecek, ve yönetilenler olmayacak."

Bir insan kendi kendini yönettiği zaman bu ilkeye göre yönetmez kendini; çünkü o, yalnızca kendi kendisidir, başkası değildir.

"Öyleyse hükümet, devlet olmayacak, ama devlet olunca yönetilenler de, köleler de olacaktır." (s. 279.)

Bu, yalnızca şu anlama gelir: sınıf egemenliği ortadan kalktığı zaman, sözcüğün bugünkü siyasal anlamında devlet olmayacaktır artık...

"Bu ikilem marksist teoride çok yalın bir biçimde çözümlenir. Halk hükümeti sözünden, onlar" (yani Bak[unin]) "halk tarafından seçilmiş az sayıdaki temsilciler tarafından halkın yönetilmesini anlıyorlar."

* Kuşkusuz. –*ç*.

Asine!* Bu demokratik bir zırvadır, ipe sapa gelmez siyasal bir sözdür! Seçimler, en küçük Rus komününde ve artelde bile siyasal bir biçimdir. Seçimin niteliği bu ada bağlı değildir, ekonomik temele, seçmenlerin kendi aralarındaki ekonomik ilişkilere bağlıdır; ve işlevler siyasal olmaktan çıktığı anda, artık, 1. hükümetin hiçbir işlevi yoktur; 2. genel işlevlerin bölüşülmesi pratik iş haline gelir ve hiçbir erk gerektirmez; 3. seçimin bugünkü siyasal niteliğinden hiçbir şey kalmamıştır.

"Halkın tümü tarafından kullanılan genel oy hakkı" — öyle bir şey ki, güncel anlamında halkın tümü bir fantezidir— "halkın temsilcilerini ve ⟨devletin efendilerini⟩ seçmek için genel oy hakkı —marksistlerin, onlar gibi demokratik okulun da son sözleri böyledir— bu, *egemen azınlığın* zorbalığının ardına gizlendiği bir yalandır, halkın sözde iradesinin ifadesi gibi göründüğü ölçüde de tehlikelidir."

Kolektif mülkiyetle birlikte, halkın sözde iradesi de, yerini kooperatifin gerçek iradesine bırakmak üzere, kaybolur.

"Sonuç: halk yığınının büyük çoğunluğunun ayrıcalıklı bir azınlık tarafından yönetimi. Ama bu azınlık diyor marksistler", —kim diyor?— "işçilerden oluşacaktır. Evet, izninizle, önceden işçi olan, halkın temsilcileri ya da yöneticileri oldukları andan başlayarak artık *işçi olmaktan* çıkan" —evet bugünün bir fabrikatörü, belediye meclisi üyesi olduğu için kapitalist olmaktan ne kadar çıkıyorsa o kadar işçi olmaktan çıkan— "ve tüm sıradan işçilere, koskoca ⟨devlet çıkarının⟩ tepesinden bakacak olan işçilerden oluşacaktır; onlar artık halkı değil, ama kendi kendilerini ve halkı yönetme iddialarını temsil edeceklerdir. Bundan yalnızca insanoğlu hakkında hiçbir şey bilmeyenler kuşku duyabilir." (s. 279.)

Eğer bay Bakunin'in yalnızca, bir işçi kooperatifi fabrikasında bir yöneticinin durumu hakkında bilgisi olsaydı, onun bütün o egemenlik düşleri cehennem olup giderdi. Fırsat bulup da kendi kendine şöyle bir sorabilmiş olsaydı: hoşuna giden adlandırmasına göre bu işçi devleti temeli üzerin-

* Eşek. –*ç.*

de yönetim görevleri hangi biçimi almalıdırlar?

(s. 279.) "Ama bu seçilenler coşkuyla inanmış, üstelik de derin bilgili sosyalistler olacaklardır." "Lasalcıların ve marksistlerin yapıtlarında ve konuşmalarında durmadan kullanılan bu sözler", —"*derin bilgili sosyalist*" daha önce hiçbir zaman kullanılmamıştır, ve "*bilimsel sosyalizm*", yalnız, halkın bilgi alanını, halkın kendi gerçekleştirdiği toplumsal hareketin incelenip öğrenilmesiyle sınırlayacağı yerde, ona yeni hülyalar, yeni hayaller esinleyen ütopik sosyalizme karşıt olarak kullanılmıştır; Proudhon'a karşı yazdığım yazıya bakınız— "kendiliklerinden göstermektedirler ki, sözde halk devleti halk yığınlarının yeni ve pek az sayıdaki gerçek ya da sözde bir bilginler aristokrasisi tarafından çok zorbaca yönetilmesinden başka bir şey olmayacaktır. Halk derin bilgili değildir, bu demektir ki, halk yönetim tasalarından tamamıyla kurtulmuş olacaktır ve olduğu gibi, tümüyle yönetilenler sürüsü halinde ağıla girecektir. Güzel bir kurtuluş!" (s. 279-280.)

"Marksistler bu çelişkiyi duyumsuyorlar" (!) "ve bilginler yönetiminin" (*quelle rêverie!**) "tüm demokratik biçimlere karşın, gerçekte, dünyanın en baskıcı, en tiksinç ve en aşağılık diktatörlüğü olacağı bilincinde olduklarından bunun ancak geçici ve kısa süreli bir diktatörlük olacağı düşüncesi ile kendilerini avutuyorlar".

Hayır dostum! İşçilerin, eski dünyanın kendilerine karşı koyan toplum katları üzerindeki *sınıf egemenliği*, sınıfların varlığının ekonomik temelleri yok olmadıkça sürebilir ancak.

"Onlar diyorlar ki, tek tasaları ve tek amaçları, halkı ekonomik bakımdan olduğu kadar siyasal yönden de her türlü yönetimin kısa zamanda gereksiz bir duruma geleceği ve devletin tüm siyasal, yani" ⟨baskıcı⟩ "niteliğini yitireceği ve kendiliğinden özgür bir ekonomik çıkar ve ortaklıklar örgütü haline dönüşeceği bir düzeye getirmek ve eğitmektir." ⟨Kahve politikacısı!⟩ "Burada apaçık bir çelişki var. Eğer onların devleti gerçekten halk devleti oluyorsa, ne diye onu or-

* Ne hülya! —*ç*.

tadan kaldırmalı, yok eğer halkın gerçek kurtuluşu için bu devletin kaldırılması zorunlu ise nasıl oluyor da ona halk devleti demeye cüret edebiliyorlar?" (s. 280.)

Komünist Manifesto'ya karşı yöneltilmiş bir saçmalık olan Liebknecht'in *Halk Devleti*'ni[68] ağızlarına sakız etmeye kalkışmaları vb. bir yana, bu yalnız şu anlama gelir: proletarya, eski toplumu devirme uğruna savaşım dönemi boyunca gene eski toplum tabanı üzerinde hareket ettiğinden ve dolayısıyla, kendi hareketine azçok bu topluma özgü siyasal biçimler verdiğinden bu kavga dönemi boyunca henüz kendi kesin yapısına ulaşmamıştır ve kurtuluşu için, bu kurtuluştan sonra kullanımdan düşecek araçlar kullanır; bay Bakunin, bunlardan, hiçbir şey yapmamanın ve ... *genel tasfiye gününü*, yani son yargı gününü beklemenin yeğ olduğu sonucunu çıkarıyor.

"*Biz, polemiğimizle*" (doğal olarak benim Proudhon'a karşı yazımdan ve *Komünist Manifesto*'dan ve hatta Saint-Simon'dan önce başlayan polemikte) "kendilerine karşı" (güzel bir υσιερου προιερμυ* örneği) "onları, özgürlük ya da anarşinin" (bay Bakunin, Proudhon ve Stirner'in anarşisini yabanıl tatar lehçesine çevirmekten başka bir şey yapmamıştır), yani "işçi yığınlarının aşağıdan yukarıya özgür örgütlenmesinin" (budalalık), "toplumsal evrimin sonal amacı olduğu ve kendi halk devletleri de ayrı tutulmamak üzere, her ⟨devletin⟩ bir yandan zorbalığı, despotluğu, beri yandan da 'köleliği' doğuran bir boyunduruk olduğu *bilincine varmaya* sürükle*dik*." (s. 280.)

1874 ve 1875'te Almanca yazıldı.
İlk kez, *Létopissi marxizma*, n° 11,
1926, dergisinde yayınlandı.

* Son ve sonradan geleni (*hysteron*), ilk ve önden gelen (*proteron*) yerine almaktan ibaret bir yanılgı; mantık düzenine karşı gelişi anlatmak için kullanılır. –*Ed.*

FRİEDRİCH ENGELS

AUGUST BEBEL'E MEKTUP

Londra, 18-28 Mart 1875

... Özgür halk devleti, özgür devlet olarak değiştirilmiş. Dilbilgisi açısından bakılırsa özgür devlet, yurttaşlarına karşı özgür bir devlettir, yani yönetim biçimi despotik bir devlettir. Özellikle, artık sözcüğün tam anlamında bir devlet olmayan Komünden* sonra devlet üzerine bütün bu gevezelikleri bir yana bırakmak yerinde olurdu. Her ne kadar Marx'ın Proudhon'a karşı yazdığı kitap,** ve daha sonra *Komünist Manifesto*, açıkça, sosyalist toplumsal rejimin kurulmasıyla birlikte devlet kendiliğinden erir [*sich von selbst auflöst*] ve kaybolur derlerse de, anarşistler, "halk devleti"ni yeterince kafamıza kaktılar. Devlet, ancak savaşımda, devrimde, karşıtlarını zorla baskı altında tutmak için yararlanılması zorunlu geçici bir kurum olduğundan, bir "özgür halk devle-

* Paris Komünü. *–Ed.*
** *Felsefenin Sefaleti. –Ed.*

ti"nden sözetmek büsbütün saçmadır: proletaryanın devlete *gereksinimi olduğu* sürece, bu gereksinim özgürlük için değil, karşıtlarını bastırmak içindir. Ve özgürlükten sözetmek olanaklı olduğu gün, devlet devlet olarak varolmaktan çıkar. Bu yüzden biz, her yerde "devlet" sözcüğü yerine Fransızca "*commune*" sözcüğünü çok güzel karşılayan mükemmel bir eski Almanca "*Gemeinswesen*" [topluluk] sözcüğünü koymayı öneriyorduk.

12-28 Mart 1875'te Almanca yazıldı,
İlk kez, A. Bebel, *Aus meinem Leben*,
t. II. Stuttgart 1911, kitabında
yayınlandı.

FRİEDRİCH ENGELS

İTALYA'DA

Sosyalist hareket, sonunda, İtalya'da sağlam bir zemine yerleşti ve gelecek için hızlı ve başarılı büyüyeceği umudu veriyor. Ama, okurların bu oluşumu iyice anlamaları için İtalyan sosyalizminin doğuş tarihine dönmemiz gerekiyor.

İtalya'da hareketin doğuşu bakuninci etkilere bağlıdır. İşçi yığınları, sömürücülerine karşı yakıcı, ama çok belirsiz bir kin duygusunun etkisi altındayken, işçi öğenin işe karıştığı yerde, yönetim, Bakunin'in kişisel komutasındaki bir avuç genç avukatın, doktorun, yazarın, küçük memurun vb. eline geçmişti. Bunların hepsi, örgütte az ya da çok ilerlemiş, bakuninci Gizli İttifakın üyeleriydiler, tasarladıkları, tüm Avrupa işçi hareketini İttifakın yönetimine bağlamak ve böylelikle, gelecek sosyalist devrimde bakuninci kliğin üstünlüğünü sağlamaktı. Bu konuda daha tam veriler, *Ein Complot gegen die Internationale* [*Enternasyonale Karşı*

Komplo] (Brunswick, ed. Bracke)[69] adlı broşürde yer alıyordu.

İşçiler arasındaki hareket henüz oluşum halinde olduğunda, bu iş oldukça iyi gidiyordu. Bakunincilerin mangalda kül bırakmayan devrimci farfaraları, her yerde istenen alkışı topluyordu; eski siyasal-devrimci hareketlerden gelme unsurlar bile bu dalgaya kapılıp sürükleniyorlardı; İspanya'dan sonra İtalya, Bakunin'in kendi deyişiyle, "Avrupa'nın en devrimci ülkesi"* oldu. O anlamda devrimci ki, az bir sonuç almak için çok gürültü koparılıyordu. İngiliz işçi hareketinin, sonra Fransız, daha sonra da Alman işçi hareketinin sayesinde büyüyüp güçlendiği gerçek siyasal hareketin tersine, bu harekette, her türlü siyasal eylem mahkum edilmiştir, çünkü her siyasal eylem "devlet"in tanınması anlamını içinde taşır, oysa "devlet" tüm kötülüğün cisimleşmesidir. Dolayısıyla, bir işçi *partisi* kurmak yasaktır; sömürüye karşı savunma önlemleri için, örneğin normal bir işgünü için, kadınların ve çocukların çalışmasının sınırlandırılması için savaşım yasaktır; ve özellikle *seçimlere* katılmak yasaktır. Bunun yerine, bize, gelecek devrim hedefine yönelik ajitasyon, örgütlenme ve gizli elbirliği ısmarlıyorlar, o devrim ki, gökten düşer düşmez hiçbir geçici hükümet olmadan, tüm devlet kurumlarının ya da benzeri kurumların toptan ortadan kaldırılmasıyla, (İttifak tarafından gizlice yönetilen) işçi yığınlarının inisiyatifi ile gerçekleşecektir — "Ama sormayınız bana nasıl diye!.**

Dediğimiz gibi, hareket çocukluk döneminde kaldığı sürece, bu çok etkiliydi. İtalyan kentlerinin büyük çoğunluğu belli bir ölçüde uluslararası ilişkilerin dışında kalır, bu ilişkiler İtalyan kentleri için yalnızca yabancıların ziyaretleri biçimindedir. Bu kentler, çevre köylülerine zanaatçı sanayinin mallarını sağlar ve tarım ürünlerinin daha büyük bir ölçüde satılması için aracılık ederler; ayrıca, toprak soyluları

* Engels, burada ve daha aşağıda, İspanyol sosyalistlerinden Francisco Mora'ya yazdığı 5 Nisan 1872 günlü mektubundan alıntı yapıyor. –*Ed.*

** Heinrich Heine, *Buch der Lieder*'de yayınlanan "Junge Leiden" (Taze Acılar") şiirinden. –*Ed.*

bu kentlerde otururlar ve gelirlerini burada saçıp savururlar; ensonu bir yabancı kalabalığı da paralarını taşır bu kentlere. Muhalif unsurların sayıları azdır bu kentlerde. Bunlar çok az gelişmişlerdir, üstelik de belirli ya da sürekli bir uğraşı olmayan kişilerce oldukça sulandırılmışlardır, yabancılarla ilişkiler ve yumuşak bir iklim bu durumu kolaylaştırmaktadır. İşte burada, başka herhangi bir yerde olduğundan daha elverişli bir zemin bulmuştur, şiş ve ağı sözcüklerini fısfıslayıp duran aşırı-devrimci lafazanlık. Ama İtalya'da, özellikle kuzeyde, sanayi kentleri de vardır; ve hareket, *bu* kentlerin gerçekten proleter yığınları arasında kök saldığı anda bu kadar düşük değerde bir besin artık kimseyi doyuramazdı ve *bu* işçiler, Bakunin'e göre "meslekleri bir çıkınaza girmiş" olduğu için sosyalizm için yanıp tutuşan bu başarısız, varlıksız genç burjuvaların sultası altında bulunmayı kabul edemezlerdi artık.

Olan da bu. Her türlü siyasal eylemin, başka bir deyişle düzen aleyhtarı gizli elbirliği aşkı ve boş lafazanlık çerçevesini aşan her türlü *gerçek* eylemin yasaklanmasının Kuzey İtalya işçilerinde uyandırdığı hoşnutsuzluk günden güne artıyordu. Almanların 1874 seçimlerinde kazandıkları başarılar ve elde edilen sonuç —Alman sosyalistlerinin birliği— İtalya'da biliniyordu. Eski cumhuriyetçi hareketten gelme, istemeye istemeye "anarşist" yaygaraya boyun eğmiş olan unsurlar, siyasal savaşımın gereğini vurgulamak için giderek fırsatlardan daha çok yararlandılar ve *La Plèbe*[70] gazetesinde doğmakta olan muhalefetin sözcüsü oldular. Ömrünün ilk yıllarında, bu cumhuriyetçi haftalık gazete hemen sosyalist harekete katıldı ve kendini her türlü "anarşist" sekterlikten olabildiğince uzak tuttu. Ve ensonu, Kuzey İtalya işçi yığınları kendi mızmız yöneticilerini aştıkları ve fantezi bir hareket yerine gerçek bir hareket yarattıkları zaman, *La Plèbe* gazetesinde, zaman zaman, siyasal savaşımın gerekliliği üzerine sapkın anıştırmaları seve seve yayınlayan bir organ buldular.

Eğer Bakunin hâlâ yaşıyor olsaydı, bu sapkınlığa karşı

alışılmış yöntemiyle savaş açardı. *La Plèbe*'le işbirliği yapan insanları, "otoriterlik", iktidara susamışlık, gösteriş düşkünlüğü vb. ile karalardı. Onlara karşı birçok küçük kişisel suçlamalar uydurur ve bunları İttifakın İsviçre'deki, İtalya'daki ve İspanya'daki organları aracılığıyla durmadan yinelerdi. Ancak bundan sonra bütün bu yanılmaların ilk günahın kaçınılmaz bir sonucundan başka bir şey olmadığını ortaya koyardı: ilk günah, yani siyasal eylemi kabul etme sapkınlığı, çünkü siyasal eylem devletin tanınması sayılır, devlet otoriterliğin, egemenliğin cisimleşmesidir, dolayısıyla her kim ki işçi sınıfının siyasal eyleminden yana çalışır, inatla, siyasal iktidarı kendisi için ele geçirmeye çalışacaktır; demek ki, işçi sınıfının düşmanıdır, taşa tutun onu! Bakunin, aziz merhum Maximilien Robespierre'den aldığı bu yöntemi, büyük bir yetkinlikle, ama olur olmaz yerde ve fazla tekdüzeli uygulardı. Bununla birlikte, bu, geçici de olsa bir başarı vaadeden tek yöntemdi.

Ama Bakunin artık yok, dünyanın gizli yönetimi İsviçre'deki Neuchâtelli bay James Guillaume'un eline geçmiştir. Dünyanın binbir türlü halini görmüş olan bir adamın yerinde, anarşizm doktrinine bir İsviçre kalvenistinin fanatizmini getirmiş olan yüreksiz bir ukala oturuyordu. Dine bağlı inan her ne pahasına olursa olsun korunmalıydı ve Neuchâtelli darkafalı bir ilkokul öğretmeni bu inanın herkesçe kabul edilen papası olmalıydı. *Jura Federasyonu*'nun, İsviçre İşçi Birliğinin 5.000 üyesine karşılık 200 üyesi bile olmayan bir federasyonun *Bülteni*, hizbin yönetici organı ilan edildi ve pervasızca sallantıdaki ikirciklilere moral vermeye koyuldu. Ama Kuzey İtalya Federasyonunu kurarak örgütlenmiş olan Lombardiya işçileri, bu vaazları artık dinlemek istemiyorlardı. Geçen sonbahar, *Jura Bülteni*, düpedüz, *La Plèbe* gazetesinde, bay Guillaume'un hoşuna gitmeyen Paris muhabirini geri göndermeyi *emretmekte* sakınca görmeyince, dostluğun sonu geldi. Bülten, *La Plèbe*'e ve Kuzey İtalyalı sapkınlara karşı suçlamaları sürdürdü. Ama onlar artık ne olup bittiğini biliyorlardı; anarşi ve özerklik propagandasının arkasında

tüm işçi hareketi üzerinde diktatörce bir komutanlık uygulamak isteyen birkaç entrikacının tutkusu olduğunu biliyorlardı.

"Bir notumuzdaki en soğukkanlı, en efendice küçücük dört satır *Jura Bülteni*'nin öfkesini kabarttı, ve işi, sanki biz ona karşı kızıp köpürüyormuşuz gibi göstermeye çalışıyor, oysa bizi *eğlendirmekten* başka bir şey yaptığı yok. Gerçekten de, hastalıklı çekememezlikle kapı kapı dolaşan ve karaçalmaya alabildiğince hız vererek zorbalıkla bize ve dostlarımıza karşı birazcık bile olsa hınç ve öfke dilenen adamların kışkırtmasıyla oyuna gelmek çocukça safdilliğini ortaya koymak olurdu. Uzun zamandan beri *bozgunculuk ve provokasyon tohumları saçan* eli, herkes o kadar iyi tanıyor ki, hiç kimse onun cizvitçe oyunlarına kapılamaz artık..." (*La Plèbe*, 21 Ocak 1877.)

26 Şubat sayısında bu aynı adamlar şöyle nitelendiriliyorlardı: "Birkaç darkafalı *anarşist* ve —ne korkunç çelişki!— aynı zamanda *diktatör kafalı*"; bu, bu bayların Milano'da maskelerinin iyice düştüğünün ve orada artık kötülük yapamayacaklarının en iyi kanıtıdır.

10 Ocak Almanya seçimleri ve buna bağlı olan Belçika hareketindeki rota değiştirme —eski çekimserlik siyasetinin reddedilmesi ve onun yerine genel seçim için ve fabrika yasaları için propagandanın konması— arkasını getirdi. 17-18 Şubatta, Milano'da, Kuzey İtalya Federasyonu Kongresi yapıldı. Kongre kararlarında, Enternasyonalin İtalyan üyelerinin bakuninci gruplarına karşı her türlü gereksiz ve yersiz düşmanlıktan kaçınılıyor. Dahası, kararlarda, Brüksel'de yapılması öngörülen Avrupa işçi hareketinin çeşitli kesimlerini birleştirmeye çaba harcayacak olan kongreye katılma isteği de yer alıyor. Ancak aynı zamanda işçi hareketi için kesin ve belirleyici bir önemi olan üç nokta, son derece belirgin bir biçimde sıralanıyor:

1° Hareketin başarısını sağlamak için bütün araçlardan, dolayısıyla siyasal araçlardan da yararlanılmalıdır.

2° Sosyalist işçiler, öteki bütün siyasal ve dinsel partiler-

den ayrı bir sosyalist *parti* kurmalıdırlar ve

3° Kuzey İtalya Federasyonu, kendi özerkliğini kullanmak koşuluyla ve Enternasyonalin *geçici* tüzüğünü temel almak üzere, kendisini bu büyük Birliğin üyesi, kendilerinden dayanışma gösterilerini esirgememekle birlikte bütün öteki İtalyan gruplaşmalarından *bağımsız* sayar.

Öyleyse demek ki: siyasal savaşım, siyasal bir parti örgütü ve anarşistler ile bozuşma. Bu kararlarla Kuzey İtalya Federasyonu bakuninci klikle bağlarını kesin olarak kopardı ve büyük Avrupa işçi hareketiyle ortak bir zemin üzerinde yer aldı. Oysa, Federasyon, İtalya'nın sanayi bakımından en gelişmiş kesimini —Lombardiya, Piyemonte, Venedik— kucakladığından başarıları gecikmeyecektir. Birçok başka ülkenin pratiğiyle denetlenip doğrulanan bu akıllıca ajitasyon araçları karşısında, bakuninci savaşçıların boş atıp tutmalarının güçsüzlüğü çabucak ortaya çıkacak ve ülkenin güneyindeki İtalyan proletaryası, yıkıma uğramış burjuvaların özel durumlarından kendilerinin işçi hareketini yönetme yeteneği olduğu sonucunu çıkaran bu adamların boyunduruğunu yakında silkip atacaktır.

6 ve 14 Mart 1877 tarihleri arasında
Almanca yazıldı. 16 Mart 1877'de,
Vorwärts, n° 32'de yayınlandı.

FRİEDRİCH ENGELS

1877'DE AVRUPA EMEKÇİLERİ

[PARÇA]

II

Alman seçimlerinin ülke içindeki etkisi ne kadar büyük olsa da yabancı ülkelerdeki etkisi çok daha büyük olmuştur.[71] Ve ilkönce, Avrupa işçi hareketi içindeki, önemsiz ama çok hareketli bir kliğin tutkuları yüzünden son altı yıl boyunca sarsılmış olan uyum yeniden kuruldu.

Uluslararası Emekçiler Birliğinin tarihini izlemiş olan okurlarımız, Paris Komününün düşüşünün hemen ardından, işçilerin bu büyük örgütü içinde birtakım uyuşmazlıklar meydana geldiğini, ve bunların 1872 Lahey Kongresinde açık bir bölünmeyle ve daha sonra da bir parçalanmayla sonuçlandıklarını anımsayacaklardır. Bu uyuşmazlıkları, ancak ufak bir azınlığını oluşturdukları bir örgüt üzerinde her çareye, iyisine de kötüsüne de başvurarak üstünlük kurma iddiasındaki bir Rus, Bakunin ve ona bağlı olanlar ortaya çıkarmıştı. Onların her yerde geçerli başlıca kuralları, işçi sı-

nıfı yönünden siyasal *her eyleme* ilke olarak karşı çıkmaktı; o kadar ki, onların gözünde, bir seçimde oy vermek proletaryanın çıkarlarına ihanet etmekti. Onlar, kayıtsız şartsız; silahlı devrimden başka hiçbir eylem aracını kabul etmek istemiyorlardı. Bu "anarşistler", kendilerine anarşist diyorlardı, ilk önce kök saldıkları İsviçre'den İtalya'ya ve İspanya'ya yayıldılar, oralarda, bir zaman için işçi sınıfı hareketine gerçekten egemen oldular. "Enternasyonal"in içinde de her ne kadar değişik nedenlerle de olsa, kendileri de siyasal çekimserlikten yana olduklarını söyleyen Belçikalılar tarafından azçok desteklenmişlerdi. Bölünmeden sonra, bir örgüt görünüşünü korudular, ve tüm Avrupa'nın işçi sınıfını temsil ettiklerini iddia eden hep aynı yirmi-yirmibeş kişinin, bu işçi sınıfı adına kendi dogmalarını ilan ettikleri kongreler topladılar. Ama, daha 1874 Alman seçimleri ve Alman hareketinin, en etkin üyelerinden dokuzunun parlamentoda bulunmasından sağladığı büyük yarar, "anarşistler" arasına bazı kuşku tohumları saçmıştı. Siyasal olaylar İspanya'da hareketin bastırılmasıyla sonuçlandı, hareket hemen hemen hiç iz bırakmadan silinip gitti; İsviçre'de, Almanlarla elele çalışan, siyasal eylemden yana olan parti günden güne güçlendi ve kısa zamanda sayıca bir avuç anarşisti 1'e 300 oranında aştı; İtalya'da, "anarşistler"in ne sağduyularının, ne de cesaretlerinin pek lehlerine bir durum göstermediği çocukça bir "toplumsal devrim" girişiminden (Bologne, 1874) sonra gerçek işçi unsurlar daha ussal eylem yolları araştırmaya başladılar. Belçika'da, hareket, liderlerin işçi sınıfına hiçbir gerçek eylem alanı bırakmayan çekimserlik siyasetleri yüzünden ölü noktaya ulaşmıştı. Gerçekten, Almanların siyasal eylemi kendilerini başarıdan başarıya götürürken siyasal çekimserliğin gündemde olduğu ülkelerin işçi sınıfı bozgun üstüne bozguna uğruyordu ve sonuç vermeyen bir hareketten usanmıştı; örgütleri unutulup gitti, basın organları birbiri ardından ortadan kayboldu. Bu işçilerin en sağduyulu olanları, bu birbirinin tersi durum karşısında şaşkınlığa uğrayacak ölçüde etkilenmeden edemezlerdi. İtalya'da olduğu gi-

bi Belçika'da da "anarşist" ve çekimserlik yanlısı doktrine karşı isyan patlak verdi, ve insanlar, gerek kendi kendilerine, gerek aralarında, alık bir dogmacılık yüzünden, hepsinden daha etkin oldukları kanıtlanmış gerçek eylem araçlarını kullanmaktan neden kendilerini yoksun bırakmak zorunda olduklarını sormaya başladılar. Almanların büyük seçim zaferi bütün kuşkuları altettiğinde ve bütün duraksamaların üstesinden geldiğinde, durum işte böyleydi. Böylesine kolay kolay sarsılmaz bir olgu karşısında hiçbir direnç olanaklı değildi. İtalya ve Belçika, siyasal eylemden yana tavır aldılar; geri kalan İtalyan çekimsercileri, umutsuzluğa kapılarak, Napoli yakınlarında başka bir başkaldırıya giriştiler; otuz kadar anarşist "toplumsal devrim"i ilan ettiler, ama polisin çarçabuk dikkatini çekti. Elde ettikleri tek sonuç, kendi sekter hareketlerinin İtalya'da tam başarısızlığı oldu. Böylece işçi hareketini Avrupa'nın bir ucundan öbür ucuna, akıl hocalığı ederek yönetmek iddiasında olan anarşist örgüt, başlangıçtaki ilk çekirdeğine indirgenmiş bulunuyordu: İsviçre Jurasında ikiyüz kadar adam, orada, çekildikleri dağlık köşelerinden, dünyanın geri kalan bölümünün bu zafer kazanmış sapkınlığına karşı protestoya ve şimdi ölü olan imparator Bakunin'in ortaya koyduğu gerçek ortodoksluğun destekleyicileri olmaya devam ediyorlar. Ve, geçen Eylülde, Genel Sosyalist Kongresi —kendilerinin toplantıya çağırdıkları bir kongre— Belçika'da Gand'da toplandığı zaman birlik ve oybirliği içindeki Avrupa işçi sınıfının büyük örgütlerinin delegeleri karşısında önemsiz bir azınlık olarak kaldılar. Kongre, bir yandan onların gülünç öğretilerini ve büyüklük taslayan savlarını reddederken, aynı zamanda, ancak küçük bir kliği reddettiği olgusunu ortaya koyarak, sonuç olarak onlara cömert bir hoşgörü gösterdi.

Böylece dört yıllık bir iç savaşımdan sonra, Avrupa işçi sınıfının eylem birliği yeniden kurulmuştu ve son Enternasyonal Kongresi çoğunluğunun kamuya açıkladığı siyasetin haklılığı, olaylarla doğrulanmıştı. Şimdi, bugün için temel yeniden atılmıştır, çeşitli Avrupa ülkelerinin emekçileri ye-

niden bu temel üzerinde sıkı bir uyum halinde hareket edebilecekler ve bu hareketin başlıca gücünü oluşturan karşılıklı desteği birbirine göstereceklerdir. Uluslararası Emekçiler Birliği ...* olmuştur, ki, bu ülkelere böyle bir uluslararası ittifaka girmelerini yasak ediyordu. Hükümetler bütün bunlara aldırmayabilirdi. İşçi sınıfı hareketi, yalnız, böyle biçimsel bir ittifakın gereğini değil, olanağını da aşmıştır; ve yalnız büyük proletarya örgütü işi tamamen gerçekleştirmekle kalmamıştır, ama bu örgüt, her zamankinden daha güçlü olarak, her zamankinden daha kuvvetli birlik ve dayanışma bağları içinde, bugün tüm Avrupa işçi sınıfına canlılık veren ve gerçekten en büyük eseri olan eylem ve siyaset ortaklığı içinde yaşamını sürdürüyor. Başka başka ülkelerin, ve hatta tek başına bu ülkelerden her birinin işçileri arasında görüş farkları vardır; ama artık hiçbir hizip, artık hiçbir dogmatik ortodoksluk iddiası, bir öğretinin üstünlüğü iddiası yoktur, ve Enternasyonal tarafından çizilen, ama şimdi herkesçe kabul edilen ortak bir eylem planı vardır, çünkü bu plan, savaşımın, hareketin gereklerinin bilinçli ya da bilinçsiz meyvesidir; her ulusun, her yerin farklı koşullarına açıkça uygulanmakla birlikte, gene de bu yüzden her yerde temel çizgilerinde aynı olmaktan çıkmayan ve böylece erek birliğini ve ortak amaca, işçi sınıfının bizzat işçi sınıfı tarafından kurtuluşuna varmak için kullanılan araçların genel uygunluğunu sağlayan bir plan.

III

Önceki yazıda, İtalya, İspanya, İsviçre ve Belçika'daki işçi sınıfı tarihine ilişkin, ilgiye değer bellibaşlı olguları açıklamıştık. Bununla birlikte gene de söylenecek birkaç şey kaldı.

İspanya'da, hareket, 1868 ile 1872 arasında, Enternasyonalin aidat ödeyen 30.000 üyesi olmakla öğündüğü dönemde, çabucak yayılmıştı. Ama bu, gerçek olmaktan çok görünüşte

* İngilizce özgün metinde bir-iki satırlık bir boşluk vardır. –*Ed.*

bir durumdu, gerçek bir entelektüel ilerlemeden çok ülkenin siyasal durumunun kararsızlığından, belirsizliğinden ileri gelen geçici bir coşkunun sonucuydu. 1871 bölgesi (federalist cumhuriyetçi) ayaklanmaya* karıştırılmış olan İspanyol Enternasyonali, bu ayaklanmayla birlikte ezildi. Bir zaman için gizli bir dernek olarak varlığını sürdürdü, kuşkusuz bir çekirdeği hâlâ vardır. Gand Kongresine[72] üç delege yollama dışında hiçbir zaman bir varlık belirtisi göstermediğinden biz bu üç delegenin İspanyol işçi sınıfını, Tooley-street'li** üç terzinin İngiliz halkını temsil ettiği kadar temsil ettikleri sonucuna varmak durumunda kaldık. Ve siyasal bir kargaşa İspanyol işçilerine yeniden etkin bir rol oynama olanağı verdiği zaman, hiç çekinmeden önceden söyleyebiliriz ki, bu harekete geçiş, şu "anarşist" lafebelerinden değil, ama 1872'de Enternasyonale bağlı kalan ve şimdi komploculuk oyunu oynamak yerine uygun anı bekleyen küçük bir zeki ve enerjik işçiler grubundan gelecektir.

Portekiz'de, hareket hiçbir zaman "anarşi" salgınından zarar görmedi, ve öteki ülkelerin çoğunda olduğu gibi aynı ussal temeller üzerinde gelişti. Portekiz işçilerinin birçok Enternasyonal şubesi ve sendikaları vardı; Ocak 1877'de çok başarılı bir kongre yaptılar, ve *O Protesto* adında çok iyi bir haftalık yayınlıyorlardı. Bununla birlikte, onlar da, basın, dernek kurma hakkı ve açık toplantılar yapma hakkını kısıtlayıcı yasalardan sıkıntı çekiyorlardı. Bütün bunlar için savaşmayı sürdürdüler ve şimdi, Oporto'da, bir başka kongre düzenliyorlar, bu kongre, onlara, Portekiz işçi sınıfının emeğin kurtuluşu için büyük evrensel savaşımda haklı yerini aldığını dünyaya gösterme fırsatını verecektir.

İtalya işçileri de, eylemlerinde, orta sınıfın yasalarından çok sıkıntı çekiyorlar. Çok yaygın olan eşkıyalığı ve gizli eşkıya örgütlerini bastırmak bahanesiyle yayınlanan ve hükümete çok büyük keyfî yetkiler veren pek çok yasa hiç fütur-

* Bkz: s. 124-151. –Ed.

** Alay olarak kullanılan bir deyim, kökeninde Tooley-street'in üç terzisinin efsanesi vardır, bunlar Avam Kamarasına "biz, İngiltere halkı" diye başlayan bir şikayet dilekçesi vermişlerdi. –*Ed.*

suzca çekinmeden emekçi derneklerine de uygulanıyor; bu derneklerin en gözde üyeleri, tıpkı eşkıyalar gibi, polis gözetimi altında tutuluyorlar, sorgusuz sualsiz sürgün ediliyorlar. Bununla birlikte hareket ilerliyor ve onun canlılığının en iyi belirtisi şu ki, hareketin ağırlık merkezi, Romagne'ın kutsal ama yarı-yarıya ölü kentlerinden, Kuzeyin etkin sanayi ve manüfaktür kentlerine kaydırıldı, bu değişiklik, işçi sınıfının gerçek öğelerinin, harekete sokulmuş ve daha önce yönetimi elinde tutan orta sınıflardan gelme bir avuç "anarşist" serüvenci üzerinde üstünlüğünü sağladı. Durmadan kapanan ve hükümet tarafından dağıtılan emekçi klüpleri ve sendikalar yeni adlar altında yeniden kuruluyorlar. Proletarya basını, her ne kadar kovuşturmaların, para cezalarının ve yazarlar hakkında verilen hapis kararlarının sonucu olarak organlarının çoğu kısa ömürlü olsa da, her yenilgiden sonra yeniden ayağa kalkıyor ve bütün engellere karşın, göreli olarak oldukça eski birçok gazete varlığını sürdürüyor. Bu organların bazıları, çok kez kısa ömürlü olanlar, hep "anarşist" öğretileri öğretiyorlar, ama bu kesim harekete akıl hocalığı etme iddialarından vazgeçti ve şimdi giderek yok olma yolundadır, onun gibi Mazzini partisi ya da burjuva cumhuriyetçiler de. Bu iki kesimin yitirdiği her karış alan, işçi sınıfının gerçek ve bilinçli hareketi tarafından kazanılmış demektir.

Belçika'da da, işçi sınıfı eyleminin ağırlık merkezi yer değiştirdi, ve sonuç olarak da bu eylem önemli bir değişikliğe uğradı. 1875'e kadar bu ağırlık merkezi, yarı-yarıya Fransız ve Flaman olan Brüksel de içinde olmak üzere Fransızca konuşulan bölümde bulunuyordu; bu dönem boyunca hareket, prudoncu öğretilerden fazlaca etkilenmekteydi, bu öğretiler de siyasal eylem konusunda, özellikle de seçimler konusunda çekimserliği öğütlüyorlardı. Dolayısıyla geriye genellikle askerî birliklerin kanlı müdahalesi ile bastırılan grevlerden ve durmadan aynı eski nakaratın yinelendiği mitinglerden başka bir şey kalmıyordu. Emekçiler bundan bıktılar ve hareket yavaş yavaş uykuya gömüldü. Ama 1875'ten bu yana, Fla-

manca konuşan bölümün manüfaktür kentleri daha büyük bir atılımla ve kısa zamanda kanıtlandığı gibi, yeni bir anlayışla savaşıma girdiler. Belçika'da, kadınların ve çocukların çalışma saatlerini sınırlandıran hiçbir işçi yasası yoktur; Gand ve çevresi fabrikaları seçmenleri, ilkin, pamuk iplikçiliğinde onbeş saat ve daha fazla çalışarak canı çıkan kadın ve çocukların korunması istemi için haykırdılar. Bu türden ıvır zıvırı yüce devrimcilik işiyle uğraşan insanların dikkatine değmez şeyler sayan prudoncu öğretilerin muhalefeti güçsüzleşti ve yavaş yavaş üstesinden gelindi. Fabrikalardaki çocukların yasa yoluyla korunması Belçika işçi sınıfı programında yer alan noktalardan biri oldu, böylece o zamana kadar siyasal eylemi tabu kılan büyü bozuldu. Geri kalanını da Almanya örneği tamamladı, ve şimdi Almanya, İsviçre, Danimarka, Portekiz, Macaristan, Avusturya ve İtalya'nın bir bölümünün işçileri gibi Belçika işçileri de tüm öteki siyasal partilere karşıt ve kurtuluşlarını durumun gerektirebileceği herhangi bir siyasal eylemle kazanmayı hedef alan ayrı bir siyasal parti halinde örgütleniyorlar.

İsviçre emekçilerinin büyük kitlesi —Almanca konuşan kesim— birkaç yıl önce, 1876 sonunda, 5.000'den fazla aidat ödeyen üyesi bulunan "Emekçiler Konfederasyonu" içinde toplanmışlardı. Bunun yanında, başlangıçta orta sınıfların radikalleri tarafından, radikalizmin işçi ve köylüler arasında yayılması için kurulmuş olan başka bir örgüt, Grütli Derneği vardı; sosyal-demokrat fikirler yavaş yavaş bu çok yaygın derneğe işlediler ve sonunda onu ele geçirdiler. 1877'de bu iki dernek İsviçre'de siyasal bir işçi partisi örgütlemek ereğiyle bir ittifak, hemen hemen bir kaynaşma kararına vardılar; ve öyle bir güçle hareket ettiler ki, ulusun oyuyla, bu konuda mevcut yasa maddeleri içinde işçiler için en elverişli olan yeni fabrikalar yasasını kabul ettirdiler. Şimdi, fabrika sahiplerinin açıkça ortaya koydukları kötü niyetlerine karşın, bu yasanın fiilen uygulanmasını sağlamak üzere etkin bir denetimi örgütlemeye çalışıyorlar. "Anarşistler" üstün devrimci görüşleri yönünden, doğal olarak, bu eyleme tüm-

den karşı koydular ve bunu, "devrim" dedikleri şeye karşı apaçık bir ihanet olarak ilan ettiler; ama onlar çok çok 200 kişi olduklarından ve başka her yerde olduğu gibi burada da bir ordusuz subaylar kurmayını temsil ettiklerinden bu karşı koymaları bir şeyi değiştirmiyor.

İsviçre işçi partisinin programı hemen hemen Almanların parti programının aynı, hatta bu programın en eksik, en anlaşılmaz bazı pasajlarına varıncaya kadar kabul ettiği için fazlaca tıpkısı. Ama harekete egemen olan anlayış iyi olduğu zaman, programın kaleme alınışı bile o kadar önemli değildir.

Danimarkalı işçiler 1870'e doğru arenaya girdiler ve ilkin hızlı ilerleme kaydettiler. Küçük toprak sahibi köylüler arasında kendi fikirlerini yaymayı başararak onların partisi ile yaptıkları bir ittifak sayesinde önemli bir siyasal etkinlik kazandılar, o kadar ki, köylü partisinin çekirdeğini oluşturduğu "birleşik sol", birkaç yıl boyunca parlamento çoğunluğunu elinde tuttu. Hareketin bu hızlı atılımı, sağlam olmaktan çok görünüşte bir atılımdı. Bir gün geldi, liderlerinden ikisi, işçiler arasında parti amaçları için toplanmış parayı saçıp savurduktan sonra ortadan kayboldular. Bu son derece büyük bir rezalet oldu ve Danimarka hareketi bu rezaletin neden olduğu yılgınlıktan kurtulup henüz kendine gelemedi. Bununla birlikte, eğer Danimarka işçi partisi eskisinden daha ölçülü davranırsa, şimdi yitirmiş bulunduğu kitleler üzerindeki geçici ve görünüşte kalan egemenliğin yerini, yavaş yavaş daha gerçek ve daha ömürlü bir etkinliğin alacağına inanmamak için hiçbir neden kalmaz.

Avusturya ve Macaristan'da işçi sınıfı en büyük güçlüklere karşı savaşım vermek zorundadır. Basın, toplanma ve dernek kurma ile ilgili siyasal özgürlükler, sözde-anayasal bir krallıkla bağdaşabilecek en alt düzeye indirilmiştir. Görülmemiş esneklikte bir yasa sistemi, hükümete, işçi sınıfının istem ve çıkarlarının en alçakgönüllü ifadesine karşı bile mahkumiyet kararları elde etme olanağını veriyor. Bununla birlikte, başka yerlerde olduğu gibi orada da hareket, önüne

geçilmez bir biçimde ilerliyor. Başlıca merkezler, Bohemya, Viyana ve Peşte'nin manüfaktür sanayisi bölgeleridir. İşçi gazeteleri Almanca, Çekçe ve Macarca yayınlanıyor. Hareket Macaristan'dan Sırbistan'a yayılmıştı. Sırbistan'da, savaştan önce,[73] Sırp dilinde haftalık bir gazete yayınlanıyordu, ama savaş patlayınca hemen kapatıldı.

Böylece, Avrupa'da nereye baksak, işçi sınıfı hareketi, yalnız elverişli değil, ama aynı zamanda hızlı bir gelişme içindedir, daha da iyisi, her tarafta aynı anlayış içinde gelişmektedir. Kusursuz bir uyum yeniden kurulmuştur ve onunla birlikte, çeşitli ülkelerin işçileri arasında, şu ya da bu biçimde, sürekli ve düzenli ilişkiler yerleşmiştir. 1864 yılında Uluslararası Emekçiler Birliğini kuran, iç çekişmelerden daha çok siyasal zorunluluklar, Birliği bölünmeye ve gözle görünür bir gerilemeye sürükleyinceye kadar, önce dış düşmanlara karşı, sonra iç düşmanlara karşı savaşım yılları boyunca onun bayrağını yüksekte tutan adamlar — evet bu adamlar, şimdi gururla bağırabilirler: "Enternasyonal görevini yerine getirmiştir, büyük amacına —tüm dünya proletaryasının, kendisini ezenlere karşı savaşımında birliğini sağlama amacına— tamamıyla ulaşmıştır!"

1878 yılı Şubat son yarısı ile
Mart ilk yarısı arasında İngilizce yazıldı.
The Labor Standard (New York),
3, 10, 17, 24, 31 Mart 1878'de yayınlandı.

FRIEDRICH ENGELS

ÜTOPİK SOSYALİZM VE BİLİMSEL SOSYALİZM
[PARÇA]

III

... Kapitalist üretim tarzı, nüfusun büyük bölümünü gitgide proleter durumuna dönüştürürken, yokolma tehdidi altında, bu altüst oluşu gerçekleştirmek zorunda bulunan gücü yaratır. Toplumsallaşmış büyük üretim araçlarının gitgide devlet mülkiyeti durumuna dönüşümüne götürerek, bu altüst oluşu gerçekleştirmek için izlenecek yolu kendi gösterir. *Proletarya, devlet erkliğini ele geçirir ve ilkin üretim araçlarını devlet mülkiyeti durumuna dönüştürür.* Ama bunu yapmakla, proletarya olarak kendi kendini ortadan kaldırır, bütün sınıf farklılıkları ile sınıf karşıtlıklarını ve aynı biçimde, devlet olarak devleti de ortadan kaldırır. Sınıf karşıtlıkları içinde evrimlenen daha önceki toplumun devlete gereksinimi vardı, yani her durumda sömürücü sınıfın kendi dış koşullarını sürdürmek, öyleyse özellikle sömürülen sınıfı varolan üretim tarzı (kölelik, toprak köleliği, ücretlilik)

tarafından verilmiş baskı koşulları içinde tutmak için kurduğu bir örgüte gereksinimi vardı. Devlet, tüm toplumun resmî temsilcisi, onun gözle görülür bir gövde olarak bireşimiydi ama bu, tüm toplumu, zamanı için kendi başına temsil eden sınıfın devleti olduğu ölçüde böyleydi: İlkçağda köle sahibi yurttaşların; ortaçağda feodal soyluluğun; çağımızda burjuvazinin devleti. Sonunda gerçekten tüm toplumun temsilcisi durumuna geldiği zaman, kendi kendini gereksiz kılar. Baskı altında tutulacak hiçbir toplumsal sınıf kalmayınca; sınıf egemenliği ve üretimdeki güncel anarşi üzerine kurulu bireysel yaşam savaşımı ile birlikte, bunlardan doğan çatışma ve aşırılıklar da ortadan kalkınca, artık bir bastırma gücünü, bir devleti zorunlu kılan, bastırılacak hiçbir şey yoktur. Devletin gerçekten tüm toplumun temsilcisi olarak göründüğü ilk eylem, —üretim araçlarına toplum adına elkonması,— aynı zamanda onun devlete özgü son eylemidir de. Devlet erkliğinin toplumsal ilişkilere karışması, bir alandan sonra bir başkasında gereksiz duruma gelir ve sonra kendiliğinden uykuya dalar. Kişilerin hükümeti [*gouvernement*] yerini, şeylerin idaresi [*administration*] ve üretim işlemlerinin yönetimine [*direction*] bırakır. Devlet "ortadan kaldırılmaz", *söner*. "Özgür halk devleti" üzerindeki kof tümcenin, ajitasyon aracı olarak geçici doğruluğu bakımından olduğu kadar, bilimsel fikir olarak kesin yetersizliği bakımından da değerlendirilmesini; bunun gibi anarşist denilen kimselerin, devletin bugünden yarına ortadan kaldırılması (ilga edilmesi) yolundaki istemlerinin değerlendirilmesini de, işte bu sağlar. ...

III. *Proleter Devrim.* — Çelişkilerin çözümü: Proletarya kamu erkliğini ele geçirir ve bu erklik gereğince, burjuvazinin elinden kurtarılan toplumsal üretim araçlarını kamu mülkiyeti durumuna dönüştürür. Bu eylem aracıyla proletarya, üretim araçlarını daha önceki sermaye niteliklerinden kurtarır ve onların toplumsal niteliklerine, kendilerini kabul ettirme yolunda tam bir özgürlük verir. Belirlenmiş bir plana uygun olarak toplumsal bir üretim, artık olanaklıdır. Üretimin gelişmesi, çeşitli toplumsal sınıfların varlığını ar-

tık bir çağdışılık durumuna getirir. Toplumsal üretimdeki anarşi ortadan kalktığı ölçüde, devletin siyasal otoritesi uykuya dalar. Ensonu toplumdaki kendi öz yaşam biçimlerinin efendisi olan insanlar, böylece doğanın da kendilerinin de özgür efendileri durumuna gelirler.

Bu dünyayı kurtarma işinin üstesinden gelmek: işte modern proletaryanın tarihsel görevi. Bu işin tarihsel koşullarını ve bu yoldan niteliğini derinliğine irdelemek ve böylece bugün ezilen ve bu işi görmekle görevli sınıfa, kendi öz işinin koşulları ve niteliği üzerine bilinç vermek: İşte proleter hareketin teorik anlatımı olan bilimsel sosyalizmin görevi.

Ocak-Mart 1880'de Almanca yazıldı.
La Revue socialiste'in 20 Mart,
20 Nisan ve 5 Mayıs tarihli 3, 4, ve 5.
sayılarında Fransızca olarak ve F. Engels,
Socialisme Utopique et socialisme scientifique,
Paris 1880, adıyla kitapçık olarak yayınlandı.

ENGELS'TEN CENEVRE'DEKİ JOHANN P. BECKER'E

Londra, 16 Aralık 1882

... Anarşistler her yıl intihar ediyorlar, ve her seferinde kendi küllerinden yeniden doğuyorlar. Ciddi bir biçimde anarşizmin hesabı görülmedikçe de bu böyle sürecek. Anarşizm, üstüne gidilmekle gerçekten yıkılabilecek tek sosyalist sekttir. Çünkü anarşizmin sürekli olarak yeniden doğuşu, her zaman kolay bir popülarite ardında koşan yeni müritlerin bulunmasına bağlıdır. Anarşizm, özellikle bu kolay sonucu sağlamak için ortaya konmuşa benzer. Ama bir tehlikeyle karşılaşmaya gelince, ara ki bulasın! Onun için Fransa'da bugün anarşistlerin üstüne gidilmeye başlanmış olması, yalnızca bir gösteriş ve bir polis aldatmacası değilse, bu çeteye dokunabilecek demektir. Ama bunun kurbanları zavallı Monceau madencileri olacaktır.[74] Hem, anarşist soytarılarına o kadar alıştım ki, bu bayağı karikatürün sahici bir hareketin dümen suyundan gittiğini görmek bana çok doğal geliyor. Bunlar, ancak Avusturya ve İspanya gibi ülkelerde ve yalnız bir zaman için tehlikelidirler. Jura, saatçiliği ile ve oraya buraya serpiştirilmiş evcikleri ile hâlâ bu budalalık için yeğlenen bir alan olarak kalıyor, ve orada, senin darbelerin yararlı olacak.

Almanca yazıldı, ilk kez, F. Engels,
Vergessene Briefe (*Briefe Friedrich Engels an Johann Philipp Becker*),
Berlin 1920'de yayınlandı.

FRİEDRİCH ENGELS

KARL MARX'IN ÖLÜMÜ ÜZERİNE
[PARÇA]

II

Büyük bir adamın ölümü, küçük insanlara siyasal yazın olarak bir sermaye oluşturmaları için çok iyi bir fırsattır. Burada bilinmesi gereken birkaç örnek vereceğim; kişisel yazışma alanına giren daha başka birçok kişiden sözetmeye değmez.

Philip Van Patten, New York, Merkez Emek Birliği[75] sekreteri, bana (bu Nisan ayının 2'sinde) şunları yazdı:

"Geçenlerde Karl Marx'ın anısına yapılan ve ölen filozofa karşı saygılarını belirtmek isteyen bütün fraksiyonları biraraya toplayan gösteri dolayısıyla, Johann Most ve dostları, herkesin içinde, *kendisinin*, yani Most'un Karl Marx ile dostluk ilişkileri içinde olduklarını, *onun*, Marx'ın yapıtı *Kapital*'i Almanya'da halka yaydığını, ve Marx'ın onun yürüttüğü propagandaya izin verdiğini açıkladılar. — Biz Marx'ın yeteneklerine ve eylemine çok büyük bir değer veriyoruz ve

onun, Most'un anarşist ve bozguncu düşünce ve hareket tarzına karşı sempati duymuş olmasına inanamıyoruz. Bu nedenle, Marx'ın anarşi ve sosyal-demokrasi sorununa karşı tutumuna ilişkin görüşünüzü öğrenmek olanağı var mı acaba? Most'un küstah ve yersiz boş lafları zaten daha şimdiden fazlasıyla zarar vermiş bulunuyor ve Marx gibi yetkin bir kişinin böyle bir taktiğe izin vermiş olabileceğini öğrenmek bizim için pek tatsız olacak."

Bunu, 18 Nisanda, burada Almancaya çevirdiğim mektupla yanıtladım:[76]

"Karl Marx'ın, genellikle anarşistlere, özellikle de Johann Most'a karşı tutumuna ilişkin 2 Nisan tarihli dileğinizi kısa ve açık olarak yanıtlayacağım.

"Daha 1845'te Marx ve ben, önümüzdeki proletarya devriminin sonal sonuçlarından *birinin*, *devlet* adı verilen siyasal örgütün, her zaman başlıca amacı, silahlı güç yardımıyla, emekçi çoğunluğun varlıklı azınlığın ekonomik koruması altında tutulmasını sağlamak olan bu örgütün giderek çözülüp dağılacağı ve en sonunda ortadan kalkacağı görüşünü benimsedik. Varlıklı azınlığın ortadan kaybolması ile birlikte baskı amaçlarına hizmet eden silahlı bir devlet gücü zorunluğu da ortadan kalkar. Aynı zamanda, biz, her zaman, bunun için ve gelecek toplumsal devrimin çok daha önemli başka hedeflerinin gerçekleşmesi için, proletaryanın, her şeyden önce, yardımıyla kapitalistler sınıfının direncini kırmak ve toplumu yeniden düzenlemek üzere devletin örgütlü siyasal yönetimini ele geçirmekle işe başlamak zorunda olacağını düşündük. Bütün bunlar daha önceden, 1847'de, *Komünist Manifesto*'da, 2. bölümün sonunda yer almaktadır.

"Anarşistler sorunu tersine koyuyorlar. Onlar, proletarya devrimi, devletin siyasal örgütünün kaldırılmasıyla *başlamak* gerekir diyorlar. Ancak, proletaryanın yengisinden sonra, yenen işçi sınıfının kullanmak üzere elinin altında hazır bulduğu tek örgüt, asıl bu devlet örgütüdür. Kuşkusuz, bu devlet, yeni görevlerini yüklenebilecek duruma gelmeden önce, birtakım önemli değişiklikler ister. Ama böyle bir anda

devleti tümüyle yıkmak, yengin çıkan proletaryanın yardımıyla, henüz kazanmış olduğu iktidarı üstlenebileceği, düşmanları kapitalistleri bastırabileceği ve toplumun ekonomik devrimini gerçekleştirebileceği tek aygıtı yıkmak demektir, ekonomik devrim gerçekleştirilmeden proletaryanın bütün yengisi kaçınılmaz olarak bir bozgunla ve Paris Komününden sonra olduğu gibi işçilerin kitle halinde öldürülmeleriyle sonuçlanır.

"Daha Bakunin bu anarşist saçmalığını bugünkü biçimiyle ortaya attığı gün, Marx'ın, ona karşı çıktığını özellikle kanıtlamak gerekir mi? Uluslararası Emekçiler Birliğinin tarihi, baştan aşağı bunun tanığıdır. 1867'den başlayarak, anarşistler, en aşağılık yöntemlere başvurarak Enternasyonalin başına geçmeye kalkıştılar ve Marx onların yolu üzerindeki başlıca engel oldu. Anarşistler beş yıl süren bir savaşım sonucunda, Eylül 1872'de, Lahey Kongresinde Enternasyonalden çıkartıldılar; bu sonucun elde edilmesinde en çok katkısı olan adam Marx oldu. Bu kongreye Hoboken'den delege olarak katılmış olan eski dostumuz *F. A. Sorge*, dilerseniz, size daha geniş bilgi verebilir.

"Şimdi de Johann Most üzerine birkaç söz: Most'un, anarşist olduktan sonra herhangi bir biçimde Marx ile temas ettiğini ya da ondan destek gördüğünü ileri sürmek, ancak yanılgıya düşmüş bir adamın ya da kaşarlanmış bir yalancının işidir. Londra'da çıkan *Freiheit*[77] gazetesinin ilk sayısının yayınlanmasından sonra Most, bizi, Marx'ı ve beni biriki kereden fazla ziyaret etmedi. Biz de, onun yeni anarşizm formülü bu gazetede göründükten sonra, ne evine gittik, ne de raslantı sonucu bile olsa bir kez olsun karşılaştık. Sonunda da, "içinde hiçbir şey olmadığı" için bu gazeteye abonemizi durdurduk. Biz her zaman Most'un anarşizmine ve anarşist taktiğine karşı, onun bütün bunları kendilerinden öğrendiği kişilerin anarşizmine duyduğumuz aynı aşağısama duygularını besledik."

12 Mayıs 1883'te Almanca yazıldı.
Der Sozialdemokrat'ın 17 Mayıs 1883 günlü
21. sayısında yayınlandı.

FRİEDRİCH ENGELS

LUDWIG FEUERBACH VE KLASİK ALMAN FELSEFESİNİN SONU

[PARÇA]

Ve son olarak, Stirner gelir, anarşizmin bugünkü peygamberi —Bakunin— ona çok şey borçludur.

... Stirner, Bakunin kendisini Proudhon ile harmanlayıp bu harmana da "anarşizm" adını taktıktan sonra da bir merak konusu olarak kaldı...

1886'nın başında yazıldı.
Die Neue Zeit'ın 1886 yılı 4 ve 5.
sayılarında yayınlandı.
1888'de Stuttgart'ta ayrı yayın olarak çıktı.

FRİEDRİCH ENGELS

KONUT SORUNU'NUN İKİNCİ BASKISINA ÖNSÖZ*

[PARÇA]

Bu yeni baskı için, metni yeniden gözden geçirdim, bazı ekler yaptım, notlar koydum ve birinci bölümde, hasmım doktor Mülberger'in ne yazık ki keşfedememiş olduğu küçük bir ekonomik yanlışı düzelttim.

Bu metnin yeniden gözden geçirilmesi, uluslararası işçi hareketinin son onbeş yıl içinde ne kadar büyük bir ilerleme gösterdiğinin bilincine varmamı gerçekten sağladı. O zaman "Latince konuşan emekçilerin yirmi yıldan beri Proudhon'un yapıtlarından başka düşünce yönünden hiçbir besinleri olmaması" ya da en iyi durumda, Proudhon'u, *notre maître à nous tous*** olarak gören anarşizmin babası Bakunin'in sınırlı başka bir prudonculuk yorumundan başka bir besini ol-

* Bu önsöz, 1887'de broşür olarak çıkan basıma yazılmıştır. –*Ed.*

** Hepimizin ustası. –*ç.*

maması bir gerçekti. Fransa'da prudoncular, işçiler arasında ancak kapalı küçük bir grup idiyseler de, hiç değilse, açık ve kesin bir biçimde dile getirilmiş bir programları olan ve Komün zamanında ekonomik alanda yönetimi ele alabilecek durumda olan yalnız onlardı. Belçika'da, prudonculuk, Valon işçileri arasında tartışmasız egemendi, İspanya ve İtalya'da, birkaç seyrek istisna dışında, işçi hareketinde anarşist olmayan ne varsa hepsi kararlı bir biçimde Proudhon'a sahip çıkıyordu. Ya bugün? Fransa'da işçiler arasında, Proudhon tamamıyla tasfiye olmuştur ve artık yalnızca radikal burjuvalar arasında ve prudoncu olarak kendilerine "sosyalist" de diyen, ama sosyalist işçilerin son derece büyük bir şiddetle savaştıkları küçük-burjuvalar arasında Proudhon'un öğretilileri var. Belçika'da Flamanlar hareketin yönetimini Valon'ların elinden aldılar, prudonculuğu uzaklaştırdılar ve hareketin düzeyini büyük ölçüde yükselttiler. İtalya'da olduğu gibi İspanya'da da 1870-1880 döneminin kabaran büyük anarşist dalgası, prudonculuğun son kalıntılarını da kendisiyle birlikte sürükleyerek geri çekildi. İtalya'da yeni parti henüz durulup arınma ve oluşma dönemindeyse de, İspanya'da, "Nueva Federacion Madrileña" adındaki, Enternasyonalin Genel Kuruluna bağlı kalmış olan küçük çekirdek sağlam bir parti oldu ve —cumhuriyetçi basından da anlaşılabileceği gibi— burjuva cumhuriyetçilerin işçiler üzerindeki etkisini, kendisinden önceki anarşistlerin yapabildiklerinden çok daha etkin bir biçimde yıkmaktadır. *Kapital*, *Komünist Parti Manifestosu* ve Marx okulunun bir dizi başka yazısı, Latince konuşan işçilerin yanında Proudhon'un unutulmuş yapıtlarının yerini aldı ve Marx'ın en başta gerekli gördüğü şey: tüm üretim araçlarının, toplum adına, siyasal iktidarı tek başına kullanacak duruma ulaşmış proletarya tarafından elkonulması, bu istem, bu gereklik, bugün, tüm devrimci işçi sınıfının, aynı zamanda Latin ülkelerdeki devrimci işçi sınıfının da istemidir.

Eğer, bu dediklerimize göre, prudonculuk işçiler tarafından, ve Latin ülkeleri işçileri tarafından da kesinlikle redde-

dilmiş ise, —kendi gerçek hedefine uygun olarak— prudonculuk, Fransa'nın, İspanya'nın, İtalya'nın ve Belçika'nın radikal burjuvalarının burjuvaca ve küçük-burjuvaca isteklerinin ifadesinden fazla bir şey değilse, ne diye bugün yeniden aynı konuya dönmeli? Neden, bu yazıları yeniden basarak ölmüş bir hasma karşı yeniden savaş açmalı?

Her şeyden önce, bu yazılar, Proudhon'a ve onun Alman temsilcisine karşı basit bir polemik olmakla sınırlı kalmadıkları için. Marx ile aramızdaki işbölümü sonucu, Marx'ın büyük yapıtının hazırlanmasına yeterli zamanı ayırabilmesi için görüşlerimizi dergilerde, özellikle karşıt görüşlere karşı savaşım vererek savunmak bana düşüyordu. Böylece, kendi görüş tarzımızı çok kez polemik biçiminde, başka düşünüş biçimlerine karşı çıkarak açıklamak durumunda kaldım. Burada da aynı şey. Birinci ve üçüncü bölümler yalnızca bu konudaki prudoncu anlayışın eleştirisini değil, ama bizim kendi görüşümüzün açıklanmasını da içermektedir.

İkincisi, Proudhon, Avrupa işçi hareketinde, bu kadar çabuk unutulmayacak kadar önemli bir rol oynamıştır. Teorik planda tasfiyeye uğradıktan, pratikte kenara itildikten sonra da tarihsel bir ilgi konusu olmaya devam eder. Modern sosyalizmi, biraz olsun derinlemesine irdelemek isteyen bir kişi, hareketin "aşılmış görüş açılarını" da öğrenmelidir. Marx'ın *Felsefenin Sefaleti*, Proudhon'un toplumsal reform konusundaki pratik tasarılarını açıklamasından yıllarca önce yayınlandı; Marx'ın o zaman keşfedebilip eleştirdiği şey, Proudhon'un değişim bankasının embriyonundan başka bir şey değildi. Bu bakımdan, Marx'ın yapıtı, demek ki bu benim eklerimle, ne yazık ki oldukça eksik olarak tamamlanacaktır. Marx, çok daha iyisini ve daha çarpıcı kanıtlarla yapardı.

Ve son olarak, burjuva ve küçük-burjuva sosyalizmi şimdiye kadar Almanya'da güçlü bir biçimde temsil edilmiştir. Bir yandan "kürsü sosyalistleri"[78] ile emekçileri oturdukları konutun sahibi yapmak isteğinin, üzerlerinde büyük bir rol oynamaya devam ettiği her cinsten insanseverler tarafından

temsil edilmektedir, ki bunlara karşı çalışmam hiç de zamansız değildir. Öte yandan, bizzat sosyal-demokrat partinin içinde, üstelik parlamenter her kesime de girebilmiş bir çeşit bir küçük-burjuva sosyalizmi tarafından temsil edilmektedir. Ve bu, şöyle oluyor: modern sosyalizmin temel görüşleri ile tüm üretim araçlarının toplumsal mülkiyete dönüştürülmesi sloganının haklı ve yerinde slogan olduğu kabul ediliyor; ama bunların gerçekleştirilmesinin ancak çok uzak bir zamanda, pratik olarak önceden bilinemeyecek bir zaman içinde olanaklı olduğu açıklanıyor. Şu an için bize düşen tek görev, kabaca topluma yama vurmaktır ve hatta, koşullara göre, sözümona "işçi sınıfının yükselmesi" görüşünü taşıyan en gerici girişimlere bile yakınlık gösterilebilir. Almanya'da, yani *özellikle* bir küçük-burjuvazi ülkesinde, uzun zamandan beri sapasağlam bir yeri olan bu sınıfın sınai gelişme yüzünden kökünden sökülüp atıldığı bir dönemde böyle bir eğilimin varlığı kaçınılmazdı. Burada, işçi hareketi için, kesinlikle şu son sekiz yıl boyunca, işçilerimizin, Sosyalistler Yasasına,[79] polise ve mahkemelere karşı savaşımda öyle parlak bir biçimde ortaya koydukları sağduyularından dolayı, hiçbir tehlike yoktur. Ama, böyle bir eğilimin hâlâ varolduğunu açıkça görmek zorunludur. Ve daha ileride, gerekli olduğu ve hatta istenildiği gibi, bu eğilim daha belirgin çizgilerle belirlenerek billurlaşırsa, kendi programını açıkça belirtmek için öncellerine kadar uzanması gerekecek ve o zaman da Proudhon'a uğramadan geçmesi güç olacaktır.

10 Ocak 1887'de yazıldı.
Der Sozialdemokrat'ın 15 ve 22 Ocak
1887 günlü 3 ve 4. sayılarında ve F. Engels
Zur Wohnungsfrage, Hottingen-Zürich,
1887'de yayınlandı.

ENGELS'TEN BERLİN'DEKİ MAX HILDEBRAND'A

Londra, 22 Ekim 1889

... Berlin'de kaldığım son dönem sırasında Stirner'e daha seyrek olarak rasladım; belki de daha o zamandan, onda, sonradan kendisini bellibaşlı yapıtına götüren fikir hareketi gelişmekteydi. Onun kitabı[80] çıktığı zaman kendisiyle yollarımız birbirinden iyice ayrılmıştı bile; Manchester'de geçen iki yıl benim üzerimde etkisini göstermişti.[81] Ve daha sonra, Marx ve ben, Brüksel'de[82] Hegel okulunun sürdürücülerinin hesabını görmek gereğini duyduğumuz zaman, başkaları yanında Stirner'i de eleştirdik. Bu eleştirinin yayınlanmamış elyazması* hâlâ bendedir, yeter ki fareler yazgısını belirlemiş olmasın.

Stirner'in yeniden doğuşunu Bakunin kolaylaştırmıştır; o da o dönemde Berlin'de bulunuyordu ve dört-beş Rusla birlikte, Werder'in mantık derslerinde (1841-1842) benim önümdeki sırada oturuyorlardı. Proudhon'un yumuşak, salt etimolojik anarşisi (yani siyasal iktidar yokluğu), eğer Bakunin ona şöyle bolca Stirner'vari bir "başkaldırma" üflememiş olsaydı, hiçbir zaman modern anarşi doktrinlerine varmayacaktı. Bu yüzden, anarşistler de gerçek "biricik"ler oldular, öylesine biricik ki, aralarında birbirine katlanabilen iki kişi bulunamaz.

İlk kez Rusça olarak
Pod znaménem marxizma dergisinin
6. sayısında 1927'de yayınlandı.

* *Alman İdeolojisi. –Ed.*

FRİEDRİCH ENGELS

BRÜKSEL KONGRESİ VE AVRUPA'DA DURUM
[PAUL LAFARGUE'A YAZILAN BİR MEKTUPTAN]

Londra, 2 Eylül 1891

BRÜKSEL KONGRESİ

Brüksel Kongresinden[83] her yerde memnun olmamız gerekiyor.

Anarşistlerin ihracını oylamak iyi oldu: bu oylamayla eski Enternasyonal bitti, bu oylamayla yenisi başlıyor. Bu, ondokuz yıl sonra Lahey Kongresinin kararlarının açıkça doğrulanmasıdır.

İngiliz *trade-union*larına ardına kadar açılan kapı da bundan daha az önemli olmadı. Bu, durumun ne kadar iyi anlaşıldığının kanıtıdır. Ve, *trade-union*ları "sınıf savaşımına ve ücretliliğin yürürlükten kaldırılmasına" bağlayan oylar gösterdi ki, bu, bizim tarafımızdan verilen bir ödün değildi.

Domela Nieuwenhuis olayı Avrupalı işçilerin, cafcaflı sözlerin egemenliği dönemini kesin olarak aştıklarını ve kendilerine düşen sorumlulukların bilincinde olduklarını gösterdi: işçi sınıfı, "savaşım" partisi olarak, yapılan "iş"e bakan bir parti olarak örgütlenen bir sınıftır. Ve olaylar gittikçe daha devrimci bir gelişme göstermektedir. ...

Le Socialiste gazetesinin 12 Eylül 1891 günlü 51. sayısında yayınlandı.

ENGELS'TEN MADRİD'DEKİ PAUL IGLESIAS'A

Londra, 26 Mart 1894

[*Müsvedde*]

... Anarşistlere gelince, onlar belki de intihar noktasına geliyorlar. Son kertede polis tarafından kışkırtılan ve ücreti doğrudan polis tarafından ödenen bu şiddet ateşi, bu suikastler sağanağı, bu çılgın ve ajan-provokatörler tarafından yürütülen propagandanın[84] niteliğini burjuvaların bile gözüne sokmaktan başka bir işe yaramaz. Burjuvazi bile, zamanla, onlara para veren aynı burjuvaları havaya uçursunlar diye polise ve polis eliyle de anarşistlere para ödemenin saçma olduğunu anlayacaktır. Ve, şimdi burjuva gericiliği altında biz de acı çekmek tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyorsak da, zamanla biz kazanacağız, çünkü bu kez bizim ile anarşistler arasında koskoca bir uçurum olduğunu herkese kabul ettirmeyi başaracağız.

İlk kez, Rusça olarak, Karl Marx ve
F. Engels. *Tüm Yapıtlar*, 1. baskı
c. XXIX, 1946'da yayınlandı.

AÇIKLAYICI NOTLAR

1 Bitirilmemiş olan bu yazı Engels tarafından *Neue Rheinische Zeitung Politisch-ökonomische Revue*, n° 5 için yazılmıştı. E. Meyen, J. Faucher, L. Buhl, M. Stirner gibi Berlin'deki genç-hegelcilerin basın yoluyla yaptıkları burjuva görüşlü, anarşist ve bireyci nitelikte açıklamaları, Engels'i, bu yazıyı yazmaya zorlamıştı. —21.

2 Emile de Girardin, *Sosyalizm ve Vergi*, Paris 1850 kitabı üzerine Marx ve Engels'in yazdığı tanıtma yazısından [Bkz: Marx-Engels, Werke, Band 7, Berlin 1960, s. 288-289.]. —22.

3 Kuşkusuz, K. Grün ve A. Ruge sözkonusu; bunlar Proudhon'un kitaplarını Almancaya çeviriyor, basında reklamını yapıyorlardı. —22.

4 Stuttgart Parlamentosunda milletvekilleri olan L. Simon ve K. Vogt sözkonusu ediliyor (K. Vogt İmparatorluğun beş naibinden biriydi). 1850'de, Stuttgart'taki *Deutsche Monatsschrift* ("Alman Aylığı") dergisinde yazılar yazıyor, anarşizmi övüyor ve her türlü devletin kaldırılmasını öğütlüyorlardı. —22.

5 Şubat-öncesi ile Fransa'da 1848 Şubat Devrimi, Mart-sonrası ile 1848 Martında Alman devletlerinde (Bade, Wurtemberg, Hanover, Prusya, Saksonya vb.) başlayan devrimci ayaklanmalar kastediliyor. —23.

6 Emile de Girardin'in kitabı üzerine tanıtma yazısı imleniyor. 2 nolu açıklayıcı nota bakınız. —23.

7 Wieland'ın *Oberon* adlı şiirinden alıntı. — Pegasus (*Hippogriffe*), mitolojide kartal kanatlı at. — 23.

[8] *19. Yüzyılda Genel Devrim Fikri*, 1851 yılında Paris'te yayınlandı. — 26.

[8a] *Montagne* – Fransız Devriminde jakobenlerle bağlantılı devrimci demokrat gruba verilen ad – 26.

[9] *Neue Preussische Zeitung* — 1848 Haziranında Berlin'de çıkmaya başlayan günlük Alman gazetesi; sarayın perde ardında etkili olan unsurlarının ve Prusya soylu bozuntularının organı. Bu gazete, *Kreuz-Zeitung* adıyla da tanınır. — 34.

[10] 8. yüzyılın sonunda Almanya'da ortaya çıkan tarih ve hukuk bilimlerinde gerici bir akım. — 34.

[11] K. Marx ve F. Engels, *Komünist Parti Manifestosu.* — 34.

[12] 1850 yılında, Marx ve Engels'in çıkardığı *Neue Rheinische Zeitung* gazetesinde yayınlanan, Marx'ın *Fransa'da Sınıf Savaşımları, 1848-1850*, yapıtı sözkonusu. — 34.

[13] Karl Marx, *Felsefenin Sefaleti. M. Proudhon'un* Sefaletin Felsefesi'*ne Yanıt.* — 34.

[14] 19 ve 26 Haziran ve 17 Temmuz 1866'da toplanan Genel Kurulun oturumları sırasında yer alan 1866 Avusturya-Prusya savaşına ilişkin tartışmalar duyumsatılıyor. (Bkz: *I. Enternasyonalin Genel Kurulu, 1864-1866, Londra Konferansı (1865), Tutanaklar*, Moskova 1972, s. 165-170, 173-176.) — 35.

[15] "*Mutualisme*" — Proudhon'un fikirlerinin etkisi altında kalan Fransız öğrenci gençliğinin temsilcilerine Marx'ın taktığı alaylı ad. — 35.

[16] *Falansterler* — Charles Fourier tarafından belirlenen ütopik sosyalist topluluk. — 36.

[17] Orijinalinde yanlış yazılmış, "Kasım" olması gerekir. — 37.

[18] 1866 yılı 3-8 Eylül tarihlerinde yapılan Uluslararası Emekçiler Birliğinin ilk kongresi. Genel Kurulun kongre delegeleri için Marx, "*Geçici Merkez Konseyi Delegelerine Çeşitli Sorunlar Üzerine Yönerge*" adını taşıyan yönlendirici bir metin hazırladı. Marx tarafından formüle edilen yönergenin dokuz maddesinden altısı, kongre kararları olarak kabul edildi. — 37.

[19] Cafiero'nun 1871 Ağustosundaki tutuklanması sırasında polis bu mektuba elkoydu. Yeminli bir çevirmen tarafından İngilizceden İtalyancaya çevrilen mektup, Uluslararası Emekçiler Birliği

Napoli şubesinin dosyasına eklendi. Belge şu kaydı taşımaktadır: "Carlo Cafiero'dan Zoralınan Engels'in Mektubu. Suret." Bu suret İtalyan A. Romano tarafından 1946 yılında, Napoli Ulusal Arşivlerinde, il merkezi dosyaları arasında bulundu. Aslı bulunamadı. — 41.

20 "Sosyalist Demokrasinin İttifakı", Bakunin tarafından, Cenevre'de 1868 Ekiminde kuruldu. — 43.

21 Fransız-Alman Savaşı, Birliğin kongresini toplamasını engelledi. Bu nedenle de ivedi işlere karar veren bir konferans, Londra'da 17-23 Eylül günleri arasında yapıldı. — 45.

22 *I. Enternasyonal Genel Kurulu, 1864-1866, Londra Konferansı (1865), Tutanaklar*, s. 243, 241'e bakınız. — 47.

23 *Uluslararası Emekçiler Birliğinin Lausanne'da 2 ve 8 Eylül 1867 Tarihleri Arasında Toplanan Kongresi Tutanakları*, Caux-de-Fonds 1867, s. 19. —47.

24 Napoléon III hükümeti, kendi durumunu sağlamlaştırmak için 8 Mayıs 1870'te plebisit yapılmasına karar verdi. Sorular öyle formüle edilmişti ki, aynı zamanda bütün demokratik reformlara karşı çıkmadan İkinci İmparatorluğun politikasını onaylamadığını ifade etmek olanaksızdı. Plebisitin öngününde Enternasyonalin Paris Federasyonunun üyeleri Napoléon III'e komplo hazırlamakla suçlanarak tutuklandılar. — 48.

25 1871'de toplanan Londra Konferansının kararları sözkonusu; "Ulusal Konseylerin Adlandırılışı Konusunda" vb. (Karar II, paragraf 1, 2, 3), "İşçi Sınıfının Siyasal Eylemi Üzerine" (Karar IX) (bu kitabın 45-46. sayfalarına bakınız), "Sosyalist Demokrasinin İttifakı Üzerine" (karar XVI) ve "İtalyan İsviçresi'nde Bölünme Üzerine" (karar XVII). — 51.

26 *Eylül Devrimi* — 4 Eylül 1870'te, Sedan bozgunu haberi, Paris'te halk yığınlarının devrimci bir ayaklanmasını başlattı. Bu ayaklanma İkinci İmparatorluğun düşmesi ve cumhuriyetin ilanı ile sonuçlandı. Ilımlı cumhuriyetçilerden ve kralcılardan oluşan geçici hükümet ulusa ihanet etti ve düşmanla işbirliği yaptı. — 52.

27 *Basel Kongresi* — I. Enternasyonalin Basel Kongresi 6-11 Eylül 1869'da yapıldı: Birliği örgütsel planda güçlendirmek ve Genel Kurulun yetkilerini genişletmek amacıyla bazı kararlar aldı. — 54.

[28] Bu yazı bakuninci yönelimdeki İsviçre Jura Federasyonu tarafından Kasım 1871 tarihinde Sonvillier'de toplanan kongrenin kabul etmiş olduğu genelgeye karşılık olarak yazılmıştı. *Uluslararası Emekçiler Birliğinin Bütün Federasyonlarına Genelge*, Londra Konferansının kararlarına karşı yöneltilmişti. — 55.

[29] Fransa'daki 1870-1871 devrimi ve Paris Komünü sözkonusu. — 55.

[30] IX. Pi. — 55.

[31] 17-23 Eylül 1871 tarihleri arasında toplanan Londra Konferansı. — 56.

[32] Brunswick ağır ceza mahkemesi sözkonusu. Bu mahkemede, Ekim 1871'de, Sosyal-Demokrat İşçi Partisi Komitesi üyeleri, Bracke, Bonhorst, Spier, Cuno ve Gralle ve aynı zamanda basımcı Sivier'in davaları görüldü. Hepsi 9 Eylül 1870'te Almanya'daki Prusya makamlarınca tutuklanmışlardı. "*Fransız-Alman Savaşı Üzerine Bildiri*"yi yayınlamaktan "suçlu" bulundular ve çeşitli hapis cezalarına çarptırıldılar. — 58.

[33] *Karanlık Kabine* — Fransa'da, Prusya'da, Avusturya'da ve daha başka birçok ülkede, posta servislerindeki, görevi mektupları açıp incelemek olan gizli kurum. Avrupa'da mutlak hükümdarlık döneminde vardı. — 59.

[34] Sonvillier genelgesine anıştırma. — 63.

[35] Londra Konferansı (1871) sözkonusu. — 63.

[36] Polisin gizli ajanları. — 63.

[37] Bakunin'in (İsviçre'de 1867'de burjuva ve küçük-burjuva liberaller ve cumhuriyetçiler tarafından kurulmuş olan barışçıl organ) Barış ve Özgürlük Ligasının, 1868 Eylülünde Bern'de toplanan kongresinde, kendi hazırladığı bulanık bir sosyalist programı oylatma girişimi sözkonusudur. — 65.

[38] Basel Kongresinin (1869), Genel Kurulun yetkilerini genişleten örgütlenme sorunları üzerine kararları imleniyor. — 67.

[39] Ütopik komünizmin temsilcisi Etienne Cabet'nin toplumsal ve felsefi romanı *İkarya'ya Yolculuk*'ta betimlenen imgesel komünist ülkenin insanları. – 68.

[40] *Çartistler* — İngiliz işçilerinin, Büyük Britanya'da genel oy hakkı ve işçilere oy verme hakkını sağlayan birtakım koşulları kap-

sayan Halk Çartının ilanı uğruna savaşım sloganı altında gelişen (1830-1850 yıllarının ortaları) siyasal hareket yandaşları. — 68.

41 12 Kasım 1871'de Sonvillier'de toplanan bakuninci Jura Federasyonunun kongresi sözkonusu. — 71.

42 K. Marx, "*Uluslararası Emekçiler Birliği Kuruluş Çağrısı*", K. Marx, F. Engels, *Seçme Yapıtlar*, 2, Sol Yayınları, Ankara 1977, s. 11-20. — 71.

43 Dufaure, Ulusal Meclisin özel bir komisyonunca hazırlanan bir yasa tasarısı sundu. Bu tasarı, Enternasyonale üye olmayı cezalandırılması gereken bir suç olarak niteliyordu. 14 Mart 1872'de kabul edildi. — 73.

44 Engels, 10 Mayıs 1872'de Jura Federasyonunun bir bülteninde yayınlanan bir bildiriyi imliyor. Bu açıklamaya göre Engels'in 1871 yılı güzünde "İtalyan dostlarına" yazdığı mektuplar yazıişlerinin elinde bulunuyordu. Bu mektuplar gazetenin başyazarı Guillaume'a, Cafiero tarafından verilmişti. — 74.

45 Lahey Kongresi hazırlıkları dolayısıyla yazılan bu *Konuşma* tasarısı, Sosyalist Demokrasinin Gizli İttifakı tarafından yürütülen yıkma faaliyetini açığa vuruyordu. — 76.

46 Jura Federasyonunun Lahey Kongresindeki delegelerine verilen vekillik yönergesi imleniyor. — 83.

47 *Federacion* — İspanyol haftalık işçi gazetesi, Enternasyonalin Barselona Federasyonunun organı, 1869'dan 1873'e kadar yayınlandı, bakunincilerin etkisi altındaydı. — 84.

48 Engels'in, Alman sosyal-demokrasisinin merkez organı *Volksstaat*'da (26, 29 Haziran, 3 Temmuz 1872) yayınlanan makaleleri sözkonusu. Bunlar, *Konut Sorunu*'nun ilk bölümlerini oluşturur. – 85.

49 Bkz: G. W. F. Hegel, *Wissenschaft der Logik*. Th. I, abt. 2, *Werke*, Bd. IV, Berlin 1834, s. 15, 75, 145. — 88.

50 Bu yapıt, Paul Lafargue'ın katkısıyla Marx ve Engels tarafından 1873 yılında Nisan ve Temmuz arasında, Fransızca olarak yazıldı. — 104.

51 Barış ve Özgürlük Ligası sözkonusu. — 105.

52 "Sosyalist Demokrasinin İttifakı"nın tüzük ve programı, Marx ve Engels'in adı geçen yapıtının XI. kesiminde yayınlandı. —

106.

53 "Sosyalist Demokrasinin İttifakı", örgütsel planda üç düzey gösteriyordu: I) Uluslararası kardeşler; II) Ulusal kardeşler; III) Sosyalist Demokrasinin Uluslararası İttifakının yarı-gizli örgütü. Uluslararası kardeşler, öteki iki düzeyin üyelerinin sözlerini dinledikleri az sayıdaki "gizi bilenler"i temsil ettiler. — 107.

54 *Perinde ac cadaver* — Bir cenaze gibi. (Cizvitlerin üstlerinin emirlerine itaat kuralı. Verilen emirlere ses çıkarmadan uymak anlamında.) — 111.

55 *İnyoranten Kardeşler* — Reims'de 1680'de kurulmuş olan bir dinsel tarikatın takma adı; tarikat üyeleri kendilerini yoksul çocuklarının eğitilmesine adıyorlardı; öğrenciler tarikat okullarında dinsel, ama genel bilgiler bakımından çok zayıf bir eğitim görüyorlardı. —113.

56 Güney Amerika'da esas olarak bugünkü Paraguay'ın toprakları üzerinde, 16. yüzyılın başından 17. yüzyılın ortalarına kadar varlığını sürdüren cizvitlerin teokratik devleti sözkonusu. — 121.

57 İzleyen metinde, olayların tarihlerine ilişkin olarak bazı küçük yanlışlar yer alıyor. İspanya'da Cumhuriyet 11 Şubat 1873'te ilan edildi ve Kurucu Kortezler seçimleri 10 Mayıs 1873'te oldu. — 127.

58 Enternasyonalin bu kongresi Cenevre'de 8 Mayıs - 13 Eylül 1873'te yapıldı. Yeni Madrid Federasyonu, 1872 yılında Enternasyonalin Madrid Federasyonunun saflarından anarşist çoğunlukça çıkarılmış olan *Emancipation* adlı haftalık gazetenin yazıkurulu üyelerince kuruldu. Yeni Federasyon anarşistlerin etkinliğinin İspanya'da yayılmasına karşı savaştı, bilimsel sosyalizmin düşüncelerini yaydı ve İspanya'da bağımsız bir proletarya partisinin kurulmasına çalıştı. — 130.

59 *Alfonsçular* — Büyük toprak sahiplerinin, ruhban sınıfının ve İspanya burjuvazisinin yüksek katmanlarının gerici çevrelerine bağlı bir Bourbon olan, İspanya tahtının sahibi olduğunu ileri süren ve 1874'te İspanya kralı ilan edilen, Alfons XII'yi destekleyen grup. — 132.

60 *Karlosçular* — 19. yüzyılın birinci yarısında İspanya tahtında hak iddia eden Don Carlos'u tutan din adamları egemenliği yanlısı ve mutlakiyetçi bir gruplaşma. — 132.

61 F. Engels, *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu*, Sol Yayınları, Ankara 1997, s. 307. — 134.

62 Anarşistlerin, 1-6 Eylül 1873'te Cenevre'de toplanan kongresi imleniyor. — 134

63 Alman emekçilerinin 1863 yılında kurdukları ve Lassalle'ın düşüncelerinden çok etkilenmiş olan ilk ulusal örgüt. Birliğin amaçları, genel oy hakkı ve barışçıl bir parlamenter, eylem uğruna savaşımdı. — 136.

64 W. Shakespeare'in, *Henry IV* adlı yapıtından. — 138.

65 Almanya'daki 1824-1825 köylü savaşı sözkonusu. — 143.

66 Bakunin'in bir broşürü imleniyor. *Güncel Bunalım Üzerine Bir Fransıza Mektuplar*, imzasız olarak Neuchâtel'de 1870'de yayınlandı. — 143.

67 Marx, Bakunin'in Cenevre'de 1873 yılında yayınlanan ve bakuninci çevrelerce bir metin-program olarak anlaşılan kitabın çıkışından hemen sonra bu metin üzerinde çalıştı. — 151.

68 Özgür halk devleti 1870 yıllarında, Alman sosyal-demokratlarının programlarının bir zorunlu gereği ve geçerli sloganları oldu. Bu sloganın marksist eleştirisi için Marx'ın *Gotha Programının Eleştirisi*'nin IV. bölümüne ve Engels'in Bebel'e yazdığı 18-28 Mart 1875 günlü mektuba (bu kitabın 158-159. sayfalarına) bakınız. Ayrıca Lenin'in *Devlet ve Devrim*'inde I. bölüm 4. paragraf, IV. bölüm, 3. paragrafa bakınız. — 158.

69 Marx ve Engels'in 1871'de yayınlanan *Sosyalist Demokrasinin İttifakı ve Uluslararası Emekçiler Birliği* yapıtının Almanca çevirisi kastediliyor (bu kitabın 104-123. sayfalarına bakınız). — 161.

70 *La Plèbe* — 1868'den 1883'e kadar yayınlanan İtalyan gazetesi. 1882'de, İşçi Partisi, İtalyan proletaryasının ilk bağımsız partisi bu gazetenin çevresinde oluştu. — 162.

71 Reichstag seçimlerinde, 10 Ocak 1877'de yaklaşık 500.000 oy toplayan oniki işçi milletvekili seçildi. — 166.

72 *Gand Kongresi* — Bu kongre 1-16 Eylül 1877'de yapıldı. Uluslararası ölçüde çeşitli sosyalist akımları biraraya getirme girişimi oldu. Birleşimler sırasında tartışılan temel sorunlarda, kongre, azınlıkta bulunan anarşistlere karşı yöneltilmiş kararlar aldı. Kongre, anarşist akımın dağınıklığını ve marksizmin uluslararası

işçi hareketindeki etkisinin arttığını gösterdi. — 170.

73 Sözkonusu olan 1877-1878 Türk-Rus savaşıdır. Bu savaşta Sırbistan, Rusya'nın müttefiki oldu. — 174.

74 Monceau-les Mines (Fransa) madencilerinin 1882 Ekimindeki önemli bir grevi kastediliyor. Anarşistler, o zaman, provokatif amaçlar güden birçok terörist eylemlerde bulundular. — 178.

75 *New York Sendikalar Birliği* — 1882'de kuruldu, izleyen yıllarda siyah ve beyaz, Amerikan ya da yabancı kökenli işçileri içine alan bir işçi kitle örgütü oldu. — 179.

76 Engels'in, 18 Nisan 1883 tarihli Van Patten'e mektubu İngilizce olarak yazılmıştı. — 180.

77 *Freiheit* — J. Most tarafından 1879'da Londra'da kurulan anarşist eğilimli Alman haftalık gazetesi. Sonradan gazete Berlin'de (1882) ve Birleşik Devletler'de (1882-1910) yayınlandı. — 181.

78 *Kürsü Sosyalizmi* — 1870-1890 yıllarının, sosyalizm etiketi altında burjuva reformizmini ileri süren Alman üniversite profesörlerinin temsilcisi olduğu bir burjuva ideolojik akım. — 185.

79 Almanya'da 21 Ekim 1878'de ilan edilen sosyalistlere-karşı özel bir yasa sözkonusu. Bu yasa sosyal-demokrat partinin örgütlerini, bütün kitle örgütlerini yasaklıyordu; işçi basını, sosyalist yayınlar zoralıma uğratıldı, sosyal-demokratlar kovuşturuldu. Yasa 1890'da yürürlükten kaldırıldı. — 186.

80 Max Stirner, *Der Einzige und sein Eigenthum* ("Biricik ve Özelliği"), Leipzig 1845. — 187.

81 Engels, Manchester'de yaşadığı (1842-1844) günleri kastediyor; orada "Ermen ve Engels" firmasına ait olan iplik yapımevinde, ticaret sanatını incelemişti. Bu yıllar onun dünya anlayışının oluşmasında ve materyalizmi benimsemek üzere idealizmden ayrılmasında ve komünizmi benimsemek üzere devrimci demokratizmden ayrılmasında önemli bir rol oynadılar. — 187.

82 Marx 1845'ten 1848 Martının başına kadar Brüksel'de yaşadı; Avrupa'da devrim başlayınca Belçika yetkililerince sınırdışı edildi. Engels de aralıklı olarak 1845'ten 1848 Martına kadar orada yaşadı. — 187.

83 II. Enternasyonalin İkinci Sosyalist İşçi Kongresi, Brüksel'de

16-22 Ağustos 1891 tarihlerinde yapıldı. — 188.

[84] Sözkonusu olan, İspanya'da anarşistlerin 1889'da, krallık sarayında bir bomba patlattıkları tarihte başlattıkları eylemlerdir; benzer hareketler, sonradan İspanya'nın birçok başka bölgelerinde de yer aldı. — 189.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun dışişleri bakanı ve şansölyesi (1867-1871). – 55.

Bismarck, Otto, kont (1815-1898) – Almanya ve Prusya'nın devlet adamı ve diplomatı, Prusya yunkerlerinin temsilcisi; Prusya başbakanı (1862-1871), Alman İmparatorluğu şansölyesi (1871-1890). – 55.

Blanc, Gaspard – Fransız bakuninci, 1870 Lyon ayaklanmasına katıldı. – 107.

Blanc, Louis (1811-1882) – Fransız küçük-burjuva sosyalist; 1848'de geçici hükümetin üyesi ve Luxembourg Komisyonu başkanı; burjuvazi ile uzlaşma taktiği taraftarı; Londra'ya küçük-burjuva göçünün şeflerinden biri. 1871'de Ulusal Mecliste milletvekili, Paris Komününe karşıdır. – 34.

Bolte, Friedrich – Amerikan işçi hareketinin Alman kökenli bir militanı; I. Enternasyonalin (1872) Kuzey-Amerika şubelerinin Federal konseyi sekreteri; Genel Konseyi üyesi (1872-1874). – 49.

Bracke, Wilhelm (1842-1880) – Alman sosyal-demokratı, Sosyal-Demokrat İşçi Partisinin kurucularından (1869) ve yöneticilerinden biri, Marx ve Engels'in yakın dostu. – 161.

Bray, John Francis (1809-1895) – İngiliz ekonomist ve ütopik sosyalist, Owen'ın öğretilisi. – 95.

Brousse, Paul (1854-1912) – Fransız küçük-burjuva sosyalist, Paris Komününe katıldı; Komünün yenilgisinden sonra göçtü ve anarşistlerle birleşti; 1879'da Fransız İşçi Partisine girdi; *possibilisme*'in (olanakçıların — Fransa'da sosyalist harekette oportünist akımın) liderlerinden ve teorisyenlerinden biri. – 136.

Brütüs (*Lucius Junius Brutus*) (ö. İÖ ~509) – Efsaneye göre Roma Cumhuriyetinin kurucusu; Cumhuriyete karşı gizli tertip hareketine katılmış olan iki oğlunu idam ettirdi. – 96.

C

Cafiero, Carlo (1846-1892) – İtalyan işçi hareketine katıldı, Enternasyonal üyesi; 1871'de Genel Konseyin çizgisini İtalya'da uyguladı; 1872'den başlayarak İtalyan anarşist örgütlerin lideri, 1870 yıllarının sonunda anarşizmi bıraktı; 1879'da *Kapital*'in İtalyanca bir kısa açıklamasını yayınladı. – 41, 74.

Campos – Bkz: Martinez de Campos Arnenio.

Caporusso, Stephano – İtalyan anarşisti, meslekten terzi, Enternasyonalin Napoli şubesi kurucu ve başkanı; 1870'te örgüt parasını çalmaktan (zimmetine geçirmekten) örgütten çıkartıldı. – 42.

Castelar Ripoll, Emilio (1832-1899) – İspanyol devlet adamı, tarihçi ve yazar, Eylül 1873'ten Ocak 1874'e kadar sağ cumhuriyetçilerin lideri, hükümet başkanı. – 134, 143.

Cervera, Raphaël (1828-1908) – İspanyol siyaset adamı, cumhuriyetçi-federalist, Kurucu Kortezlerde (meclislerde) milletvekili. – 139.

Considérant, Victor (1808-1893) – Fransız gazeteci, ütopik sosyalist, Fourier'nin öğrencisi ve öğretilisi. – 28.

Crescio – İtalyan gazetecisi, Piacenza'da çıkan *Avenir Social* gazetesinin başyazarı. – 124.

Cuno, Friedrich Theodor (1846-1934) – Alman ve uluslararası işçi hareketinin bir militanı, sosyalist, İtalya'da anarşizme karşı aktif olarak

savaşım verdi; Enternasyonalin Milano şubesinin örgütlendirilmesine katıldı; daha sonra Amerikan işçi örgütü "Emeğin şövalyeleri"nin yöneticilerinden biri; sosyalist basınla çalıştı. – 65, 104.

D

Dufaure, Jules (Armand-Stanislas) (1798-1881) – Fransız devlet adamı ve avukat, orleancı, içişleri bakanı (1848-1849), adalet bakanı (1871-1873 ve 1875-1879), Paris Komününün celladı, Bakanlar Konseyi Başkanı (1876, 1877-1879). – 70, 73.

Dupont, Eugène (1831-1881) – Uluslararası işçi hareketinin göze çarpan bir siması; Fransız işçi, Fransa'da 1848 Devriminde yer aldı; 1862'den sonra Londra'da yaşadı; Enternasyonalin Genel Konsey üyesi, Enternasyonalin bütün kongrelerine katıldı; 1874'te Birleşik Devletler'e gitti; Marx ve Engels'in savaşım arkadaşı. – 123.

Durand, Gustave (d. 1835) – Fransız kuyumcu, polis ajanı; Paris Komününün ezilmesinden sonra mülteci olarak Londra'ya gitti; 1871'de Enternasyonalin Fransız şubesinin sekreteri; Ekim 1871'de maskesi düşürüldü ve Enternasyonalden çıkarıldı. – 59, 63.

E

El. – Lousine I, I'ye bakınız.

Ewerbeck, August-Hermann (1816-1860) – Alman hekim ve edebiyatçı. Doğrular Ligası Paris şubelerinin yöneticisi, daha sonra Komünistler Ligası üyesi. 1850'de bu Ligadan ayrıldı. – 34.

F

Fanelli, Guiseppe (1826-1877) – İtalyan burjuva demokratik hareketinin militanı, İtalya'da 1848-1849 devrimine ve 1860'ta Garibaldi kampanyasına katıldı; Mazzini'nin öğretilisi; 1860 yıllarından başlayarak Bakunin'in dostu; Gizli İttifakın yöneticilerinden biri; İspanya'da Enternasyonalin ilk şubelerinin (1868) örgütleyicisi, 1865'ten başlayarak İtalyan Parlamentosunda milletvekili. – 107.

Farga-Pellicer, Raphaël (1840-1890) – İspanyol anarşist, basımcı ve gazeteci; İttifakın örgütleyicilerinden, İspanya'da Enternasyonalin ilk şubelerinin örgütleyicilerinden biri ve Gizli İttifakın yöneticilerinden biri; 1873'te Enternasyonalden çıkartıldı. – 135.

Faucher, Jules (1820-1878) – Alman yazar, serbest değişimden yana, konut sorunlarına ilişkin yapıtların yazarı, ilerici. – 22.

Favre, Jules (1809-1880) – Fransız avukat ve devlet adamı. Burjuva cumhuriyetçilerin liderlerinden; 1870'ten 1871'e kadar dışişleri bakanı; Paris Komününün celladı; Enternasyonale karşı savaşımın esin kaynaklarından biri. – 46, 70.

Feuerbach, Ludwig (1804-1872) – Marx'tan önceki dönemin materyalist Alman filozofu. – 23, 182.

Flerovski – Bervi V. V.'ye bakınız.

Fourier, Charles (1772-1837) – Ütopyacı-sosyalist, Fransız. – 36, 38, 95.

Frankel, Leó (1844-1896) – Macar ve uluslararası işçi hareketinin ileri gelen kişilerinden; Paris

yazarı, avukat; 1848-1849'da Ren bölgesi demokratik hareketine katıldı; 1860 yıllarının başında işçi hareketine girdi; Alman Emekçileri Genel Birliğinin kurucularından (1863); Almanya'nın "zirveden", Prusyanın himayesi altında birleştirilmesi politikasını destekledi; Alman işçi hareketi içinde oportünist eğilimin başlangıç işareti oldu. – 151.

Le Moussu, A. – Fransız işçi hareketinin militanı, kazıyıcı (hakkâk), Paris Komününe katıldı; komünün yenilgisinden sonra Londra'ya göçtü; Enternasyonal Genel Konseyi üyesi, Marx ve Engels'in bakunincilere karşı savaşımını destekliyordu. – 123.

Ledru-Rollin, Alexandre-Auguste (1807-1874) – Fransız siyaset yazarı, küçük-burjuva demokratların liderlerinden, Kurucu Meclis ve Yasama Meclisinde milletvekili, bu meclislerde *Montagne*'ı yönetmiştir; 13 Haziran 1849 gösterisinden sonra İngiltere'ye göçtü. – 28.

Liebknecht, Wilhelm (1826-1900) – Alman ve uluslararası işçi hareketinin göze çarpan simalarından; Komünistler Ligasının ve I. Enternasyonalin üyesi; Alman sosyal-demokrasisinin kurucularından ve önderlerinden; Marx ve Engels'in dostu ve savaşım arkadaşı; birçok kez Reichstag'a seçilmiştir. – 157.

Loyola, Ignace De (1491-1556) – İspanyol soylusu, katolik kilisesinin en gerici örgütü olan Jesus (İsa) derneğinin kurucusu. – 117.

Lucain – Bkz: Potel.

M

Malon, Benois (1841-1893) – Fransız sosyalist, Enternasyonalin ve Paris Komününün üyesi; sonunda yurtdışına göçtü ve anarşistlere katıldı; daha sonra posibilistlerin (olanakçıların) liderlerinden. – 73.

Martinez De Campos, Arsenio (1831-1900) – İspanyol general ve gerici devlet adamı; 1873'te Katalanya'daki ve Valensiya'daki kantonal ayaklanmayı bastırdı. Alphonse XII'yi iktidara getiren (24 Aralık 1874) kralcı hükümet darbesinin başına geçti; savaş bakanı (1881-1883) . – 144.

Mazzini, Guiseppe (1805-1872) – İtalyan devrimci, burjuva demokrat, İtalya'da ulusal kurtuluş hareketinin liderlerinden; I. Enternasyonalin kuruluşu sırasında, 1864'te, onu kendi etkisi altına almaya kalkıştı; 1871'de Paris Komününe ve Enternasyonale karşı olduğunu söyledi. İtalya'da bağımsız işçi hareketinin gelişmesini engelledi. – 171.

Moltke, Helmuth Karl Bernhard, kont (1800-1891) – Prusya mareşalı, gerici asker şef, yazar, Prusya militarizminin ve şovenizminin ideologlarından biri; 1870-1871 Fransız-Alman savaşı sırasında fiilen başkomutanlık görevini üstlendi. – 143.

Most, Johann (1846-1906) – Alman anarşist, 1860 yıllarında işçi hareketinde yer aldı; 1878'de Sosyalistler Yasasının ilanından sonra İngiltere'ye göçtü; 1880'de sosyal-demokrat partiden çıkarıldı; 1882'de Birleşik Devletler'e göçtü orada anarşist propagandayı sürdürdü. –179-181.

Mülberger, Arthur (1847-1907) –

T

V

– 55.

Vinas, Garcia Jose – Tıp öğrencisi, anarşist, İspanya'da İttifakın örgütleyicilerinden (1868), 1873 devrimci olaylarına katıldı. – 135.

SOL YAYINLARI
Sorumlu Yönetmen: Muzaffer İlhan Erdost
İLHANİLHAN KİTABEVİ
Karanfil Sokak 30/3 Kızılay Ankara
Tel: 0312 417 0008 Faks: 0312 419 4376

BASKI: KUBAN MATBAACILIK
Matbaacılar Sanayi Sitesi 558 Sokak No: 20 İvedik Ankara
Tel: 0312 395 2070

ISBN 978-975-7399-74-2

